

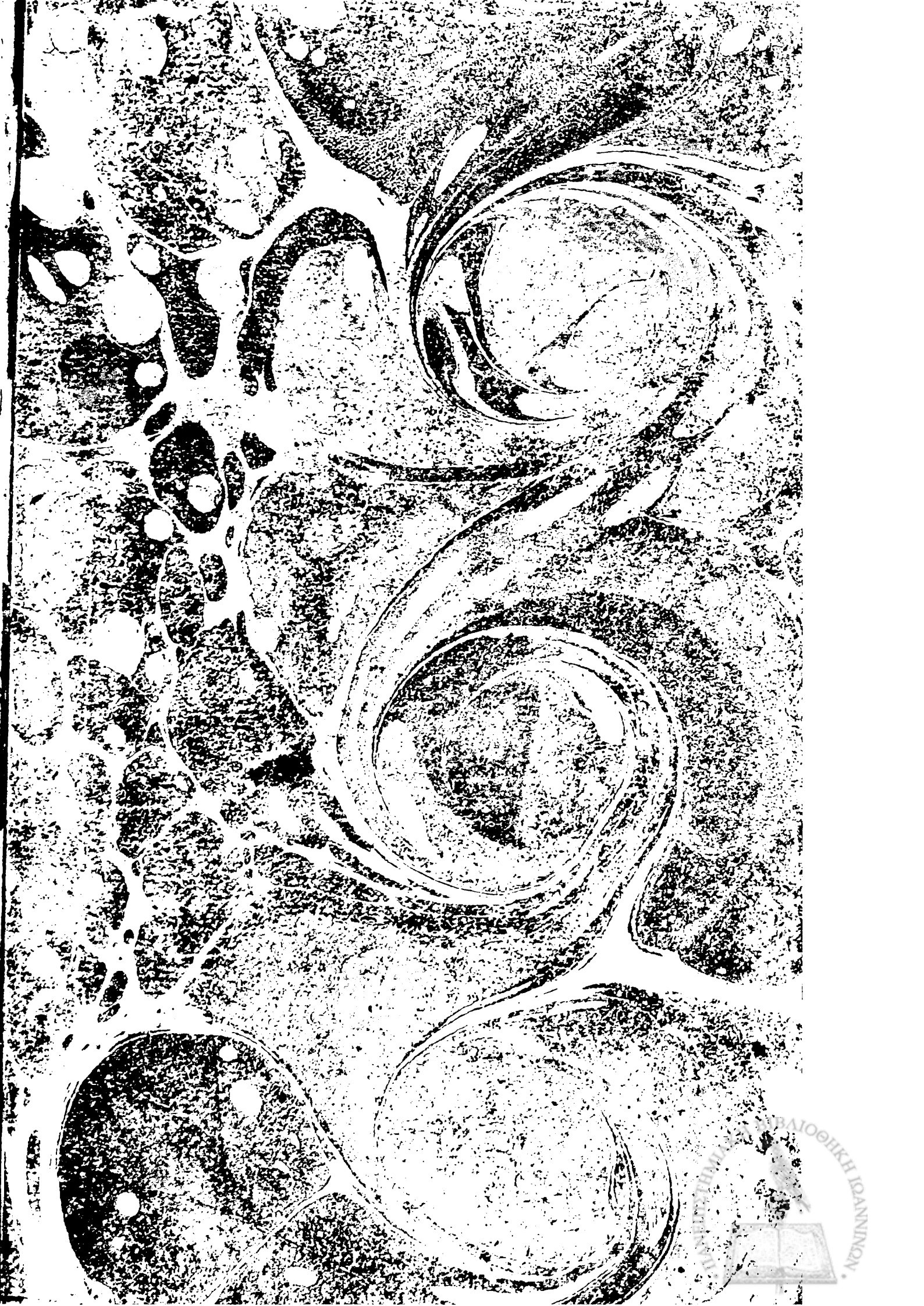
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

026000285569

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

VIII C. d. 25

S. 6

Δ. Ο. Π. Ε. Α.
ΣΧΟΛΗ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑΣ

MO

Lol
Ho

*Antonides
Dionysios
Amersbach*

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟΝ
ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΦΙΛΟΛΟΓΙΑΣ
ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**

56

DE SOCIETATE ANTONIANA
1526

GRAECIS
ILLUSTRIBUS
LINGVAE GRAECAE
LITERARUMQUE HUMANIORUM
INSTAURATORIBUS,
EORUM

VITIS, SCRIPTIS, ET ELOGIIS
LIBRI DUO.

E Codd. potissimum MSS. aliisque authenticis
ejusdem Aevi Monumentis deprompsit

HUMPHREDUS HODIUS, S. T. P.

Haud ita pridem Regius Professor et Archidiaconus
O X O N.

PRAEMITTITUR
De VITA et SCRIPTIS ipsius HUMPHREDI
DISSERTATIO,

Auctore **S. J E B B, M. D.**

L O N D I N I,
Impensis **CAROLI DAVIS, Regiae Societatis Typographi**
in vico vulgo dicto *Pater-noster-Row.*
MDCCXLII.

97969

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ
ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΟΝ

disciplinae per sexcentos fere annos intermortuae jacuissent, ex quo Graeci Saracenorum armis devicti Calabria et Apulia exciderant, et renascentibus in Italia Graecis litteris reflorescere coeperint, nos nec inutile nec injucundum fore arbitrati fuimus, ut lucubrationes has ex obscuritate in lucem proferremus, quae tam luculenter exposuerint, quibus auctoribus, et quo ordine, hae litterae Europaeis fuerint restitutae, et prisca seculorum barbaries profligata. Eo vero magis labores nostros tibi gratos esse futuros confidimus, quod ex mutata hac rei litterariae facie medicina etiam, quam tu tam feliciter exornas, Graecorum libris Latine redditis, mirum in modum fuerit exculta.

Per

Per longam annorum feriem ars haec nobilissima, et salutis hominum maxime necessaria, ex Arabum fonte derivata, elanguerat propemodum extincta; at postquam *apud nos prostare coeperit Galenus a Linacro versus*, qui Florentiae sub Demetrio Chalcondyle linguae Graecae addiscendae operam navasset, tum demum, * Erasmo iudice, *medicum fieri iuvit*; Graecorum postquam scriptorum exemplaria in Europam advecta studiosorum manibus versarentur, medicina etiam paulatim veterem suum nitorem recuperare visa est. Cum itaque linguae Graecae instauratoribus medicae artis conservationem debeamus, sub cuius praesidio, Vir Praestantissime,

* In Epist.

b 2

hoc

hoc opus emitterem, potius quam tuo? Dum enim antiquorum scripta, unde artis tuae praecepta hauseris, ab his conservata fuerint, his etiam debemus, quod et tu, Vir Eruditissime, medendi peritia tam insignis evaseris. His igitur faveas, precor, propter eximia, quae in Europam advenientes secum advexerint, commoda; meis saltem, ut soles, faveas inceptis, cui nihil magis est in votis, quam ut omni semper officii genere beneficiorum, quae olim in me contulisti, me non immemorem esse testarer.

Dabam Stratfordiae,
xvi Cal. Maii.

De VITA et SCRIPTIS
HUMPHREDI HODII, S. T. P.
DISSERTATIO.

HUMPHREDUS Hodius, S. T. P. de quo scripturi sumus, natus erat Odcombiae in agro Sommersetensi, calendis Januariis, anno Christi 1659. Patrem habuit Ricardum Hodium, fratrem natu minorem Johannis Hodii Armigeri de Northover in eodem comitatu, et ecclesiae parochialis Odcombiensis rectorem.

Antecessit hunc sexto gradu Dom. Gulielmus Hodius, Eques, qui ab Henrico VII, ^a anno regni primo Attornatus sui Generalis factus, ^b sequenti anno Capitalis Baro de scaccario constitutus est; quam dignitatem ad annum usque tenens decimum tertium Henrici VIII, gravis annis, et tanto tunc oneri sustinendo impar, utpote octogenario major, ^c lubens resignavit.

^a Ser. Chronic. ad finem Dugd. Orig. Jurid. p. 74.

^b Pat. 2 Hen. VII. p. 1. m. 21.

^c *Hall's Chronicle*, ad ann. 13 Hen. VIII.

Pater huic erat Dom. Johannes Hodius Eques, de Stawall in eadem provincia, juris ille patrii peritissimus, qui in eorum numerum adscribi meruit, ^f recensente Dom. Edvardo Cokio Milite, quorum ope in concinnandis Legis Angliae Institutis uteretur Littletonus. In comitiis regni anno 9 Hen. V. et annis 1, 3, 6, et 15 Hen. VI. habitis in domum senatoriam ascitus est, a Burgensibus Shaftsburiae in provincia Dorsettenfi, ubi dives agris praedia satis ampla possidebat, primo electus, et postremo a Sommerfensibus suis *in pleno comitatu*. Ejusdem regni anno decimo octavo ^e Capitalis Angliae Justitarius constitutus est, et eodem anno *CXL marcas annuas sibi ^f habuit a Rege concessas, ad statum suum decentius manutenendum.*

His majoribus ortus Humphredus noster, dum puerilem adhuc aetatem ageret, ad litterarum studium diligenter animum applicuit. Anno 1676, Academiam petiit Oxoniensem discendi causa, & una cum duobus fratribus natu majoribus, Johanne & Ricardo, sexto iduum Martii in Collegium Wadhamense admissus est. Anno 1682. Magister factus est in Artibus, et intra duos annos in socium Collegii

^d *Preface to the first part of the Institutes of the Laws of England, f. 2.*

^e *Plac. coram Rege T. Pasch. 18 Hen. VI. Rot. 1.*

^f *Pat. 18 Hen. VI. p. 3. m. 5. Vid. Ser. Chron. ad fin. Dugd. Orig. Jurid. p. 62.*

Wadha

Wadhamentis cooptatus, anno scilicet 1684. dum adolescens admodum esset, primitias studiorum suorum publici juris fecit sub forma ^s *Dissertationis contra Historiam Aristeae de LXX. Interpretibus.*

Juxta hanc historiam Ptolemaeus Philadelphus rex Aegypti, suadente Demetrio Phalereo, quem bibliothecae suae praefecerat, legatos misit in Judaeam ad Eleazarum summum sacerdotem, petentes ut ab ipso mitterentur seniores in Aegyptum, qui legem Judaicam in usum Regis Graece interpretarentur. Legationem obierunt, qui hanc historiam scripsisse dicitur Aristeas, et Andreas regii corporis custos. Munus autem hoc demandatum est ab Eleazaro Interpretibus LXXII. qui in Aegyptum profecti, et honorifice a Rege excepti, in Pharon insulam fuerunt deducti, ubi intra dies LXXII. opus sibi commissum perfecerunt. Convocatis vero Judaeis, quotquot Aegyptum incolerent, ipsisque praesentibus Interpretibus, perlecta est haec versio a Demetrio, et ab omnibus una voce et consensu approbata.

Historiam LXX. Interpretum ab Aristeae quodam, qui ex aulicis esset Ptolemaeo Philadelpho,

^h Ed. Oxon. 1684. 8°.

b 4

fuisse

viii De VITA et SCRIPTIS

fuisse conscriptam memoriae tradiderunt ^b Josephus, ⁱ Eusebius, Epiphanius, et alii. ^k Atque hinc duplex orta est de hac re controversia; primo, an eadem fuerit haec historia cum ea, qua usi fuerint Veteres; et secundo, an revera fuerit ab Aristeae condita, vel potius ab aliquo recentiore conficta.

Eundem esse hunc librum cum eo, quo usi sunt Veteres, asserit Hodiernus, et sententiam suam ex eo ^l confirmat, quod exemplaria vulgata in omnibus probe consentiant cum fragmentis illis, quae ex historia Aristeae deprompserint olim Josephus et Eusebius; nam discrepet licet ab eo Codex Epiphanius, non minus tamen diversus est a Codicibus Josephiano et Eusebiano.

Confictum vero fuisse a Judaeo quodam ad conciliandam auctoritatem versioni Graecae acriter contendit, pluribus ut ita censeret adductis argumentis, et primo, quod in hac fabula confarinatori non bene divisa essent tempora. Ex Hermippi testimonio, apud ^m Diogenem Laertium prolato, patet Demetrium Phalereum in carcerem fuisse coniectum a Ptolemaeo Philadelpho post mortem Ptolemaei Lagi, ac dum dormiret, aspidis morfu periisse; ⁿ qua ratione ita-

^b Joseph. Antiq. Jud. lib. xii. cap. 2.

ⁱ Euseb. de Praepar. Evangel. lib. viii. cap. 2. 9.

^k Dissert. Cap. 1. § 6. ^l Ibid. §. 10.

^m In ejusdem Demetrii vita.

ⁿ Dissert. cap. 2. seq.

que

que vel bibliothecae regiae vel Interpretationis operi praeseditisse potuerit? Praeterea, ° cum ex Syncello, sive Africano, constet, Philadelphum non coepisse Bibliothecam suam instruere ante Olympiadem cxxxii. et juxta Eusebium Eleazar Pontifex obierit anno secundo Olympiadis cxxxi. annon merito dubitatur, utrum Eleazar Pontifex esset Judaeorum, cum Bibliotheca Alexandrina fuerit instructa? His adde, quod Aristeas doceat versionem fuisse confectam, cum jam diu regnasset Philadelphus, et tamen Menedemum Eretriensem scribat in aula regia tunc temporis fuisse versatum; Menedemum vero liqueat intra annos septem ab obitu Ptolemaei Lagi in Macedonia obiisse, et non verisimile videatur, eum unquam fuisse in Aegypto commoratum, dum Philadelphus regnaret.

Secundo, aliud argumentum contra hanc Aristeae historiam ex eo deducit ^p Hodius, quod Demetrium faciat Ptolemaei Regis bibliothecarium. Licet enim non assentiatur Wowerio, qui videtur existimasse hoc munus indignum prorsus Philosophorum nomine, haud facile tamen credendum opinatur, talem tantumque virum, qualis Demetrius esset, quem constat fuisse et Legislatorem illustrem et Principem, aut

° Ibid. cap. 7.

^p Cap. 8.

hujus-

hujusmodi munus in Aegypto esse accepturum, quod hominibus inferioris fortis, modo docti essent, demandari solet, aut Ptolemaeum supplici illud Principi oblaturum. Ex auctoritate insuper Suidae ostendit, non Demetrium, sed Zenodotum Ephesium, Bibliothecae Alexandrinae praefuisse, dum Demetrius in aula Ptolemaei versaretur.

His adjungit et alia, ex variis hallucinationibus deprompta, quae in eadem reperiantur historia; inter quas praecipue enumeranda censet, ^q quae traduntur de navali victoria adversus Antigonom parta a Ptolemaeo Philadelpho; ^r de expeditione Ptolemaei Lagi in Syriam, qua centum millia Judaeorum captivos abduxisse dicitur in Aegyptum; et ^s de captivorum Judaeorum statu, eorumque manumissione; quibus etiam annectit ^t quaedam, quae aut minus essent verisimilia, aut sibimet ipsis contraria, aut inepta saltem, et Judaeum scriptorem omnino redolentia. His omnibus autem simul sumptis, et aequa lance libratis, abunde hinc patere ^u existimat, et commentitiam esse hanc historiam, & supposititiam, et a Judaeo quodam confictam.

Emissa in lucem hac Dissertatione, miris eam laudibus exceperere eruditi fere omnes, praeter

^q Cap. 10.
14, &c.

^r Cap. 11.
^v Cap. 20.

^s Cap. 12.

^t Cap. 13,

unum

unum Isaacum Vossium. Quam grata fuerit Carolo Dufresnio, magno illi litteratae Galliae ornameto, videre est ex iis, quae in notis ejus proferuntur ad Chronicon Paschale, ab ipso editum anno 1688. Aegidius Menagius, alterum illud Galliae lumen, in posterioribus suis in Diogenem Laertium ^a adnotationibus et auctorem & opus vehementer commendat, auctorem *eruditissimum* esse et *doctissimum* saepissime praedicat, et de utrisque verba facturus, *Vir doctissimus*, ^b inquit, *idemque elegantissimus, Humphredus Hody in recondita illa sua contra historiam Aristaeae de LXX. Interpretibus dissertatione, &c.* Quibus addamus licet gentis Hibernicae decus, Dom. Henricum Dodwellum, qui in dissertationibus suis in Irenaeum editis anno 1689. *Sic etiam*, ^c ait, *Eratosthenem a Ptolemaeo Philadelpho inde accitum monuit juvenis eruditus, et mihi amicissimus, Humphredus Hodius Wadhamsensis: In errorem etsi non levem hic incidit vir doctissimus, cum non de Ptolemaeo Philadelpho Dodwellum ^d monuerit Hodius, quod is Eratosthenem acciverit, sed de Ptolemaeo Euergete.*

Quid vero Vossius? Iniquissimo sane ferebat animo adolescentulum modo, qui ex ephebis vix excefferat, secum senescenti jam & rude donato contendere esse ausum. Anno 1680. in lu-

^a Ed. an. 1692. ^b Pag. 211. ^c Pag. 507. ^d Dissert. cap. 8. § 8.
cem

cem emisit Appendicem Observationum in Pomponium Melam, et ad finem adtextuit Respon- sionem Dissertationi huic, quam contra histo- riam Aristeae ediderat Hodius. In hac vero Respon- sione, praetermissis quamplurimis Hodii argumentis, caeterisque aut leviter tactis aut plane detortis, vix sibi temperat, quin erumpat in convitia, Hodium nostrum haud alio digna- tus nomine quam *Juvenis Oxoniensis*. Interro- gatus vero postea, cur in virum de re litteraria bene meritum tam inclementer se gesserat, re- spondit, Epistolam se quondam accepisse parum verecundam ab ignoto quodam Oxoniensi Latine conscriptam, quam suspicatus esset ab auctore hujusce Dissertationis fuisse profectam, et proinde acriori ipsum calamo perstrinxisse. Hujusmodi sane epistolam Vossio olim miserat Tho. Creechius, Wadhamensis, ob versionem Anglicam Lucretii poematum et mortem quam sibi con- scivit infamem probe notus, inscio tamen Hodio, et procacitatem amici sui minime probante.

In praefatione hujus opusculi lectorem monuit Hodius, se alios tres libros de Textu Hebraeo et Graeca Bibliorum versione composuisse. In harum prima Graecae Versionis auctoritas ad examen revocatur, et in tempus, modum, et rationem eam conficiendi inquiritur; secunda continet Historiam Scholasticam Hebraici Tex-
tus,

HUMPHREDI HODII. xiii
tus, versionumque Graecae et Latinae vulgatae,
et in hac ostenditur Codicem Hebraeum per
omnia retro secula versioni LXX.virali fuisse
praelatum; tertia agit de caeteris Graecis ver-
sionibus, Origenis Hexaplis, aliisque editionibus
antiquis. Hos vero libros, una cum Disserta-
tione contra Historiam Aristeae annis conscripsit
1680, et 1681. dum Artium esset solummodo
Baccalaureus.

In eadem praefatione loquitur de alio libro,
quem similiter contexuerat, nominatque *Syn-
tagma Historico-Chronologicum de Ptolemaeis
Aegypti Regibus*, ad quem lectorem in Differ-
tatione saepiuscule amandat. Hunc autem scrip-
sit, postquam Magistri gradum in Artibus adeptus
esset, eo temporis intervallo, quod praecessit
Dissertationis editioni. Hos vero omnes in ani-
mo habuit simul edere, sed aliorum studiorum
curarumque subito distractus negotiis de senten-
tia decessit, et librum primum solum, a caeteris
avulsum iisque quasi praevium, in lucem
emisit.

At, prodeunte tandem Is. Vossii Responsione,
spes erat, ° ut ipse ait, se caeteros quoque intra
annum unum aut alterum evulgatum iri, atque
eodem tempore locum haud inopportunum ar-
gumentis Vossianis diluendis adinventurum.

° Praef. ad lib. de Bibliorum Textibus, &c.

Spe

3

Spe tamen excidit sua, tamdiu ab his litteris ita penitus divulgus, ut ne schedas suas per multos annos quidem semel inspexerit. Anno demum 1704. ad intermissa reversus studia, priores quatuor libros de Bibliorum Textibus Originalibus, Versionibus Graecis et Latina vulgata, praemissa Aristae Historia Graece et Latine, summa cura recognitos perfecit, et sequenti anno 1705. pluribus auctos atque emendatos typis Sheldonianis imprimi curavit.

In hac secunda Dissertationis editione brevitate studens duo prima capitula in unum contraxit, demptis nonnullis, nonnullis etiam hinc inde additis. In caeteris nihil novi inseruit. Annotationes adjecit, in quibus adversarii sui hallucinationes castigavit libere, at non fastuose; errores redarguit, famam non laesit.

Librum quintum vero, sive *Syntagma Historico-Chronologicum de Ptolemaeis*, ita constituit secundis curis augere ac ampliare, ut prodiret tandem *Thesaurus Antiquitatum Alexandrinarum*, cum Civilium, tum Ecclesiasticarum. At hoc opus, vel ab ipso ad finem nunquam erat perductum, aut saltem nunquam editum.

Anno MDCLXXXIX. cum jam S. S. Theologiae Baccalaureus esset, scripsit Hodius Prolegomena,

mena, quae praefiguntur Historiae Chronicae Johannis Antiocheni cognomento Malalae, ex MS. Codice Bibliothecae Bodleianae tunc primum editae, cum interpretatione et notis Edm. Chilmeadi.

Excerpta quaedam ex hac Historia collecta prelo paraverat olim ^a Joannes Gregorius, Aedis Christi facellanus, adjectis quibusdam ab ipso conscriptis animadversionibus. Gregorio autem morte erepto anno MDCXLVI. diligentiam suam et studium in hunc auctorem impendit ejusdem sodalis et symmysta Edm. Chilmeadus, in animo habens Gregorii animadversiones, loco Prolegomenon, editioni suae praemittere. Moriente vero Chilmeado anno MDCLIII. annus plusquam XXXVII. elapsus est, priusquam opus ab ipso adornatum prelo committeretur. Cum vero magna pars operis jam typis fuisset absoluta, et ^b Gregorii animadversiones minus idoneae visae essent, quae praemitterentur, ad Hodium nostrum applicuerunt se rei typographicae Oxoniensis Curatores, rogaruntque ut hanc provinciam in se susciperet, qui illorum hortatui cedens, nova haec Prolegomena pro-
cudit.

In his mentionem facit Hodius duorum aliorum librorum, quos composuerat, quorum ^c al-

^a Hodii Proleg. § 42, 43.
Vol. II. p. 51.

^b Ibid. & Athen. Oxon.

terum

terum nominat *Diatriben de Scriptoribus Græcis variis tum prophanis tum ecclesiasticis*,^d alterum *de Scriptoribus rerum Ægyptiarum*. Posterius hoc opus in quatuor libros divisit, “ in quorum
 “ primo agebatur de Scriptoribus rerum Histo-
 “ ricarum illius gentis vetustiorum; in secundo
 “ de illis, qui res illorum Theologicas, five
 “ Philosophicas, Visendas, Naturales et Arti-
 “ ficiales, scriptis suis ex professo celebrarant;
 “ in tertio de Scriptoribus rerum Alexandrina-
 “ rum five Ptolemaicarum; et in quarto de
 “ Scriptoribus rerum illius gentis ad Judæos,
 “ Christianos, et Mahumedanos attinentium.”
 Haec autem nondum in lucem edita.

Anno MDCXCI. emisit Hodyus^e Anglicam primo versionem tractatus Graeci, quem ex codice quodam manuscripto in scriniis Baroccianis Bibliothecae Bodleianae asservato eruisset, et postea^f tractatum ipsum cum Latina versione, cui titulum fecit, *Anglicani novi schismatis Redar-*

^c § 24, 32. ^d § 34.

^e *The Unreasonableness of a Separation from the new Bishops, or, A Treatise out of Ecclesiastical History, shewing, that altho' a Bishop was unjustly deprived, neither he nor the Church ever made a Separation, if the Successor was not a Heretick. Translated out of an antient Greek Manuscript in the public Library at Oxford, by H. Hody, B. D. Lond. 1691.*

^f Oxon. e Theatro Sheldoniano, An. Dom. 1691.

gutio,

gatio, seu Tractatus ex Historiis Ecclesiasticis, quo ostenditur Episcopos, injuste licet depositos, Orthodoxi successoris communionem nunquam refugisse. Ad eundem etiam scopum spectantia, alia quaedam praemittit, ex Antiquorum Thesauris deprompta, charitatis, ut ipse ait, in Ecclesiam vere Episcopalis exempla. Ut hanc rem dilucidius explicemus, necesse erit eam paulo altius repetere.

Cum jam Jacobum II. regno expulissent Proceres Populusque Anglicanus, et Gulielmum et Mariam Aurantiae Principes ad regiam dignitatem promovissent, a senatu decretum editur, ut quicumque sacramento se obstringere recusarent ad fidem novis regibus praestandam, officio pellerentur. Elapso tempore, nec praestito iurjurando, Gulielmus Sancroftus Archiepiscopus Cantuariensis cum septem e Collegis suis, exclusi a sedibus, ipsa tandem privantur cura animarum. Secundi episcopi constituuntur, prioribus adhuc viventibus, et in eorum cathedras potestate Laica subrogantur, priusquam Canonice vacarent. Hinc conventus divini cultus gratia alii a publicis, et altaria altaribus adversa.

Potestates Civilis et Ecclesiastica, inquietabant hi, natura sua penitus discrepantes, nec misceri unquam possunt nec confundi. Ecclesia est so-

c

cietas

cietas vere et proprie dicta, ab omnibus mundi societatibus distincta, atque ita a fundatore suo Jesu Christo constituta, ut variis sit instructa ordinibus, officiis, ministeriis. Humano eam corpori confert D. Paulus, *Sicut enim, ^a ait, in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eundem actum habent; ita multi unum corpus sumus in Christo, singuli autem alter alterius membra.* Atque alibi, ^b *Vos autem estis corpus Christi, et membra de membro. Et quosdam posuit Deus in Ecclesia, primum Apostolos, secundo prophetas, tertio doctores.* Corporis hujus Christus est caput, huic societati praeest; Apostoli vero, eorumque successores Episcopi, a Christo missi, Christique vicem gerentes in terris, vicariam potestatem, quam in ecclesia exercent, soli Christo referunt acceptam. *Sicut misit me Pater, inquit Christus ^c apostolis suis, et ego mitto vos. Quorum remisistis peccata, remittuntur; et quorum retinueritis, retenta sunt.* Seculari magistratui, qua in rebus civilibus praeest, nullum jus competit vel exercendi hanc potestatem, vel Ecclesiae praepositis detrahendi. Cum enim a Christo unice sit derivata, et Ecclesiae praepositis concredita, solis Episcopis, qui Ecclesiae praesunt, potest competere. Licet itaque Sancroftus archiepiscopus, et Collegae, a potestate Laica summoventur, cum tamen nondum essent exuti ea spiritu-

^a Rom. xii. 4, 5.
21. 23.

^b 1 Cor. xii. 28.

^c Joh. xx.

ali

ali potestate, neque iis juribus privati, quae Christus concesserat, quaeque hac ipsa ratione concesserat, ut integra maneret ecclesia sua, licet a potestatibus hujus mundi vexata fuerit et oppressa, consequetur, fidem etiam et obsequium prius debita neque illis jure negari potuisse, nec successoribus adhiberi, qui pro aevi Cypriani doctrina non secundi erant, sed nulli, ab unitate Catholica, a Christo ipso, a beneficiis, quae in Ecclesiam Christus contulerat, alieni.

Quid contra Hodius? Anne magistratum secularem potestatem habere deponendi episcopos affirmaverit? non hoc jam sibi sumit. Quid ergo? Episcopos licet injuste fuisse depositos concedatur, ait, successores licet eorum ad episcopale solium contra canones fuerint evecti, hac tamen de causa nulla sequi debuit divisio; ab exemplis etenim, quae in Barocciano hoc tractatu proferruntur, abunde sibi patere existimat, neminem eorum, qui contra jus fasque fuerint a sedibus suis olim depulsi, se separavisse unquam a successoris communione, modo is orthodoxus fuerit, qui in illius locum subrogatus est.

Auctorem tractatus suspicatur Hodius fuisse Nicephorum Callisti Historiae Ecclesiasticae scriptorem, cum in eodem MS. Volumine Barocciano reperiantur Collectanea aliquot Historica et Tractatus Nicephoro disertim ascripta. Conve-

nit etiam et auctoris aetas et patria. Floruit enim Nicephorus exeunte demum seculo XIII. sive inchoato XIV. et iisdem circiter temporibus inclaruisse auctorem hujus Tractatus ex eo credendum est, quod nullum proferat exemplum post exitum seculi XII. Uterque etiam vixit sub ditione Patriarchatus Constantinopolitani. Tractatus autem ipse juxta Hodium aut loco Homiliae in ebetu Episcoporum prolatus est, vel saltem ab aliquo Professore in Historices schola praelectus.

Inter septem Adversarios, quos hic Tractatus contra Hodium suscitavit, praecipue eminuit eruditissimus Dom. Henr. Dodwellus, ipsi olim amicitia arctissima conjunctus, qui causae depositorum episcoporum patrocinatus^a responsionem suam Anglice edidit anno MDCXCII. In hac vero ostendit primo Dodwellus, exempla, quae in Barocciano Tractatu exhibentur, modo apposite fuissent adducta, ad stabiliendam tamen causam, quam sibi defendendam susceperat Hodijs, non valitura; auctoris ipsius testimonium, qui vixit circa finem seculi XIII. in disceptatione hujusmodi parvi esse aestimandum; exempla autem ab ipso allata nimis esse recentia, quippe quae seculum vix IV. attingant, ultra non ascendant;

^a *A Vindication of the Depriv'd Bishops, &c.* Lond. 1692. 4to.

vitam

vitam esse exigendam juxta fidei et morum regulas, non ex aliorum instituto; nec exempla esse imitanda, nisi sacrarum scripturarum doctrinae et inveteratis Ecclesiae dogmatibus fuerint consentanea; si ad hanc normam res exigatur, actum esse de Hodii causa; Novatianum primum fuisse, quem novimus, qui invasit episcopatum alterius; hunc autem ob hanc rationem Pseudo-episcopum esse habitum, profanum et extraneum, a promissis Ecclesiae separatum; eos etiam, qui Novatiano se adjunxerant, etsi Episcopi prius facti essent, cum ab Ecclesiae vinculo atque a sacerdotum collegio se separassent, nec Episcopi potestatem potuisse habere creditos, nec honorem. Pergit Dodwellus, et novos Episcopos eorumque aedificas haereticae pravitate inculcat, quod jus exuendi Episcopos spirituali officio Principibus competere docerent. Hanc propositionem errorem fundamentalem appellat, cum necessario tendat ad eversionem Ecclesiae. Nam si jus gubernandi Ecclesiam penderet ab arbitrio secularis Magistratus, qua ratione subsistere potuit Ecclesia, quatenus est societas, faeviente persecutione?

At secundo contendit Dodwellus exempla, quae in hoc Tractatu proferuntur, a re controversa prorsus esse aliena. Non enim de depositione hic agitur injusta, sed invalida. In prolatis autem omnibus exemplis Episcopi de sede de-

publi, non ad arbitrium Principis, sed aut a coepiscopis in synodo congregatis fuerunt depositi, aut ob promulgatam haeresin dejecti, aut lubentes de cathedra descenderunt, aut denique Episcopatum se adhuc tenere afferentes, et plebi suae adunati, coetus a publicis diversos constituerunt. His subjungit Dodwellus Canones quosdam ex Canonibus Apostolorum dictis et Conciliis Gangrensi, Antiocheno, Carthagenensi et Constantinopolitano depromptos, qui in eodem Volumine MS. reperiuntur huic Tractatui annexi, ab ipso etiam Tractatus auctore pro Dodwelli sententia adjuncti, licet ab Hodio nostro omisi, quibus decretum est, ut Presbyter vel Diaconus, qui a communione Episcopi sui ante synodicam dijudicationem se separaverit, sacerdotali exueretur honore; Presbyteri vero eidem adhaerentes de eodem honore dejicerentur, et Laici segregarentur; Episcopus autem, qui a communione Metropolitanani sui seipsum separaverat ante synodicam condemnationem, deponeretur. Unde concludit Dodwellus, quod etiam ex mente auctoris hujusce Tractatus Hodii et novorum Episcoporum causa non esset vindicanda.

Hodium malae fidei non disertim inculcat Dodwellus, quod hos Canones omiserit, licet eos ad hunc Tractatum pertinere existimaverit. Sed
cum

cum hoc crimen ab aliis quibusdam, qui in eadem palaestra defudarunt, ipsi objectum fuerat, eodem anno MDCXCII. Epistolam ad Amicum conscripsit Hodius, ^b quae Anglice prodiit, ut seipsum ab hac calumnia purgaret.

Sequenti autem anno, scilicet MDCXCIII. ^cquo gradu doctorali in Theologia honestatus est, ad ea convellenda se accinxit ^dHodius, quae adversus Baroccianum Tractatum in medium protulerant Dodwellus caeterique ejusdem adversarii. In limine autem disceptationis suae, nihil aliud iis esse praestandum observat, qui noviter constitutis Episcopis adhaerendum esse censeant, nisi ut vel primo evincant, Secularem magistratum jus habere deponendi Episcopum ob crimina pure politica, vel secundo, ut ostendant, etsi jus deponendi non habeat, si tamen revera Episcopum alium deposuerit, atque alterum Orthodoxum et pium in illius locum subrogaverit, licitum esse tamen cum secundo communionem tenere ob Ecclesiae pacem et populi tranquillitatem. Propositionem primam se peculiari dissertatione confirmaturum scribit, quae tamen

^b *A Letter to a Friend concerning a Collection of Canons said to be deceitfully omitted in the Edition of the Oxford Treatise against Schism.* Oxon. 1692.

^c XVIII. Cal. Feb. MDCXCIII.

^d *The Case of Sees vacant by an unjust and uncanonical Depri-
vation stated, &c.* by H. Hody, D. D. Lond. 1693. 4to.

nusquam comparuit; secundam a Barocciano Tractatu pro ipsius sententia satis superque comprobata jam dilucidius explicandam resumpsit. Hoc autem ut fieret, non rationi sed exemplis insistendum ratus, historiam contexit Episcoporum a sedibus suis depulsoꝝ per diversa secula decurrentem, exinde monstraturus, eos omnes, quotquot vel injuste, vel, ut ipse ait, invalide, fuerint depositi a potestate, quae *resisti* non potuit, a cõmunionẽ successorum suorum ob hanc causam nunquam declinasse. Atque ut arctam etiam in hac re concordiam intercedere ostenderet inter Synagogam et Ecclesiam, quaedam praemisit ex Historia Judaica desumpta, ut probaret Judaeorum etiam Pontifices, qui in locum aliorum subrogati fuerant a Magistratu seculari depositorum, pro veris Pontificibus semper fuisse habitos.

Cum vero argumenta, quae in hoc Tractatu instituerit Hodius, ab exemplis sequioris aevi deducta, prius obruta fuissent, nec rationes aliquas praeter jam everfas, si excerpta ex Historia Judaica excipiantur, ad thesim suam confirmandam protulisset, hic modum finemque concertationi huic statuere, et libera lectoribus judicia relinquere, in animum ^eDodwellus induxerat; at

¶ *Defence of the Vindication, &c. p. 2, 3.*

tandem

tandem a litteris, quas ipse Hodius sibi miserat parum benevole, ^f ut aiunt, conscriptas, excitatus, et a Gilberto Burnetto Episcopo Sarisburiensi in certamen publice ^g provocatus, ne afflictæ Ecclesiæ causæ deesse videretur, in arma iterum convolvit, atque eorum omnium quæ prius scripserat defensionem contra Hodium in se suscepit. Dum vero opus suum sub prelo adhuc sudaret, inquisitione facta a lictoribus regiis, ea pars, quæ e prelo exierat, ab iisdem occupata fuit et suppressa. Cujus rei cum fama ad Hodii nostri aures pervenisset, qui in epistola superius memorata imprimendi licentiam Dodwello promiserat, ad palatium Lambethanum statim se contulit, ibique precibus institit apud Archiepiscopum Cantuariensem, ut auctori suo reddita evulgari permetteretur; irrito tamen conatu, cum editæ in Recusantes duræ leges, ne dogmata sua promulgarent, severo edicto prohibuissent. Progressu autem temporis effectum est, ut non obstante hac prohibitione, cum hoc opus denuo prelo committeretur, e manibus lictorum servatum anno MDCXCV. in lucem prodierit.

Sub eadem tempestate prodierunt etiam ^h Collectanea Historica de rebus Ecclesiasticis, a Simone

^f *Pref. to the Historical Collections, &c. p. 1.*

^g *The Bishop of Sarum's Vindication, &c. p. 52. 146.*

^h *Historical Collections concerning Church Affairs, &c. by a Presbyter of the Church of England. Lond. 1696. 4to.*

Lowthio

Lowthio Decano nuper Roffensi excerpta, ut ex antiquis Ecclesiae monumentis contra Hodium ostenderet, jus exuendi Episcopos auctoritate sua pure spirituali, regnantibus Constantino Magno et Constantio, primis qui fidem Christi amplexi essent Imperatoribus, ad solos Episcopos pertinere creditum; neque ex Catholicorum istius aevi Christianorum sententia, hujus mundi principibus in Laicorum ordine constitutis, potestate licet munitis, quae *resisti* non potuit, modo de Episcoporum juribus decernere in se susceperant, obedientiam fuisse praestandam.

Contra hos tractatus conscripsit quaedam ediditque ⁱ Hodius, anno MDCXCVIII. breviter autem et perfunctorie, quibus tamen fusius respondit ^k Lowthius anno MDCCIV.

Hodio tamen haud prorsus infeliciter cessit haec disceptatio; adeo gratum enim erat opus, quod fecerat, Dom. Joanni Tillotsono, Archiepiscopo Cantuariensi, qui in Sancrofti locum substitutus fuerat, ut in mercedem laborum, quos

ⁱ *Reflexions on a Pamphlet entituled, Remarks on the Occasional Paper, numb VIII, relating to the Controversy betwixt Dr. Hody and Mr. Dodwell; and on another entituled, A Vindication of the Deprived Bishops, written by Mr. Dodwell; with an Answer to a third, call'd Historical Collections concerning Church Affairs.* Lond. 1698. 4to. Agnoscit Hodius in chartis suis manuscriptis has Reflexiones a seipso fuisse conscriptas.

^k ΕΚΛΟΓΑΙ, or *Excerpts from the Ecclesiastical History, &c.* Lond. 1704. 4to.

in

in hac Historia contexenda sustinuerat, ipsum facellanum suum constituerit VII. Calend. Jun. anno MDCXCIV. Dum vero hoc munere fungeretur, ¹differtationem *de Resurrectione ejusdem corporis* publici juris fecit, quae postea Latine conversa est a Cantabrigiensi quodam in Collegio Corporis Christi enutrito. Hanc differtationem dicavit Hodius Dom. Edv. Stillingfleeto Episcopo Vigornienti, cui prius fuerat a facellis ab anno usque MDCXC. quo filium suum in Collegio Wadhamensi educandum locaverat, atque Hodio nostro et eruditissimo viro Dom. Ricardo Benteleio, dignissimo jam Collegii SS. Trinitatis apud Cantabrigienses praefecto, erudiendum commiserat.

Morte autem erepto Tillotsono x. Calend. Decemb. ejusdem anni, et ad Archiepiscopatum evecto Tho. Tenisono, eodem officio fruebatur sub successore Hodius, quo functus esset apud ipsum Tillotsonum, primus omnium quotquot novimus, qui duobus succedentibus Archiepiscopis a sacris fuerat domesticis. A novo autem Patrono suo brevi nominatus est ad Ecclesiam Parochialem de Chartham prope Cantuariam, ad praesentationem Archiepiscopi spectantem, et

¹ *The Resurrection of the same Body asserted, &c.* by H. Hody, D.D. Lond. 1694. 8vo.

vacantem

vacantem per mortem Dom. Hen. Whartoni, Gul. Sancrofto Archiepiscopo olim a facellis, et ob editam *Angliam Sacram* fatis clari; prius vero quam huic institutus fuerat, permutatione inter ipsum facta et Praebendarium quendam Cantuariensem, ad ecclesiam intra civitatem Londinensem jacentem praesentatus est, quam vocant *Paroeciarum S. Michaelis de Pater Noster in Riola, et S. Martini in Vinetaria, unitarum.*

Circa idem tempus litteras accepit Hodius ab eruditissimo viro Dom. Andrea Adamo Hochstettero, Ecclesiae Tubingensis Archidiacono, quem sibi amicissimum habuerat, dum olim Oxonii degeret; quae cum aestimationem, quam apud exteris gentes noster tenuit, abunde fatis testantur, haud abs re fore judicavi, ut eas hic loci infererem.

“ Vir clarissime, Domine et Amice plurimum
“ honorande.

“ QUOTIES non Aristaeam modo de-
“ victum abs te prostratumque, et Malelam
“ tua nuper opera in lucem datum adspicio,
“ sed et ingentem in me adfectum tuum, qui
“ patriae prope me invidens meae Oxoniensem
“ aliquando optabas, recogito revolveque apud
“ animum meum, toties exulto profus, atque
“ ad

“ ad toto divisos orbe Britannos cogitatione de-
 “ sideriisque excurro. Quare quum amoris ea
 “ consuetudo ratioque fit, ut premere silentium
 “ diu haud queat, aegre utique non feres, mi
 “ bone, quod redux in Patriam redire tamen ad
 “ amicum veterem, cultumque eidem atque
 “ adfectum antiquum testari, gestio conorque.
 “ Primum ergo omni te animi contentione oro
 “ obtestorque, sine mora ut exponas qui valeas?
 “ Demum quo nunc in loco sint res nostrae
 “ breviter expono. Postquam divino beneficio
 “ ad penates redii meos, interjecto brevi tem-
 “ poris spatio ad Tubingensis ejusque patriae et
 “ Cathedralis Ecclesiae Ministerium, mox et ad
 “ Archidiaconatum in eadem administrandum,
 “ admotus fui, quo quidem munere in hunc
 “ usque diem pro virili defungor, gravi sane illo
 “ atque non una de caussa arduo. Unde quum
 “ juvenilem vix aetatem egressus sacro me plane
 “ ministerio dicare jussus fuerim, parum haec-
 “ nus, quod recenseri inter eruditos aut aestima-
 “ ri mereatur, vel imaginari potuimus: Neque
 “ enim referendi huc sermones in Psal. xxvii:
 “ Rom. viii. 28. Matt. xxv. habiti, atque ad
 “ amicorum desideria evulgati. De Hebraeorum
 “ Primitiis Commentariolus cum Codicis Tal-
 “ mudici **נְבוֹרִים** tralatione, itemque de an-
 “ nuo Expiationis Festo Tractatus, lucem spe-
 “ ro

“ ro publicam propediem videbunt. Sed et ve-
 “ nerandi Stillingfleeti vestri (quem compellare
 “ in Westmonasterio olim licuit) Epistolam *to a*
 “ *Deist concerning the Truth and Authority of*
 “ *the holy Scriptures* horis subcivivis in Latinum
 “ converti sermonem, et Ulmae Suevonum im-
 “ primi curavi. Quae omnia, commoda data
 “ occasione, per amicum (forfan et fratrem) ad
 “ vos profecturum, aut Bibliopolam Amstelo-
 “ damensem H. Wetstenium submittam, neque
 “ tu, credo, spernes qualescunque istos labores
 “ nostros. Q. S. F. Tertulliani Apologeticum
 “ pro Christianis recensere in animum induxi:
 “ sed praeter unius Codicis MS. copiam vix
 “ quidquam suppetit. Unde te oro rogoque
 “ summopere, ut si quid Bodleiana vestra aut
 “ alia quaequam Bibliotheca subeat, excerpas in
 “ amici gratiam, qui inter Germanos publice
 “ depraedicabit nomen tuum famamque, nec
 “ tacebit per quem profecerit.

“ Sed et clarissimus eruditissimusque vir Jo.
 “ Ulricus Meurerus, quicum amicissime con-
 “ versor, habet quod abs te petat. Edere is
 “ decrevit Val. Flaccum, mireque jam hunc au-
 “ ctorem excoluit atque illustravit. Neque quid-
 “ quam ad perfectionem egregii operis eidem
 “ deest, praeter varias, quae e Bodleiano excer-
 “ pi

“ pi debent Codice ab Jo. Fr. Gronovio in No-
 “ tis ad Livium allegato lectiones. Quaeso te,
 “ mi optime, memor ut sis antiquissimi illius tui,
 “ Τὸν φιλέουλα φιλεῖν. Aina hunc virum, qui te
 “ amat et aestimat, hocque quidquid est laboris
 “ in ejusdem Reiq. P. Literariae gratiam im-
 “ pende, atque isto lectionum thesauro prope-
 “ diem illum bea recreaque. Ita novo me
 “ quoque vinculo tibi devincies, omnibusque
 “ numeris adimpleffe te vota testabere, quibus
 “ finem Joanni tuo Antiocheno imposuisti. De-
 “ nique vel duabus significa quid venustif. Ben-
 “ tleius? Quid Photii Lexicon ab ipso excul-
 “ tum? Quid Millius? Quid Bernardus, item-
 “ que Isaacus Abendana Judaeus?

“ Vale, et quod facturum te promisisti, a-
 “ mare me ne quaeso desine,
 “ Tuum, vir clarissime,
 “ omni officio atque cultu

“ Andream Adamum Hochstetterum,
 “ Ecclesiae Tubingensis Archidiaconum.

“ P. S. Quid circa Tertulliani de Pallio librum
 “ statuerit apud se, rogetque Cl. Meurerus,
 “ ex ejusdem literis amplius percipies.”

Tubingae xxii. viibris,
 CIODCXCIV.

Eodem

Eodem tempore redditae sunt ipsi litterae à Cl. viro Jo. Ulrico Meurero, petentes ut collatis MSS. Codicibus Valerii Flacci Poetae, et Q. Sept. Tertulliani de Pallio, qui in bibliotheca extarent Bodleiana, varias lectiones exinde erutas enotaret, sibi que transferri curaret.

Anno MDCXCVI. jussu Tho. Tenisoni Archiepiscopi Cantuariensis conscripsit Hodius ⁿAnimadversiones in libellos duos Apologeticos Jeremiae Collieri, quos ad vindicandam absolutionem ediderat vir clarissimus, quam Gul. Perkinsio equiti aurato impertitus esset, priusquam extremo supplicio afficeretur. Inita nempe sub exitum anni MDCXCV. contra Gulielmum Regem conjuratione et detecta, Gul. Perkinsius et Johannes Friendius equites rei convicti ad poenam legibus Angliae conjurantibus infligi solitam damnati sunt. Cum vero ad supplicium ducti essent, assistentes Clerici juxta formulam in Ecclesia usurpari solitam absolverunt eos ab omnibus peccatis suis, imposita etiam eis inter absolvendum manu, licet se supplicii causam ex animo detectos esse per poenitentiam non ostenderint.

ⁿ *Animadversions on two Pamphlets lately published by Mr. Collier, the one called A Defence of the Absolution given to Sir William Perkins at the Place of Execution; the other, A Vindication thereof, occasioned by a Paper entitled, A Declaration of the Sense of the Archbishops and Bishops, &c.*

Hi

Hi fuerunt Gul. Snattus, Shadr. Cokius, et Jeremias Collierus, e Recusantium numero omnes, qui fidem Gulielmo jurejurando praestare negarunt. Ob hoc facinus Snatto et Cokio in carcerem coniectis, Collierus latendo salutem sibi quaesivit. Et cum haec res pluribus esset in offensa, defensionem sui edidit Collierus, quam brevi consecuta est Declaratio ab Archiepiscopis et Episcopis promulgata, quotquot Londini essent commorantes, qua dictam absolutionem improbarunt, eamque tanquam insolentem et irregularem multis verbis exagitarunt. Respondit huic Declarationi Collierus, et rationibus et exemplis quae fecerat confirmans. His autem scriptis Apologeticis, jubente Archiepiscopo, plurima regessit Hodius; quae tamen responsione sua copiosius refutavit Collierus.

Pridie nonas Martias MDCXCVIII. constitutus est Hodius Graecae linguae Professor Regius in Academia Oxoniensi, subrogatus in locum Dom. Gul. Levinzii, Collegii S. Johannis nuper Praefidis, defuncti. Dum hoc munus sustineret, Praelectiones composuit *de Graecis illustribus, Linguae Graecae literarumque humaniorum instauratoribus*, quas nunc publici juris facimus, gratum fore existimantes eruditis omnibus, ne eo-

d

rum.

rum perirent nomina, per quos profecerint. Hoc opus divisit Hodius in libros duos, quorum altero agit *de Graecis eruditis, qui ante excidium Constantinopolis lingua Graeca et literatura humaniore Italiam illustrare coeperunt*, altero *de Graecis literatis, qui in Italiam aliasque regiones occidentales concessere post urbem Constantinopolim a Turcis captam*, ipsumque prelo paratum in lucem edere instituerat, ni vitam cum morte commutasset.

Anno proxime futuro, Waldensibus religionis ergo patria sua exulantibus, et subsidiis nummariis in eorum sustentationem collectis, tum in aliis regionibus, tum in Anglia, inter Curatores, qui huic rei praesse delegati sunt, Brevi Regio nominatus est Hodius. Summa autem, quae ex hac occasione collata est, confecit libras sterlingas viginti quinque millia monetae Anglicanae.

Sub eodem tempore Dom. Nicolaus Bearius, A. M. Presbyter Devonienfis Londini degens, conscripsit librum contra Hodii nostri Dissertationem de ejusdem corporis resurrectione, cui titulum apposuit, *Justitia resurrectionis fundamentum*. Cum homo, dum vivat, ex utriusque substantiae concretione constet, corporis et animae, et vita

° *The Resurrection founded on Justice, or a Vindication of this great standing Reason assign'd by the Ancients and Moderns, wherein the Objections of the learned Dr. Hody against it are answered, &c.* by N. B. M. A. Lond. 1699.

fit

fit causa futuri iudicii, exinde argumentum deducunt ^p Tertullianus et alii, carnem resurrecturam fore, iustitia divina ita exigente, ut quae particeps fuerat in vitae administratione, particeps etiam foret in vitae remuneratione. Hoc autem argumentum cum non probaret Hodius, tres ^q adduxerat rationes, cur illud minus valere censeret; primo, quia caro, inquit, proprie sumpta nec peccare potest, nec bene facere; instrumentum est enim animae solum; neque brachium, quod occidit, in culpa est magis, quam gladius, cum utraque dirigantur ab anima; secundo, neque praemii nec supplicii capax est caro; anima sola est sensu praedita; et quod sensu caret, neque praemio tenebitur, nec supplicio; tertio, si iustitia Dei exigat, ut caro, quae conjuncta fuerat animae cum peccaverit, particeps foret supplicii, exigeret etiam, ut omnes particulae carnis, quae unquam fuissent animae peccatrici conjunctae, cum peccaverit, ejusdem etiam supplicii forent participes: atqui hac ratione omnes particulae carnis, quotquot unquam fuissent animae conjunctae, necessario resurgerent, atque animae iterum conjunctae unum quoddam corpus constituerent; quod videretur absurdum. Cum vero

^p De Resurrectione carnis, cap. 14, et 15.

^q *Resurrection of the same Body asserted, &c.* p. 210.

xxxvi De VITA et SCRIPTIS

in eam sententiam adduci non potuit Bearius, ut argumentum a Tertulliano prolatum his rationibus labefactatum existimaret, ne alii auctoritate Hodii abducti de veritate deflecterent, has sibi evertendas proposuit.

In hac autem controversia sustinenda adeo prorsus ab omni convitio abstinuit Bearius, tantamque eruditioni suae conjunxit comitatem, ut Hodium hoc officio sibi plane devinctum habuerit. Librum e prelo exeuntem ad Hodium misit, atque una litteras in sui excusationem scriptas, quod cum tanto viro contendere esset ausus, cuius opinioni adversari haud facile in animum induxit, et cui nihil nisi veritatem praepositurum se fore testatus est. Rescripsit Hodius, gratiasque ei egit ob humanitatem, qua ipsum persecutus fuerat, et licet argumenta, quae in Dissertatione sua protulerat, ab illo non fuisse improbata censeret, tamen ita ab omni contentione se abhorruisse dixit, ut in certamen amplius cum eo descendere noluerit, at liberum omnibus relinquere, quibuscunque modis vellent et ratiociniis, doctrinam de resurrectione stabilire, quam sibi plurimum esse cordi addidit.

Sub exitum hujus anni, Episcopo Menevensi, qui ob simoniae crimen officio suo privatus fuerat ab Archiepiscopo Cantuariensi, provocante
ad

ad Proceres contra jurisdictionem Archiepiscopi, defensionem sui Hodio nostro commisit Archiepiscopus, qui brevi conscripsit apologiam, qua potestatem judicandi in hujusmodi causis Archiepiscopo plenarie convenire demonstravit. Hanc Archiepiscopo tradidit, ut ederetur; at, consopita lite, non prodiit.

Sequenti anno, mota de juribus et privilegiis synodi Anglicanae disceptatione, cum observasset Hodius, neminem eorum, qui huic controversiae se immiscuissent, in usum suum traxisse Acta et Instrumenta publica, quae in Archivis Lambethanis asservarentur, plurimam licet huic rei lucem allatura, in rem fore judicavit ex his potissimum Historiam condere Conciliorum et Synodorum Anglicanorum, atque una Historiam Parliamentorum et legum Angliae antiquiorum litteris mandare. Hoc autem opus composuit intra spatium paucarum mensium, rediditque circa initium Februarii anno MDCCI. Eodemque anno stabilita societate de propaganda fide in partibus transmarinis, in sociorum numerum litteris Regiis Patentibus constitutorum ascitus est.

A History of English Councils and Convocations, and of the Clergy's sitting in Parliament, in which is also comprehended the History of Parliaments, with an Account of our ancient Laws, by H. Hody D. D. &c. Lond. 1701. 8vo.

Anno

xxxviii De VITA et SCRIPTIS

Anno MDCCIV. ut supra monuimus, quae prius scripserat de Bibliorum textibus originalibus, Versionibus Graecis, et Latina vulgata, ad examen revocavit, et emisit, eodem anno constitutus Archidiaconus Oxoniensis, in locum Timothei Haltoni demortui; quam dignitatem ad ultimum vitae diem retinens, obiit XIII. Calend. Febr. anno MDCCVI.

Sepultus jacet Oxonii in capella Collegii Wadhamensis, sepulchro hac inscriptione decorato;

Hic jacet
Humphridus Hody S. T. P.
Graecae linguae Professor Regius,
Archidiaconus Oxon.
Reverendissimis Dominis
D. Johanni Tillotson et
D. Thomae Tenison
a sacris domesticis, et
hujus Collegii quondam socius,
Qui obiit
Jan. 20. A.D. 1706.
Edith uxor obiit Nov. 28. 1736.

Stipendia ad valorem decem librarum annuatim persolvenda dedit decem scholaribus in Collegio Wadhamensi educandis, quorum quinque
ad

ad studium linguae Hebraicae animum erant applicaturi, quinque linguae Graecae addiscendae operam daturi. Horum delectum commisit Praeposito dicti Collegii, linguarumque Hebraicae et Graecae Professoribus: donatione hac, et linguarum scientiae favens, quas nemo melius seipso excoluisset; et emolumento Collegii consulens, in quo enutritus juvenilem aetatem in iisdem excolendis consumpsisset.

f Le Neve's Fast. Britan. p. 232. 527.

BOOKS Printed for C. DAVIS.

I. JOANNIS Caii Britanni de Canibus Britannicis, Liber unus ; de Rariorum Animalium et Stirpium historia, Liber unus ; de Libris propriis, Liber unus ; de Pronunciatione Graecae et Latinae Linguae, cum scriptione nova, Libellus ; ad optimorum Exemplarium fidem recogniti a S. Jebb M. D. in 12mo.

II. Fratris Rogeri Bacon, ordinis Minorum, Opus Majus ad Clementem IV. Pontificem Romanum. Ex MS. Codice Dublinensi, cum aliis quibusdam collato, nunc primum edidit S. Jebb M. D. in Folio.

III. Miscellaneous Observations upon Authors, Ancient and Modern: viz. on Virgil, on Minucius Felix, on the Notions of the Heathens concerning a future State, on the Author of The Grounds of the Christian Religion, on Martial, on the Notions of the Heathens concerning Moral Obligation, on the Chronology of Cyrus, &c. on Seneca's Tragedies, on Quintilian, on Boileau's Translation of Longinus, on Lucian and Euripides, on Statius, on the great Egyptian Pyramid, Extract of Mr. Gurdon's Sermons, on the Name of Byrsa given to the Citadel of Carthage, on Eustathius, Athenaeus, and Aristenæus, on Strabo, Anacreon, and Suidas, on Statius, on Justin Martyr, on Avienus, on Suidas, on Hesychius, on Ovid, on Thucydides, on Horace, on Euripides, on Propertius, on Aeschylus and his Scholiast, on the Greek Authors concerning a Temple at Heliopolis, on the Swords of the Ancients, on Apuleius and Lucan, on Oppian, on Naugerius, on Boileau, on Tibullus, on Apuleius, on Hesiod and Euripides, on Catullus, on the Marmora Arundelliana and Demosthenes, on Oppian, on Lucian, on Josephus and Plutarch, on Philo, on Cicero, concerning Heliopolis in Syria, &c. on Tertullian and Cyprian, on some Inscriptions, on the moveable Towns of the Ancients, on a Passage in Eusebius, on Prudentius, on Hesychius, on the Argonauts Epecha and the Age of Hesiod, on Rutilius, on Theocritus, on Lactantius, on the Author of the Titanomachia, on Sidonius, on Shakespeare, on Valerius Flaccus, on Appollonius Rhodius, on the Historiae Augustae Scriptores, on Manilius, on Vavasor and Rapin, on Cave's Historia Litteraria, on the great Egyptian Pyramid. By some of the most learned Gentlemen in England. In Two Volumes in 8vo.

DE
 GRAECIS
 ILLUSTRIBUS, etc.

LIBERI.

De GRAECIS eruditiss, qui ante excidium CONSTANTINOPOLIS lingua Graeca et literatura humaniore Italianam illustrare coeperunt.

CAP. I.
 De LEONTIO PILATO.

FELICI illo seculo, nempe xiv ab orbe redempto, quo renasci in Italia coeperunt literae amoeniores, expolirique incepit lingua Latina, quae jam diu in barbariem abierat, illucentibus ingeniis Dantis, Petrarchae, et Boccatii; eodem quoque, et in eadem regione, reviviscere coeperunt literae Graecae, quae
 B multis

multis jam seculis intermortuae per totum Occidentem jacuerant.

In Calabria, quae olim Magna Graecia dicebatur, coloniis Graecis repleta, remansit quaedam linguae veteris cognitio; atque etiam post illud seculum, in multis istius regionis ecclesiis, non Latine, sed Graece peragebantur liturgiae sacrae: in reliquas vero Italiae partes tam raro inde demigrabat eruditio Graeca, ut vix unus aut alter repertus sit, qui ea fuerit excultus.

Petrarcham linguam Graecam edocuit Barlaamus Calaber monachus, Graece ipse magis quam Latine doctus. Sed primus omnium Graecorum recentioribus hisce seculis hanc linguam publice in Italia professus est LEONTIUS PILATUS Thessalonicensis, Barlaami auditor, Boccatii vero praeceptor, cujus hortatu et auspiciis ad praelegendum Florentiae Homerum excitabatur, scilicet circa medium istud seculum, vel paulo post. Is postquam Boccatium per triennium erudiisset, et brevi tempore Homerum publice praelegisset, Florentia Venetias se contulit, et apud Petrarcham, ibi tum commorantem, aliquandiu versatus est. Inde Constantinopolim discessit, brevique post in Italiam reversurus, in mari Adriatico occubuit, fulmine percussus. De eo, qualis esset homo, et quo modo Florentiae Homerum praelegerat, audiendus est ipse Boccatius, Genealogiae Deorum xv. 6.

“ Post Barlaamum et Paulum Perusinum, Le-
 “ ontium Pilatum, Thessalonicensem virum,
 “ et, ut ipse asserit, praedicti Barlaami audito-
 “ rem, per saepe adduco: qui quidem aspectu
 “ horridus homo est, turpi facie, barba prolixa,
 “ et

“ et capillitio nigro, & meditatione occupatus
 “ assidua, moribus incultus, nec satis urbanus
 “ homo; verum, uti experientia notum fecit,
 “ literarum Graecarum doctissimus, & quodam-
 “ modo Graecarum historiarum atque fabularum
 “ et artium archivum inexhaustum, etsi Latina-
 “ rum non satis adhuc instructus sit. Hujus ego
 “ nullum vidi opus; sane quicquid ex eo recito,
 “ ab eo viva voce referente percepi. Nam eum
 “ legentem Homerum, et mecum singulari ami-
 “ citia conversantem, fere tribus annis audivi.”

In capite sequente excusans se Boccatus, quod ex
 Homero carmina Graeca operi suo immiscuerit,
 exemplo Ciceronis, Macrobiani, Apuleii, atque Au-
 sonii, ait veterem consuetudinem jam abolitam
 fuisse, quia “ nemo est (inquit) qui Graecas li-
 “ teras norit: at ego in hoc Latinitati compator,
 “ quae sic omnino Graeca abiecit studia, ut etiam
 “ non noscamus characteres literarum. Nam
 “ etsi sibi suis sufficiat literis, et in eas omnis
 “ occiduum versus sit orbis, sociatae Graecis luci-
 “ diores proculdubio apparerent. Nec praeterea
 “ omnia secum a Graecia veteres traxere Latini:
 “ multa supersunt, et profecto nobis incognita,
 “ quibus possemus scientes effici meliores.” In-
 terjectis aliquibus de se, et Leontio, haec subne-
 ctit: “ Sed quid multa? Geramus paululum ob-
 “ jurgationibus morem: ostentationis causa
 “ Graeca carmina adscripsi: quid inde, quaeso,
 “ mordendus sum? Cui enim injuriam facio, si
 “ jure utor meo? Si nesciunt, meum est hoc
 “ decus, mea est gloria, scilicet inter Etruscos
 “ Graecis uti carminibus. Nonne ego fui, qui
 “ Leontium Pilatum a Venetiis occiduum Baby-

“ Ionem quaerentem a longa peregrinatione meis
 “ flexi consiliis, in patria tenui? qui illum in
 “ propriam domum suscepi, et diu hospitem
 “ habui, et maximo labore meo curavi, ut inter
 “ doctores Florentini studii susciperetur, ei ex
 “ publico mercede apposita. Fui equidem ipse
 “ insuper, qui primus meis sumptibus Ho-
 “ meri libros et alios quosdam Graecos in He-
 “ truriam revocavi, ex qua multis ante seculis
 “ abierant non redituri. Nec in Hetruriam
 “ tantum, sed in patriam deduxi. Ipse ego fui,
 “ qui primus ex Latinis a Leontio Pilato in pri-
 “ vato Iliadem audivi. Ipse insuper fui, qui,
 “ ut legerentur publice libri Homeri, operatus
 “ sum. Et esto, non satis plene perceperim:
 “ percepi tamen quantum potui: nec dubium,
 “ si permanisset homo ille vagus diutius penes
 “ nos, quin plenius percepissem. Sed quantu-
 “ lumcunque ex multis didicerim: nonnullos
 “ tamen praeceptoris demonstratione crebra in-
 “ tegre intellexi, eosque, prout opportunum vi-
 “ sum est, huic operi miscui.” Illum passim
 in isto opere Leontii nomine in testimonium
 advocat.

Eiusdem habemus mentionem luculentissimam
 in Petrarchae quibusdam ad Boccacium epistolis;
 in quibus refert, eum in Italiam reverti denuo
 volentem in mari Adriatico fulmine periisse.
 Eum autem, non Leontium, sed Leonem, no-
 minare solet Petrarca, et revera non Thessalo-
 nicensem, sed Calabrum, fuisse asserit. Ex eodem
 intelligimus illum Boccatii hortatu Iliadem Ho-
 meri, Odyssaeaeque partem aliquam, in Latinum
 vertisse. Errat enim Thomassinus, cum in Pe-
 trarcha

tarcha Redivivo cap. 4. scribit, curavisse Petrar-
 cham ipsum, Homerum suis sumptibus in Latinum
 converti. Rerum Senilium lib. 3. “ Leo noster
 “ vere Calaber, sed, ut ipse vult, Theffalus,
 “ quasi nobilius sit Graecum esse quam Italum;
 “ idem tamen ut apud nos Graecus sit, apud
 “ illos puto Italus, quo scilicet utrobique pere-
 “ grina nobilitetur origine: hic Leo, inquam,
 “ undecunque magna bellua, me nolente fru-
 “ straque diu ac multum dissuadente, surdior
 “ scopulis ad quos ibat, tuum post abitum hinc
 “ (Venetiis) abiit. Nosti hominem, et me nosti;
 “ an is tristior, an ego laetior, haud facile judices.
 “ Itaque veritus ne convictu assiduo fortassis in-
 “ ficerer (est enim animi aegritudo non minus
 “ contagiosa, quam corporis) abire passus sum,
 “ ad quem tenendum alio quam precum vin-
 “ culo opus esset, dato illi viae comite comico
 “ Terentio, quo incredibiliter delectari illum
 “ animadverteram, saepe stupens, quid com-
 “ mune habere posset Graius ille moestissimus
 “ cum hoc Affro jucundissimo. Sic e contra,
 “ nulla tanta similitudo, quae non aliquid diffi-
 “ mulet. Abiit ergo sub aestatis exitum, multa
 “ me coram saepe in Italiam Latinumque no-
 “ men acerrime invectus. Vix illum pervenisse
 “ diceres, dum ex insperato barba & crinibus
 “ suis horridior majorque ad me rediit epistola,
 “ ubi inter multa, ceu terram coelestem, damna-
 “ tam modo laudat atque amat Italiam, dilectam-
 “ que Graeciam odit, laudatamque Byzantium
 “ execratur, et ut se jubeam ad me venire,
 “ tanta rogat instantia, quanta vix Petrus nau-
 “ fragans imperantem fluctibus Christum orat.

“ — Gaudeo hercle verbis incredulum, rebus
 “ admonitum, et saxeam illud caput experientia
 “ emollitum: caeterum neque constantiae suae
 “ fido, neque vel naturam vel aetatem, etsi ipse
 “ aliud spondeat, mutandis moribus aptam reor.
 “ Unum praeterea, quod ridebis, precibus inserit,
 “ ut pro eo scilicet apud Constantinopolitanum
 “ imperatorem literis intercedam, cujus mihi nec
 “ visa facies, nec auditum nomen. — Postremo
 “ autem ne amici volatilis tam verbosa mentio
 “ frustra sit, redit hic in animum te precari, ut
 “ Homericæ partem illam Odyssææ, qua Ulysses
 “ it ad inferos, et locorum, qui in vestibulo Erebi
 “ sunt, descriptionem ab Homero factam, ab hoc
 “ autem, de quo agimus, tuo hortatu in Lati-
 “ num versam, mihi quamprimum potes ad-
 “ modum egenti, utcunque tuis digitis exaratam,
 “ mittas. Hoc in praesens. In futurum autem,
 “ si me amas, vide, obsecro, an tuo studio, mea
 “ impensa, fieri possit, ut Homerus integer bi-
 “ bliothecae huic, ubi pridem Graecus habitat,
 “ tandem Latinus accedat.” Rursus lib. 5.
 “ De Leontio, seu Leone, olim nostro, qui Thes-
 “ salus dici mavult quam Italicus, non muto
 “ sententiam, et jure subnixam, et tuo demum
 “ iudicio comprobata. Nunquam ergo literis
 “ meis aut nunciis revocabitur, quamvis roget.
 “ Maneat ubi elegit, et quo insolenter abiit, illic
 “ flebiliter degat. Qui tanto fastu cum in omni
 “ fortuna turpi, tum in paupertate turpissimo,
 “ delicias Florentinas sprexit, tanto gemitu By-
 “ zantinam ferat inopiam: denique qui Itala
 “ culta damnavit, senescat per me licebit in syl-
 “ vis Haemoniis, et Graecis esca sit vermibus,
 “ aut

“ aut si libet, ubi, quod nescio an tu noris, mihi
 “ plane compertum est, multos olim egit annos,
 “ ad Cretensis labyrinthi custodiam revertatur,
 “ homo alioquin nostris studiis non ineptus, si
 “ tamen homo esset, nec se belluam asperitate
 “ insigni et novitatis studio effecisset; quam ob
 “ causam nescio, nisi vel naturæ durioris imperio
 “ coactus, vel ab calle fortassis, quod multos
 “ fecisse novimus, famam quaerens. Eat sane,
 “ suosque sibi mores habeat, suam barbam, suum
 “ pallium, suam famem, metatque quod sevit,
 “ teratque quod messuit, edat denique quod in-
 “ trivit.” Epist. I. lib. 6. “ Homeri mentio
 “ me illius admonet, quo hic medio in Latinum
 “ venit. O male igitur, o pessime actum de
 “ Leone dicam nostro! cogit enim pietas atque
 “ ingens miseratio sine stomacho jam de illo loqui,
 “ de quo pridem multa cum stomacho. Mu-
 “ tatus est animus semper meus cum illius
 “ hominis fortuna, quae cum misera fuit, nunc
 “ horrenda est. Infelix homo, qualiscunque
 “ quidem, nos amabat, etsi talis esset, qui nec alios
 “ nec seipsum amare didicisset; sinisteris alitibus
 “ in hunc mundum ingressus, sinisterioribus abiit,
 “ ubi nullum puto serenum diem vidit. Quem
 “ memoria repetens saepe, admiror quomodo in
 “ tam tristem fuscamque animam Pierii spiritus
 “ ac coelestis musicae vel tenuis descendisset
 “ olfactus. Orabat miser multis precibus ut pro
 “ se mitterem, fassus errorem, quae res maxime
 “ iratos animos placat. Ego vero et instabilitatem
 “ mihi notissimam, et aetatem intractabilem,
 “ mutandisque jam moribus duriores veritus,
 “ et consilio insuper tuo fretus, quo fidenter in

“ re qualibet uti velim, ut quod rite consulen-
“ tium utraque fax illustrat ingenium et fides,
“ spretis precibus, responsum literis nullum dedi;
“ cepit illum tandem familiaritatis nostrae desi-
“ derium ardentius, et male sibi cognitae pudor
“ Italiae, moribusque fisis nostris, cogitantque
“ quod verum erat, etsi vocari esset indignus,
“ si tamen ultro venisset, minime quidem se
“ nostris arcendum liminibus, proxima aestate,
“ Aeolo ac Neptuno, totoque Phorci exercitu, ad-
“ versante, Byzantio funem solvit. O quid dicam!
“ miserabilem terrificamque rem audies. Jam-
“ que Bosphorum atque Propontidem, jamque
“ Hellepontum Aegeumque et Ionium maria
“ Graeca transiverat, jam Italicae telluris, ut au-
“ guror, aspectu, laetus dicerem, ni natura respu-
“ eret, at equidem minus moestus Adriaticum
“ sulcabat aequor, dum repente mutata coeli
“ facie pelagique saeva tempestas exoritur; cae-
“ terisque ad sua munia effusis, Leo miser malo
“ affixus inhaeserat, malo, inquam, vere, malo-
“ rumque ultimo, quod per omne aevum multa
“ perpeffo dura in finem fortuna servaverat.
“ Horret calamus infelicis amici casum promere.
“ Ad summam, inter multas ac horrifonas coeli
“ minas iratus Jupiter telum torfit, quo dis-
“ sectae antennae incensaque carbasa in favillas
“ abiere, et lambentibus malis flammis aethereis,
“ cunctis stratis ac territis, solus ille noster periit.
“ Hic Leonis finis, — viri humilis, nec indocti,
“ sed nec fortunati unquam prospere, nec jucundi.
“ Semper certe nunc intelligo, ut multa post
“ factum intelligimus, semper, inquam, nubes
“ illa moestique oris obscuritas nunciabat hoc
“ fulmen,

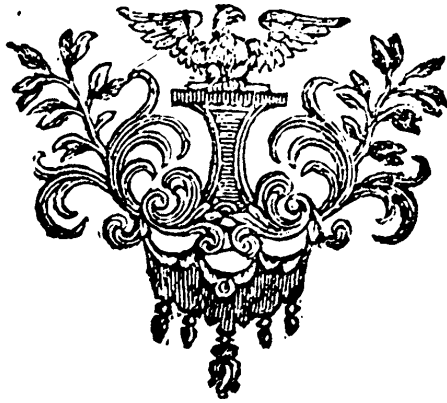
“ fulmen. Supellex horridula, et squalentes libelli,
“ hinc nautarum fide, hinc propria tuti inopia
“ evasere. Inquiri faciam, an sit in eis Euripides,
“ Sophoclesque, et alii, quos mihi quaesituum
“ se sponderat. Truncus informis, ac semiuustus
“ in mare jactatus est.” Homeri ab eo conversi
mentionem rursus facit epistola proxime subse-
quente: “ Restat, ut noveris, Homerum, jam
“ Latinum, et mittentis amorem et transferentis
“ mihi memoriam ac suspiria renovantem, ad
“ nos tandem pervenisse, meque et omnes, seu
“ Graecos seu Latinos, qui bibliothecam hanc
“ (Venetam) inhabitant, replessie gaudio atque
“ oblectatione mirabili.” Iterum lib. 5. epist.
ad eundem Bocatium: “ Quod mihi de Ho-
“ mero manu tua scriptum miseris, antequam
“ Venetiis proficiscerer, suscepi, ut fide atque
“ indulgentia tua laetus, sic supervacuo moestior
“ labore, quem tibi impositurus non fueram, si
“ scivissem quod nunc scio. Non enim nosse
“ optabam, quid apud Graecos inferos agere-
“ tur, apud Latinos nosse quid agitur satis est,
“ idque vel lectione, vel auditu solo, utinam
“ nec visu unquam contigerit. Sed volebam
“ scire qualiter Homerus ipse gravis homo, vel
“ Asiaticus, et, quod miraculum auget, caecus
“ quoque, solitudines Italas descripsisset, vel Ae-
“ oliam scilicet vel Avernum lacum, montemque
“ Circeum. Sed quoniam tibi placuit, ut mihi
“ postea totum opus illud eximium destinares,
“ ibi forsitan inveniam quod quaero: spem tamen
“ hanc minuit quod scribis, misisse te Iliadem
“ totam, Odyssaeae autem partem. In eo qui-
“ dem libro est, quod scire velim. Miror sane
quod

“ quod ita illam totam, hujus partem miseris;
 “ sed fortasse integram non habebas. Quicquid
 “ erit videro, dum me domum meam fors revex-
 “ erit, transcribique faciam, et remittam tibi,
 “ quem tanta re privasse pati nolim.” Versio-
 nem hanc Homeri existimo eandem fuisse cum
 illa, quae seculo sequente in bibliotheca Nicolai
 Nicoli Florentina asservata memoratur. Quam
 ibi repertam fuisse a Laur. Valla, et suo nomine
 editam, in vulgus sparserunt illius aemuli. Barthol.
 Facius invectiva in Vallam, quam scripsit paulo
 ante annum 1450, ait versionem istam Homeri
 jam supra centesimum annum Florentiae esse:
 unde dignoscimus paulo ante medium hujusce se-
 culi apud Boccacium egisse Pilatum, et Florentiae
 praelegisse. Erat ista tralatio ad verbum, et bar-
 bara. Odyssæa servatur etiamnum Patavii in biblio-
 theca S. Joannis in Viridario, in quo exemplari
 male tribuitur Emanuelli Chrysoloræ. Homeri
 Odyssæa ex translatione Manuelis Chrysoloræ,
 vel potius alicujus indocti, ait Petrus Montagnana
 in notula sua manu adscripta, qui librum dona-
 vit circa annum 1478, Pilati esse haud dubito.
 In eadem bibliotheca habetur, ex ejusdem Mon-
 tagnanae dono, Homeri Ilias Latine exposita; cui
 additur ad verbum Latina interpretatio: ejusdem,
 uti suspicor, Pilati. In cod. Regio Parisino tri-
 buitur ipsi Petrarchæ translatio prædicta cum
 Iliadis tum Odyssææ. Sic enim legitur in indice
 quodam, quem vidi, Bibl. Regiæ, MS. Home-
 ricæ Iliadis et Odyssææ versio Lat. Franc. Pe-
 trarchæ. Ejusdem Pilati meminit Jannotius Ma-
 nettus in vita Boccatii nondum edita. “ Hunc
 “ (Petrarcham) Boccacius, ut arbitror, imitatus,
 “ a Le-

“ a Leontio quodam Theſſalonicenſi literarum
“ Graecarum in eadem tempeſtate doctiſſimo
“ triennium eruditus nonnulla percepit, multo
“ plura, ut ipſe teſtatur, percepturus, ſi diutius
“ vagus praeceptor veteri majorum ſuorum ritu
“ in eodem docendi propoſito perfeveraffet. Tan-
“ tum tamen exinde hoc ſuo diſciplinæ tempore
“ reportavit, ut inter caetera Iliadem atque Odyſ-
“ ſeam praeclara Homeri poemata intellexerit,
“ verum etiam nonnullos alios poetas ab exponente
“ magiſtro percipiens, multa ſuo egregio Gene-
“ alogiarum operi opportune admodum inferuerit.

C A P.

C A P. II.

De E M A N U E L E et J O A N N E
C H R Y S O L O R I S.

IN Boccatio periiit quicquid Graecarum literarum in Italia severat Pilatus iste. Tamen paulo ante exitum ejusdem seculi ibidem scaturire coepit fons iste literarum earundem, unde per universas regiones occidentales defluerunt tandem et diffusi sunt uberrimi rivuli, nunquam illi perituri. Nimirum hoc tempore Florentiae eas docere coepit E M A N U E L (sive M A N U E L) C H R Y S O L O R A S, eques Constantinopolitanus, ex majoribus Romanis, qui una cum Constantino M. Byzantium migraverant, oriundus. Byzantio is emissus ab imperatore Joanne Palaeologo seniore, qui obiit anno 1391, ut a regibus Europae contra Bajazetum, Turcarum tyrannum, pecuniae subsidium imploraret, eosque ad bellum suscipiendum inflammaret, postquam regem Angliae Ricardum II. aliosque supplex, neque re profus infecta, adiisset, in Italiam concessit. In epistola, quam Romae scripsit ad Joannem imperatorem, De Veteris ac Novae Romae comparatione, tradit se ante biennium Londini in Britannia una cum comitatu suo fuisse.

Exactis in legatione annis tribus vel pluribus, Constantinopolim ad imperatorem suum revertebatur. Inde postea rursus in Italiam veniebat, partim Turcarum metu, partim Graecarum literarum docendarum gratia. Venetias mari appellens, a senatu mox Florentino, quorum in
animis

animis Leontii Pilati Homericae praelectiones literaturae Graecanicae desiderium excitassent, et apud quos potissimum revirescere jam coeperant studia humaniora, honorifice et publice invitabatur, oblato salario, ad eorum professionem. Jannotius Manettus, ipsius discipulus, idemque Florentinus, in Vita Boccatii nondum edita (sed a nobis olim in alio quodam opere edenda) testatur illum ab ipsa usque Constantinopoli invitatum fuisse a Florentinis.

Quo anno hoc contigerit, non satis liquet; hoc tantum certissime constat, ludum ejus apertum fuisse inter annos 1390 et 1400. Sub Bonifacio IX, qui pontificale solium ascendit 1389, et 1404 obiit, Graecas literas Latio fuisse restitutas luculentissime testantur Platina, Sabellicus, et Raphael Volaterranus. Venisseque eum Florentiam, indeque etiam discessisse ante finem seculi XIV, apertissime innuit Leonardus Aretinus Historia rerum suo tempore gestarum. Docere eum coepisse circa annum 1491 id argumento esse videatur, quod Petrus Paulus Vergerius, quem refert Leonardus Florentiam Patavio ad illum audiendum concessisse, in epistola quadam MS. ad Leon. Justinianum data 6 Nov. 1417, ait se Franciscum Zabarellam, episcopum et cardinalem Florentinum, primum novisse Florentiae ante TRIGINTA fere annos, cum ibi studiorum causa ipse versaretur. Huic calculo insuper convenit, quod testantur nonnulli Manuelem imperatorem Constantinopolitanum peregrinationes in Occidentem obivisse ab anno 1392 ad annum 1395. Illud enim certissimum est, testimonio cum Leonardi Aretini tum etiam Jannotii Manetti, coepisse

pisse Chrysoloram Florentiae docere paulo minus triennio ante adventum Manuelis imperatoris ad urbem Mediolani. Juxta alios vero in Italiam venit imperator ille circa annum 1397.

Graecarum literarum per Chrysolorae operam reductionem refert Opmeerus ad annum 1399; alii ad annum 1398, ut Jac. Philippus Bergomas, insequentis seculi chronologus, quem plures sequuntur, Matthaeus Beroaldus, Miraeus, Funcius, etc. Et huic quidem sententiae quam optime congruit, quod testantur Annales nostri *Anglicani, in Angliam appulisse Graecorum imperatorem vergente anno 1401. In Chronico Magno Belgico inscripto, dicitur literarum Graecarum disciplina a Chrysolora reducta fuisse anno 1397.

Florentiae docuit integro fere triennio, ut exinde apparet, quod testatur Manettus in oratione MS. Leonardum Aretinum per triennium circiter illius, antequam Florentia discederet, fuisse auditorem: supra biennium, ipse ait Leonardus.

Florentia Mediolanum ab imperatore suo Manuele, in Italiam atque ad urbem illam veniente, evocabatur. Apud quem dum commoraretur, agebat cum eo Joannes Galeatius, Mediolani dux,

* Opus MS. bibl. Lambeth. cui tit. Speculum Parvulorum, lib. 5. c. 30. "Anno Verbi Dei incarnati 1401, et anno secundo
" illustrissimi principis et regis Anglorum Henrici IV, Constantinopolitanus imperator, diu variisque et horrendis paganorum
" insultibus coartatus, ut pro eisdem resistentiam triumphalem perquiret, Anglorum regem supradictum visitare decrevit. Qui
" cum nonnullis viris peritis de natione Graeciae venit Cantuariam
" de Dovoriam circa festum S. Luciae virginis (13 Decemb.) et a domino Thoma Chyllenden, tunc priore ecclesiae Christi Cantuariensis et ejusdem loci conventu, cum debita reverentia est susceptus."

ut

ut Ticini academiam, a patre suo nuper conditam, Graecarum literarum professione illustraret. Annuit Emanuel, partim nobilissimi principis adlectus praemiis, partim vero quia Florentiam, Nicolai cujusdam Nicoli (amici prius, postea inimici) simultatibus nimium vexatus, reverti nolebat. Discedente Mediolano imperatore, Ticinum se illico confert, ibique inter aliarum disciplinarum eximios professores Graecae linguae professor enituit; nempe usque ad obitum, sicut credi par est, Galeatii ducis, qui contigit anno 1402, mense Octobri.

Defuncto Galeatio, quum omnia ibi locorum agitata bellis turbataque essent, Venetias inde demigrat.

Hinc elapsis aliquot annis, Leonardi Aretini, discipuli olim sui, tum vero Gregorio XII ab epistolis, suggestu et hortatu, invitatur acciturque Romam. Iniit vero is pontificatum pridie cal. Novembr. 1406, et Junio mense 1409 exauctoratus est.

Anno 1413 una cum Francisco Zabarella cardinale a Martino V in Germaniam ad Caesarem Sigismundum legatus missus est ad locum concilio celebrando eligendum. Ubi Constantiam ii duo eligebant.

Postea rursus ad suum imperatorem Constantinopolim est reversus, ab eoque una cum aliis quibusdam ad concilium Constantiense missus est legatus ineunte anno 1415. Ubi brevi post concilii exordium vitam cum morte commutavit Apr. 15, 1415.

Haec breviter diximus de primo illo Graecarum literarum instauratore, Emanuele Chrysolora, viro

viro nunquam sine honore nominando. In quibus non pauca sunt ab istis, quae vulgo e Pauli Jovii elogiis de eo feruntur, diffidentia. De eo sic scribit Jovius: “ Emanuelis, qui primus
 “ Graecas literas variis barbarorum irruptionibus
 “ expulsas post septingentos annos in Italiam re-
 “ portavit, tanta fuit in docendo liberalis ingenii
 “ humanitas, ut ejus praeclara facies, prima in-
 “ ter Graecorum imagines (in museo meo) me-
 “ rito collocanda videatur: quanquam nulla
 “ exstent, praeter artis grammaticae regulas,
 “ gravioris doctrinae monumenta. In docendo
 “ enim nunquam fessus, facile in scribendo de-
 “ fidiosus videri poterat, quum altera pars laudis
 “ exoptata nostris utili professione peteretur. Is
 “ Byzantio emissus a Joanne imperatore, ut totius
 “ Europae reges adeundo pereunti Graeciae
 “ maturam opem imploraret, officium quidem la-
 “ boriosa peregrinatione ita implevit, ut in Italia
 “ subsisteret, Graecia scilicet praesenti metu libe-
 “ rata, cum Tamerlanes terror Orientis Bajaze-
 “ tem Othomannum, a terribili celeritate ful-
 “ guris cognomen adeptum, ad Stellam mon-
 “ tem vivum cepisset. Itaque Chrysoloras, diro
 “ Graeciae hoste sublato, Venetiis primum et
 “ mox Florentiae, Romaeque, ac demum Ti-
 “ cini, evocante ingentibus praemiis Joanne Ga-
 “ leacio principe, Graecarum literarum studium
 “ excitavit, tanta felicitate, ut ex ejus schola
 “ summae nec ideo interiturae laudis ingenia
 “ prodierint: in quibus fuere Leonardus Aretinus,
 “ Franciscus Barbarus, Philolphus, Guarinus,
 “ et Pogius. Postremo, quum ad tollendam
 “ pseudopontificum controversiam indicta syno-
 “ dus

“ dus tanti spectaculi cupidum excitasset, ex-
 “ auctorato Balthasare Coffa, Constantiae inter-
 “ iit,” etc. In quibus verbis non pauci sunt
 errores.

Primo fallitur Jovius, cum innuit Chrysoloram
 in ipsa legatione sua in Italia substituisse. Rediisse
 illum Constantinopolim, indeque rursus in Italiam
 concessisse, quo tempore Graece docere coepit,
 testatur discipulus ejus Leonardus Aretinus, cum
 dicit eum, “ obfessa a Turcis patria Venetias
 “ MARI delatum, mox audita ejus fama invita-
 “ tum fuisse salario publico Florentiam.” Aper-
 tius Andreas Julianus in illius encomio, qui,
 postquam locutus fuisset de legatione in alias
 Europae regiones et in Italiam ab eo suscepta,
 ait illum “ non refertam clarissimis viris atque
 “ optimis artibus Italiam ad quietem elegisse:”
 multisque interjectis, subnectit illum, “ ne stu-
 “ diorum Graecorum vetus illa gloria deficeret,
 “ in Italiam NAVIGASSE, clarissimamque
 “ et celeberrimam urbem Florentiam appli-
 “ casset,” etc.

Cum dicit Jovius, Chrysoloram Venetiis pri-
 mum, et mox Florentiae, Romaeque, ac demum
 Ticini, docuisse, tot errores committit, quot
 verba sunt, totumque locorum invertit ordinem.
 Illum primo Venetiis ludum aperuisse cum
 Jovio quidem consentiunt Philippus Bergomas
 et Raphael Volaterranus, suffragante etiam, ut
 videtur, Blondo Flavio, ut recentiores complures
 praetermittam. Verum illos hoc in errorem in-
 duxit, quod Venetias primum appulit, atque
 inde a Florentinis accitus est. Certe illum non
 Venetiis, sed Florentiae primum docere coepisse,

locupletissimi testes sunt Jannotius Manettus, et ipse Andreas Julianus, Venetus, in Oratione Venetiis publice habita. Affirmat quoque Poggius, ^a ipsius discipulus, antequam ille Florentiae profiteretur, “ Graeca studia fuisse Italis “ ignota.” Venetiis Romam, postquam ibi aliquandiu docuisset, invitatum fuisse a Gregorio XII. ex Leonardi Aretini Epistolis evidenter apparet. In Epistola ad Petrum Myanum, Venetum, haec habet Leonardus: “ Vix est, ut “ non invideam felicitati tuae, qui Manuelem “ Chrysoloram, virum doctissimum, atque optimum, tamdiu Venetiis distineas, ejusque “ adventum in curiam retardes. Nos enim, “ ut alias saepius, ita nunc cum Oratoribus “ vestris, ut veniret expectantes, non semel “ frustrata spes est, et fefellit opinio; quem; “ rogo, ut meo nomine salvere jubeas, et volumen Augustini De civitate Dei, quod apud “ te illius nomine deposueram, eidem tradas, “ faciasque me certiolem, an aliquos Graecos “ mihi deferat.

Illud insuper falsum, quod innuitur a Jovio, et ab aliis post eum multis, quos inter Allatius, asseritur, Chrysoloram ex Italia ex curiositate tanti spectaculi cupidum Constantiense concilium adiisse. Nempe ignorabant illum in patriam suam demum ex Italia reversum fuisse, et postremo ab Imperatore suo Constantiam missum. Refert Sguropulus, in Historia concilii Florentini, ^b Manuelem Chrysoloram Constantinopolim ex Italia redeuntem, attulisse epistolam a Pon-

^a Orat. funebri in Nicolaum Nicolum.

^b Sect. 11. c. 7.

tifice

tifice Romano ad Matthaenum Patriarcham Constantinopolitanum. Hoc factum fuerit fortasse, quando prima vice ex legatione Constantinopolim esset reversus. Sed clarius, et quidem clarissime, id patet ex Andreae Juliani oratione. Venisse illum Constantiam ex Constantinopoli apertissime is docet, illiusque illuc profectionem legationem secundam appellat. Porro extat in Cod. MS. Guarini Veronensis, illius discipuli, ^c epistola ad illum Constantinopoli (ut apparet) agentem scripta.

Rursus fallitur Jovius, cum existimat Chrysoloram praeter Graecae grammaticae regulas nihil scripti reliquisse. Tractatulus ejus, non inelegans, de comparatione Veteris et Novae Romae, ad Joannem imperatorem scriptus, quem Graece, adjuncta versione Latina, ^d emisit Petrus Lambecius, magno in precio, auctore adhuc superstite, habebatur. Laudatur a Guarino Veronensi in epistola ad ipsum auctorem nondum edita, mox vero partim edenda; a quo nuncupatur Utriusque Romae laudatio. Eam publici juris fecit Emanuel postquam in patriam, relicta secunda vice Italia, semet contulisset, quamvis diu antea eam scripsisset, nempe quo tempore Romae legatum agebat. Commemoratur laudaturque opusculum idem ab Andrea Juliano, qui addit, illum, paulo ante obitum, "omnem ad scribendi studium operam atque
"otium contulisse." Latine olim versum est a Francisco Aleardo Veronensi, et Joanni Galeazo,

^c Vide eam partim inferius editam.
de Origine Constantinopolis.

^d Una cum Codino

Marchioni Sfortiae, anno 1464 dicatum ; quae versio descripta e bibliotheca Christinae reginae, penes clarissimum Mabillonium est. Exemplar Graecum in multis servatur bibliothecis.

Epistolae isti subjecit Lambecius duas alias, sed Graece duntaxat, ad Joannem et Demetrium Chrysoloras consanguineos ejus conscriptas ; quas edidit e Codice MS. Vindobonensi.

In Volumine MS. bibliothecae Lugduno-Batavae plures esse dicuntur illius epistolae, et aliquot Latine a Bonaventura Vulcanio conversae.

Oratio ejus in obitum fratris sui Palantis extat Florentiae in bibliotheca Medicea, una cum Oratione de Trinitate, et alia ad episcopos (Concilii Constantiensis initio, ut credibile est, habita) de pace.

Gregorii Magni pontificis Romani Liturgiam e Latino Graece vertit ; quae translatio Romae habetur in Bibliotheca Barberina cod. 75. auctior perfectiorque illa, quae extat in Bibliotheca Patrum sub nomine Georgii Codini, ut testatur ^e Leo Allatius. Utrum prorsus diversa sit, viderint illi, quibus datur facultas.

Parisiis, in Codice Naudaeano 32. asservantur Emanuelis Chrysolorae capita, quibus probatur Spiritus Sanctus et a Filio procedere. Incipit *Ῥωμαίοις γράφων ὁ μακάριος Παῦλος*. Desinit *ἀρχαίας συνόδου ἔγρηται βεβαιωμένας*. Ejusdem tractatus tanquam Emanuelis nostri mentionem facit Allatius in libro adversus Creightonum, brevis quidem, sed illius iudicio, satis acuti et solidi. Quantus fuerit Ema-

^e De Georgiis, in Codine.

nuel ecclesiae Latinae fautor, ex Oratione Andreae Juliani intelligi potest.

Possevinus ^f scribit apud Sanctum Antonium Venetiis extitisse MS. disputationem, qua differunt inter se de processione Spiritus Sancti Manuel Chrysoloras et Gregorius Palamas. Vel alius et diversus a nostro fuit iste Manuel Chrysoloras, vel fictitius fuit dialogus. Manuelem enim nostrum tot annis anteibat Gregorius Palamas, ut in illius adolescentiam incurreret senecta hujus extrema. Suspicio ego, in exemplari saltem primaevo non positum fuisse Manuelis nomen, sed tantum Chrysolorae, neque alium revera designari, quam Joannem illum Chrysoloram, cujus meminit Phranzes Protovestiarius, ^g Barlaamo monacho et Gregorio Palamae aequalem, qui ejusmodi controversiis se noscitur immiscuisse. Jacobus Pontanus, in notis ad Protovestiarium, perperam illum confundit cum Emanuele nostro.

De Leontii Pilati versione Odyssaeae in exemplari Patavino Manuelli Chrysolorae male tributa, jam supra, in Pilato, locuti fuimus.

Eum alia pauca praeter Grammaticae Institutiones edidisse, se nulla tamen ejus carmina legisse, monet L. Gregorius Gyraldus in dialogo posteriori de Poetis sui temporis.

Mirum vero est, in errore tanto versari potuisse Jacobum Philippum Bergomatem, ut crederet assereretque, Emanuelem nostrum nihil omnino reliquisse scriptum; quandoquidem ip-

^f Appar. Sac. in Greg. Palama.

^g Hist. I. 12.

fius actate in manibus eruditorum terebantur Grammaticae Graecae Institutiones ab eo Graece conscriptae, Erotematum titulo, quam celebratiffimae. Atqui Graece, ut opinor, nihil didicerat Bergomensis iste Chronologus. Quamvis careant autem eae verborum formationibus, usque adeo tamen in pretio habebantur Jo. Capnioni, ut post spatium centum annorum auditoribus suis in Germania eas praelegeret atque explicaret. Easdem praelegit Erasmus Cantabrigiae, cum Graecas ibi literas profiteretur. In Latinum transtulit Albanus Torinus, postque illum rursus verbatim Dominicus Sylvius. Commentariis illustravit Ponticus Virunius. Observat Constantinus Lascaris ^h imperitos nonnullos eas corrupisse contrahendo, Κατὰ τὰ προγεγραμμένα ἐν διαφόροις ἐρωτήμασι ἢ ἐπιτομαῖς τῶν νεωτέρων, ὧν πρῶτος ὁ σοφὸς Μανυῆλος ὁ Χρυτολωρᾶς, ὁ φυτεῦσας ἢ διδάξας ἐν Ἰταλία τὰ Ἑλληνικά· ἔ τὸ βιβλίον ἐκ οἷοῦ ἔπως τινὲς τῶν ἀμαθῶν συσείλαντες διέφθειραν. “ In diversis erotematis et com-
 “ pendiiis juniorum, quorum primus doctus Ma-
 “ nuelus Chrysoloras, qui plantavit et docuit
 “ in Italia Graecas literas, cujus librum nescio
 “ quo pacto quidam ex imperitis contrahentes
 “ corrupere.” Chrysoloram in sua Grammatica exscripsit Guarinus Veronensis.

Si Sabellico in Epistolis credimus, discipulus fuit Chrysoloras noster Georgii Gemisti Plethonis, philosophi Constantinopolitani. Neque aetas repugnat, tametsi multos annos Chrysolorae supervixit Gemistus. Centenarius enim,

^h Gram. Graecae l. 3.

ut

ut fertur, obiit Gemistus, et constat illum, concilii Florentini tempore, hoc est anno 1439, fuisse aetate admodum proVectum. Videtur autem Chrysoloras sexagenarius circiter fuisse aut eo aliquantulum major, quum ex luce hac migravit, viz. anno 1415. Ab Andrea enim Juliano appellatur senex; sed non admodum senem fuisse fidem facit Guarinus, qui in epistola MS. ad Joannem Chrysoloram conqueritur illum ante diem, praematura morte, e vita discessisse. In epistola ad Demetrium Chrysoloram, de adventu suo ad urbem Romam legationis tempore, verba faciens, ait ipse se factum jam fuisse *ἠμολύγοντα*, hoc est, immaturum senem.

Constantiae, ubi animam reddidit, sepultus jacet in coenobio Dominicanorum, sepulchro hac inscriptione, cujus auctor creditur fuisse Petrus Paulus Vergerius ipsius discipulus, insignito.

“ Ante aram situs est D. Emanuel Chrysoloras,
 “ eques Constantinopolitanus, ex vetusto genere
 “ Romanorum, qui cum Constantino Impera-
 “ tore migrarunt, Vir doctissimus, prudentissi-
 “ mus, optimus, qui tempore Generalis Con-
 “ cillii diem obiit, ea existimatione, ut ab om-
 “ nibus summo sacerdotio dignus haberetur, die
 “ xv. Aprilis, MCCCCXV.” Tumulum ejus
 his carminibus exornavit Poggius discipulus, a quo etiam oratione in funere laudatus est;

Hic est Emanuel situs,
 Sermonis decus Attici:
 Qui dum quaerere opem patriae
 Afflictæ studeret, huc iit.

Res belle cecidit tuis
 Votis, Italia ; hic tibi
 Linguae restituit decus
 Atticae ante reconditae.
 Res belle cecidit tuis
 Votis, Emanuel ; solo
 Consecutus in Italo
 Æternum decus es, tibi
 Quale Graecia non dedit,
 Bello perdita Graecia.

Ab eodem Poggio in Epistolis, aliisque opusculis, dicitur “ Graecorum omnium facile princeps, et doctrinae quoddam seminarium, a quo multi viri doctissimi prodierint.”

Epitaphium hocce in illius composuit laudem Æneas Sylvius, Poeta laureatus, postea Pius II.

Ille ego, qui Latium prisca imitarier artes
 Explofis docui sermonum ambagibus, et qui
 Eloquium magni Demosthenis et Ciceronis
 In lucem retuli, CHRYSOLORAS nomine
 notus,

Hic situs, emoriens peregrina sede quiesco.
 Huc me Concilii deduxit cura, trium dum
 Pontificum ecclesiam vexaret schisma per orbem.

Roma meos genuit majores, me bona tellus
 Byzantina tulit, cineres Constantia servat.
 Quo moriare loco, nil refert ; undique coelum
 Poenarumque locus mensura distat eadem.

Illud notatu non indignum, a Sylvio ei ascribi literarum non modo Graecarum, verum etiam

etiam Latinarum in Italia restituendarum gloriam. Sic idem rursus in ⁱ Epistolarum volumine, postquam monuisset Franciscum Petrarcham, omisso temporis sui squalore, priscam coepisse eloquentiam imitari, subnectit, “venisse
 “ ex Graecia posthaec Joannem (sic eum nominat, sed male) Chrysoloram, qui Constantiae
 “ sepultus est, virum plurimarum literarum :
 “ Hunc Italos, jam scabrosi et obvoluti sermonis poenitentes, non tamen plus habentes
 “ luminis quam Franciscus attulerat, ad verum
 “ eloquentiae reduxisse : ita ut similis (inquit)
 “ videatur hodie Italorum facundia illi, quae
 “ Octavianis temporibus viguit.” Andreas Julianus ait illum in lingua Latina, idque absque praeceptore ullo, tantum profecisse ut doctissimos Italiae viros aequaret.

De eo, et literis ab eo instauratis, haec habet Raphael Volaterranus lib. XXI. “ Joannis
 “ Ravennatis discipulos ita jam Latinis legitime
 “ literis imbutos Emanuel Chrysoloras schola
 “ rursus excepit, qui praeceptor Graecae disciplinae, Byzantius genere, sub Bonifacio IX. in
 “ Italiam venerat, primumque Venetiis, deinde
 “ Florentiae docuit : postremo in concilium
 “ Constantiense et ipse profectus, in eodem
 “ loco extinctus est, ac a Poggio ejus discipulo
 “ in funere laudatus.”

Platina Bonifacii IX. vita : “ In tantis autem malis, quibus provincia nostra afflictabatur, unum tamen bonum in Italiam advectum est. Ad nos enim Chrysoloras Byzan-

ⁱ Epist. 105.

“ tius,

“ tuis literas Graecas attulit, qui annis jam
 “ quingentis in Italia conticuerant. Hinc Grae-
 “ cae Latinaeque linguae scholae exortae sunt,
 “ Guarino, Philelpho, Ambrosio monacho, Leo-
 “ nardo Aretino, Caroloque, ac plerisque aliis,
 “ tanquam ex equo Trojano prodeuntibus:
 “ quorum aemulatione multa ingenia deinceps
 “ ad laudem excitata sunt.”

Sabellicus Ennead. IX. 9. “ Fuerunt eodem
 “ (Bonifacio IX.) Pontifice viri ingenio clari,
 “ Chrysoloras Byzantius, qui Graecas literas re-
 “ centiore in vectu nostris hominibus restituit,
 “ quum quinque et amplius aetates iniquitate
 “ temporum conticuisissent. Hinc viri Graeca
 “ Latinaque facundia mox illustres fuere, Gua-
 “ rinus Veronensis, Victorinus, Philelphus, Am-
 “ brosius monachus, Leonardus et Carolus Are-
 “ tini, alique literarum principes, tanquam ex
 “ Trojano equo in lucem prodivere. Quorum
 “ aemulatione ingeniosa posteritas tantum pro-
 “ fecit, ut Romanae linguae cultus in antiquum
 “ sit statum propemodum restitutus. — Et haec
 “ clara virorum nomina ex uno Graeco homine
 “ postea extiterunt.”

Jacobus Philippus Bergomas ad annum
 MCCCXCVIII. “ Emanuel Chrysoloras natione
 “ Graecus, patria Byzantinus, vir nobilis, sed
 “ omni doctrina et virtute nobilior atque prae-
 “ clarior, iisdem temporibus Constantinopolitana
 “ urbe a Turcis durissime vexata et obsessa, ex
 “ ea profugiens Venetias venit, et tanquam
 “ eruditissimus doctor literas Graecas ibidem
 “ docere coepit. Quae quidem Graeca lingua
 “ jam septingentis annis apud nostros conticu-
 “ erat.

“ erat. Et hinc Graecae Latinaeque literae
 “ quasi semimortuae, per istum nobis reviviscere
 “ coeperunt. Hic itaque cum in Italiam per-
 “ venisset, primo apud Venetos multos adole-
 “ scentes Graecas docuit literas. Indeque a
 “ Florentinis publico salario vocatus, plurimos
 “ ibidem habuit discipulos, jam ab Joanne Ra-
 “ vennate viro doctissimo literis Latinis edoctos.
 “ Inter quos fuere Leonardus Aretinus, Paulus
 “ Sfortia, Robertus Ruffus, Petrus Paulus Ver-
 “ gerius, Omnebonus Vincentinus, Guarinus
 “ Veronensis, Carolus Aretinus, Ambrosius mo-
 “ nachus Camaldulensis, Pogius Florentinus,
 “ Franciscus Barbarus Venetus, Philelphus To-
 “ lentinas, et Jacobus Angeli Florentinus, qui
 “ jam aetate proVectus ardore addiscendi ipse
 “ auctor fuit, ut Florentiae conduceretur. In-
 “ deque curiam cum secutus fuisset, et apud
 “ Constantiam, ubi generale Concilium celebra-
 “ tur, accessit. Et praedicti discipuli omnes
 “ dulcedine verborum suorum allekti eum sequi
 “ voluerunt. Hic autem etsi omni scientia
 “ edoctus esset, aliquid tamen quod sciamus
 “ scripto (non) mandavit. Constantiae tandem
 “ deficiens a Poggio discipulo suo melliflua ora-
 “ tione honestatus est.”

Blondus Flavius in Italia illustrata, post-
 quam dixisset Joannem Ravennatem auditores
 suos, Petrum Paulum Vergerium, Omnebo-
 num schola Patavinum, Robertum Rossium, et
 Jacobum Angeli filium Florentinos, Poggium-
 que, Guarinum Veronensem, Victorinum Fel-
 trensem, ac alios qui minus profecerunt, in bo-
 narum literarum amorem, Ciceronisque imita-
 tionem,

tionem, inflammâsse, haec subnectit: “ In-
 “ terea Emanuel Chrysolora Constantinopoli-
 “ nus, vir doctrina et omni virtute excellentissi-
 “ mus, quum se in Italiam contulisset, partim
 “ Venetiis, partim Florentiae, partim in curia,
 “ quam secutus est, Romana, praedictos pene
 “ omnes Joannis Ravennatis auditores literas
 “ docuit Graecas; effecitque ejus doctrina,
 “ paucis tamen continuata annis, ut qui Grae-
 “ cas nescirent literas, Latinis viderentur in-
 “ doctiores.

Juvat prae caeteris audire Leonardum Are-
 tinum, in Commentario rerum suo tempore in
 Italia gestarum, ubi de illius in Italiam atque
 ad urbem Florentiae adventu, discipulisque pri-
 mis, haec in literas retulit. “ Literae quoque
 “ per hujus belli intercapedines mirabile quan-
 “ tum per Italiam increvere, accedente tunc
 “ primum cognitione literarum Graecarum,
 “ quae septingentis jam annis apud nostros ho-
 “ mines desierant, esse in usu. Retulit autem
 “ Graecam disciplinam ad nos Chrysoloras By-
 “ zantius, vir domi nobilis, ac literarum Grae-
 “ carum peritissimus. Hic obsessa a Turcis
 “ patria Venetias mari delatus primo, mox au-
 “ dita ejus fama invitatus benigne, ac postula-
 “ tus, et salario publico affectus Florentiam ve-
 “ nit, sui copiam juvenibus exhibiturus. Ego
 “ per id tempus juri civili operam dabam, non
 “ rudis tamen caeterorum studiorum. Nam et
 “ natura flagrabam disciplinarum amore, et
 “ dialecticis ac rhetoribus non segnem ope-
 “ ram impenderam. Itaque in adventu Chry-
 “ solorae anceps animo factus sum, cum et stu-
 “ dium

“ dium juris deserere flagitiosum ducerem, et
 “ tantam occasionem literarum Graecarum
 “ ediscendarum praetermittere scelus quodam-
 “ modo arbitrarer, saepiusque ipse ad me ju-
 “ venili motu inqueiebam : Tu, cum tibi liceat
 “ Homerum, Platonem, Demosthenem, caete-
 “ rosque poetas et philosophos et oratores, de
 “ quibus tanta ac tam mirabilia circumferun-
 “ tur, intueri, atque una colloqui, ac eorum
 “ mirabili disciplina imbui, te ipsum deseres
 “ atque destitues? Tu occasionem hanc di-
 “ vinitus tibi oblatam praetermittes? Septin-
 “ gentis jam annis nemo per Italiam Graecas
 “ literas tenuit, et tamen doctrinas omnes ab
 “ illis esse confitemur. Quanta igitur vel ad
 “ cognitionem utilitas, vel ad famam accessio,
 “ vel ad voluptatem aemulatio, tibi ex linguae
 “ hujus cognitione proveniet. Juris quidem
 “ civilis doctores passim complurimi sunt, nec
 “ te deficient unquam discendi facultas. Hic
 “ autem unus solusque literarum Graecarum
 “ doctor si e conspectu se auferet, a quo post-
 “ modum ediscas, nemo reperietur. His tan-
 “ dem rationibus expugnatus Chrysolorae me
 “ tradidi, tanto discendi ardore, ut quae per
 “ diem vigilans percepissem, ea noctu quoque
 “ dormiens agitarem. Condiscipulos habui
 “ plures, sed qui maxime profecerint, duos ex
 “ nobilitate Florentina Robertum Ruffum, et
 “ Pallam Honofrii filium Stroziam. Erat in-
 “ super in eadem disciplina Jacobus quidam
 “ Angeli, qui auctor imprimis fuerat Chryso-
 “ loram arcessendi. Accessit quoque postmo-
 “ dum Petrus Vergerius Justinopolitanus, qui
 “ cum

“ cum Patavii studio floureret, secutus Chryso-
 “ loraë famam, sese Florentiam contulerat ad
 “ eum audiendum. Ex his Robertus et Verge-
 “ rius et Jacobus Angeli me longe anteibant
 “ aetate. Pallas erat ferme aequalis. Apud
 “ hunc ego magistrum supra biennium fui,
 “ institutus sane probabili atque optima disci-
 “ plina. Tandem Imperatore Constantinopoli-
 “ tano in Italiam adveeto, revocanteque ad se
 “ Chrysoloram, abiit ille Florentia, et Medio-
 “ lanum ad Imperatorem suum se contulit.”

Idem in epistola, quam scripsit ad Nicolum
 Chrysolorae tum inimicum, ut illi assentaretur
 atque perplaceret, cum fastidio aliquo de eo lo-
 quitur, quod cum Romam adveniret, gauderet
 vestibus gravitate sua minus dignis, quae risum
 et stomachum Romanis moverint, eumque con-
 temptui exposuerint. “ Illud (inquit) permo-
 “ lestum est, quod Miles (Chrysoloram intel-
 “ lige, qui Miles, hoc est, Eques fuit digni-
 “ tate) libros attulit nullos, graves esse putavit,
 “ ipse vero decreverat nihil praeter levitates se-
 “ cum afferre. Itaque illos omisit, vestes autem
 “ nequaquam gravi homine dignas attulit.
 “ Quare populus concursat, curia ridet, ego
 “ digito compeasco labellum, et quo me vertam
 “ nescio; vereor enim, ut nunc mores sunt,
 “ ne ut olim Chaldaei ex urbe Roma, ita nunc
 “ Graeci ob has ineptias e curia pellantur.”
 Risum istum curiae Romanae, populique con-
 cursationem, tribuerim ego potius illorum ip-
 sorum levitati, quibus risum nimium movere
 solebant peregrini quivis habitus. Patet hoc
 vel ex Lapi Castelliunculi tractatu MS. de cu-
 riae

riae (Romanae) commodis, quem scripsit in curia degens Concilii Ferrariensis tempore. Is Graecos, qui concilio aderant, ita describit: “ Ego hujusmodi homines nunquam sine risu
 “ aspicio. Etenim video alios prolixa ad pectus
 “ barba, densa coma, capillo crispo, horrido, et
 “ inculto, cujusmodi Spartiatas Lycurgi legibus fuisse accepimus, quo terribiliores essent,
 “ si quando manus cum hoste confererent,
 “ alios detonsa parumper barba, semiraso capite, picto alios supercilio; horum partim
 “ pileis, et iis quidem dissimilibus, partim
 “ mithris erectis in summo avium pinnis aut
 “ aureo aliquo redimiculo, manicatisque tunicis
 “ utuntur, ut de Phrygibus Poeta inquit,

“ Et tunicae manicas et habent redimicula
 “ mithrae.

“ Rex eorum eodem modo, quo illi, amictus
 “ et ornatus est, praeterquam quod purpura
 “ indutus est, et pro pileo tiaram gerit, more
 “ Persarum Regum, quam, ut apud Persas,
 “ ferre nisi Regibus nulli permissum est, in
 “ cujus summitate est gemma permagna et lucens in auro illigata. Taceo reliquos omnes
 “ inter se habitu, cultu, forma ipsa corporis
 “ et figura, rebusque omnibus dissimillimos,
 “ plerosque aspectu ita RIDICULOS, ut nemo
 “ fit adeo severus et tristis, qui RISUM aspiciens contineret,

ANDREAE

ANDREAE JULIANI *Oratio in mortem
Manuelis Chrysolorae Graeci, sive, ut est in
Codice Bailiolensi, pro Manuelis Chrysolorae
funere.*

SI quis vestrum est, viri doctissimi, qui forte admiretur quod ego, qui neque ingenio, neque eloquentia is sim, qui in Manuelis funere laudes, nedum oratione mea ornare, sed neque verbis referre possim, inter vos primus, spectati atque optimi viri, hujus virtutes immensas ausus sim enarrare, hanc totam in Guarinum nostrum causam vertat, qui sua potius solita benevolentia, quam aut auctoritate mea aut antiqua orandi facultate, quas in me nullas esse sentio, adductus, hoc mihi dicendi onus adjecit; cui ex ea amicitia, quae mihi cum illo jam diu est, haud aequum esse censui morem in suis lacrymis negare. Majorem tamen in modum cupiebam, quod, cum de Manuele defuncto laudationem audituri fuissetis, non mei sed ipsius Guarini haec fuisset oratio; qui, cum magna dicendi copia tum exercitationis vi praeditus sit summa, jure hanc rem sibi vindicare ^k potuisset. Tamen quoniam charissimi velut patris atque suavissimi praeceptoris morte lacrymae, ut videtis, hoc fieri vetuerunt, ad me hanc rem detulit, non quod in dicendo aut doctior aut uberior vobis sim, qui mihi praeceptores atque magistri semper fuistis, sed quia hujus ornatissimi viri laudes mecum forte saepius quam vo-

^k Cod. Bail. *debuisset.*

biscum

biscum communicare solitus erat. Verum neque mihi tantum assumerem, viri literatissimi, ut Manuelem Chrysoloram laudatione mea diuturniorem famam consecuturum putarem, nisi integerrimam ejus in omni parte aetatis vitam, summam religionem, scientiam, fidem, continentiam conspicerem, quae etsi non orando, enumerando certe non minimam sibi gloriam vindicare poterunt. Quod enim genus orationis, quae copia, quae dicendi aut scribendi auctoritas, hujus nobilissimi viri, clarissimi philosophi, satis ornate, satis digne laudes commemorare possit? Quas utinam ipso potius vivo quam mortuo nobis referre contigisset. Sed incertus atque inopinatus casus hanc optatissimam voluptatem nobis intercepit. Nam cum summus pontifex ire Constantiam statuisset, nonnullosque summae auctoritatis viros et sapientiae, atque erga nostram hanc religionem insigni quadam pietate affectos sibi delegisset, Manuelem inter primos habere statuit, qui in hanc laudatissimam rem necessariumque negotium ita omnem curam, studium, diligentiam contulit, ut neque vim ullam, neque insidias, neque metus prospicere, neque suae senectutis incommoda aut labores existimare^a videretur. Quocirca hujus tam diu agitatae, divisae, lacerataeque religionis nostrae divino prope affectu permotus, pontificibus maximis, qui ipsius gravitatem, prudentiam, ac vitam tanquam coeleste oraculum venerabantur, concilii sententias, quantum in se fuit, suscipiendas fore suadere conatus est. Et ut caeterorum bonorum judiciis adhaereret, omnem itineris longitudinem, fri-

^a Bail. *estimare*.

D

gora,

gora, hiemes, viarum asperitates; atque mortem, si opus esset, perferre instituit. Quaecum, ut cogitarat, perfecta fuissent, inveteratos Graecorum errores ad Romanam religionem sua opera ac diligentia deduxisset, quo quidem officio, omni laude atque honore dignissimo, quid majus fieri aut divinius excogitari poterat? Quam coronam, quas statuas, huic viro, cui nullus honor nisi debitus, nulla gratia nisi dignissima, reddi poterat, homines, si in vita diutius fuisset, statuissent? Ipsae mediusfidius non solum urbes, sed ipsi prope dicam agricolae^a etsi non pares, maximos certe honores Manueli decrevissent. Sed cum praeter suam opinionem atque optimum bonorum iudicium, communem omnium libertatem obsessam videret, et ad unius voluntatem redacta omnia, pontificem suum ad fugam redactum, assiduis febribus obsessus est, paucosque post dies dolore magis urgente quam morbo excessit; imo, si diligenter attendere et vere iudicare voluerimus, ad eam accessit vitam, ad quam maiores nostri suos illustres viros ascendisse arbitrabantur, quos, cum suis curis ac molestiis soluti fuerint, superiorem immortalium coetum adire affirmabant, quibus non modo statuas, verum etiam aras ac templa dedicabant. Eorum sententias si quis nostrum, velut facimus, probarit, nescio cur non Manueli nostro inter ipsos superos constitutum locum iudicemus, praesertim cum totius antea vitae suae mores conspexerimus, omnemque praeteriti temporis ac pueritiae rationem recordari voluerimus, quam demum adolescentiam incredibili pene virtute summam fuisse de-

^a Bail. agri, colles.

claravit.

claravit. Quis enim est qui tam singulari humanitate, verecundia, modestia adolescentiam suam ornavit; qui eo aetatis tempore omnes libidines propulsavit; qui omnem sui corporis partem illaesam sanctissimamque servavit; qui teneris adhuc annis se sic ad philosophiam liberaliumque scientiarum studia contulit, ut adolescens inter philosophos et doctrina et vita numeraretur? Haec, viri optimi, paucis contigisse legimus. Platonem namque et Aristotelem aliquot post adolescentiae annos suae philosophiae operam dedisse constat, quorum codices, quos in senectute e media philosophia haustos perscripserant, hic adolescens magno studio consecutus est, atque ita est consecutus, ut caeteras deinde partes aetatis suae clarissimis virtutibus nedum ornaret, sed ut nunquam ex hominum memoria evelli posset, effecit. Hi sunt gradus, viri clarissimi, qui ad dignitates, qui ad honores, qui ad famam liberos ascensus parant. Haec sunt ea virtutis elementa, quae non summis ac nobilissimis viris solum, verum etiam infimis, immortalem gloriam vindicant. Hujus nimirum adolescentiam omnes vos semper probastis, quae tam egregie traducta futurae suae senectutis fundamenta iis moribus ac vita jecerat, et quae usque ad postremos ipsius annos sibi pudicitiam castitatemque servarat; quam nostrorum seculorum memoria, literatorum virorum commendationes, optimorum hominum linguae divinis laudibus celebrabunt. Pari deinde virtute, animo, cura omnes avaritiae impetus propulsavit; quae non solum privatos penates, verum etiam civitates, provincias, omni-

umque virtutum ornamenta corrumpit. Ab se enim praeclare actum existimabat, cum minus pecuniae, multum gloriae, domum reportasset. Quanta fide, quanta integritate pecuniam ex Europa exactam, quam totam pene lustravit, cum ex Byzantii obsidione legatus ad ipsius principes missus esset, imperatori suo designavit: Qui principes, cum belli necessitate adducti, tum maxima dignitate, sapientia, et auctoritate hominis moti, magnam auri partem contulerunt: Qua in legatione Manuclis sapientiam atque fidem admirati, maximis saepe praemiis eum ipsum ad se ducere conati sunt, ut suis in rebus gerendis, consiliisque capiendis, tanti viri prudentia dulcissimaque hominis familiaritate uterentur. Sed ut aversum habuit ab omni libidine corpus, ita ab omni lucri suspicione animum semper aversum habuit. Quemadmodum enim illae ipsae Transalpinae voluptates nullam in ipsum luxuriae suspensionem inferre potuerunt, sed continentiae potius suae cunctis exemplum ac experimentum extitere; ita neque illum auri fitis, neque gloriae aut honoris cupiditas, neque ambitio ulla ab instituto opere retardavit; non refertam clarissimis viris atque optimis artibus Italiam ad quietem elegit; non imminente denique bello oblatum otium anteposuit: Sed tanta continentia abstinentiaque usus est, ut quae caeteri magnopere optare videntur, ab se ea ipsa spernenda judicaret; adeo ut non ex Byzantio antiquissima civitate, Augustorum urbe, aut patricia ex familia ortum, sed velut e coelo demissum homines intuerentur. Qua vero caeteris in rebus moderatione, humanitate, clemen-

clementia usus fuerit, facile omnes intelligunt. Neque scio an Xenocratem, aut Tarentinum Archytam, aut reliquos homines in philosophia clarissimos Manuelli non modo antepone, sed nec aequare, quidem possim; qui cum aliquando ab aemulis atque invidis detractum suae dignitati apud Imperatorem intellexisset, non modo in eos, cum facile posset, non ultus est, sed ultro se in periculis eorum defensorem patronumque constituit. Ampla haec laus, memoria Chrysolorarum nominis, dignitas, atque gloria, ea est, ut modo dixi, quae ex mortalibus hominibus superiorum immortalium coetus auget. Sed liberalitati ejus quam aliam comparabimus? Difficillimum est judicare, utrum majore laude dignus existimetur, an ea quae in suos an in alios usus sit. Cujus rei testes quamplurimi, nisi vobis nota haec essent, adduci possent. Unum tantum GUARINUM nostrum dicam: qui cum Graecarum literarum, in quibus nunc peritissimus est, MANUELEM sibi praeceptorem delegisset, ab eo non modo doctrina ac moribus ornatus fuit, sed multis aliis perpetuis ac maximis beneficiis saepenumero adjutus. Quod non minus in omnes, qui vel artibus suis vel opibus eguissent, fecisse constat. Quotiens enim cum ii aut scientiae aut alicui studiosae rei operam dare instituisent, egestate impediti, si Manuel defuisset, incepta nondum re defecissent. Quanta vero aetate et misericordia fuit non gratissima solum in parentes, in necessarios beneficia, in cives suos, in patriam divina prope merita declarant, verum etiam in nostram religionem immortalisque Dei cultum honoresque augendos

affidui labores, postremaque haec legatio demonstrant. Quae amandi ratio? Illud ego ausus sum dicere, quod saepius a sapientissimis atque optimis viris audivi, cum in sermonem de Manuелиs amicitia incidere, neminem unquam aut benevolentia in omnes, aut amicitia in bonos viros ipsum antecessisse, neque qui in comparandis et conservandis amicitiiis majorem diligentiam adhiberet. Nec id solum sibi ipsi persuadebat, verum etiam cum nihil homini tam virtuti consentaneum, tam jocundum, tam necessarium et secundis et adversis rebus existimaret, omnes, quantum potuit, ^b notos et necessarios hortabatur, ut caeteris rebus humanis amicitiam anteponerent. Nihil etiam vel ad augendam gloriam, vel ad propriam communemque omnium utilitatem conservandam majus, neque viro bono dignius a natura dari posse dicebat. Hi sunt, viri clarissimi, humanitatis et sapientiae fructus, et expressa haec signa virtutis, communisque omnium consensu divina vere commendatio; quae etiam si morte hac minime extinguere valeant, tanti viri consuetudine nos tamen orbatos video. Quorum omnium nostrum dolorem, amicorum ac necessariorum luctus, moerorem patriae, domus Chrysolorarum calamitatem, quo pacto possim absque lacrymis referre, non video. Ea enim aetate, a nobis ereptus est, qua bonis artibus, optimis disciplinis, et Graecis et nostris haud parum prodesse poterat: nam ut primum ab iis se curis, quas toto animo conceperat, solvisset, omnem ad scribendi studium, operam, atque otium, contulisset. O gra-

^b Bail. *notos.*

vem

vem atque acerbum diem hunc, qui non solum domesticis ac civibus tuis, verum etiam exteris, hanc mortem tuam nuntiavit! O lugubres epistolae nuper hic perlectae, lacrymarum et tristitiae plenae! O fors hominum ignava, instabilisque fortuna, quam repente ea congratulatio, cupiditas, ac voluptas, quas tui reditus expectatio paulo ante tuis omnibus anteferebat, ad lacrymas conciderunt! Quae nos undique ad luctus vocant, nostrosque moerores duplicant. Et in primis charissimi necessarii tui viri ornatissimi, atque illa tua nobilissima familia dignissimi JOHANNIS CHRYSOLORAE lacrymae movent: quae me certe plurimum ad dicendum impediunt; cui quid infelicius accidere aut acerbius inferri potest, minime scio. Hic est, qui generis tui dignitatem, studia, honores, caeteraque patriciae familiae tuae ornamenta lacerata peneque extincta non modo clara sobole, sed optimarum artium disciplina, quas abs te olim didicerat, favente Deo, reficiet. Sed omittamus nunc de JOHANNE dicere, cujus humanitas, scientia, incredibilis virtus ac sapientia, alios sibi locos vindicare potuerunt; et ad id nostra redeat oratio, quod superius dicendum erat, cum Manuëlis studium et industriam commemorarem; cujus ingenium ego ipse, qui nihil de eo majus aut admirabilius, quam quod antea audieram, afferri posse credebam, saepius ac vehementer admiratus sum. Nam cum jam grandis esset, nullius praeceptoris auxilio nostras perdidicit literas; neque sibi oneri visum est, cum tot annis philosophiae studiis vacasset, ad puerilia literarum

elementa reverti, commoda atque otium aspernari, somnum ac voluptates omnes rejicere; totumque id tempus, quod ad res suas familiares obeundas, quod ad ipsam corporis requiem dari oportebat, omne in hanc nostram scientiam perdiscendam contulit. In qua paulo post tantum profecit, ut doctissimis tantisque viris nostris literatis eum aequare Latini minime dubitarent. Quod haud solum nostrarum illustrandarum causa, quas clarissimis philosophis, eloquentissimis oratoribus, summisque bonarum artium doctoribus refertas audierat, verum etiam ad suam et propagandam et conservandam scientiam fecisse videtur. Nam cum Graecos nihil aut parum literis suis animum advertere sentiret, easque sensim sinistra rerum ac temporum varietate extinguere cognosceret, ne ipsorum studiorum vetus illa gloria deficeret, in Italiam navigavit, clarissimamque et celeberrimam urbem Florentiam applicavit doctissimis hominibus optimisque studiis affluentem, nonnullasque etiam alias Italiae partes summa omnium expectatione et divinis prope laudibus adiit: ubi etsi quamplurimos magnitudine ingenii et industriae viros excellentes esse intelligeret, minimum sane et nullum absque nostris literis adjumentum attulisset. Quas paulo post civitates tum Graecis disciplinis, tum optimis artibus summisque virtutibus ita ornavit ac instituit, ut et peritos et bonos viros permultos efficeret; adeo ut non praesentia modo, sed et futura etiam secula ingentes suo nomini gratias, nisi ingratiissima fuerint, reservent. Nonnulla enim, quae praeteritorum hominum aut negligentia aut aliqua alia culpa

culpa ex veteribus annalibus nostris ac codicibus exciderant, Manuelis industria ad lucem redierunt. Hoc etiam concedi posse arbitror, quod ex his literis dudum permultum incrementi, auxilii, et facultatis, nostris studiis additum sit. Quamplura Platonis et Plutarchi monumenta, Demosthenis reliquorumque virorum illustrium libri, nostrorum excellentissimorum hominum atque Graecorum gesta apud nos velut antea latuissent, nisi tantum Manuelis beneficium nostris hominibus Graecarum literarum scientiam studiumque suafisset. Sed ut haec nobis et toti orbi nota praeteream, nonne inter naturalis historiae ac philosophiae principes Manuel annumerandus est? Cum enim ipsius sententias gravissimas audio, ipsum illum mediusfidius Gallum, quem apud Catonem Majorem legi, visum sum videre, quem in studio coeli metiendi atque terrae ipse Cato pene emori videbat. Qualis in rerum divinarum cognitione fuerit, quam Metaphysicam Graeci appellant, vir gravissimus sacrarum literarum princeps maximus Johannes^m Fabricianus testis est: qui cum Manueli quatuor et viginti quaestiones solvendas posuisset, nullo per id tempus studio procedente, nullis tunc perlectis codicibus, divina quadam sententia ac gravitate discussit, nec absque maxima peritissimorum hominum astantium admiratione ac laude. Eloquentiam vero ejus admirari magis quam laudare cogor, viri doctissimi, cujus docendi ac scribendi vim ex iis, quae apud nos scripta extant, percipimus, et in ea maxime

^m Cod. Bail. *Fabrianus*.

utriusque

utriusque Romae laudatione, quam literis Graecis editam Imperatori misit, in qua^c inauditum hominis ingenium, incredibilis verborum ubertas, sententiarum copia, non ut ex arte confecta, sed velut divino quodam ore prolata sint, perleguntur. Ac nequid studioso homine dignum ipsius ingenium denegasset, agri colendi scientia et voluptate mirifice afficiebatur, quae Catonis sententia ad sapientiae vitam proxime videtur accedere, et, ut illi seni optimo ac sapienti visum est, nulla beatior esse vita potest: Neque solum officio quidem hominum generi universo cultura agrorum est salutaris, sed etiam delectatione et saturitate copiaque rerum omnium, quae ad victum hominum et cultum Deorum pertinent. Quantam in ea re solertiam Manuel adhibuit? Omitto quae ex sparsis seminibus generantur; pratum, sylvam, caeteraque, quae absque alicujus ope terra largitur: transeo pecudesque et apum examina; hortos pensiles praetereo, quos suo ingenio sive manibus struxit, cupressos omniumque arborum ordines, quibus in rebus neminem sibi nulla unquam aetas anteponet. Qua fortitudine, quibus moribus, omnem suam aetate gesserit, dicere praetermittam, quod ex iis quae paulo ante commemoravi, et quae in oculis nostrorum adhuc sunt, ita patere video, ut nunc vere credere incipiatis Graecos homines, omnium quondam scientiarum, omnium bonarum artium, omnis vitae, optimarumque rerum omnium inventores, praeceptores, magistros fuisse, cum Manuelis nostri vitam perspicitis, qui omnibus in rebus irreprehense vixit, ut bene beateque vivendi

^c MS. *mandatum.*

cunctis

cunctis se speculum exhibuerit. Quod quidem cum mecum revolve, tandem vobis, spectatissimi viri, mihique suadeo, aequo animo Manuelis mortem esse ferendam, qui ita ex hac nostra cessit vita, ut immortalem ipsius animam et ad meliora proficisci et nobiscum semper esse arbitrari possimus. Sed quo nunc te vertes, Graecia? Quas parabis lacrymas? Philosophorum omnium tuorum genus Manuelis morte mihi pene sepultum videtur. Cui post hunc vacuas scholas trades? Cui veteres tuorum illustrium virorum annales? Cui quondam ex majoribus tuis ortam philosophiam assignabis? Quem sibi haeredem institues? Te ipsam lugere oportet; nihil enim mali accidisse Manueli, sed tibi arbitror; et si quid accidit, tui solum infortunii moerore accidit. O Socratis sapientia, O Platonis divinum ingenium, Aristotelis admirabilis cunctis in rebus ardor, Demosthenis eloquentia, omniumque philosophorum Atheniensium gymnasia, cui nunc ex vestris tot vigilias, labores, famam committetis? Quid infortunii tibi, infelix Graecia, addi potest, nisi ut tot regibus exactis, tot urbibus everfis, tot rebus publicis deletis, tanti etiam philosophi decorem amitteres? Sed ut nihil hac re certius homini a natura datum sit, neque reliquis in rebus nostris sempiternum aliquid aut diuturnum fecerit, compositis animis ferenda sunt omnia. Unum tamen tibi suadere non omittam, ^d quae illustrissimorum imperatorum, atque horum virorum, quos nunc dixi, semper sedes ac domicilium fuisti, ut non huic solum statuas aut ea corporum simulachra erigas, quae praeteritis

^d Bail. *quoniam.*

homi-

hominibus dedicabas, sed suarum immortalium virtutum eas constituas effigies, quae apud futura secula sempiternam de se laudem praedicent. Et ne hoc tam claro viro minus etiam grata videare, immortalis ipsius memoriam cole. Cole continentiam, moderationem, humanitatem. Cole liberalitatem, quam in propinquos, in amicos, in patriam gessit. Cole studium, doctrinam, divinarum atque humanarum rerum scientiam hominis tui. Vos autem, viri eloquentissimi, non quod ejus opera nostrae tantum illustratae sunt literae, sed recordatione ac desiderio amicissimi atque amantissimi Manuelis nostri gloriam illius nomenque totis animis atque ore celebrabitis. Nam cum omnibus rebus terminos licet incertos natura posuit, horum tamen virorum aeternam apud mortales famam, nisi interciderit negligentia scriptorum, ingenia artesque reservant.

GASPARINI PERGAMENSIS [*rectius BERGOMENSIS*] *in laudem praecedentis orationis epistola ad auctorem, ex eodem Cod. MS. Norfolkiano.*

Gasparinus Pergamensis Andreae Juliano S. D.
quamplurimam.

MULTAS ex tuis orationibus accuratissime scriptas legi, sed nullam certe politiorum ea, quam his diebus de morte summi viri Manuelis Chrysolorae edidisti. Nihil enim est a te in ea praetermissum, quod ad talem virum ornandum excogitari potuerit. Quare te etiam atque etiam non quidem hortor, sed magis laudo, quod divinum ingenium, quod natura ad dicendum

dum tibi dederit, tum etiam summum studium ad eam rem contulisti. Magnam itaque voluptatem ex tua oratione percepi, qua ingenia nostra tantum ad haec studia incitari video. Nec despero futurum, ut illa majorum nostrorum gloria, quae pene in dicendo extincta erat, hac nostra aetate reviviscat, modo ut natura ingenia, ita et fortuna civilia negotia paria negotiis priorum oratorum conferat. Quorum alterum tua virtus, alterum respublica et magistratus, quem pulcherrimum adeptus es, facile tibi praestabit. Vale.

Ab eodem Gasparino in tract. MS. de Orthographia dicitur, “ illam aetatem nihil
 “ Emanuelis Chrysolorae, vel multarum rerum
 “ scientia, vel virtute animi, par habuisse.”

Manuelis Chrysolorae vitam se literis mandatum pollicetur Guarinus, discipulus ei in primis charus: quod tamen utrum praestiterit necne, incertum. Illius ad eum epistolam, qua laudes ejus continentur, ex Codd. MSS. bibliothecae tum Norfolcianaee et Bailiolensis adjeci.

Guarinus Veron. clarissimo viro Manueli Chrysolorae salutem plurimam dicit.

UNAS abs te nuper, jucundissime pater, literas accepi suavissimas quidem, verum breves, et, si quidem aviditatem meam contemplere, brevissimas, quanquam id imprudentius fortasse dictum. Atenim tu vim amoris atque naturam inexplebilem probe nosti. Ego vero tibi profitebor ingenue: Ex quo tuarum dulcedinem ac voluptatem epistolarum penitus gustavi, helluo-
 num

num more edacium assumpsi. Illi enim appositis haud contenti dapibus, simul et datis vescuntur, et alias avidius efflagitant. Ego quoque quantum leporem gravitatemque tua secum apportet oratio non ignarus, nedum desiderium meum ipsa literarum brevitate restinguere aut sedare valeam, sed magis atque magis incendor. Caeterum humanitatem tuam et amorem erga me, sicut non aliis in rebus, ita istis ipsis in literis frustra desidero. Quarum rerum mirifica in me signa demonstras, qui cum meam scribendi tarditatem jure increpare debuisses, et ita profecto facturum proxima te epistola credidi, non modo perpetua benevolentia et charitate collaudas, verum quod ad me maturius non rescripseris benignissimam conficis apologiam. Eam autem in bonam partem factam accipio, ut mihi documentum indictum inde esse arbitrer, quo tuam in scribendo sedulitatem pro viribus imiter. Quibus in rebus, sicut in reliquis virtutibus, cunctos profecto mortales aut vincis aut aequas. Quod si rariores fortasse quam velles a me literas accipis, humanitatem tuam rogo atque oro, suavissime Praeceptor, ne propterea mihi succenseas, aut amoris parvitati ascribas. Nam cum sim in scribendo natura tardusculus, certe in vehementer amando nemini cedo, te maxime, cujus dilectionem, amorem, pietatem, reverentiam, charitatemque jam pluribus annis susceptam, non solum conservo, verum etiam indies augeo. Cui enim plus quam tibi debeam, habeo neminem, qui et studiorum, quicquid sint, meorum praceptor, et optimus jure magister extitisti. Itaque ad te
semper

semper aspicio, ad te oculos, ad te animum, cogitationemque converto; et ut te, si non aspiciere, saltem audire liceat, indagine cuncta perlustro, si quam aut orationem, aut ullum commentarium edideris, unde permagna eruditione tua jocundissima lectionis amoenitate ac fructu animus alatur, vegetetur, exornetur, expleatur, sicuti nuper utriusque Romae laudationem, hinc primariae parentis, inde filiae; in qua adeo eleganti, magnifico, et generoso dicendi genere aurea sese attollit oratio, ut in ea nihil quod ad oratorium munus attineat, praetermissum existat. Hinc ingenii suavitas, hinc ordo rerum aptissimus, hinc crebra sententiarum acumina, hinc elegantissimus verborum ornatus: tametsi multum ei deesse non ignorem, quod dulci illa et cygnea pronuntiatione tua non effertur: Quemadmodum ad Rhodios Aeschines de suo dixisse fertur adversario; quibus hominis eloquentiam admirantibus, Quid, si ipsum sua verba resonantem audivissetis? inquit. Non mediocrem vero fructum inter legendum assequor, quod non modo te audire videor, sed ipsam Byzantii urbem dulce mihi spectaculum nutricemque benignissimam te duce lustro. Omnia te narrante recenseo non minus tua luculenta oratione, quam operum et aedificiorum structura magnificentissima templa, regias, circos, aquae ductus, columnas, obeliscos, portum, urbis ambitum, tuas cupressos, et aliquando studioli mei diversorium, hortum pensilem. Quid Asiae atque Europae terminum Bosphorum illum Thracium, latamque Propontidem, quibus regia urbs interjacet, seu

feu verius temperat, dicam? Deerat hoc solum tuorum beneficiorum immortalium cumulo, quibus optime de Italica natione, immo vero de cuncto literatorum ordine, nisi ingratiſſimi eſſe velimus, meruiſti, ut qui Graecarum literarum ad noſtrates reportandarum princeps auctorque fuiſti, ⁿ earumque jam parentem M. ° celebrares et ſcriptis illuſtrares tuis, quo facilius intelligeremus et magnopere laetaremur, quod maximas gratias non viliffimae urbi, ſed auguſtae dignitatis civitati debeamus: tibi vero in primis, qui altiſſimis dudum demerſos tenebris Italos, admota demum veluti ſolis lampade, illuminaviſti. Hoc dicit Italia, hoc cunctarum artium fatentur literae, hoc clara teſtantur voce. Eſt vero benignum et plenum ingenui pudoris fateri per quos profecerimus, uti conterraneus meus Plinius ait. Qua in re animadverto ſaepe numero, pater ſuaviſſime, nonnulla pomorum genera auctorum ſuorum cognomina certa fide ſervare, et quaſi quoddam immortalitatis depositum ad poſteros haereditario jure tranſmittere. Hinc Maliana, et Apiana, hinc Decurnana, hinc Lucullana cognominata ſentio. Cur, cum non minus guſtu ac ſapore ſuaves in Italiam fruſtus attuleris, hac te gloriae parte et ſempiterna nominis dedicatione fraudemus; quin novella haec literarum et optimarum artium plantaria abs te CHRYSOLORINA cognominemus, et eo magis quod ſuperiora illa quaedam ventris et gulae bellaria, haec vero animorum divinus quidam cibus et

ⁿ Bail. earum etiam parentem et. videtur, urbis.

° Eſt nomen, ut

alimonia

alimonia sunt. Sed ne te aliis, ut scribis, intantum prolixioribus obtundam verbis, finem epistolae faciam, si id primum obsecravero, ut me illo tuo eximio et singulari amore ames. Vale. Ex Florentia pridie non. Octobrias.

Alia ejusdem epistola ad Barth. de Montepoli de morte et laudibus Chrysolorae: ex ejusdem voll. MSS. Bailiolensi et Norfolciano.

NUDIUS tertius unas abs te literas accepi, quae tantum mihi laetitiae, tantum festivitatis attulerunt, ut nihil supra. Significas enim benevolentiae nostrae memoriam, quam ipsum temporis intervallum et tanta regionum spatia nullo videantur modo aut oblitterasse, aut aliqua ex parte labefactasse: quare nihil mihi jocundius, nihil appetibilius esse potest. Accessit ad summam gratiam divini Manuelis nostri veneranda in primis recordatio. Nulla ferme intermittitur dies, quo non ei suspiria et lacrymas, quasi quaedam mei in illum amoris libamenta proferam. Tanti enim hominis et dulcissimi patris absentiam ferre non possum. Nec illi doleo, cum quo actum esse certissime scio. Quis enim praestantiorum Manuele virum, aut vidisse, aut audisse, aut legisse meminit, qui ad virtutem, ad gloriam sine ulla dubitatione natus erat? Cui non audita est Manuelis sapientia, aequitas, modestia, liberalitas, integritas, mansuetudo, gravitas, religio, prudentia, suavissimum ingenium, summa eruditio, et magnarum rerum scientia. Medius fidius hominem non arbitror, qui hujus hominis virtutes et coelestes

lestes non audierit mores ; qui per universum terrarum orbem maxima omnium admiratione, laude, et veneratione pervagantur. Sed omittamus haec in praesentia, praesertim cum Andreas Julianus, clarus hinc civis et patricia familia natus, ejus laudes eleganter attigerit. Qua de re lactea quaedam extat oratio. Hoc tantum dixisse velim : nihil Manuelli meo dolendum esse, cui virtus et laudatissime acta vita reditum in coelos et optimum inter beatos locum peperit, ubi sempiterno fruatur aevo. Mihi vero doleo, qui in tam acerbo illius desiderio constitutus, nullum nisi percrebram de illo memoriam lenimen et moeroris temperamentum sentio. Quocirca si gratam illius viri recordationem sensisse me dixi, vera profecto dixisse me crede. [*In Cod. Norfolciano hic desinit epistola, sed in Bailiolensi adjiciuntur alia, quae sequuntur.*]

Altera literarum tuarum particula petebat, quod et Xaronda meus apertius explicat, ut opus quoddam transcribi tibi facerem, in quo quid de hujus temporis translationibus sentirem sententiam tulisse me aiunt, et, quod deterius est, in eo convertentium errores collegisse. Id quam caeteris gratum sit, ipsi viderint. Mihi certe nulla in alienis colligendis erroribus, si qui forent, causa est. Nullam tetriorem inuri mihi maculam scio. Nam quid inhumanius, quam ut ex hominis alicujus infamia voluptatem aucupari dicar? Quodnam majoris invidiae experimentum de meipso praestare queam, quam ut doctorum hominum laudibus detrectem? Ego malignum me ac improbum fateor necesse est, si quos praedicare, et, quantum in me est, amplificare

plificare debebo, de his non modo male sentiam, verum etiam scriptis persequar et inhonestem meis. Cum eis omnia vel idcirco debeam, quod e schola illustrissimi viri et optimi philosophi MANUELIS, velut ex unius parentis gremio, in decus et laudem exisse constat.

In eodem vol. MS. Bailiolenfi, et in binis Norfolcianis (num. 70, et 138.) asservatur ejusdem Guarini Veronensis epistola ad ° Joannem Chrysoloram, Constantinopolim missa, qua illum consolatur super Emanuelis obitum. Ex qua delibare quaedam, quae ad Emanuelem spectant, omissis locis communibus, juvat.

GUARINUS VERONENSIS clarissimo viro ac dulcissimo praeceptori Joanni Chrysolorae salutem plurimam dicit.

PROXIMIS diebus cum moestissimus e Constantia nuncius de suavissimi Patris obitu delatus esset, quam primum ut eum rescisceres operam dedi: quandoquidem id ad rem tuam magnopere attinere censui: pro cuius commodis et incremento non modo quantum in me est, sed etiam super vires, debeo ob incredibilem amorem tuum et immortalia quaedam erga me beneficia. Eo vero tempore, quo vitam acerbissimo casu amisit, ne verbum quidem ullum de consolatione suscipienda feci. Quod ne quis

° In Bailiolenfi et in Norfolcianis 138. librarii oscitantia haec praemittitur inscriptio: *Ad clarissimum virum Jacobum Trivisanum functum praetura Veronensi.* Quae alius alicujus epistolae Guarini inscriptio fuerit.

temere factum arbitretur, consilii rationem mei accipe. Etenim versabam animo charissimum patrem ac virum spectatissimum morte nobis praereptum esse; qualem scilicet praeterita raro conspexerunt secula, et rarius conspiciet futura posteritas. Nam, per Deum immortalem, quodnam laudationis genus in hoc illustrissimo desideras viro? Vis patriam? Est Byzantium urbs antiqua, potens armis, atque uberis glebae, postmodum Romani sedes imperii, et augustae domicilium majestatis, quae talem se civem gloriatur genuisse, a quo maximam ornamenti partem se consecutum esse non ignorat. Prospiciam quae? At is ex nobilissima ac honestissima Chrysolorarum familia ut sidus aliquod enituit, quae cum egregiis ac prudentibus viris affluat, tum vero id praecipue habet insigne, ut neminem ferme nisi optimis studiis et liberalibus institutum artibus procreet. Quales autem vitae et disciplinae magistros habuit, testimonio est morum splendor et magnarum rerum scientia, quorum per omnem aetatem laudatissimum dedit experimentum. Divitias cum sui gratia parvi penderat, ita tamen coluit, ut eas ad bonorum omnium commoditatem et honestos converterit usus. Quid reliquas hujus hominis virtutes commemorem? Quas ab ineunte pene infantia et ipsius lactis, ut ita dicam, alimentis imbibit, adeoque provectoris aetatis gradus vixit in laude, et quoties MANUEL CHRYSOLORAS memoria repetitur, veneranda quaedam virtutis imago humanis mentibus offeratur. Omitto privatis in rebus moderationem et diligentiam, in publicis splendorem ac dignitatem, pietatem: immor-

immortalisque Dei cultum; quibus in rebus nullis monachis et his quidem religiosissimis concesserit: continentiam, castitatem, munificentiam, liberalitatem, studia in amicos, charitatem in suos, benevolentiam in universos, magnitudinem animi, pro patriae utilitate laborum perpersionem, tolerantiam periculorum, pro cuius salute invigilans atque sollicitus quantos errores et peregrinationes susceperit, magna ex parte orbis terrarum testis est; quamque praestans acumen ingenii, praeclara omnium rerum et optimarum artium eruditio, uberrima totius antiquitatis notitia, qui sermo, quae bene beateque vivendi praecepta: qua quidem in re cum ab eo multa copiose, prudenter, acutemque conscripta extant, tum vero plurima ab ipsis ferme incunabulis usque in extremum spiritum exempla edidit: quibus superiores omnes philosophos aut aequavit aut antecessit. Perpaucos enim invenies, in quibus, sicut in MANUELE nostro, vivendi consuetudini consonaret oratio, et qui pares moribus sermones agerent. Idque cum nonnulli principes ac reges tum Romani pontifices minime videntur ignorasse, qui non parum felicitatis et ornamentorum se comparasse judicarunt, quod secum celeberrimum virum MANUELEM convixisse licuisset. Hunc in modum Platoni Dionysium, hunc in modum Aristoteli Alexandrum a consuetudine devictum accepimus: hunc etiam in modum, si famae creditur, Numae Pompilio quondam praeceptorem extitisse Pythagoram. Hujus equidem tam singularis viri jacturam, immo verius coeleste lumen extinctum, cum mecum revolverem,

tantae sese animo penitus effudere tenebrae, tam profundum allatum est vulnus, ut dolore correptus obstupuerim, steterint comae, et vox faucibus haeserit, ita ut nullum tibi consolationis aut leniendi doloris verbum facere saepenumero tentans potuerim: Nec si potuisssem, tempestitiva per id tempus veniebat consolatio. —

Quemadmodum igitur te PARENTIS casum aegerime tulisse ac deplorasse haecenus probaverim, erat enim tuae pietatis officium, ita si pertinaciter pergis, et lugendi mediocritatem minime servaveris, incusare te audebo. Illud enim non ab eruditissimi viri dignitate, sed quadam potius mollitie videtur emanare. Ego vero tua vehementer interesse judico, ut qui in omni doctrinarum genere versatus Graecam pariter et nostram linguam illustras, insigne aliquod et tuis dignum studiis experimentum edas, omnibus in rebus decorum servans. —

Non solum pro equestris ordinis dignitate, verum etiam pro tuae familiae cognomine, nihil indecorum ac humile facere debebis. — Ut a te PRAECEPTORE optimo didici, quatuor ex rebus rectum constat consilium; ut aut adversos vites incurfus; aut, quod depravatum est, corrigas; aut minora deligas incommoda; aut, quod effugere nequeas, infraeto et virili suscipias animo. Admonuisti saepenumero, memini, ne in tanta mundanarum rerum varietate et adumbratorum bonorum inconstantia quicquam sperare firmum ac stabile mortales auderent. —

Imo, vero quis est, qui pro hoc divino homine revocando et suas non profudisset lacrymas et alienas argento et denique pretiosa supellectile

non

non conduxisset. — Is cum amore virtutis et diutina consuetudine castigatos sensus et obtemperantes rationi fecit, cui dubium esse potest quin ad philosophiae ministerium, sicut a Platone didicerat, corpore usus sit? — Nec vero quod ante diem e vita discefferit, te discrucies et angoribus conficias opus est, ut qui diutius superesse potuisset. Non enim quae longissime, sed quae cum honestate tota acta est, laudatur aetas. — Optimas ego semper judicavi arbores, quae plurima et generosa paucis annis poma ediderunt, sicut a MANUELE nostro factum est, quod de plurimis ac maximis unum dicam. Alio enim loco tota hominis explicanda vita est. Tantum Latinae linguae splendoris et dignitatis reddidit, ut quoad in Italia, imo in toto terrarum orbe, humanitatis et doctrinae studia colentur, immortalis duraturus et per doctorum ora volaturus sit. Tales illi statuae literariae dedicabuntur, tales imagines, quas nulla temporis obscuratura sit oblivio: qualis egregia illa funebris extat oratio, quam meus nuper ANDREAS JULIANUS, et patricio genere, et summa virtute praeditus, non minori prudentia et ingenii suavitate confecit. — Plurima sunt, ad quos tua pertinet incolumitas, patria, uxor, liberi, amici, propinqui, quibus salus tua maxime debet esse praesidio. Vale, decus rerum. Ex Venetiis VIII. Kalendarum Septembris; iterum vale.

Ejusdem

*Ejusdem GUARINI epistola ad Jacobum de
Fabris. Ex cod. Bailiolensi.*

SI vales, gaudeo. Memini, cum nuper in
MANUELIS sermonem, cujus memoriam
libens usurpas, venissemus, multaue praecla-
rissima de homine illo pene divino tum dicta,
tum facta, pene certatim pro jure nostro lau-
dassimus, tandem abs te rogatum, imo vero
jussum discessisse, ut illud epigramma, quod
paulo ante in nobilissima civium nostrorum co-
rona retuleram, meis ad te literis describerem.
Gratissimum profecto hujuscemodi fuit imperi-
um, non solum quia digitorum meorum sopo-
rem et omnem scribendi negligentiam expulisse
visus es, quanquam id maximum est, sed etiam
quia ut de MANUELE suavissimo imprimis
homine, summo viro et eruditissimo philoso-
pho, ad te scriberem admonuisti. Qua nulla
tum gravior, tum ad dicendum gratior afferri
materia poterat. Saepenumero magnificas hu-
jus viri laudes aggressus, tentare volui possentne
hisce literulis meis, et ingenioli parvitate nescio
qua ita celebrari, ut qui pro sua virtute in prae-
sentiarum vivus docta per ora volitat, ejus saltem
vestigia posteritati servarentur. Indignum enim
ingratumque censeo, ut cujus ope ac industria
non modo loqui, verum etiam eloqui didiceri-
mus, is ullo involvatur silentio. Cumque pro
immortalibus erga nostros beneficiis, ut semper
decantetur ac illustretur, effecerit, injurii simus
profecto, si, quantum in nobis est, eum hac glo-
riae parte privemus. Quam iniquissimum et
illud

illud est, ut qui sua cura, labore, studio, vigiliis, opera magnificentissimos vetustissimosque philosophos in tenebris ac morte jacentes in lucem vitamque fuscitarit, ejus nomen in obscuro versari ac perire patiamur? Caeterum magnitudine dicendorum ac rerum pondere oppressus succumbo. Nam quis nobilissimam ejus familiam pro dignitate explicaverit, quae vetustate et amplissimorum hominum multitudine nulli secunda satis magnum implere volumen possit? Quid augustam dices civitatem? Cujus magnitudinem et excellentiam vel paucis cognosce. Orbis terrarum Europa, Europae Graecia, Graeciae regina urbs Byzantii est. Quid prudentiam, magnarum rerum scientiam, doctrinam, eloquentiam, ingenii suavitatem, religionem, bene vivendi consuetudinem et integritatem? Quibus se tum praesentibus tum posteris quasi quoddam constituit speculum et exemplar. Taceo animi magnitudinem, laborum ac periculorum tolerantiam, quorum omnium singula magnum defatigare poetam posse contenderim, et oratorem primum. Quocirca haecenus me sponte retraxi, ne cujus amplificare nomen studeo, diminuam. Omnes enim ferme pro verborum mensura res ipsas metiuntur. Ardua praeterea et labore maximo referta res objicitur, ut ita me dicendo geram, quo satis lectori factum esse intelligam, praesertim cum haud satis constantem futuram utrinque veritatem esse confidam. Nam qui singularem MANUELIS sapientiam et incredibilem virtutem cognitam habuerunt, non pro hominis merito, sed diminute omnia prolata fuisse dicent, nec quemadmodum
ejus

ejus amplitudo postulabat, enarrata. At inexperti et factorum ignari quamprimum scriptis detrectabunt, quamplura ficta et vero majora esse disputabunt; praecipue si qua supra eorum naturam et vires gesta intellexerint. Id enim unicuique natura datum cernimus, ut eo usque alienas laudes aequo ferat animo, quoad suum conscendere posse putat ingenium. Quem vel ex hac hominum mediocritate dabis, qui parem Scaevolae et Agefilai patientiam, Socratisque in contemnenda morte, et Deciorum in suscipienda laetitiam, scriptorum nugas et figmenta esse non afferat? Subinde tamen admonitus nova quadam interdum cogitatione revocor, indignissimum existimans, ut cum perfectus homo MANUEL, et omni ex parte cumulatus, maximas certatim praedicationes meruerit, ne minimas etiam assequatur. Praestat enim ingenium quam voluntatem aut mores improbari. Si quid decrevero, modo superfit otium, quam primum fies a me certior. Haud ignarus sum quam gratum, quam jocundum, quam expetibile tibi futurum sit, cum laudes MANUELIS accipies, amantissimi quidem ac dulcissimi praeceptoris mei, honorificentissimi autem hospitis tui. Vidi enim quantum ea laudatione oblectatus es, quam de illo tam eloquenter, tam erudite nuper edidit prudentissimus ac peritissimus ANDREAS JULIANUS noster, post quem tacere fuisset optabile, nisi ejus de quo dico MANUELIS vitam per singulas ipsius partes ab incunabilis explicare mens esset. Ipsum igitur interim epigramma suscipies, quod e Constantia gravissimus ac eruditissimus vir P. PAULUS VERGERIUS

RIUS ad me misit ab eodem, ut arbitror, confectum ^a.

In aliis epistolis suis nondum editis, quas in variis legi bibliothecis, honorificam Manuelis mentionem facit Guarinus. Epistola nuncupatoria ad Robertum Rossium versioni vitae Flaminii ex Plutarcho factae praefixa: “ Vir antiqua
 “ virtute ac disciplina praestantissimus, et ae-
 “ tate illa clarissimus, ex cujus opera et libe-
 “ ralitate manaverit quicquid Graecarum tem-
 “ poribus istis literarum Itali hauserint.” Episto-
 la ad Franciscum Barbarum, qua dicat ei Plu-
 tarchi Dionem a se Latine versum: “ Illud
 “ autem inprimis, ornatissime mi Francisce,
 “ postulo, ut nequicquam legere prius inchoes,
 “ quam suavissimo et doctissimo praeceptori
 “ meo Manuelli Chrysolorae Virgilianum decan-
 “ tes illud:

“ Semper honos nomenque tuum laudesque
 “ manebunt.

“ Quoniam cum praeter caeteras Italiae cala-
 “ mitates immensas etiam tenebras atramque
 “ noctem Graecae ignoratio disciplinae late spar-
 “ sisset, is ex insita benignitate et ingenii excel-
 “ lentia non parvum splendorem attulit homini-

^a Epitaphium, ut a Guarino describitur, discrepat aliquantulum ab isto quod supra posuimus: sic enim se habet: “ Ante ar-
 “ sit. est D. Manuel. Chryf. etc. (ut supra) qui temp. gen.
 “ Conc. Constantiensis * d. ob. ea aestimatione. XVI. XI.
 “ Maias conditus est, anno incarnati Verbi MCCCCXV.”

* Aliud exemplar epistolae Guarini¹ habet *Constantiae*.

“ bus

bus nostris, et ad quos pristina literatura longum per intervallum profuga hujus clarissimi viri ductu et auspicio redire quasi postliminio coepit. Praefatione versionis Plutarchi de liberis educandis, ad Angelum: “ Qua in re abs te
 “ peto, et magis atque magis oro, ut illustrissi-
 “ mo imprimis Manuelli Chrysolorae gratias
 “ habeas, suumque attollas ad sydera nomen.
 “ Quum ejus viri opera simul et humanitate
 “ factum est, ut Graecarum splendor literarum
 “ ad nostros redierit homines. Quos ob earum
 “ ignorationem non parvae dudum involverant
 “ tenebrae.” In vita Platonis: “ Aemulatio-
 “ nis tamen inter eos (Platonem et Xenophon-
 “ tem) signa extant, quae rectiusne voluntas,
 “ minime sincera, ut multi putant, an laudis
 “ certamen et gloriae, ut sapientissimus philo-
 “ sophus et modestissimus homo praeceptor
 “ meus Chrysoloras judicabat, magni viri vide-
 “ rint.” Epistola ad Poggium in cod. Bailiol.
 “ Magnus vir et excelsus, quemadmodum prae-
 “ clare Manuel noster definire solebat, pro sa-
 “ lute publica labores et pericula suscipit, cujus
 “ merces est gloria et mens sibi conscia recti.”
 Epistola ad Franciscum Pisanum, Venetum, praetorem Veronensem: “ Haud injuria vir
 “ doctus et sapientissimus philosophus Manuel
 “ Chrysoloras malorum sentinam et somnorum
 “ habitaculum appellabat, quod aerumnarum
 “ et vanitatis referta essent omnia.” Oratione
 denique MS. (ut alia in praesenti missa faciam)
 in principio Rhetoricae habita: “ Princeps in-
 “ genii literarum ac virtutis Manuel Chryso-
 “ loras.”

Affer-

Affervatur in bibliotheca coenobii Camaldulensium, Fontis Boni in agro Florentino siti, Guarini ejusdem collectio variorum elogiorum auctorum illustrium de Manuele Chrysolora; in qua habetur ipsius epistola supra descripta ad Jacobum de Fabris, sive, ut ibi legitur, ad Jacobum de Fabio, jurisconsultum Veronensem. Quam collectionem exinde descriptam penes se habet eruditissimus Mabillonius.

Jannotius Manettus Florentinus, alius ex illius discipulis, oratione MS. funebri in Leonardum Aretinum, suavissimam Chrysolorae linguam deprædicat: aitque “dici non posse, quam
“ brevi tempore (postquam Florentiam advenisset) fama illius Atticæ eloquentiæ Atticæque doctrinæ in universam civitatem mirabiliter percrebuerat.”

Idem Manettus in Boccatii vita MS. “Non
“ multo post Boccatii obitum complures docti
“ homines una emerferunt, qui universum Latinae linguae campum florenti aetate longius
“ pervagati, recenti Petrarchæ et Boccatii doctissimorum hominum exemplo Graeca ipsa
“ adoriri non dubitarunt. Unde vehementi
“ eorum discendi desiderio satisfacere cupientes,
“ doctissimum quendam virum Constantinopolitanum nomine Emanuelem e Constantino-
“ poli, ubi degebat, Florentiam usque non sine
“ magnis variarum rerum pollicitationibus accersiverunt, accersitumque privata et publica
“ mercede aliquot annos discendi gratia eo usque retinuerunt, quod plures exinde doctiores
“ emanaverint. Quid plura de Graecis studiis
“ dixerim, cum eorum ortum progressumque
“ longius

“ longius enarrasse videamur quam ab initio
 “ putaramus ? Hic est ille Emanuel Chrysol-
 “ ras, a quo multi peregregii discipuli primitus
 “ profluxerunt, qui postea peregrinam Graeco-
 “ rum linguam non modo per Etruriam, sed
 “ per nonnullas etiam nobiliores Italiae partes,
 “ quasi novum literarum semen ita disperserunt,
 “ ut parvo post tempore paulatim crescens, jam
 “ usque ad nostram aetatem mirum in modum
 “ germinasse videatur.”

Jacobus Angelus, ipse itidem Chrysolorae
 discipulus, cuique in primis debemus, quod Flo-
 rentiam ad Graece docendum invitatus fuerit,
 in MS. Praef. Versionis suae Latinae Geogra-
 phiae Cl. Ptolemaei ad Alexandrum V. Pontifi-
 cem : “ Geographiam, hoc est, terrae descrip-
 “ tionem, auctor hic noster hoc omne opus
 “ Graece nuncupat, quam appellationem vir
 “ seculi nostri doctissimus Manuel Constantino-
 “ politanus, suavissimus literarum Graecarum
 “ seculi nostri apud nos praeceptor, dum in elo-
 “ quium Latinum id transferre ad verbum in-
 “ cipit, non mutavit : sed nos in Cosmogra-
 “ phiam advertimus id, quod vocabulum, licet
 “ Graecum etiam sit, tamen apud Latinos ita
 “ usitatum est, ut jam pro nostro habeatur.
 “ Credamusque virum eum, si id quod transf-
 “ tulit, emendasset, omnino illud in Cosmogra-
 “ phiam mutaturum fuisse.” Ex quibus verbis
 colligitur Chrysoloram Ptolemaei Geographiae
 partem in usum suorum discipulorum Latine
 vertisse.

Eiusdem Jacobi Angeli ad illum epistola, de
 Gregorii XII. electione scripta, servatur Floren-
 tiae

tiae in bibliotheca Sanctae Crucis, quae domus est Minorum Conventualium.

Joannes Calderia Venetus, in libro De praestantia Venetae politiae, scripto anno 1473, sed necdum edito, in capite De rhetorica, ubi refert quantum ea, et quibus magistris, urbs Veneta exulta sit, postquam locutus fuisset de Gasparino Pergamensi, haec subdit: “ Postea vero
 “ Emanuel Graecus ita utraque rhetoricae par-
 “ tes Graecas atque Latinas complexus est, ut
 “ Graeci Latinique homines nostris cedere
 “ oratoribus facile credantur.”

Ab elogiis Emanuelis ad alia propero. Eodem tempore quo in Italia docuit Emanuel, illius exemplo excitatus in Italiam concessit, vel illum comitatus est, ibique Graecas literas professus est JOANNES ille CHRYSOLORAS, ad quem extat Emanuelis epistolium Graecum superius memoratum, ipsius Emanuelis nepos et discipulus; et hoc in causa fuit, quod Aeneas Sylvius, in epistola supra citata, ipsum Emanuelelem JOANNEM CHRYSOLORAM, errore facili, nominat. In Italia docuisse Chrysoloras DUOS certiore me fecit Guarinus Veronensis in praefatione MS. traductionis suae Vitarum Lyfandri atque Syllae, ad Leonellum principem Estensem; in qua haec leguntur: “ Res autem ferme obscuriores erant propter superiorum seculorum vel
 “ ignaviam vel calamitatem, vel utramque, quibus tanta literarum jactura importata est, ut
 “ nisi Latini ^a mendicent ab Graecis, cum alia
 “ permulta, tum clari quondam homines, jaceant
 “ in tenebris sit necesse. Quocirca ingentes

^a MS. Latina mendicem.

“ UTRIQUE

“ UTRIQUE CHRYSOLORAE grates habende sunt, laudesque ampliandae : quorum beneficium, industria, studio, et doctrina tot magnos homines ex obscuritate ad lucem, e morte ad vitam, e silentio in praedicationem revocatos intuemur.” Idem docet in prooemio MS. translationis Calumniae Luciani, ad Joannem Quirinum patricium Venetum scripto, ubi et alterum illum fuisse Emanuelis NEPOTEM diserte testatur. “ Sed inter legendum (inquit) quoddam Luciani elegans occurrit opusculum. Illud idcirco, quod in ipsos calumniantes extat, e Graeco tibi sermone in Latinum verti, ubi si quid tua gravitate dignum eluxerit, gratia erit UTRIQUE referenda CHRYSOLORAE, viris aetatis nostrae clarissimis, AVUNCULO ⁹ scilicet et NEPOTI ; ex quorum industria pariter et diligentia derivatum est, quicquid Graecarum hodie rarum ad nostrates affluxit.” Se utrique fuisse discipulum his verbis ostendit epistola ad Leonardum Justinianum, quae legitur in cod. Bailiolensi, ubi se cum Emanuelis, tum Joannis in urbe Constantinopoli fuisse discipulum indicat : “ Ut alios taceam meritos bene de me Venetos, Paulus Zane, e civitatis primoribus unus, cujus exhortatione, ductu, liberalitate Byzantium petens, ad Graecarum me literarum disciplinam contuli, et sub utroque Chrysolora quantulumcunque operae impendi.” JOHANNIS rursus meminit in epistola alia ejusdem voluminis ad incertum scripta : “ JOHANNES

⁹ *Avunculus, ut solet, pro patruo.*

“ quoque

“ quoque CHRYSOLORAS et doctissimus et
 “ prudentissimus hac aetate homo, et vere pa-
 “ truo Manuele dignissimus, animo connubia
 “ complexus est, et ita complexus, ut ea nihil
 “ obstiterint, quin post maritalem copulam
 “ plurimos disciplina bonis artibus ac virtute
 “ erudierit, ornarit, melioresque reddiderit ;
 “ patriae, suis, sibi consuluerit, et omne officii
 “ munus executus sit.” Neque alius erat Jo-
 annes ille Chrysoloras, ad quem mittitur a Gua-
 rino epistola superius ex parte posita, quem ap-
 pellant is PRAECEPTOREM suum. Ad illum
 vero videtur Guarinus scribere tanquam ad Ema-
 nuelis FILIUM, et Emanuelem appellat illius
 PARENTEM, quia fuit Emanuelis ut nepos, sic
 quoque discipulus, alumnus, et haeres. Eo-
 dem modo appellat idem Guarinus Emanuelem
 PATREM suum, et non modo PATREM, sed
 et PARENTEM, quamvis tantum illius dis-
 cipulus fuisset ; ut in praefatione MS. versio-
 nis vitae Flaminii ad Robertum Rossium con-
 discipulum suum : “ Ille communis utrisque
 “ PARENS, dulcissimusque praeceptor.” Idem
 quoque fuit JOANNES CHRYSOLORAS ille,
 quem una cum Emanuele celebrat in orati-
 one modo edita Andreas Julianus. Loquitur
 de illo Julianus tanquam viro apud Italos cla-
 rissimo, et discipulum fuisse Emanuelis apertissi-
 me testatur : et quamvis illum appellat Ema-
 nuelis, non filium, sed diserte necessarium, il-
 lius tamen haeredem fuisse subindicat, cum
 dicit illum “ Emanuelis familiae ornamenta
 “ lacerata peneque extincta clara sobole refec-
 “ turum.” Hunc autem ^r Allatius aliique non-

^r Adv. Creyghtonum.

nulli perperam confundunt cum JOANNE CHRYSOLORA illo, cujus memiuit Phranzes, Barlaamo et Palamae aequali: Qui forte ipsius pater fuit, vel nostri saltem Emanuelis. Utroque fuisse seniore constat.

Ejusdem JOANNIS CHRYSOLORAE discipulus Constantinopoli atque gener fuit Franciscus Philelphus, qui prius Emanuele ipsum praecceptorem Venetiis nactus fuerat. Errant enim Trithemius, Jovius, aliorumque post eos longum agmen, qui Philelphum ipsius Emanuelis filiam uxorem duxisse tradunt. Monet Philelphus in epistola ad Marcum Lypomanum, se duxisse " illius Chrysolorae filiam, quem non " Latini minus admirantur quam Graeci." Et focero suo notos fuisse viros Italiae doctos eorumque ingenia moresque perspectos, testatur epistola ad Nicolaum Nicolum Florentinum: " Ego te, Nicolae Nicole, vel ex ^t usque Con- " stantinopoli ex Chrysolora focero meo sapien- " tissimo clarissimoque viro, quo esses ingenio, " quibus moribus, ad unguem didiceram. Cum- " que postea in Italiam revertissem, eadem haec, " etiam plura, audieram." Hunc alium fuisse ab Emanuele clarissime inde evincitur, quod Constantinopolim non profectus est Philelphus nisi aliquot annis post Emanuelis obitum. Constat enim ex illius epistolis illum Constantinopolim profectum fuisse anno MCCCCXX. Quin et Poggius in Invektivis Philelphi focerum Joannem Chrysoloram diserte nominat. Ibidem

^t Pro *in urbe Constantinopoli*. Sic epist. ad P. Perleonem, *Ac mihi ab usque Constantinopoli perfamiliarcm.*"

illum

illum doctissimum atque insignem equitem, divitemque appellat. Errat † Ger. Vossius, cum dicit, Philelphum “Hecatostichorum libro IX. “sat. VII. et epistola ad Nicolaum anno “MCCCCXXXVII. testari se generum fuisse “EMANUELIS CHRYSOLORAE:” Iis enim in locis Chrysoloram simpliciter nominat, non adjecto Emanuelis praenomine. Sed de Joanne Chrysolora nihil unquam inaudiverat Vossius.

Obiit Joannes circa annum MCCCCXXV. saltem ante annum MCCCCXXXVII. ut patet ex Philelphi epistolis, qui testatur se post soceri sui obitum Chryfococae fuisse discipulum. Ex eodem quoque cognoscimus duxisse illum uxorem, dum in Italia commoraretur, mulierem nobilem Pisanam ex familia Auria. Ait enim, in epistola praecitata ad Lypomanum, “accedere ad generis uxoris suae vel bonitatem vel claritudinem, quod nata est ea matre, quae et Auria ipsa sit et mulierum omnium pudicissima atque optima.” Hecatostichorum Lib. VI. Sat. III. postquam domus Chrysolorae nobilitatem decantasset, de matre conjugis suae Theodoraе haec subnectit:

Hoc, Theodora, genus genitor tibi casta superbum

Tradidit, at genetrix claris majoribus orta

Non minus auget avos: quos proles Auria magnis

Insignita viris, Italae fax ultima Pisae

† Hist. Lat. III.

Horrisoni domitrix pelagi, decorata triumphis
Millibus, et totum late celebrata per orbem
Progenuit.

De ejusdem Joannis Chrysolorae conjuge
Manfredina Auria, duabusque ejus filiabus, in
captivitate a Turcis detentis, meminit idem in
epistola quadam anni MCCCCXLIV. “ Socrum
“ mihi charissimam Manfredinam Auriam nobi-
“ lissimam ac prudentissimam foeminam ac duas
“ ejus ac foceris mei Joannis Chrysolorae prae-
“ stantissimi equitis aurati et eruditissimi viri
“ filias meorum quatuor filiorum materteras in
“ obscuram servitutem actas audio.” Ad Joan-
nem hunc Chrysoloram, atque etiam ad Ema-
nuelem, epistolae quaedam sub nomine Michae-
lis Apostolii extant in vol. MS. bibliothecae
Vindobonensis.

De DEMETRIO CHRYSOLORA, ad quem
extat Emanuelis epistola, cum studiis Graecis in
Italia excitandis nil navavit operae, parcius dica-
mus. Idem erat cum illo qui Demetrius Chry-
soloras *ὁ γαδελῆς*, i. e. juxta interpretem, Gu-
delae dominus, dicitur in Historia concilii Flo-
rentini. “ Asservantur illius in bibliothecarum
claustris * opuscula complura, partim adversus
Latinos scripta. In cod. Vindobonensi ascri-
buntur ei erotemata Grammaticae, perperam
procul omni dubio pro Emanuele posito. Con-
cilii Florentini historia modo laudata dicitur
“ Philosophus summus, Astronomia etiam non

“ Sect. 11. c. 3. * Vide Cavi Hist. liter. de Scrip.
Eccles. part 2. et Allatium c. Creyghtonum. p. 5, 6.

“ parum

“ parum exercitatus, et ex intimis amicis fuisse
 “ Manuelis Imperatoris.” Ad quem epistolae
 ejus centum in Bibl. Bodlaeiana leguntur. Me-
 moratur quoque illius vaticinium de ecclesia-
 rum Graecae Latinaeque unione. Vide Sect. III.
 Cap. 8. Ibidem innuitur fuisse illum natu
 Thessalonicensem. Et sub nomine Demetrii
 Thessalonicensis extant illius scripta quaedam in
 Canisii Antiquarum Lectionum tomo 6.

Virorum quorundam doctorum de Emanuele
 nostro hallucinationes sciens praetereo. Quae
 de eo habet eruditissimus noster Creyghtonus,
 in notis ad Historiam Concilii Florentini, evin-
 cunt illum quae ad eum pertinent juxta cum
 ignarissimis scivisse. Magis placent quae rheto-
 ricatur in illius laudem in praefatione. Erube-
 scendus est in chronologia error clarissimi Hen-
 rici Stephani ex Pontico Virunnio scribentis.
 Statuit ille, in Dialogo de instituendis Grae-
 cae linguae studiis, in Italiam venisse Ema-
 nuelem Chrysoloram post urbem Constantino-
 polim a Turcis expugnatam, quod accidit anno
 MCCCCLIII. Citat in Dialogo de bene institū-
 endis L. Gr. studiis Chrysolorae vitam a Pon-
 tico Virunnio conscriptam, in qua ait eum haec
 referre; fuisse illum “ virum illustrem, con-
 “ filiariumque Constantini imperatoris Constan-
 “ tinopolitani, sed capta urbe a Turcis, anno
 “ MCCCCLIII. venisse in Italiam profugum:
 “ Guarinique usum adminiculo, quem Constan-
 “ tinopoli erudierat, Florentiam se contulisse,
 “ literas Graecas profiteri deliberantem.” Haec
 si scripsit Virunnus, scripsit inter dormiendum.
 Vitam autem Chrysolorae, a Virunnio conscrip-
 tam, quam citat Stephanus, puto praefixam esse il-

lius Grammaticae a Virunio commentario illustratae, quod opus mihi videre non contigit. Confimilis est oscitantia Petri Pantini Toletani praefatione in Michaelis Apostolii adagia, ubi dicit, “secutos fuisse in Italiam Bessarionem
 “tanquam coryphaeum aevi sui doctorum,
 “EMANUELEM CHRYSOLORAM, Demetri-
 “um Chalcondylem, Constantinum Lascarem,
 “Grammaticos; philosophos vero Gemistum
 “Plethonem, in Platonicis Bessarionis praecep-
 “torem: Aristotelicos vero Theodor. Gazam,
 “Joannem Argyropyllum, et G. Trapezuntium
 “rhetorem; brevi omnes Latine scribendo sic
 “exercitatos, ut etc.”

Illud unum adjecerim, falli eos, qui dicunt literas Graecas ab Emanuele Chrysolora, postquam per annos SEPTINGENTOS exullassent, fuisse Italis restitutas, adeoque innuunt illas in Italia viguisse usque ad finem seculi a salute reparata septimi. In iis sunt Leonardus Aretinus, Guarinus Veronensis, Jannotius Manettus, Philippus Bergomas, Paulus Jovius, alii. Eas longe ante id temporis in Italia penitus defloruisse manifestum est. Majori in errore versatur Platina, cum dicit eas ante adventum Emanuelis per annos jam quingentos conticuisse. Idem in vita Nicolai V. ait, sub ejus pontificatu splendorem aliquem adeptas fuisse has literas, quae sexcentis jam antea annis in situ et tenebris jacuerant. Quasi seculo demum nono desinente, vel inchoato decimo, coepisset literarum iste squalor. Sic Aldus Manutius praefatione in Aristotelis opera physica ait, “annos sexcentos et
 “plus eo glandes, non fruges, depastos fuisse
 “homines.”

C A P.

C A P. III.

De THEODORO GAZA.

EX isto Emanuelis Chrysolorae fonte per universam Italiam scaturiverunt literae Graecae, et ab ejus quoque discipulis quibusdam publice doceri coeperunt diu antequam in Italiam concederent, ibique hanc linguam profiterentur ulli alii Graecorum; ut a Victorino Feltrensi, Guarino Veronensi, Petro Paulo Vergerio, Omnibono Leonicensi, Gregorio Tiphernate, Francisco Philelpho, Joanne Aurispa, etc.

Annis xv. post Chrysolorae obitum, nempe anno Christi MCCCCXXX. urbe sua patria a Turcis expugnata, cujus excidium descripsit Joannes Anagnosta, in Italiam profugit THEODORUS GAZA, sive GAZES, Theffalonicensis (nonnullis male, Atheniensis) juvenis tum aetate, honesto loco natus. Errore insigni versatur Genebrardus, cum in Chronico scribit “Theffalonicam Venetis ereptam fuisse anno MCCCCXLIV. “eaeque clade motum Theodorum, aliosque “doctos viros, relicta Graecia in Italiam se contulisse, et linguam Graecam propagare illic “coepisse.”

In Italiam cum appulisset, Victorino Feltrensi, qui Mantuae docuit, magistro usus, adeo diligenter Latinas literas addiscebat, ut utraque lingua brevi clarus haberetur.

Ex Francisci Philelphi epistola ad Catonem Saccum jurisconsultum, data VIII. cal. Nov. MCCCCXL. colligitur illum tunc temporis Senis fuisse versatum, honesta aliqua conditione linguam Graecam publice professurum. Nam Senis tum, nisi fallor, jus profitebatur Saccus. Quem sic alloquitur Philelphus: "Hodie mihi
 " redditae sunt literae a THEODORO GAZA,
 " viro sane tum ingenio, tum facundia singu-
 " lari, ac plane digno, quem non modo dili-
 " gamus, sed etiam amemus. Quid velit, in-
 " telligo. Rem quantum erit in nobis ex sen-
 " tentia consequetur. Sed tua et ope et opera
 " opus est," etc. In alia ad eundem epistola; scripta eodem anno pridie nonas Nov. "Quod
 " ais (inquit Philelphus) apud senatum nostri
 " disertissimi Theodori Gazae mentionem ha-
 " bitam fabulae. Nunquam Philelphus didicit
 " verba dare, non modo amicis, sed ne inimi-
 " cis quidem. Nulla mihi prorsus spes est, ut
 " vir iste publica pecunia ob id muneris done-
 " tur. Causam diebus proximis ad te scripsi.
 " Scribis me a Theodoro *tres ad meam unam*
 " *epistolam literas accepisse.* Non tres dun-
 " taxat, sed mille et amplius literas accepi:
 " Nam unis illis, quas literas ad me dedit, per-
 " multa elementa perscripta sunt. Quare non
 " *tres* posthac, *ternas* dicito; si et Priscianum
 " et Tullium, quam et Bartholum et Baldum
 " sequi malueris. Ego, inquam, cum binas
 " ad Theodorum nostrum literas in hunc diem
 " dederim, unae tantum sunt mihi ab eo red-
 " ditae," etc. Rursum in epistola proxime se-
 " quente, ad Jacobum Cassianum eodem die data:

" Venit

“ Venit istuc nuper (ut scis) Theodorus Gazes,
 “ vir certe et disertus et eruditus : quem, etsi
 “ certo scio, non amabis solum, sed cumula-
 “ tissime amabis, tamen mea etiam causa velim
 “ ita ames, ut nulla prorsus fieri queat ad amo-
 “ rem accessio. Hoc mihi erit tam gratum
 “ quam quod omnium maxime.”

Concilio Florentino, quod anno MCCCCXXXIX. celebrabatur, interfuit. Ferrariae demum confedit, ibique multos annos tanta gloria docuit academiae rector, ut etiam post discessum inde ejus, atque etiam mortem, solerent literaturae humanioris studiosi domum ejus nudo capite venerari. Grammaticam suam Graecam ibi praelegebat ; Academiae Ferrariensis rectorem evasisse fidem facit Ponticus Virunnius : cujus haec verba ab Henrico Stephano * sunt prolata :
 “ Amici erant Andronicus, praeceptor nostri
 “ Georgii Vallae, et Theodorus Gaza Mag-
 “ nificus rector gymnasii Ferrariensis fuit.
 “ Cujus domum docti adhuc nudo capite vene-
 “ rantur, ex memoria tanti viri, coram thermis
 “ divae Agnetis.” Subdubitat Stephanus utrum de Andronico an de Gaza haec locutus sit Virunnius : at vero de Gaza esse ea intelligenda, cognoscimus ex Michaelis Savanorolae, Leonelli Estensis principis medici, prooemio librorum de balneis ad Borsium Estensem scripto : “ Theo-
 “ dorus (inquit) Graecus bonarum literarum
 “ doctor, et nostrae universitatis gloriosus re-
 “ ctor.” Quinimo illum primum fuisse gymnasii istius rectorem et instauratorem testatur

* De bene instit. Gr. L. studiis.

Leonardus

Leonardus Gregorius Gyraldus, ipse Ferrariensis, in Dialogo posteriori de poetis suorum temporum; ubi inducitur Antimachus de eo sic verba faciens: “ Fuere et Bessarion et Theodorus
 “ Gaza, viri inter Graecos excellentissimi, hic
 “ ex Thessalonica urbe Macedoniae fuit, quæ
 “ vestra haec civitas Ferrariae gloriari potest;
 “ quod instaurato in eo literarum gymnasio
 “ primus studii praefectus et moderator, qui
 “ vulgo rector dicitur, hic creatus fuerit, ubi
 “ et publice Graecas literas professus nonnullas
 “ Demosthenis orationes interpretatus est, ex
 “ quibus ego ab ejus ore viva voce collectanea
 “ legi.” Hoc factum sub Leonello principe, illiusque auspiciis, qui principatum iniit anno MCCCCXXXIX. obiitque MCCCCXLIX.

Sunt inter recentiores, qui tradunt illum in tanta paupertate prius vixisse, ut nisi eum Dux Ferrariensis ad se vocasset, fame ipsi pereundum fuisset. Hoc temere vero. Illum tamen in libros transcribendos operam impendisse intelligimus ex hisce ipsiusmet versiculis:

Καὶ χρήματ' ἄλογος ἀνακτι τῷ Λυδίας νέμει
 Φίλελφος ὁ σοφὸς, εἶδεν οἰόμενος μέγα
 Πρὸς κτῆσιν αὐτὴν παντοδαπῶν γε πυκτίων·
 Πολλ' ἀλλὰ πάνυ γε, καὶ τόδε ἔχων τυγχάνει
 Χειρὶ γραφὴν τῇ χρυσοκόκῃ τε καὶ ἐμῇ.

Aristotelis Politica illius manu eleganter exarata asservatur hodiernum Venetiis in bibliotheca S. Antonii, a Dominico Cardinali Grimano condita.

Homeri Iliadem ab eo sibi transcriptam, quantique eam fecerit ipse, commemorat Philadelphus in epistola anni MCCCCXLVIII. ad Cardinalem Bessarionem, qui eandem ab eo

“ emere

emere volebat : “ Eam Homeri Iliada, quam
 “ vir eruditissimus Theodorus Gazes exscripsit
 “ mihi, et eam quidem magna cum impensa
 “ atque sumptu, facio tanti, ut ne Croesi qui-
 “ dem ingentibus illis admirabilibusque thesau-
 “ ris cuiquam sim cessurus. Te autem, pater
 “ reverendissime, majorem in modum miror,
 “ qui me cum ab urbe Constantinopoli noris
 “ vel in publico discendi ludo, ubi post obitum
 “ mei foceri Chrysolorae fuimus apud Chryso-
 “ cocen condiscipuli, mores arbitreris cum ae-
 “ tate mutasse ; ut qui unus omnium liberalis-
 “ simus esse censerer, benignitatem illam cum
 “ avaritia commutarim. Donare didici saepe
 “ permulta, at vendere nihil unquam, praeser-
 “ tim libros ; quibus sane pretiosius nihil duco.
 “ At hunc Homeri codicem tam charum ha-
 “ beo, tam jucundum, ut vix quicquam in
 “ vita magis. Itaque ignosce hac in re mihi,”
 etc. Rursus in alia ad eundem epistola : “ Etsi
 “ mihi videbar satis ad ea tibi antea respondisse
 “ ad x. kal. Feb. quae de Homeri Iliade ad
 “ me scripseras, pater amplissime, tamen quia
 “ literas meas forsitan non accepisti, repetam
 “ eadem paucis. Idem mihi de libris accidit,
 “ quod homini avaro de pecuniis solet : is enim
 “ aut dat nunquam, aut ibi dat, unde plus
 “ accepturum se sperat. Ego nullo pretio ejus-
 “ modi codicem sim daturus ; quo aequè de-
 “ lector atque dilectissimis meis liberis. Com-
 “ mutaturus autem quo pacto, cum nullum
 “ existinem hodie in ulla disciplina codicem
 “ reperiri, qui possit cum eo comparari ? Ita-
 “ que rogo te, atque mirum in modum et oro
 “ et obsecro, ne me prives voluptate mea,
 5 “ quam

“ quam tantam habeo in hujusmodi Iliade con-
 “ stitutam, ut in ea mihi summum fere bonum
 “ collocarim,” etc.

Exemplar Iliadis a tanto viro exscriptum pos-
 fidendi Cardinali eruditissimo usque adeo exarsit
 desiderium, ut nunquam desineret donec aliud
 tale sibi tandem nancisceretur. Quod nunc Ve-
 netiis in ipsius bibliotheca asservatur. In cujus
 bibliothecae indice haec reperio: “ Homeri
 “ Rapsodia a Theodoro Gaza scripta, [additur]
 “ et exposita.” Exemplar aliud Rapsodiae, il-
 lius manu exaratae, ab eoque consimiliter expo-
 sitae, reperitur in bibliotheca S. Laurentii Flo-
 rentina. In bibliotheca S. Benedicti Cantabri-
 giensi asservatur Homeri exemplar, cui haec
 inscribuntur manu recentiori: “ Hic liber quon-
 “ dam Theodori archiepiscopi Cant.” Vide-
 rint alii, utrum inde non ortus sit iste error, quod
 ad nostrum Theodorum codex olim pertinebat.
 Utrum manu ipsius exarari potuerit, necne, ex
 aetate scriptionis facile videre est.

Caeterum viris eruditissimis, temporibus istis,
 res non insolita fuit, ad munus exscribendi vo-
 lumina veterum se demittere; id quod animad-
 vertit ^a Matthaeus Bossus, ejusdem seculi scrip-
 tor, aliaque complura demonstrant exempla.
 “ Deperiit (inquit Bossus) post inventum for-
 “ marum pulcherrima illa et castigata ars ex-
 “ scribendi, quam tractare docti etiam non
 “ abhorrebant.”

Ferraria Romam concessit circa anno MCCCCL.
 a Nicolao V. Pont. una cum multis aliis li-
 terarum Graecarum cultoribus advocatus ad

^a Epist. 110.

opera Graecorum veterum in Latinam vertenda. Ubi transtulit de novo Aristotelis problemata, a Trapezuntio prius conversa. Unde ingentes inter eos exoriebantur similitates. Bessarionem illic patronum praecipuum nactus est, a quo *ἑταῖρος* et familiaris in scriptis quibusdam appellatur. Et quia ab eo Trapezuntio in doctrina praeponeretur, idcirco ipsi Bessarioni inimicus factus est, et adversus illum nonnulla edidit Trapezuntius; uti ipse monet ^b Bessarion.

Nicolao V. Pontifice jam defuncto, anno MCCCCCLVI. derelicta Roma Neapolim ad Alphonsum regem accessit, ut patet ex Philelphi ad Alphonsum epistola hoc anno VIII. cal. Octob. data: “Cum ad caeteros quos habes
 “ doctissimos disertissimosque viros accessisse
 “ audio Theodorum Gazen, non possum equi-
 “ dem non laetari, tibi que plurimum gratulari.
 “ Habes enim virum, quo nemo est in universo
 “ Graecorum genere neque doctior, nec elo-
 “ quentior, nec modestior. Et is est profecto
 “ (ut mea fert opinio) talis tantusque vir, ut
 “ nihil ex eo sis in omni politiore disciplina
 “ frustra desideraturus. Humanitate vero cae-
 “ terisque virtutibus quantum valeat jam liquido
 “ potuisti ex ejus consuetudine cognoscere.
 “ Tuae autem benignitatis fuerit ita istum tra-
 “ ctare atque diligere, ut eos soles, quos maximi
 “ ducis. Nam quicquid in eum beneficii con-
 “ tuleris, et bene et honorifice abs te locatum
 “ brevi intelliges.” Et apud Alphonsum hono-
 “ rificum locum obtinuisse, commendatum ab

^b C. Trapezunt, vi. 3.

Aurifpa Antonio Panormitae, regis secretario, cognoscimus ex Panormitae ad Aurispam epistola. “ Theodorum tuum, quem mihi tantopere
 “ commendas, scito apud Alphonsum regem,
 “ ut cupis, magnifice collocatum: mihi vero ea
 “ in re quas gratias habeat, si gratus est, ipse
 “ renuntiabit. Certe nos desiderium tuum exple-
 “ vimus, et quidem eo ipso die, quo Theodo-
 “ rus applicuit, ut duplici nobis officio oblige-
 “ tur, et quod bene, et quod cito fuerit expe-
 “ ditus.” De eo tanquam apud Alphonsum regem Neapoli versato, verba faciens Jacobus Curulus praefatione in Arriani historiam Alexandri, illum appellat “ Theodorum Thessa-
 “ lonicensem, virum summum, et Graecarum
 “ Latinarumque literarum eruditissimum;” ait-
 que illum, et Nicolaum Secundinum, a Bartholomaeo Facio, regis jussu, Arriani libros Latine versuro, conveniri, deque locis difficilioribus consuli solitos fuisse.

Anno MCCCCLVIII. defuncto Alphonso rege Neapoli Romam se rursus contulit ad Bessario-
 nem Card. eoque commendante, sacerdotium in Magna Graecia obtinuit, quod certe ^c satis esset moderato frugique homini, et adversus omnis luxuriae voluptates invicto; pauper tamen et egenus semper mansit, neglecta, dum Romae absens vivebat, ratione totius redditus, et rapacibus Graeculis et Brutiis rei familiaris cura demandata.

De eo hoc vulgo fertur, quod novissime quum nobilissimas lucubrationes in membranis

^c Jovius.

accurate

accurate perscriptas Sixto Pontifici detulisset ;
 nec pecunia vel ipsius librarii praemio digna
 redderetur, indignatus subagreste iudicium, “ Ef-
 “ fugere hinc lubet, inquit, postquam optimae
 “ segetes in olfactu praepinguibus afinis for-
 “ descunt. Atque ita in Brutios ad sacerdotii
 “ sacram sedem se contulit, nec multo post plane
 “ senex fato functus est, nec iniqua quidem sorte,
 “ quum in Graecia natus, et educatus in Italia,
 “ tanquam de utraque lingua bene meritus in
 “ Magna Graecia tumularetur.” Haec Jovius.
 Erant lucubrationes istae, translatio librorum
 Aristotelis de Animalibus, quas Sixto IV. dedicat,
 eumque orat, uti ipse opus “ ederet in usum pub-
 “ licum ; ageretque pro sua liberalitate, ut pari
 “ studio laborem ipse suscipere alterum, plura-
 “ que indies afferre huiusmodi opera possit.”
 Pierius Valerianus ^d rem istam sic enarrat :
 “ Theodorus Gaza saturnina quadam iniquitate
 “ bonam suorum foetuum partem absumpsit.
 “ Tanta enim ille eruditionis vir, quanta mul-
 “ tis abhinc annis nemo Graecorum, dicere
 “ ausim, etiam et Latinorum fuit, cum divinas
 “ propemodum elucubrationes in Aristotelis
 “ Animalia, quam historiam Latine legendam
 “ repraesentarat, Xisto quarto pontifici maximo
 “ nuncupasset, sperans scilicet principis ejus be-
 “ neficentia quaesitum per tot labores vitae sub-
 “ sidium non deparcum se consecuturum : ne-
 “ que tamen plures quam aureos quinquaginta,
 “ quasi magnum ab eo, a quo se totum inau-
 “ ratum iri speraverat, retulisset ; studiis in-

^d Dial. de literatorum infelicitate.

“ dignatus

“ dignatus suis, quod tam parca sibi laborum
 “ et vigiliarum suarum mercis tributa esset,
 “ nummos eos primum in Tyberim abjecit,
 “ mox ipse hujus indignitate rei exulceratus,
 “ insolabili contabuit aegritudine.

Ad hoc alludit Raphael Volaterranus ^e de eo
 sic scribens: “ Theodorus Gaza patria Thessa-
 “ lonicensis, utroque eloquio et ipse clarissimus.
 “ Nam et eloquentiae philosophiaeque ac me-
 “ dicinae studiis hujus facile seculi princeps ha-
 “ bebatur, aemulus omnino Trapezuntii. Con-
 “ vertit in Latinum sermonem Theophrastum
 “ De plantis, et Aristotelis libros De animalibus,
 “ et Problematum: praeterea libros Ciceronis
 “ De senectute et amicitia in Graecam elegan-
 “ tissime linguam. Hujus igitur virtuti ne-
 “ quaquam par fortuna fuit. Nam urbs Roma
 “ quantum antiquitus hominum extulit ingenia
 “ et virtutes, tanto postea ob posterorum qui
 “ in ea dominantur luxuriam atque desidiam
 “ contemnit. Viros quoque multos ego saepe
 “ memini, et literis et moribus claros, magna
 “ huc expectatione venisse, paulo post fame
 “ coactos discedere. Igitur Theodorus, compul-
 “ sus et ipse ob inopiam urbem deferere, in
 “ Apuliam se contulit, ubi paucis post annis
 “ senex excessit sine liberis, cum esset sacerdos.”

Philippus Melanchthon: ^f “ Theodorum Ga-
 “ zam, bone Deus! quantum virum, aiunt,
 “ cum illos Aristotelis et Theophrasti libros in
 “ Latinam linguam versos pontifici offerret,
 “ codicem exhibuisse sumptuosius ornatum, ubi

^e Anthropol. 1. 21.

^f Declam. in laudem novae Scholae.

“ pontifex

“ pontifex interrogans, quanti ornasset librum,
 “ nihil praeter eos sumptus rependit, nulla au-
 “ ctori pro laboribus, quos in difficillimo opere
 “ vertendo exhauferat, reddita mercede.” Pon-
 tificis ingritudinem his versibus persequitur
 Julius Caesar Scaliger in heroibus :

Barbariem qui expugnavi, me barbarus hostis
 Expulit ; at pulvis sic quoque victor abii.
 Avexi patriam ex patria sub pectore sancto ;
 Quae miseranda cani praeda futura fuit.
 Invexi Romam in Latium : cognoscite Romam,
 Quae belli nullo turbine capta viget.
 Pro quibus, ah ! meritis, o ter scelerate tyranne,
 Qui cauda es, Romae diceris esse caput.
 Te vivente, vidente, jubente, miserrimus illa
 Pauperie fractus, qua tibi regna canis.
 En morior ; morior vero, qua publica cura est
 Cuncta pati, et melius post sua fata tegi.
 Romule, te jacta ; jacta te, maxime Theseu :
 Vestra est materies terrea ; forma mea est.

Quod de tanta ejus indignatione, deque
 nummis ab eo in Tyberim abjectis fertur,
 mihi (fateor) fabulam redolere videtur : quan-
 doquidem testatur Philippus Bergomensis, ejus-
 dem aetatis scriptor, eum “ sub Sixto IV.
 “ pontifice praesulante toti Italiae docendo et
 “ traducendo atque componendo, et maxime
 “ Romae, floruisse et obiisse, et cum quae-
 “ dam opuscula edidisset, multoque plura e
 “ Graeco in Latinum transtulisset, ob id mag-
 “ no apud eundem Sixtum in pretio semper
 “ habitum fuisse.” At ipso fere initio pon-
 tificatus Sixti versionem librorum De animalibus
 ei dicavit : eumque nuper ad pontificatum
 G fuisse

fuisse euectum in epistola nuncupatoria testatur. Et falsum esse vel exinde colligi potest, quod Hermolaus Barbarus, praefatione in Paraphrasin Themistii ad eundem Sixtum scripta, tantis illum extollit praeconiis, et praeterea ait illum, si diutius vixisset, plura fuisse in linguam Latinam versurum. Nec si illud verum fuisset, videtur Gupalatinus, ipsius Gazae amanuensis, eidem Sixto, cum tantis Gazae laudibus, dicaturus fuisse Aristotelis problemata ab eo conversa.

Utcunque hoc fuerit, fato functus est vir incomparabilis anno MCCCCLXXVIII. pontificatus Sixti octavo; utrum in Apulia, quod tradunt Jovius et, ante illum, Volaterranus, quos vulgo sequuntur alii, incertum. Nam Romae illum obiisse diserte testantur ejusdem aevi scriptores, & Matthaeus Palmerius, Phil. Bergomensis, et Trithemius; quibus accedere videtur Pierius Valerianus. Hoc saltem satis constat, non Romae, sed in Apulia, ubi sacerdotium tenebat, corpus ejus jacere sepultum. Et sunt qui tradunt illud Roma illuc fuisse transvectum; id quod subindicat etiam Politianus in illius epitaphio quodam, ubi dicit illum voluisse Magna in Graecia jacere.

Ex ejusdem vero Politiani Epigrammate quodam Graeco ad Demetrium Chalcondylem, qua illum invitat ad literas Graecas Florentiae docendas, videatur colligi posse Theodorum Gazam paulo ante obitum relicta Roma Florentiam se contulisse, ibique easdem literas (post

* Chron. ad annum MCCCCLXXVIII.

Argy-

Argyropyllum) fuisse profectum. Quid enim aliud haec fonant?

Ἐξ ἧ δὴ Θεόδωρος ἐρανένδε
 Βῆ, ἢ ὡς γε χελιδόνος νεοσσός,
 Μαρτὸς χερσὶ βρεφυλλίᾳ θανάσας,
 Ἀπῆνας λίπεν ὠδ' ὑπὲρ καλιᾶς
 Μαιψ δὴν μάσακα τῆδε προσδοκῆντας,
 ὦ Δημήτριε, πάντες ἀθλίῳ γε
 Νῦν γανέμεθα. σὺ δὲ πρᾶος ἔλθων
 Πεινώσιν σοφίης ἐδητὸν ἡμῖν
 Δός. σὺ νῦν μένος εἶ γλυκὺς τιθηνός.

*Ex quo utique Theodorus in coelum
 Ivit, et ut quidem hirundinis pullos,
 Matre pugnis infantuli de medio sublata,
 Involucres reliquit hic in nido
 Frustra diu cibum hujus expectantes,
 O Demetri, omnes miseri sane
 Nunc supplicamus. Tu vero mitis accedens
 Esurientibus sophiae cibum nobis
 Da. Tu nunc solus es dulcis nutricius.*

Atqui magis credibile videtur de Theodoro haec loqui Politianum, ob damnum quod omnes ubique literarum Graecarum studiosi in obitu tanti viri patiebantur. Apud Boissardum, in Iconibus dicitur, “ quosdam tradidisse ejus corpus “ in GRAECIAM fuisse transportatum, et ibi “ tumultatum ubi sacerdotium obtinebat.” Sed quid illi quidam sibi voluerunt, aut quid ipse sibi voluit, non intellexit Boissardus iste, homo in hisce literis nihili. Voluerunt haud dubio illi, Gazae corpus Roma, ubi moriebatur, in Apuliam, sive Magnam Graeciam, fuisse transvectum, et in loco, ubi sacerdotium tenuerat,

sepultum. Cum addit Boiffardus, eum obiisse Romae, quo ex Graecia venerat, ostendit se existimasse, eum Romae primum (quod falsum) postquam in Italiam appulisset, aetatem habuisse.

Ab Aenea Sylvio, in Cosmographia, ubi enumerantur viri eruditi, quos Nicolaus V. Pontifex ad libros Graecos Latine vertendos condignis praemiis conducebat, Gazae nulla fit mentio: illum tamen eorum unum fuisse, et Nico'ai V. hortatu vertisse quaedam, liquet. Dic. se illum Problemata Aristotelis a se Latine versa Nicolao pontifici, et postea sub Sixto IV. eandem versionem recognovisse atque emendasse, intelligimus ex ipsius Amanuensis, Nicolai Gupalatini, Veneti medici, epistola nuncupatoria ad Sixtum IV. versioni isti Venetiis editae praefixa; quae sic se habet:

PROBLEMATTA Artis emendatissima, ut nunc sunt, Latina lingua antehac non habuit: Nam Theodorus Gazes de Romana lingua optime meritus, quam interpretationem Nicolao V. jam diu dicaverat, emendavit nuper sub Sixto^h Pontifice IV. pontifice maximo. Testis ego sum, qui eo dictante scribebam, quantum laboris insumpserit senex doctissimus annum continuum in emendandis plurimis librorum erroribus. Depravati erant certe Graeci codices omnes. Ipse tamen, exactissimo iudicio, ut optimum interpretem decet, tum ob linguae Graecae sibi vernaculae atque Latinae elegantiae peritiam summam, tum quia Peripateticae

^h Sic scribit, ad ipsum tamen Sixtum.

sectae

sectae studiosissimus semper extitit, id in problematis fecit, quod in aliis quidem rebus fieri solet, ut ex multis corruptis ac perversis quoddam integrum atque optimum factum sit, etc.

Agendae igitur immortalis Deo gratiae infinitae sunt, quod nostra aetate Problemata nunc intelligi possint, et ita intelligi, ut Aristoteles ipse nunc Latine planeque loqui videatur. — Hanc autem novissimam Problematum recognitionem et emendationem cum per impressivam artem, in cuius laudem multa in prooemio Joannis Damasceni Venetiis impressi diximus, divulgandam curaremus; tibi, Sixte IV. P. M. quo regnante facta est, merito dicavimus, etc.

Ad finem operis haec subjiciuntur: “ Explicunt Aristotelis Problemata, quae Theodorus Gazes Theff. olim e Graeco in Latinum convertit: Eaque nuper ultima emendatione emendavit.”

Sabellicus subindicat illum sub Nicolao V. illius allectum praemiis, Theophrastum De plantis et Aristotelem De animalium natura vertisse. Caeterum constat illum versionem suam Historiae Animalium non ante edidisse, quam pontificatum suscepisset Sixtus IV. De ista versione sua sic ipse scribit in praefatione: “ Mihi vere dicere licet, eam esse omnibus, quae adhuc factae sunt, et philosophis ad eloquendum commodiorem, et eloquentibus ad disputandum utiliore, et utrisque ad Aristotelis sensum percipiendum aptiorem — Latinam orationem sensum Aristotelis ita explicare, ut minime Graecam desideres. Eam nihil mis-

“ cere, nihil inculcare, nominare usu veterum
 “ probatissimorum autorum genera animalium ;
 “ si quid novi imponit, ita inferere, ut fami-
 “ liare cognatumque id quoque videri possit :
 “ si quid Graece appellat, id non durum oc-
 “ currere,” etc.

Praeter Historiam animalium et Problemata, fertur illum nonnullos alios Aristotelis libros Latine reddidisse, sed eos combussisse, quum intelligeret Argyropyllum, veterem sodalem, eosdem vertendos desumpsisse ; ne amicissimi hominis crescenti famae officeret, si ad aemulationem odiosa comparatione certaretur. “ La-
 “ uno enim, ut inquit ⁱ Jovius, ubertate facun-
 “ dior, et Graecorum modestissimus hoc facile
 “ dabat elate ambitioso, et amplioris fortunae
 “ percupido, quod ipse omnis semper lucri, et
 “ praesentis tanquam evanidae laudis contemp-
 “ tor extitisset.”

E Graeco quoque in Latinum transtulit Alexandri Aphrodisiaci Problematum libros duos, Aeliani librum De instruendis aciebus, Dionysium Halicarnassenseum De compositione orationis, et Chrysofomi Homilias V. De incomprehensibili Dei natura : In quarum Praefatione ad Alphonsum regem monet se eidem, anno superiori, obtulisse Mauricii Imperatoris De re militari libros Latine a se conversos. Graeca quoque omnia, quae apud Celsum leguntur, Latinitate donavit, ut Jacobus Constantius et Andreas Alciatus ^k testantur.

ⁱ In Argyropylo.
 Miscel. l. i. c. i.

^k Citatus ab Hieronymo Magio

A mul-

A multis ei perperam ascribitur Laurentiani tralatio Aphorismorum Hippocratis, uti monet¹ Joannes Manardus.

De literis Latinis in Graecas traduxit non modo Ciceronis De Senectute et Somnio Scipionis libros, qui Graece ex ejus versione aliquoties excusi sunt, verum etiam Michaelis Savonarolae libros duos, De Italiae balneis, ipso teste Savonarola. Apud^m Bernardum Scardeonium legimus illum Savonarolae Physionomiam a Latinis ad Graecos traduxisse. Sed perperam hoc pro altero isto opere positum esse existimo. Nicolai V. Papae epistolam ad Constantinum postremum Graecorum Imperatorem conscriptam circa annum MCCCCL. ab eo in Graecum sermonem conversam edidit Petrus Arcudius inter Opuscula Theologica Romae MDCXXX. Quae eadem in pluribus visitur Manuscriptis. Ei etiam a nonnullis tribuitur translatio Graeca Commentariorum Caesaris de bello Gallico; quae ab aliis Planudi adscribitur, ab aliis rectius incerto cuidam: de istius enim autore nihil certi habetur.

De proprio, edidit Grammaticam Graecam Graece libris quatuor, et tractatulum itidem Graecum De mensibus Atticis. Quod opus utrumque ab Aldo simul excusum est anno MCCCXCV. ab aliis saepius.

Opusculum De mensibus Latine interpretatus est anno MDXXXV. Joannes Perrellus Gallus; Qui adjecit Commentariolum De ratione lunae et epactarum secundum Gazam. Errant illi,

¹ Epist. 2.

^m De antiquitate urbis Patavii.

qui ipsi Theodoro tractatum quendam, nescio quem, De ratione lunae et epactarum attribuunt. Istitis enim de rebus egit tantum in libello De mensibus. Opusculum hoc perquam erudite atque acri iudicio conscriptum esse monent Melchior Sessa et Petrus de Ravannis, qui illud in Dictionario Graeco Venetiis edidit MDXXV. Illud quoque interpretandum suscepisse fertur Heresbachius. Monet autem Theodorus se illud scripsisse anno a Natali Christiano MCCCCLXX.

Grammaticam ejus Latine vertèrunt, partim Erasmus anno MDXVIII. partim vero Ricardus Crocus nostras, linguae Graecae apud Lipsienses professor omnium primus. Quod etiam praestiterunt Heresbachius et Jacobus Tusanus. Libri duo priores seorsum sunt editi Basiliae MDXL. Quae editio correctae est ad fidem duorum exemplarium, quorum alterum Baptistae Guarini Ferrariae Gaza docente descriptum; alterum Codri Urcei Bononiensis; quorum amborum incorruptam integritatem, editis alteris posterioribus libris se indicaturum pollicetur editor. Servatur Grammaticae exemplar manu exaratum in bibliotheca collegii S. Trinitatis apud Cantabrigienses: item in bibliotheca Vaticana, ubi autor simpliciter nominatur Theodorus Grammaticus. Ipsum Theodori autographum consuli potest in bibliotheca Noribergensi.

Ob praeceptiones haec Grammaticas, “Vir
“ citra controversiam doctissimus et aliorum
“ Grammaticorum facile princeps,” dicitur a
Henrico Stephano. Libros vero posteriores diffi-

e De bene instituendis linguae Graecae studiis.

ciliores

ciliores obscurioresque esse, quam ut a tyronibus intelligi possint, apud omnes in confesso est. Et in paucis quibusdam labi eum contendit Stephanus: “ Mea certe sic fert opinio, inquit, “ eos, qui Graecae linguae rudimenta Graece “ tradiderunt, pauca reprehendenda habere prae “ iis qui Latine. Ex iis autem, qui Graeco “ sermone in iis tradendis usi sunt paulo ante “ nostram aetatem celebres sunt, Theodorus “ Gaza, Manuel Chrysoloras, Constantinus Laf- “ caris, Demetrius Chalcondylas: sed qui al- “ tius quam caeteri in docendis quae ad hanc “ linguam pertinent penetravit, Theodorus Ga- “ za, is et obscure multa et non satis fide “ pauca quaedam tradidit.”

Grammaticae ejus nihil se simile in eo genere vidisse affirmat Budaeus. Eumque ea laude nulli veterum postponendum judicat. ^p Robertellus.

Paulus Jovius ait Demetrium Chalcondylem rudimenta Grammaticae publicasse, “ quod The- “ odori Gazae liber eadem de arte scriptus, “ quamvis insignis, uti proVectis et doctis scrip- “ tus, durior videretur.” Melchior Volmarius, ^q judicavit illius Institutiones graviores esse quam ut aetati minori recte convenire possint: illum nimis in arctum coegisse compendium primi libri. “ De quarto, inquit, quid attinet dicere? “ in quo non solum ea, quae de suo Gaza nobis “ ingenio attulit, sed illa etiam quae ex Apol- “ lonii difficilis et aliorum quorundam libris “ non parum multa descripsit, dum brevis esse

^p Com. De re poetica. ^q Praef. Gram. Dem. Chalcondylae.

“ laborat,

“ laborat, aut potius de industria sic obscura-
 “ vit, ut non immerito a Graecis ipsis ac ejus-
 “ dem ordinis hominibus jaētatum illud fit,
 “ Δηλίσ κολυμβητῆ δεόμδμον.” Addit “ mirum
 “ nobis maxime videri istud debere, quod quum
 “ Grammaticae ejus praeceptiones in hoc sint
 “ institutae, ut ad intelligentiam Autorum in
 “ primis conferant, has Theodori non nisi ex
 “ earum lectione, et multa et varia, denique
 “ accurata singulorum nec oscitante observa-
 “ tione quisquam fit intellecturus.” Hoc o-
 pusculum tamen Grammaticum, non utile mo-
 do, sed etiam necessarium esse iis, qui provec-
 ti aliquantum harum literarum tirocinium factita-
 rint, esse omnibus notum agnoscit.

Valentinus Curio in praefatione editionis Ba-
 siliensis MDXXIII. “ Theodorus Gaza in li-
 “ bris De institutione grammatica rem gram-
 “ maticam in universum miro ordinis compen-
 “ dio complexus est, atqui sic arēta brevitate,
 “ ut non rudibus, sed eruditis prorsus scripsisse
 “ haec videatur. Nam cum ubique fere ob-
 “ scuriusculus fit, tum locos quosdam habet,
 “ praesertim in posterioribus libris, vixdum ab
 “ eruditissimis intellectos, et qui juxta prover-
 “ bium Oedipum aliquando requirant conjecto-
 “ rem.” Adjecit iste editor in prioribus libris
 Erasmi interpretationem: In tertio vero et quar-
 to interim Conradi Heresbachii, uti ille audi-
 toribus suis forte ad verbum enarrabat, interim
 Jacobi Tufani atque Croci interpretationem,
 velut centones neētens, confarcinavit.

Glarcanus in Praefatione Grammatices Urbani
 ed. MDXXIV. “ Cum omnia perpendissem,
 “ certe

“ certe primus Urbanus hic, atque adeo com-
 “ modiffimus ad eam rem, nec absque causa,
 “ visus est. Etsi me non latet, quantum vel
 “ ingenio vel autoritate, denique etiam erudi-
 “ tione, Theodorus Gaza omnes omnium cal-
 “ culo antecellat. Verum enimvero quid pro-
 “ hibet parva etiam magnis comparare? Et
 “ sane non qui eruditissimus eo in negotio fue-
 “ rit, mihi tum quaerebatur, sed qui maxime
 “ accommodus, et auditoribus adhuc rudibus,
 “ et negotio pro rudibus suscepto. Quanquam
 “ (ni fallor) Theodorus ipse, non tam discipu-
 “ lis ea, quam praeceptoribus scripsisse videtur.
 “ Qui viam monstravit compendiosam sane,
 “ sed quam non facile quivis apprehenderit,
 “ saltem rudiusculus, et harum rerum imperi-
 “ tior, nisi ductore quodam atque common-
 “ stratore.”

Ludovicus Vives De ratione studii puerilis :
 “ Habes Theodori Gazae duos primos libros,
 “ qui de inflexionibus nominum et verborum
 “ magno compendio et arte praecipunt : de-
 “ hinc accentuum et orthographiae formulas,
 “ quae in plerisque conjunctae sunt, percipies
 “ conjunctas ex tertio Theodori Gazae : ne to-
 “ tum illud volumen legendum habeas, mo-
 “ lestum, et frugis plerisque in locis exiguae :
 “ sufficient in hoc tempus, quae sunt illinc
 “ ab Oecolampadio decerpta.—Gaza in quar-
 “ to libro difficillime praecipit atque obscu-
 “ rissime, secutus Apollonium, et ipsum in pri-
 “ mis tenebricosum.” Idem De tradendis dis-
 “ ciplinis lib. 3. “ Hinc ad declinanda nomina
 “ et verba adhibebit primum librum Theodori
 “ Gazae,

“ Gazæ, quem Erasmus vertit. — His ad-
 “ detur liber secundus Gazæ, in quo illustrat
 “ coloribus, quæ primo libro adumbrarat solum
 “ ac delineaverat, Aristotelem secutus ac natu-
 “ ram rerum.” Rursus. “ In quo multum
 “ artis expressit Theodorus Gaza, Aristoteli-
 “ cam quandam præcipiendi rationem secu-
 “ tus.”

De Grammatica ejus hæc habet Constanti-
 nus Lascaris, in Grammatica sua Graeca, pro-
 oemio libri tertii: ἀφ' ὧν ἀρυσάμενος ὁ σοφὸς
 Θεόδωρος κάλλιστα καὶ ἐλλογιμώτατα τὸ τέταρτον
 τῆς ἑαυτῆ γραμματικῆς συνέταξε· βραχὺ μὲν, καὶ
 Δηλὸν κολυμβητῆ δέομενον, ἐπαινετὸν δὲ τοῖς εἰδόσι
 καὶ ἐπωφελές, τὰς σκιὰς τῶν παλαιῶν περιέχον. *A*
quibus hauriens doctus Theodorus optime et ele-
gantissime quartum suae Grammaticae composuit,
brevem quidem, et Delio natatore indigentem, sed
laudabilem scientibus et perutilem, umbras anti-
quorum continentem. Idem alibi: καὶ μετ' ἐκεῖνον
μετὰ πολλὰ ἔτη ἰ παντ' ἄριστος Θεόδωρος ὁ Γαζῆς
τέσσαρε βιβλία συνέβηκε κάλλιστα καὶ ἐλλογιμώτατα,
Et post illum (Emanuelem Chrysoloram) multos
post annos omnium optimus Theodorus Gaza IV.
libros composuit pulcherrimos et eruditissimos.

Aldus Manutius in Praefatione Grammaticae
 illius ac Apollonii ed. mccccxcv. “ Non sum
 “ nescius, studiose Lector, hanc Apollonii Theo-
 “ dorique Grammaticen visum iri tibi primo
 “ duriusculam atque insuavem: deinde, cum
 “ eam accurate relegeris et facilem et jucundam.
 “ Nam Theodorus, si dictionem attenderis, vi-
 “ debitur tibi dulcis, eloquens, et plane Atti-
 “ cus, nihilque praetermississe quod sit necessa-
 “ rium

“ rium volenti Graece dicere. Si vero doctri-
 “ nam atque ordinem (pace aliorum dixerim)
 “ solus docere bonas literas, caeterorumque
 “ Grammaticorum facile princeps,” etc.

Gerardus Vossius De arte gram. l. 1. “ Om-
 “ nium doctissime hanc artem libris IV. tra-
 “ ctavit Theodorus Gaza. — Is primo qui-
 “ dem libro agit de literis, et orationis parti-
 “ bus, praepositione excepta, de qua libro IV.
 “ Secundo accuratius illo de octo partibus ex-
 “ ponit, ac, praeter caetera, temporum forma-
 “ tionem exponit. Tertio considerat accentus,
 “ quantitatem, orthographiam, et varios bar-
 “ barismi modos. Quartus est de structura
 “ orationis, et variis dicendi formis. Interea
 “ tantus scriptor utilior iis est, qui jam aliquo-
 “ usque profecerint. Ipse liber primus, bre-
 “ vitate nimia obscurior est. Longeque priori-
 “ bus difficilior est quartus.”

Denique Grammaticam hancce Theodori
 tanti aestimabant Jacobus Tufanus, et Lazarus
 Bonamicus, ut publice eam enarrarent, Parisiis
 ille, hic Patavii. Helias Andreas Commentario
 eandem illustravit, maxime ex Apollonio Dyf-
 colo, quem autor potissimum secutus est.

Epistola ejus de origine Turcarum, ad Fran-
 ciscum Philelphum Graece scripta, Latine ex
 versione Castalionis impressa est Basileae MDLVI.
 Prodiit eadem Graece cum Leonis Allatii ver-
 sione ad calcem Symmiētōn Bertholdi Nihufii
 MDCLIII. Servatur MS. in Thesauro Bodlei-
 ano. Refutat inibi Plethonis sententiam.

Scriptit quoque nonnulla adversus Plethonem
 ad Platonem et Aristotelem spectantia. Quem
 defendit

defendit adversus Gazae reprehensiones Michael Apostolius Apologia, quae olim extabat in bibliotheca Heidelbergensi, nunc in Vaticana; atque etiam in Bodleiana.

Ibidem ^b servatur Nicolai Secundini ad Andronicum epistola, de Apostolii in Gazam libello, Viterbii Graece scripta MCCCCLXII. Ubi aliae etiam de eadem controversia leguntur epistolae Graecae.

Tractatum ejus De substantia tradidisse se Henrico Stephano monet Sambucus in volumine quodam bibliothecae Vindobonensis.

Commentatiuncula ejus in illud, “ omnia a natura fieri,” extat, juxta Indices Labbaeanos, in bibliotheca Regia Parisina: legendum vero; “ omnia a natura alicujus gratia” fieri. Bessarion Cardinalis, in Prooemio libri adversus Trapezuntium de isto argumento scripti, monet Theodorum Thessalonicensem, familiarem suum, quum inter confabulandum Plethonis de ea re sententiae repugnaret, vehementer rogasse, ut de isto argumento nonnihil conscriberet. Quod cum fecisset Bessarion, et scriptum in manus Trapezuntii devenisset, contra illud scripsit Trapezuntius, simulans se ignorasse fuisse illud Bessarionis, credidisseque, ipsius fuisse Theodori. Hinc patet errare ^c Leonem Allatium, cum refert Theodorum, Peripateticae sectae defenso-rem, et Plethonem, Platonis doctrinae perquam studiosum, acriter inter se super ea quaestione scriptis contendisse, antequam sententiam suam Bessarion rogatus scripto aperiret. Nam si ea

^b Cod. Baroc. 165. f. 146, &c.

^c De Georgio.

de

de re scripſiſſet antea Theodorus, Trapezuntius non potuiſſet ſimulare, ſe credidiſſe Theodorum, non Beſſarionem, fuiſſe iſtius libelli auctorem : cum contra Plethonem, quem ipſe impugnavit Trapezuntius, ipſe quoque Peripateticus, diſputaſſet Theodorus. Et quidem diſputaſſe Theodorum contra Plethonem non ſcripto, ſed tantum inter colloquendum cum Beſſarione, ipſe evincit Beſſarion his verbis : “ Cum Ariſtoteles
“ Philoſophus naturam quidem ſtatuiffet om-
“ nia alicujus rei gratia facere, veruntamen
“ nihil conſulto agere, quemadmodum ars quo-
“ que licet ſine conſilio agat, omnia tamen
“ alicujus rei gratia facit, Plethon Conſtantino-
“ politanus, vir noſtra aetate opinionum Platonis
“ aemulus atque defenſor, hanc Ariſtotelis ſen-
“ tentiam improbandam longe refellendamque
“ exiſtimavit, et tam artem quam naturam aſ-
“ ſeruit, ſecundum Platoniorum opinionem;
“ quae faciunt conſulto agere ; cui ſententiae
“ repugnans Theodorus Theſſalonicenſis famili-
“ aris noſter talibus quibuſdam argumentis uſus
“ eſt. Conſultationem enim earum rerum eſſe
“ dicebat, de quibus, etc. — Admirari prae-
“ terea ſe idem Theodorus dicebat, Plethonem
“ exiſtimariſſe paucis quibuſdam verbis, et quaſi
“ unica poſitione, recipi ſuam ſententiam poſſe,
“ tot alioquin Ariſtotelis rationibus adverſam,
“ quae contrariam plane confirmant atque per-
“ ſuadent. Et ſi quid a nobis plenius ea de re
“ cum aliqua vi demonſtrationis dici poſſet, li-
“ benter ſe auditorum oſtendebat, utque id,
“ niſi moleſtum eſſet, faceremus rogabat vehe-
“ menter.” Suspicari itaque liceat, Theodo-
rum

rum nihil omnino super ista quaestione edidisse, et antedictam Commentatiunculam in codice Parisino ei tributam, non aliam revera esse quam Bessarionis, quam, tanquam Theodori, impugnavit Trapezuntius.

In Indice quodam MS. librorum Graecorum MSS. bibliothecae S. Laurentii Mediceae, occurrit "Theodori contradictorius CONTRA Bessarionem." Scribe, meo periculo, AD Bessar. (*ἀντιρρητικός πρὸς Βησ.*) Nam contra Bessarionem patronum suum quam merentissimum haud dubio nihil edidit Theodorus. Designatur forte commentatiuncula modo dicta, quae praedicti scripti Bessarionis defensio fuerit contra Trapezuntium. Viderint alii.

Epistolae *περὶ ἐκείνης ἢ ἀκείνης*, de spontaneo et invito, servantur Florentiae in bibliotheca Medicea; necnon Venetiis, plusquam uno exemplari, in bibliotheca S. Joannis et Pauli.

De fato tractatus (forte idem) habetur inter Codices MSS. Isaaci Vossii.

De superbia carnis tractatulus, et Prolegomena in rhetoricam, dicuntur extare in bibliotheca Regia Parisiensi.

Eadem bibliotheca Regia, juxta indicem quendam, quem vidi, manu exaratum, asservantur epistolae Theodori ad Demetrium.

Quanti Gazam aestimaverit Franciscus Philadelphus ex epistolis superius citatis fati videre est; sed extat tamen ejusdem epistolium aliud, quo illustrius illius continetur praeconium. Id datum est anno MCCCXLVI. Francisco Barbaro, erudito Patricio Veneto, quaerenti quis ex Graecis hominibus hac tempestate doctrina elo-

eloquentiaeque praestaret, respondet Philelphus,
 “ unum Theodorum Gazam sententia sua cae-
 “ teris Graecis omnibus et literis praestare et
 “ eloquentia, non hac Libaniana garrulitate,
 “ sed eloquentia illa prisca, qua et Demosthe-
 “ nem, et Aeschinem, et Lysiam, caeterosque
 “ illos nobilissimos oratores usos legimus. Esse
 “ praeterea illum virum gravem et bonum.”

Oratione illum non minus pedestri quam pro-
 saica polluisse, testatur idem in epistola ad ip-
 sum conscripta. “ Non mediocri afficior de-
 “ siderio audiendi tui, posteaquam visendi
 “ facultas est intercepta. Itaque facis tu qui-
 “ dem injuriam, qui toties Graece superiore
 “ tempore provocatus a me literis nunquam
 “ responderis, nedum versu, sed ne prosa
 “ quidem: cum in utroque dictionis genere
 “ excellentissimus sis.” Ludovicus Carbo in

quadam De artibus liberalibus oratione ad Leo-
 nellum Estensem Ferrariae principem, inter
 caeteras Gazae praeceptoris laudes et hoc ait:

^d “ Dicam equidem quanto dignus Theodorus
 “ honore, quem plusquam dimidium animae
 “ meae semper diligam; cujus versiculos,
 “ quos de musis tuis elegantissimos, edidit,
 “ in sacrario illo pulcherrimo incidi jubeas,
 “ etiam atque etiam rogo et obsecro. Quid
 “ enim gravius Callimachus? quid suavius
 “ Propertius? quid pulchrius Tibullus di-
 “ cere unquam potuisset? Nam et nomen et
 “ officium musarum concinne exprimunt, et
 “ earum laudem ad picturam alludentes bre-

^d Ap. Gyraldum de Poetis sui temp. Dial. 2.

“ vius concinunt. Nobile hominis ingenium
 “ tantum philosophum in hujusmodi deliciis
 “ praestare ! ”

Intercessit ei similtas cum Georgio Trapezuntio, eo quod Graecos libros a Trapezuntio prius conversos, ipse rursus Latinos fecisset ; et invektivam in illum hoc nomine edidit Trapezuntius, ubi insectatur ut portenta verborum, quibus, teste Parrhasio ^f, optimi quique scriptores utuntur.

Scriptit quoque in Gazam, tanquam patris laudi decus maligne subtrahentem, ANDREAS, Trapezuntii filius, paternas lites excipiens : sed Theodorus eam recriminandi libidinem facile contempsit.

Politianus videtur ambitiosius quaesisse in Gazae operibus quod carperet, gloriolae inde nonnihil sibi captaturus, scil. in Miscellaneorum ^g opere, ubi partes Trapezuntii contra illum tuetur. “ Illud (inquit) in Theodoro mirari
 “ me fateor, quid ita scripserit in praefatione
 “ librorum De animalibus Aristotelis, quibus
 “ unis praecipue commendatur, adjutum sese
 “ a nullo, nec certare adeo cum caeteris interpretibus, quos, inquit, vincere nullum negotium est, cum libros eosdem sic Georgius Trapezuntius ante ipsum luculente verterit, ut vel redditis quae apud veteres inveni-
 “ nerat, vel per se denuo fictis excogitatisque
 “ vocabulis, Latiam prorsus indolem referentibus, vitio factum nostro, primus opinor juniorum docuerit, cur ipsi minus multas quam

^f Epist. 60.

^g Cap. 72, 90, 91.

“ Graeci rerum appellationes habeamus. Hos
 “ igitur si quis libros diligenter legerit, minus
 “ profecto Gazam laudabit, pene illius vestigiis
 “ insistentem : quin si homo erit ingenuus,
 “ credo stomachabitur, sic a Theodoro diffimu-
 “ latum, per quem maxime profecerat, sic ha-
 “ bitum pene contemptui ludibrioque, cujus
 “ potissimum laboribus insidiabatur. Nobis
 “ vero etiam fortasse habebit gratiam, quod
 “ ista reddere suis auctoritatibus contendamus.
 “ Nam quantum sibi Georgius in eo placuerit
 “ opere, vel illa de praefatione verba signifi-
 “ cant, quibus sese libros eos Latinis ait non
 “ minus elegantes emendatosque dare, quam
 “ apud Graecos habeantur. Sed et hoc ad se
 “ trahere Theodorus conatur, ut item quae de
 “ mensibus Graece prodidit, ex hujus potissi-
 “ mum, de qua loquimur, interpretationis prooe-
 “ mio subleguntur. At enim fuere, sicuti ap-
 “ paret, acerbissimae inter hos Graecos inimi-
 “ citiae. Sic ut in Grammatico quoque suo
 “ Commentario Theodorus Georgium vocet
 “ hunc Pornoboscon, quod alentem scorta fig-
 “ nificat : alludens arbitratur ad Georgium vete-
 “ rem Grammaticum, cui cognomentum Graeci
 “ Choeroboscon dixerunt. Caetera porro, quae
 “ Theodorus hic edidit, ubi modo non repe-
 “ tendarum sit accusandus, sicut eruditione di-
 “ ligentiaque non carent, ita sunt, ut mihi qui-
 “ dem videtur, ad examen quoddam strictius
 “ curiosiusque revocanda. Nos hoc loco nec
 “ doctorum nitida nomina tentamus apud im-
 “ peritorum decolorare iudicia, nec tamen dis-
 “ simulare, quid in quoque desideremus, aut

“ inhonoratum transire volumus, cui veritas pa-
 “ trocinetur. Ut autem habere stylum quam
 “ maxime ingenuum paratumque volumus, ita
 “ quam minime accusatorium, quam minime
 “ licentiosum et noxium. Nec enim tam va-
 “ fritiem profiteremur, quam exhibemus industri-
 “ am.” Haec Politianus. Qui subjicit tamen
 epigramma Graecum in Gazae laudem, aliisque
 aliquot epigrammatis et Graecis et Latinis ait se
 olim testatum fuisse, quid ipse de doctrina
 aestimaverit ingenioque Theodori.

Epigramma, quod ei subjiciendum seligere
 placuit, sic est:

Κεῖτο μέγας πόντ' ἀγών Γαζῆς Θεοδώροιο ἀμφὶ
 Μῦσαις τ' Ἀυσονίαις ἢ δ' Ἑλικωνιάσι.
 Ταῖς μὲν γὰρ γενεὴν, ταῖς δ' αὖ θρεπλήρι' ὀφείλεν,
 Ἑλλάς γὰρ τέκε τόνγε, Ἀυσονίη δ' ἔτραφεν.
 Ἴσον δ' ἀμφοτέρων σοφίῃ γλώτῃ τ' ἐκέκασο,
 Τὸν δ' ἔτ' αὐτὸς ζῶν ἔτ' ἄρ' ἔκρινε θανῶν.
 Ἀλλὰ καὶ Ἰταλίας μεγάλη ἐπὶ Ἑλλάδι κείσθαι
 εἶλετο, ὄφρα κλέος ζυγὸν ἦ ἀμφοτέρης.

Id est, ipso interprete:

*Proponebatur magnum olim certamen de Theodoro
 Gaza,*

Musisque Ausoniis et Heliconiadibus.

*His quidem natiuitatem, illis autem nutritoria
 praemia debebat;*

*Graecia nam genuit hunc, Ausonia vero nu-
 trivit.*

*Ex aequo autem utriusque sapientia linguaque
 excelluit.*

*Hoc neque ipse vivens, neque certe diremit
 mortuus.*

Sed

*Sed et in Italiae Magna Graecia jacere
Voluit, ut gloria communis sit utrique.*

Reliquorum ejus epigrammatum Graecorum ap-
posui tantum Latinam versionem :

*Graecia quidem, Theodore, te magis luxit mor-
tuum,
Turcarum quam quando ipsam vastavit genus.
Etenim ei sceptrum quondam barbarus abstulit
tyrannus,
Nunc vero decus linguae surripuit mors per-
niciosa, etc.*

Aliud.

*Illud Calliopes sacrum os ecce tacet,
Decus Graecorum heu quondam, nunc vero
luctus,
Suaviloquus Theodorus, qui in corde habuit omnia ;
Unde et omnium sepultus est in corde.
Hujus et in ore quidem prudentia omnia florebant,
Prudentibus nunc et ipse omnibus per ora.
Sed quodnam cor, quid dixi os ? hoc mortuo
Omne os heu obstruitur, omne anxium est cor.*

Ejusdem in eundem epigramma Latinum :

Heu sacrum caput occubuit Theodorus, et hora
Una obiere omnes reliquiae generis.
Nec tamen hoc querimur, nimis est potuisse
videri,
Non erat hic nostro tempore dignus honos.
Hoc dolet heu, quod neutra patriae est nunc
lingua superstes,
Quae mittat justas manibus inferias.

H 3

Aliud.

Aliud.

Cum terram hic nosset Theodorus et aera et undas,

Jam restant, inquit, sydera ; terra, vale.

Ait idem Politianus ^a Theodorum Ciceronis De senectute libellum “ non incommode profecto
 “ nec infeliciter vertisse in linguam Graecam ;
 “ sed esse in eo quoque, ne quid gravius dixerim,
 “ paulo nonnunquam indiligentiorum.” Eum
^b alibi appellat hominem doctum et diligentem. Convenientibus aliquando quibusdam literatis hominibus, cum de Hieronymo ejusque somnio, quod ante divinum tribunal tanquam Ciceronianus verberaretur, sermo incidisset, Gaza ridens facete admodum questus est injuriam sanctissimo viro immerentissime illatam. Ita cum risu soluta concio est. Hoc refert Bartholomaeus Scala epistola ad Politianum : Plenius autem Petrus Crinitus ^c Politiani discipulus, his verbis : “ Dictum est celebre Theodori Gazae
 “ de Divo Hieronymo ejusque eruditione, af-
 “ fectum fuisse injuria Hieronymum a Ruffino,
 “ quod eum pro Ciceroniano accuset, in quo
 “ paulo audacius ironia est usus. Nam quid
 “ (inquit) opus, ut in re falsa in jus appella-
 “ retur, litemque illi ad tribunal Christi de ni-
 “ mia eloquentia contestaretur ? Sed hoc totum
 “ de Gazae ingenio et acumine pro re nata
 “ exponemus. Erant forte cum Bessarione Ni-
 “ ceno, viro in philosophia excellenti, Theo-
 “ dorus Gaza et Plethon Byzantius, qui cog-

^a Miscel. c. 91.
 c. 10.

^b c. 74.

^c De honesta discip. l. 1.

“ nomento

“ nomento Γέμισος appellatur, tres eo tem-
 “ pore, ut constat, viri doctrina et ingenio no-
 “ biles. Quaesitum est igitur de D. Hiero-
 “ nymo, quantum in Romana eloquentia prae-
 “ stiterit. Ex quo, Bessarion, Facundia, in-
 “ quit, maxima fuit apud Latinos Hieronymus :
 “ quando et affectatae nimis eloquentiae pro
 “ Ciceroniano et habitus sit et accusatus : In
 “ quo Theodorus dicitur risum movisse, ut qui
 “ foret in Romana etiam eloquentia cenfor
 “ acerrimus. Et simul, Injuria haec, inquit, o
 “ Bessarion, insignis in Hieronymum facta est
 “ a Ruffino : plagasque illas nullo suo merito
 “ tulit. Quo dicto Bessarion et Gemistus ma-
 “ gis riserunt, cognito Theodori ingenio et
 “ Attica urbanitate.” Ab eodem Crinito ⁱ alibi
 hoc elogio ornatur : “ Theodorus Gaza, vir unus
 “ (ut ego existimo) aetate superiori, qui cum
 “ omni antiquitate in omnibus disciplinis com-
 “ parari possit.” Alibi : ^k “ Theodorus Gaza,
 “ vir (ut doctis visum) doctissimus, et, ut ho-
 “ mo Graecus, judicio summo.”

Pomponius Laetus rogatus ^l a Sabellico, ^m
 discipulo suo, quem aetate illa doctissimum ju-
 dicaret ? Theodorum Gazam respondit : quem
 secundum ? Nic. Perottum Sipontinum antisti-
 tem dixit, alludens ad studia haec, quae nomen
 ab humanitate sibi vindicant.

Sabellicus ⁿ ipse hoc encomio eum exornat :
 “ Offert se mihi Theodorus Gaza, de quo pro-
 “ pemodum dici potest, quod et Apollonius

ⁱ Ibid. 11, 13.

^k Ep. ad Jo. Franc. Mirand.

^l Idem.

^m Sabellicus Ennead. x. l. 7. et epist. ult. de Pomponii vita.

ⁿ De L. L. reparat. Idem fertur respondisse M. Ant. Mauroceno.

“ ille de Cicerone olim dixisse fertur, ademp-
 “ tam ab illo Graecis eloquentiae laudem, nunc
 “ contra Graii sanguinis hominem Latinis adē-
 “ misse: nihil eo viro cultius, nihil castius:
 “ nec vereor ne ambitione id a nobis dictum
 “ videri possit. Fuit ille Graecus, ut dixi, ve-
 “ rum quum ejus Theophrastum lego, quem
 “ Latinum fecit, aut Aristotelis libros, qui De
 “ animalium natura inscribuntur, admirari non
 “ desino, ac dubitare, utrum incredibilem il-
 “ lam verborum proprietatem nostri a Graecis
 “ acceperint, an ille a nostris potius.” Idem
 in ⁹ alio opere sub Nicolao (inquit) Quinto
 Pontifice maximo “ multi praemiorum spe im-
 “ pulsi Graecorum non pauca in Latinum ver-
 “ tere: L. Valla, vir Romani sanguinis, Hero-
 “ dotum et Thucydidem; Nicolaus Perottus
 “ Polybium; Petrus Candidus Appianum; Po-
 “ ggius Diodorum; aliique alias ex Plutarcho
 “ vitas: sed omnium elegantissime Theodorus
 “ Gaza Theophrastum et Aristotelis libros De
 “ animalium natura; Strabonem Guarinus Ve-
 “ ronensis et Gregorius Tiphernas.” Bergo-
 mensis ad annum MCCCCLXXXII. “ Theodorus
 “ Gazes, Graecus, patria Thessalonicensis, phi-
 “ losophus et rhetor ornatissimus atque diser-
 “ tissimus, Latina Graecaque lingua eruditissi-
 “ mus. Transtulit igitur hic eruditissimus et
 “ memoratu dignissimus Theodorus Aristotelis
 “ Problemata,” etc.

Joannes Saxo Holfatiensis, homo ejusdem
 aetatis, in oratiuncula quadam inedita ait illum

⁹ Ennead. x. l. 6-

“ eru-

“ eruditione ac eloquentia facile antecelluisse
 “ Graecis omnibus qui tum in Italia erant.
 Hermolaus Barbarus, praefatione in Paraphrasin
 Themistii ad Sixtum IV. “ magnam incompa-
 “ rabilemque jacturam jam pridem fecimus,
 “ Pontifex maxime, in Theodoro Gaza, qui
 “ vir Graecus Latinos omnes in hoc munere
 “ scribendi interpretandique superavit. Is, si
 “ diutius vixisset, linguam Latinam hac quo-
 “ que parte locupletasset. Quod et fecit in li-
 “ bris illis absolutissimis De animalibus Aristo-
 “ telis, et Theophrasti De stirpibus. Hic
 “ unus mihi certare cum vetustate ipsa visus
 “ est, hunc mihi quem colerem, quem imita-
 “ rer, propositus. Ab hujus scriptis adjutum
 “ me et fateor et praedico. Hunc ego non
 “ magnopere incuriosius legi quam M. Tullium,
 “ Plinium, Columellam, Varronem, Senecam,
 “ Apuleium, et caeteros quos in hoc genere
 “ commentandi diligenter evolvere necessarium
 “ est.” Barth. Scala^r, “ Theodorus Gaza, vir
 “ profecto, quantum possum ego judicare de
 “ literis, praeclara eloquentia.”

Aldus Manutius Prooemio Aristotelis De
 animalibus Graece editi ad Albertum Pium
 principem Carpensum: “ Quod si hos De ani-
 “ malibus libros cum iis conferes, quos miro
 “ successu Theodorus Gaza, licet Graecus ho-
 “ mo, tamen et Latine et Graece eruditorum
 “ omnium aetatis suae facile princeps, fecit La-
 “ tinos, brevi quantum profeceris non poenite-
 “ bit. Ibi enim utriusque linguae proprieta-

^r Ep. ad Politian.

“ tem

“ tem licet cognoscere. Quod et nobis et
 “ Graecis est apprime necessarium. Nullus est
 “ (mihi crede) Graecus liber, in quo facilius
 “ disci Graeca lingua possit ab hominibus nostris
 “ propter Theodorum. Sic Graece didicit
 “ Hermolaus Barbarus, sic Picus Mirandula
 “ avunculus tuus, sic Hieronymus Donatus, sic
 “ Angelus Politianus, summo viri judicio, sum-
 “ mo ingenio, ac undecunque doctissimi : sic
 “ denique quicumque Graecas literas callet tem-
 “ poribus nostris. Idem et tibi, mi Alberte,
 “ censeo faciendum, ut cum et tu non mediocri
 “ sis ingenio, iis quos praedixi, et eloquio par
 “ fias, et scientia rerum.”

Philippus Beroaldus ^a : “ Theodorus Gaza in-
 “ terpres Aristotelis doctissimus.

Joannes Baptista Pius ^b : “ Theodorus Gaza
 “ vir perinde eloquens ac eruditus, philosophi
 “ fidissimus interpres. Idem : ^c Theodorus, vir
 “ alioquin extra ingenii aleam positus, dupliciter
 “ errat — ignoscendum est ut homini Graeco
 “ vernacula Latinis qua poterat, si non elegan-
 “ tia, saltem elegantiae vicinitate conferenti,
 “ quamvis non omnino apposite verterit.” Rur-
 “ sus : ^d utriusque linguae peritissimus Aristote-
 “ lis interpres Theodorus.” Iterum ^e : “ Vir
 “ magni nominis Theodorus Gaza.” Videtur
 idem Pius ignorasse Theodorum nostrum ver-
 tisse Aeliani Tactica, cum in eodem opere
 scribit librum istum Latinitate donatum fuisse a
 Theodoro QUODAM Thessalonicensi.

^a Annot. in Plin.
^d c. 29.

^b Annot. poster. c. 2.

^c Ibid.

^e c. 79.

Janus

Janus Parrhasius eum longe Trapezuntio praefert, et Latinis omnibus aetatis suae laudem praeripuisse asserit.

Joannes Franciscus Picus Mirandulae Comes, De imitatione ad Petrum Bembum: “ Quo-
 “ rum exemplum secuti sunt nostra aetate plu-
 “ rimi, inter quos Hermolaus Barbarus civis
 “ tuus, Joannes Picus patruus meus, Angelus
 “ Politianus, et qui iis aetate anteibat, Theo-
 “ dorus Theffalonicensis. Magnos hosce viros
 “ fuisse nec tu negaveris, nec ullus arbitror,
 “ qui inter viros bonos et de literis bene audi-
 “ entes locum obtinuerit. Eorumne aliquis,
 “ te quaeso, Bembe, Ciceronem est imitatus
 “ figura dicendi? De Hermolao id afferre non
 “ potes, qui sese totum Pliniis addixit, Theo-
 “ dori sectator, qui in transferendis Aristotele
 “ et Theophrasto, Plinii, Celsi, Columellae de-
 “ lectatus est caractere, eis autoribus quos in-
 “ terpretabatur consentaneo. Verbis sane qui-
 “ busdam Ciceronis utitur, at non phrasi: alio-
 “ qui satis ei non fuisset quantum chartarum,
 “ aut in Piceno, aut in ripis Benaci decennio
 “ conficitur: etsi quando aut epistolas scribit,
 “ aut in vertendis autoribus Graecis, et Latio
 “ inferendis paroemiatur, dici jure non potest
 “ Ciceronis assecla.” Idem in examine Doct.
 Vanit. Gent. † “ Ad Latinum Aristotelem ubi
 “ venerimus, mirum quam ipse non erit Aristo-
 “ teles: libros eos semper excipio, quos Theo-
 “ dorus Gaza convertit e Graeco.

† L. 4. c. 6.

Gazam

Gazam quoque, et una cum eo totum Graecorum genus, nominatim Trapezuntium, Mufurum, Marullum, et Janum Lascarem, e grege Ciceronianorum submovet Erasmus, in aureo Dialogo, cui nomen Ciceronianus. De eo sic ibidem: “Georgium Trapezuntium fateor vicium egregie doctum, deque re literaria pulchre meritum, et hoc absolutiorem Theodorum Gazam: quorum ille se ad Ciceronis dictionem affingendam studio composuisse videtur; hic Aristotelem exprimere maluit, quo non alius felicior, sive vertit Graeca Latina sive Latina Graece: cum sua loquitur, duo quaedam obstrepunt delicato lectori, philosophiae studium, in quo totus erat, et illud Graeci γνήσιον sermonis, quod Latine loquentes sequi solet, ac vix unquam dediscitur.” In epistolis ^g monet illum “in nonnullis locis jure reprehensum esse a Trapezuntio, nec puduisse eruditissimum virum ea mutare.” Hoc sibi Romae narravisse quendam ^h qui Gazae fuit a secretis. Illum virum ⁱ appellat sine controversia summum: ^k in vertendo praecipuam laudem obtinuisse dicit. In Chiliadum ^l Opere: “Neque enim adduci possum, ut credam Theodorum, hominem tam in omni doctrinae genere absolutum, fuisse lapsum.” Praefatione in Grammaticam ejus a se Latine versam: “Unus omnium Gaza, vir ubique sui similis, hoc est in quavis materia insignis artifex, non minori ju-

^g Lib. 21. Ep. 4.

^h Lib. 26. Ep. 60.

ⁱ Ibid.

^k Lib. 25. Ep. 14.

^l Adag. “Abiit et taurus in sylvam.

“ dicio,

“ dicio, quam fide discentis agit negotium :
 “ non id statim captans ut ipse doctus appareat,
 “ sed ut lectorem doctum reddat. Is primo
 “ libro, Deum immortalem, quo compendio,
 “ quam miro ordine, quanta simplicitate Gram-
 “ matices summam complexus est, ceu simula-
 “ chro quodam nobis delineato !” Libello de
 ratione studii : “ Inter Graecos (inquit) Gram-
 “ maticos nemo non primum locum tribuit
 “ Theodoro Gazae.

Floridus Sabinus ^m ait, se “ Pontanum, Val-
 “ lam, Politianum, Theodorum Gazam, et plu-
 “ rimos, qui se Ciceroni exprimendo tam im-
 “ pense nunquam addixerunt, Longolio facile
 “ praeponere solere.”

Idem Apologia in Linguae Latinae Calum-
 niatores : “ Non desunt, qui Jo. Pontanum, Her-
 “ molaum Barbarum, Theodorum Gazam, re-
 “ liquosque id genus excellentes viros, ut ni-
 “ mis in formandis novis vocibus audaces re-
 “ pre. endunt, cum alii quidem eos, quod La-
 “ tinam linguam locupletare conati sint, magis
 “ laudandos clament.” Ibid. “ Theodorum Ga-
 “ zam, quo nullum in Graecis Latio donandis
 “ meliorem fuisse docti omnes passim affir-
 “ mant.” Alibi : “ Gazae primae inter inter-
 “ pretes librorum Graecorum omnium docto-
 “ rum consensu jure tribuuntur.” Sic Joannes
 Manardus : ⁿ “ Ut reliquos interpretes minoris
 “ census taceam, Theodorum Gazam, cui primas
 “ omnes tribuunt, Hermolaus quandoque velli-
 “ cat.”

^m Lect. succes. 1. 2.

ⁿ Epist. 4. Lib. 12.

Joannes

Joannes Franciscus Lombardus : ° “ Apud
 “ Theophrastum in libris de historia stirpium,
 “ quos vertit absolutissimus vir Theodorus Ga-
 “ za, qui inter Latinos Graecus est, inter Grae-
 “ cos Latinus.”

Hieronymus Magius : p “ Κοιλίας etiam hic
 “ piscis nuncupatur ab Aristotele, apud quem
 “ Theodorus Gaza, vir alioqui eruditissimus,
 “ male Monedulam vertit.”

Dicitur vir et Graece et Latine doctissimus,
 9 Urbano : Homo doctissimus et antiqua Grae-
 cia dignus, r Xylandro : homo lectionis pluri-
 mae accurataeque doctrinae, Jacobo Nicolao
 Loensi : t homo tam Latine, quam Graece
 omnium eruditissimus, x Scardeonio : “ Vir di-
 vinus y J. C. Scaligero.

Jos. Scaliger : z “ Inter eos omnes qui bonas
 “ literas suscitaverunt in Italia, invideo tantum
 “ tribus his, Theodoro Gazae, Angelo Politiano,
 “ et Pico Mirandulano. Theodorus Gaza mag-
 “ nus certe vir et doctus.”

Edidit vero idem Scaliger censuram hujus
 translationis versus Ennii et aliorum in li-
 bro Ciceronis De senectute : eosdemque ipse,
 tanquam male a Theodoro conversos de novo
 Graece reddidit. Post censuram versionis Grae-
 cae distichorum Catonis a Planude confectae :
 “ Haecenus (inquit) quae in Planude animad-
 “ vertere potuimus : quae in eo viro non mi-
 “ ratur, qui in Gaza non minora deprehen-
 “ derit : qui cum summus vir fuerit, et primus

° De balneis Puteolanis c. 3. p Miscel. 11. 9. 9 Gram.
 Gr. r Vita Plutarchi. t Miscel. Epiphil. 1. 3. c. 22.
 x Antiq. Patav. y Epist. xi. z Scaligerana prima.

“ omnium

“ omnium Latinis hominibus viam praeiverit
 “ Graeca recte in Latinum convertendi, in Ci-
 “ ceronis tamen libello De Senectute adeo
 “ dissimilis est sui, quum ad versus Ennii per-
 “ venit, ut, si ejus Graecam versusum meta-
 “ phrasim dissimulemus, iniqui iudices in Pla-
 “ nudem simus, qui ejus interpretationem ac-
 “ curate discussimus, Gazae autem ignoveri-
 “ mus.” Ad finem: “ Non solum autem in
 “ versibus desiderabit diligentiam, castigatum
 “ iudicium, sed etiam in soluta oratione, in
 “ qua multa sunt, quae meliora fieri possunt;
 “ quaedam etiam quae mutari debeant. Quod
 “ semel studiosos Hellenismi admonuisse satis
 “ fuerit, ne nomen Gazae plus possit, quam
 “ veritas.”

De ejus versionibus Ludovicus Vives De ra-
 tione studii: “ Princeps interpretum consensu
 “ omnium est Theodorus Gaza in libris De
 “ animalibus et problematis Aristotelis, et De
 “ stirpibus Theophrasti, sive decore ac elegan-
 “ tia interpretationis, sive copia Latina, qua
 “ certavit cum Graeca, sive felici audacia fin-
 “ gendis ad analogiam vocabulis, quibus care-
 “ bant Latini, ut commodius Graeca redderet.”
 Libro 3. De ratione dicendi: “ Exempla ho-
 “ rum promptum erit sumere ex Cicerone in
 “ libello de Universitate, et Theodoro Gaza
 “ optimo interprete.” Ibidem: “ Quandoque
 “ etiam utilissimum esset ad imitationem prioris
 “ linguae et quasi matris fingere ac formare
 “ apte verba aliqua, ut posteriorem linguam, ac
 “ quasi filiulam locupletarent. Quod fecit Ga-
 “ za Graecus homo de Latinis bene meritus.”

De

De tradendis disciplinis libro 3. “Theodorus
 “Gaza plurimum locupletare potest nostram
 “linguam vertendis ad nos Graecis : minus est
 “felix G. Trapezuntius, et verbosior, minore
 “etiam verborum delectu.” Paulus Jovius in
 lib. De Piscibus ^a illum vocat Plinianorum ver-
 borum observatorem atque imitatore[m] diligen-
 tissimum. In Elogiis, ait illum “acumine
 “fertilitateque ingenii nemini secundum fuisse,
 “Graecos omnes linguae peritia, eruditoque
 “judicio, superasse : usque adeo copiose et dili-
 “genter Latinas literas didicisse, ut longe om-
 “nium Latiniissime scriberet, nec plane dig-
 “nosci posset, an exactius et certius ab eo
 “Latina Graece, an ipsa Graeca Latine ver-
 “terentur. Historias Aristotelis de Animalibus
 “et Theophrasti de Plantis ita Latinas fe-
 “cisse, ut Romanae linguae facultatem, quum
 “nova vocabula solerter effingeret, audaci, sed
 “generosa translatione locupletarit. Tanta
 “porro felicitate librum M. Tullii De senectute
 “Graecum reddidisse, ut peritissimi praeter
 “adaequatos sensus, ipsam quoque Ciceronis
 “eloquentiae majestatem, scite, et graviter re-
 “praesentatam admirentur,” etc.

Franciscus Massarius Praef. Annot. in nonum
 Plinii librum : “Hermolaus Barbarus una cum
 “Theodoro Gaza linguam Latinam locupleta-
 “vit, sermonem nobis restituit patrium, artes
 “omnes denique liberales corruptas ac penitus
 “eversas ad pristinam sinceritatem et veritatem
 “restituit : Quorum quidem disciplinis fate-

^a L. I. c. 4.

“ mur

“ mur nos multum adjutos fuisse, quippe quod
 “ Aristotelem et Theophrastum a Theodoro
 “ et Dioscoridem ab Hermolao Latinitate do-
 “ natos secundum eorum interpretationem ci-
 “ tavimus: quoniam ad verbum fere cum
 “ Plinio convenire videntur. — Et qui meliorem
 “ eorum autorum interpretationem desiderant,
 “ alias quaeritent: nos enim his contentemur,
 “ praesertim quum sensus eorum adeo clare,
 “ adeo eleganter, adeoque intentionem ipsorum
 “ enucleaverint, ut quando autores ipsi Latine
 “ conscripserint, neque melius neque concin-
 “ nius tradere potuissent, quam maxime Theo-
 “ dorus et Hermolaus.”

Nannius ^a ait illum “ sententiarum diligen-
 “ ter servare fidem, indolem vero tanta felici-
 “ tate exprimere, ut Graecorum majestas, dig-
 “ nitas, et affectus extent in Latinis.

Carionis Chronicon auctum a Philippo Me-
 lanchthone et Gaspare Peucero: “ Emanu-
 “ Chrysolorae successere proxime G. Trapezun-
 “ tius et Theodorus Gaza. Inter hos aemula-
 “ tio fuit: sed Trapezuntium Gaza acumine
 “ ingenii, dexteritate judicii, et linguae utrius-
 “ que peritia superavit. Aristotelis enim De
 “ animalibus et Theophrasti De plantis libros
 “ ita Latinos fecit, ut dum ad Graecarum com-
 “ positionum exemplum horridioris linguae vo-
 “ cabula ceu emollita prius inter se apte con-
 “ cinneque jungit, et vim Graecarum vocum
 “ novis Latinis accommodate effingit atque ex-
 “ primit, audaci quidem sed felici admodum

^a In Horat.

“ translatione facultatem Latinae linguae non
 “ mediocriter locupletarit.”

Melanchthonis de eo verba perquam honorifica protulimus supra. Idem ^b alibi illum eruditissimum et modestissimum senem appellat.

. Petrus Pantinus Tiletanus: ^c “ Gaza Romani sermonis pomeria in Animalium Aristotelis historia sic protulit, ut quem illi comparem, vix habeam, praeferam vero, neminem.”

Inter tot laudatores extitere tamen nonnulli, qui in illius versionibus Aristotelicorum operum fidem desiderant, ut Petrus Alcyonius in praefatione quadam ad Octavium Fregosium: “ Librorum (inquit) de partibus et generatione animalium, negligentia Theodori Gazae interpretis commotus, paraphrasin confeci, docuique certissimis rationibus minus licere nobis recte in studio tam veteris et nobilis disciplinae versari, Theodoro Gaza interprete.” Habentur etiam quaedam contra easdem illius versiones in Nicolai Leonici Thomaei Dialogo cui tit. “ Samnutus sive de ludo talario.” Eum in eisdem lapsum esse aliquibus locis monet Jos. Scaliger, ubi illum tantis laudibus evehit. Alcyonium autem, quod Theodori interpretationem non Trapezuntianae modo postponebat, sed etiam suae, “ hominem in mediocri doctrina plane *αυθαδης*” vocat ^d Gerardus Vossius. Infelicitatem ejus, quam vocat, in verten-

^b Orat. de capta Constantinopoli.
 Apost. Adag.

^c Praef. ad Mich.

^d Instit. Orat. l. 4. c. 3.

dis

dis Aristotelis Theophrastique operibus perstrin-
git quoque Gesnerus, praef. ad opera Aeliani.

Huetius De claris interpretibus ; “ In Theo-
“ dori Gazae interpretationibus Graecis, multa
“ esse, quae meliora fieri possint, quaedam e-
“ tiam, quae omnino mutari debeant, Josephi
“ Scaligeri iudicium est, a quo quidem non
“ recedimus: at ut meliora optavit ille, nos
“ cupimus certe, ne ab aliis interpretibus nobis
“ deteriora contingant, paremque omnes fidem,
“ perspicuitatem, et nitorem adhibeant. Du-
“ bito equidem Gazaene huic, an Planudae, an
“ alteri ejusdem aevi cuiquam Commentariorum
“ Caesaris de bello Gallico conversionem Grae-
“ cam, quae in Pataviana bibliotheca habetur,
“ adscribam ; Caesarem illa nonnunquam du-
“ cem deserit, raro tamen, et verecunde ; cae-
“ terum non impura ea, nec invenusta.” De
Latinis ejus versionibus cum illis Argyropyli
comparatis, quid decreverit vir clarissimus, in
Argyropylo plenius ostendetur : “ Praecipuum
“ doctrinae decus Gazae concedit, eum soler-
“ ter excogitatis vocabulis, quibus res Latine
“ ignotas exprimeret, Romanam linguam lo-
“ cupletasse ; pleraque tamen vel Latine pa-
“ rum, vel perplexae etiam, tum solute et pha-
“ lerato sermone explanasse ; majorem eloquen-
“ tiae laudem Gazae, accurate autem interpre-
“ tandi Argyropylo deberi.”

Janus Pannonius :

Nobile linguarum decus, o Theodore, duarum,
Incluta quem nobis Thessalonica dedit ;
Vivito sic longum, ut Gazis piscamur opimis,
Inque unum redigas Hellada cum Latio.

Pontanus :

Sume lyram, dic, Musa, modos, dum condimus
umbram :

Et puer et coluit numina vestra senex.
Indignus tellure Deos, Theodore, petisti,
Sera quidem, tamen est longa parata quies.
Virtute ingeniique bonis hoc ipse parasti,
Ut coeli aspiceres aurea tecta senex.
Nos artus terra tegimus, tu, caste sacerdos,
Da requiem ; aeternum jam, Theodore, vale.

Idem in carmine ad eum conscripto, Neapoli
tunc agentem :

Sed mihi nec sine te dulces, Theodore, Ca-
moenae,
Castaliusque juvat nec mea labra liquor.
Et tua jam pridem cinxerunt tempora Musae,
Insignemque hederæ circumiere comam.
Communes igitur Musæ, communia nobis
Sunt studia ; atque eadem fata duobus eunt.

Te quoque Turcaicæ fugientem vincla catenæ
Ejecit patrio Thessalonica solo ;
Jactatumque diu diversa per aequora, tandem
Agnovit Phrygio condita Roma duce.
Nunc eadem, quo me fato, Campania tellus
Deliciis pascit terra beata suis.
Hic ubi nos longæ producere tempora vitæ,
Et resides annos claudere fata velint :
Et cum maturis aetas nos solverit annis,
Injicietque avidas Parca maligna manus,
Tum mistum cinerem communi onerate sepul-
chro,
Amborumque unus contegat ossa lapis.

Mich.

Michael Marullus :

Hic Gazes jacet, et Gazae Sophia addita mater :
Alterutrum quoniam mors rapere haud potuit.

Pierius Valerianus :

Roma olim abstulerat Graiae decus omne Mi-
nervae,

Sive opus ingenio, sive opus arte foret.

Gaza autem, Argivae clarissima gloria gentis,
Reddiderat patriae nunc spolia illa suae.

Dumque pari Ausoniae conatu consulit, et dum
Musarum et linguae dux utriusque viget,

Sublatus fato traxit secum omnia, et uno hoc
Spes Italum et Graium fama cadente cadunt.

Latomus :

Ille Deum munus (fer thus et liba, sacerdos,)

Atque adeo hic linguae Gaza utriusque jacet.
Graecia quem genuit, suscepit Roma : sepultum
Communi titulo Graecia magna fovet.

Reufnerus, ex Latomo, et eundem cum illo
errorem errans, de eo quod Gaza primum Ro-
mam e Graecia venerit ibique confederit :

Altrix Roma, parens cui Graecia, Graecia
Magna

Fit tumulus, linguae Gaza utriusque vocor.

Allatius ^a monet se in Diatribe de Theodoriis,
et eorum scriptis, jamjam edenda, ut inquit
ipse, sed necdum tamen edita, se plene osten-
surum, quid de eo senserint viri docti, et quae
reliquerit ingenii monumenta.

^a Praef. Συμμίχτων.

C A P . I V .

De GEORGIO TRAPEZUNTIO.

EODEM circiter tempore, quo Theodorus Gaza, in Italiam concessit GEORGIUS TRAPEZUNTIUS, illius aemulus; qui cum natu Cretensis esset, a majorum suorum patria cognomen sibi asciscere maluit. Falluntur enim, qui illum Trapezunte natum existimant. A Bessarione Cardinale Georgius Trapezuntius Cretensis nominari solet, nonnullis perperam Gregorius, pro Georgius, dicitur, ut a Bartholomaeo Abrahamo Cretensi in praefatione actorum concilii Florentini, sed librarii potius, quam auctoris errore. Natus est prid. non. Aprilis MCCCXCVI. adeoque Theodoro natu major. Juxta Trithemium claruit Romae temporibus Eugenii P. IV. anno MCCCCXXXV. Secundum Boissardum, “ primus omnium Graecorum
 “ Graecas literas docuit summa cum laude:
 “ utpote qui clarebat an. Chr. MCCCCXXX.
 “ Eugenio IV. Pontificatum tenente.” At vero pontificatum iniit Eugenius non ante annum MCCCCXXXI. Et cum dicit Boissardus eum primum omnium Graecorum Graecas literas docuisse, nugatur pro more suo. Illud certo constat, claruisse eum in Italia diu ante annum MCCCCXXXVII. Quo quidem anno epistolam scripsit ad Joannem Palaeologum Graecorum.

imperatorem, qua illum hortatur, ut spretis Basileensium promissis, in Italiam ad synodum navigaret: seque excusari petit, “quod tametsi usum et exercitationem linguae Graecae, velut in remotam coloniam deductus, pridem intermiserit, nihilominus ad imperatoris celsitudinem scribere non formidaret.”

Hoc etiam compertum habemus, e Graecia in Italiam invitatum fuisse a Francisco Barbaro celeberrimo patricio Veneto, ut Venetiis, post Francisci Philelphi inde discessum, linguam Graecam doceret. Venetiis autem discessit Philelphus anno MCCCCXXVIII.

In Italiam veniens, eodem in Latinis praeceptore, quo ipse Theodorus, nempe Victorino Feltrensi, utebatur, ut colligitur ex opusculo De artificio Ciceronianae orationis pro Q. Ligario, Victorino dicato, ubi illum Patris appellatione dignatur, seque ejus alumnum nuncupat.

Venetiis primum docuit, civitate a senatu donatus. Joannes Calderia Venetus in opere nondum edito, De praestantia Venetae politiae, scripto anno MCCCCLXXIII. in libro tertio de professoribus, qui ea in urbe grammaticam docuerant, verba faciens, postquam Guarinum Veronensem, et Franciscum Philelphum memorasset, haec subjicit: “Similiter Georgius Trabesondeus ita omnes grammaticas partes excoluit, ut quae diminute antea acceperamus Graecis literis, quibus prae caeteris omnibus doctior habebatur, supplementa utilissima adjicere curavit, et sic orthographiae, et figurarum, et caeterarum partium Grammaticae occultarum, ita omnes institutiones aperuit,

“ ut nihil earum rerum amplius latere sufficiat.
 “ Pro quibus praeclaris erudimentis, super qui-
 “ bus praeterea tamquam fundamentis caetera-
 “ rum omnium scientiarum stabiliri principia
 “ possent : ex quo et a senatu publicam, et a
 “ privatis civibus privatam mercedem prome-
 “ ruit ; nec immerito, cum omnis civitas his
 “ literis uberior facta. Caeteris postea scientiis
 “ ita nostros erudit civis, ut in omni genere
 “ doctrinae praestantissimi homines habeantur,
 “ ut praeclarissimi jurisconsulti, probatissimi me-
 “ dici, et in omni philosophiae parte eruditissi-
 “ mi homines habeantur.

Venetiis Romam migravit ante tempus con-
 cillii Florentini, ab Eugenio Pontifice accitus ;
 cui primum, ac deinde Nicolao V. ab epistolis
 erat. Bonas literas et philosophiam ibi, aperto
 ludo, salario publico, professus, ex variis regio-
 nibus auditores permultos habuit, ut testatur ^b
 Blondus Flavius : “ Georgius Trapezuntius pub-
 “ lico Romae gymnasio Hispanos, Gallos, Ger-
 “ manosque multos, ut qui nonnulli aliquando
 “ sunt magni praestantesque viri, simul cum
 “ Italicis oratoriae ac poeticae auditores habet.”
 Permultos ibi annos in re literaria, magna cum
 laude, sine aemulo solus regnabat, donec tandem
 accitis undecunque a Nicolao V. viris Graece
 eruditis, et Gaza Aristotelis problemata, quae
 ille jam Latine ediderat, de novo melius ver-
 tente, et Laurentio Valla in rhetoricis illum
 publice impugnante, gloria ejus imminui coe-
 pit. A Valla ad certamen rhetoricum pro-

^b Romandiolae descrip.

vocatus,

vocatus, Quintiliani gratia, quem ille in praelectionibus vituperabat, defendebat autem Valla, post dimidium anni in ista altercatione elapsum profiteri desiit. Cujus rei meminit Valla, in Poggium Anecdoto II. ubi Poggio exprobrat, quod inter alios viros doctos bonarum literarum professores maledictis proscidisset “ Georgium Trapezuntium ipsius collegam, et eo multo doctiorem, qui superiore anno (nempe circa annum MCCCCL.) a docendo cessavit.” Refert alibi ^c Laurentius, Georgium Trapezuntium sibi fuisse inimicissimum, “ et cum eo dimidium annum in legenda rhetorica se contendisse, quod Quintilianum non desisteret incessere: se vero cum eo in gratiam rediisse, quod in sequenti anno maluit ille non amplius legere quam contendere.” Rursus idem de eadem contentione: “ Ego reddidi superius causam, cur ad concurrentem cum Trapezuntio, omnium rhetorum, ut ferebatur, hac tempestate doctissimo, adductus sim, etsi rhetoricae lectio, ut nunc quoque, non habebat concurrentem; idque feci clam summo pontifice, quem scirem non libenter auditorum, aut me alteri rei, quam interpretationi vacare, aut Trapezuntio, suo praesertim secretario, negotium exhiberi. Sed Quintiliani injuriam tolerare non potui, tametsi plurimi viri oratoriae artis studiosi me ad legendum hortarentur, qui etiam cum aliquot cardinalibus egerunt, ut ego pari cum Trapezuntio salario ad legendum conducerer.” Poggium deridet Valla

^c In Pog. I. 4.

quod

quod ob maledicentiam a Trapezuntio aliquando publice colaphis corrigeretur. Rem ipsam fatetur Poggius ^d et describit: nimirum se in theatro Pompeii, loco et die celebri, ubi praesentibus secretariis apostolicis reliquis bullatorum diplomatum censura habebatur, quod malediceret, ab eo acriter duplici colapho caesum fuisse. Neque colaphis tantum, sed calcibus, fustibus, ferro, rem actam fuisse.

Ab Aenea Sylvio recensetur inter eos, qui Nicolao V. acceptissimi fuere in transferendis Graecorum operibus. Verum hoc in eo jure merito reprehenditur, quod opera illa, quae interpretatus est, multis in locis manca mutilataque edidit, festinans, ut creditur, ad praemia a pontifice Nicolao proposita.

Nicolao tandem in eum magna bile ab aemulis concitato, Roma secessit Neapolim ad Alphonsum regem, ab eo accersitus, et desponso honesto salario. Postea vero, cum in gratiam pontificis, Francisci Philelphi opera, rediisset, Romam reversus est. Extat hac de re Philelphi epistolium, ad illum, G. Trabifondae nomine, scriptum v. kal. Sept. MCCCCLIII. quod sic se habet.

“ Quod istinc abiens tibi sum pollicitus, ubi
 “ primum in urbem veni, et summi pont. Ni-
 “ colai V. adeundi mihi data est facultas, quo
 “ tempore adhuc ex pedibus non mediocriter
 “ laborabat, ita egi causam tuam, ut ejus ani-
 “ mum jampridem alienatum (ut nosti) ita ad
 “ te converterim, ut reditum ad se tuum non

^d Invest. in Vallam.

“ solum

“ solum admittat, sed etiam desiderare videatur. Itaque moneo te atque hortor ne differas adventum tuum, sed velis ac remis (ut aiunt) secundis flatibus te committas. Nam omnia tibi importuna, omnia tranquilla futura sunt. Vale, et majestati regiae me commenda.”

Ignorabat continuator historiae literariae Caveanae, floruisse illum Romae sub Nicolao V. cum dicit illum post Eugenii mortem ab Alphonso rege Neapolim fuisse accersitum.

Anno MCCCCLXV. Roma in Cretam, et inde Constantinopolim adnavigabat, ubi Andreas Chius paulo ante Christianae religionis causa martyrium subierat. Quum Romam versus Constantinopoli solvisset sequenti Martii die 18 et nimbis contra flantibus, inque saxa navem depellentibus, periclitaretur, imploravit subito Andreae martyris auxilium, vovitque si ad suos Romam incolumis deveniret, martyrium ejus summatim Latina lingua conscripturum. Quod demum elapso biennio praestitit, ipse de se in narratione ista haec referens.

Ad exactam senectutem quum pervenisset, repuerascenti et propemodum deliro memoria literarum elabebatur, circuibatque urbem solus obtrito in pallio pileatus, et nodoso scipione vacillantis gradum sustinente. Ferunt illum ipsius nominis sui fuisse oblitum. Tradunt nonnulli hoc ei evenisse postquam ex morbo gravi ad valetudinem redivisset: alii, ex dolore, propterea quod ejus opera pontifici maximo oblata centum ducatis tantum compensata fuissent. Eum autem e Vaticano palatio domum se conferentem,

ferentem, indignatione percitum, ex ponte Aelio pecuniam ab ingrato acceptam in Tiberim abjecisse, addita exclamazione: “ Periere labores, “ pereat et eorum ingrata merces.” Verum illi, qui hoc tradiderunt, videntur mihi Trapezuntium cum Gaza confundere. Mortem ei per injurias acmulorum fuisse acceleratam testatur filius ejus in loco mox adducendo. Obiit Romae non ante Gazam, quod existimavit Jovius, qui idcirco illum ante Gazam collocat, sed anno MCCCCLXXXV. aetatis XC. et sepultus jacet in templo, quod olim Minervae erat, juxta quod habitabat, honesta domo sibi et posteris extracta ad Divi Mauri minores obeliscos. Sepulchralis lapidis, qui e scenophylaccio in templum ingredientium oculis prostat, inscriptio, attritu pedum obambulantium hominum ita abrasa est, ut etiam Leonis Allatii tempore, praeter unius Trapezuntii nominis vestigia, tota sensim evanuerit.

Reliquit filium Andream, non e eadem felicitate in literis educatum, qui (ut supra in Theodoro Gaza aiebam) patris sui defensionem adversus Theodorum scripsit, ab eo tamen facile contemptus. Andreae filia haeres f Fausto Magdalenae Romano, poetae lepido, collocata est. Hic multa de Georgii profoceri sui doctrina, et litium acerbitate narrare solebat, cum Leoni X. pontifici ab amoenitate ingenii gratissimus in academia floreret: sed is ante diem anno MDXVII. clade urbis ab exercitu Caroli V. expugnatae interiit.

e Jovius.

f Idem.

De

De scriptis ejus copiose, non tamen undecunque plenè, differit Allatius in diatriba de Georgiis. Quae haec sunt.

“ E Graeco Latine vertit Eusebii De praep.
 “ evang. libros et Nicolao V. nuncupavit, de qua
 “ versione sic loquitur Hieronymus Bononius, qui
 “ primus eam typis excusam in lucem protulit:
 “ Saevientibus demum tota Graecia diutinis
 “ atrocissimorum hostium bellis, occupato in-
 “ felicis provinciae disciplinarum matris impe-
 “ rio, direptis misere civitatibus, tota nobilitate
 “ atque virtute Attica in Italiam commigrante,
 “ clarissimi quique authores, cum gentiles tum
 “ Christiani ad totam hospitalitatem diverten-
 “ tes, studio doctissimorum interpretum, lin-
 “ guam Romanam didicerunt, verum cum a
 “ plurimis in historiarum poematumve traducti-
 “ one fuerit haecenus feliciter elaboratum, non
 “ minus grate utiliterque ab his qui res Christi-
 “ anas eligere maluerunt effectum est. Non
 “ enim Omnibonus Leoniceus, vir singulari
 “ doctrina praeditus, minus laudis consecutus
 “ est in Athanasio traducendo, quam alius quis-
 “ piam in quovis gentili opere, aut ipsemet in
 “ toto commentariorum infinitorum contextu.
 “ Neque Georgius Trapezuntius, vir divinus,
 “ praeparatione Evang. Eusebii in Lat. versa,
 “ minus gloriae reportavit, quam rhetoricae ar-
 “ tis laboriosissimo opere edito. Cujus quidem
 “ clarissimi operis dedicati Nicolao V. pont.
 “ max. literarum toto orbe fugientium parenti,
 “ quo ad superos unde nobis demissus fuerat
 “ intempestive redeunte, omnis doctrinae spes
 “ erepta est, cum copiam facere omnibus quae-
 “ reremus,

“reremus, nec fat facile inveniri posset exemplar,” etc. Haec ille. Sed sciunt recentiores, Graecis jam editis, adeo diminutam et mancam esse Trapezuntii translationem, ut ab omnibus nunc rejiciatur.

Transtulit quoque Cyrilli Alexandrini commentarios in evangelium Joannis, et Thesaurum sive De Trinitate libros XIV. Sed in hoc quoque opere multa passim omisit, multa de suo adjecit, ordinem omnem immutavit, multa perperam vertit, ut Vulcanius in sua praefatione ac in notis ostendit. Transtulit etiam Chrysofomi homilias in Matthaeum, dicatas Nicolao V; Gregorium Nyssenum De vita Mosis, sive De vita perfecta Basilii magni; libros contra Eunomium; Rhetoricorum Aristotelis libros tres ad Theodecten; Ptolemaei (quod vocatur) Almagestum, et Centiloquium sive Aphorismos. Quae omnia ex ejus interpretatione typis sunt edita. Epistola nuncupatoria ad Nicolaum V, quam praefixit homiliis Chrysofomi in Matthaeum, nondum edita servatur in vol. MS. Caroli Theyer in comitatu Gloucestrensi.

In vol. MS. collegii Lincolnensis eidem translationi subtexitur epistola ejus ad Franciscum Barbarum, qui eam videre cupierat, in haec verba.

G. Trapezontius illustri Senatori Veneto Francisco Barbaro sal.

REDDITAE mihi sunt tuae literae, quibus scribis, ut Chrysofomi opus a me nuper traductum ad te mittam. Quod libenter faciam,

ciam, hinc intelliges quod tardius rescribere malui, quam inanes literas mittere. Nam liber non erat apud me, sed apud pontificem, cujus jussu traduximus. Et cum indies recuperare speraremus, scribendi officium in dies castinos remittebamus. Nunc vero quum legato Venetorum librum commendavimus ut ad te ipsum transmittat, has scripsimus, quibus illud etiam excellentiae tuae significare placuit, alia quoque multa hoc biennio nos vertisse volumina. Nam et Cyrillum Alexandrinum super Joannem, opus certe divinum; et Eusebium Pamphili de doctrina Christiana, librum, omnium qui legerunt iudicio, adeo utilem, ut vix alter ei similis reperiri possit; et Aristotelis aureos De animalibus libros; cujus etiam De rhetorica libros antea vertimus. Sed alios alias. Nunc Chrysostomum lege, cujus Latinam eloquentiam tanto a Graeca distare necesse est, quanto a dicendi eius elegantia Georgius distat. Sed quicquid in nobis est, id abs te initium habuit, cujus ope et opera Latini facti sumus. Quare non magis nobis et Chrysostomus et alii Graeci, qui modo per nos Latine loquuntur, quam tibi certe debent. Caeteros tunc si vixeris mittam, cum Chrysostomum remiseris. Quod quam cito fieri potest facias oro: Nam hic nulli propter temporis brevitatem, nisi domino nostro, exemplum est, et multi potentisque petunt. Sed abs te fuit incipiendum, qui me de Graecia eripuisti, et primus in Italiam in Latina studia reduxisti. Vale ex urbe v. kal. Maias 1450^c. i. e. 1470.

^c Sed scribendum videtur 1450.

Multas

Multas alias versiones elucubravit, quae (quantum scio) nunquam typis editae fuere, quales sunt librorum Platonis De Legibus, ejusdemque Parmenidis, Aristotelis Problematum, Physicorum, De anima, De animalibus, De generatione et corruptione, et Gregorii De laudibus Basilii magni. Platonis De Legibus libros transtulit jussu Nicolai V. cui prius, et postea Senatui Veneto eos dedicavit. Praefatio ejus ad Nicolaum pene integra servatur apud Bessarionem in Calumniatorem Platonis libro iv. cap. xvi. ubi legitur quoque ad eum epistola Francisci Barbari, qua ei respondet pollicenti se Venetorum nomini translationem istam nuncupaturum. In praefatione ad ducem Venetum, cujus pars ibidem recitatur, civem se Venetum facit, permultisque se beneficiis a Venetorum senatu honestatum dicit, in illa republica se natum educatumque, utpote Cretensem. Istius Versionis examinationem et errorum ejus declarationem edidit cardinalis Bessarion; quae librum v. operis Adversus calumniatorem Platonis constituit. Platonis Parmenidem dicavit Nicolao Cardinali Cusensi. Versionem librorum Aristotelis De anima emisit ante annum MCCCCXLI. Quo anno exaratum est exemplar scholae Coventriensis, scriptore Thoma Clare monacho S. Edmundi. Problemata ex ejus versione habentur Venetiis in bibliotheca Theatinorum S. Nicolai Tolentini in eodem vol. cum aliis duabus versionibus, vetustiore Petri Patavini, et recentiore Theodori Gazae, scripta anno MCCCCLXXVII. Servantur eadem apud nos in biblio-

theca^a collegii Corporis Christi. In fine monet Trapezuntius, in veteri versione nonnulla adjici, quae in suo codice Graeco non comparebant. Versionem Historiae S. S. Barlaam et Josephat, Joanni Damasceno tributae, quae sub ejus extat nomine, illius non esse, sed alicujus vetustioris, constat.

Ptolemaei Centiloquium traduxit, dum Neapoli commoraretur, et Alphonso regi dicavit.

Almagestum, sive magnam Syntaxin, abs se multis annis ante conversum, Ferdinando regi Aragonum Alphonfi filio tandem ipse dedicavit. Ipso tamen superstite in publicum non emittebatur id opus, sed post mortem ejus Sixto IV. pontifici ab Andrea filio nuncupabatur. Transcriptum ex exemplari Vaticano, quod Sixto fuerat oblatum, typis edi curavit L. Gauricus, praemisso Andreae Trapezuntii ad Sixtum Prooemio; e quo nonnulla, in quibus gravis fit querela de Georgii calamitatibus, ex invidia ob hanc translationem praesertim conflata exortis, quo tempore scilicet Neapolim Roma commigrare coactus est, huc describere non gravatus sum.

“ Revolventi mihi nuper labores patris mei
 “ Georgii Trapezuntii, viri optimi, et omni
 “ doctrinarum genere insignis, beatissime Pater,
 “ obtulit se magna illa Ptolemaei compositio,
 “ quam Almagestum vocant, ab eo in Latinum
 “ e Graeco conversa, sed inimici factione atque
 “ odio ex invidia conflato nondum emissa.
 “ Quam ut attigi, statim percussit animum acer-
 “ bus ille et pene sopitus ac evulsus dolor ve-

^a Cod. 105.

K

“ tustate

“ tustate, qui omnem mihi veterem calamita-
“ tem atque miseriarum acerbitatem cumu-
“ lumque renovavit. Nam felicissimum illud
“ Trapezuntii ingenium vitæque omnis sanctissi-
“ me acta, laboresque sui et studia pro com-
“ muni eruditione sponte suscepta, quo tem-
“ pore fructu aliquo recreari debebant, in eo
“ perditissimæ animorum declarationes ac in-
“ juriarum moles ab his, quos summis bene-
“ ficiis devinxerat, extiterunt. Non enim eos
“ reliquis in artibus pervagata jam Trapezuntii
“ fama eruditorum consensu celebrata adeo sol-
“ licitabat, sed Ptolemaei operis omnium dif-
“ ficillimi eisque minime cogniti splendore plu-
“ rimum agitabat : cum Trapezuntiana in-
“ dustria in gloriam nominis sempiternam La-
“ tinis hominibus tum primum refulgeret, at-
“ que cum ipsi et literarum ubertate et ingenii
“ acumine doctis illa ætate viris præstare se
“ arbitrarentur, ea vero conversione ab uno Tra-
“ pezuntio se facile superari viderent, omne
“ eorum studium factionemque omnem ad
“ acerbissimas in eum vexationes comportarunt.
“ Ita partim sua ipsi potentia, partim mercena-
“ riorum conductu, non libros Trapezuntianos
“ obruere modo cupierunt, sed communem
“ quoque illum innocentissimi hominis spiri-
“ tum, de hominum genere optime meritum,
“ per summum scelus omnibus præfidiis inter-
“ clusis eripere tentaverunt. Quorum com-
“ presso odio ex invidia collecto jam erum-
“ pente, nisi in articulo temporis concidere
“ maluissimus, a cervicibus nostris furorem il-
“ lum Scythicum omni ratione depellere oportuit.

“ tuit. Has invidiae tempestates per potentes
 “ inimicos concitatas divus ille Alphonſus, re-
 “ gum omnium (quos praefens omnium me-
 “ moria longius repetere poteſt) praefantiffi-
 “ mus, cum accepiffet, ſtatim Trapezuntium
 “ per literas ad ſe Neapolim, commune do-
 “ ctorum refugium portumque tutiffimum, ac-
 “ ceſſivit, et deſponſa in annos ſingulos non
 “ mediocri pecunia, comiter benigneque ſuf-
 “ cepit. Tot igitur tantifque calamitatibus et
 “ familiae cura oppreſſus dilaceratuſque Trape-
 “ zuntius traduſionem ipſam plurimis annis
 “ elaboratam compreſſit. Cujus editio ab eo
 “ eximebatur, ut remiſſa aliquando vel ſeceſſu
 “ invidia vel humanitate ſopita vel vetuſtate
 “ conſumpta, ſua tandem cum animi tranquil-
 “ litate et fortunarum redintegratione noſtris
 “ hominibus divulgaretur: ſed decurtata po-
 “ tentis inimici factione vita morte ante prae-
 “ ventus eſt quam inſcribere quaeque poſſet.
 “ Quo mortuo, varia ipſe rei familiaris cura
 “ diſtractus non adhibere in libri dicationem
 “ animum potui: ſed cum jam omnis ea ſol-
 “ licitudo ſtudiumque hujusmodi deſeruiſſe
 “ videatur, converti me tandem ad literas longo
 “ intervallo revocatas, atque quotidiano con-
 “ vitio hominum, qui a me hoc munus non
 “ poſtulabant ſed eſſlagitabant, non ſum paſſus
 “ latere diutius, quin jamjam attrectandum eis
 “ retinendumque dimitterem,” etc. — Ad-
 dit Andreas, ſi labores ſui a Sixto Pont. pro-
 barentur, ſe reliquos Trapezuntianos libros non-
 dum cuiquam inſcriptos, illius nomini dicatu-
 rum.

De suo scripsit Latine Rhetoricorum libros V. in quibus quantum ad status inventionis praecepta et formas elocutionis attinet, bonam partem Graecorum Hermogenis transtulit. Quod opus dicitur Fernandus Alphonfus Herrera, una cum scholiis et Trapezuntii vita, edidisse Compluti MDXI. Scripsit etiam comparationem Platonis et Aristotelis; qua acrius quam decuit in Platonem invehitur, eoque Aristotelem longo intervallo superiorem esse contendit. Contra cum Platonis partes tuendas suscepit Bessarion Cardinalis in opere inscripto, Contra calumniatorem Platonis. Scripserat antea ad Esaiam Monachum adversus Bessarionem Georgius, sed simulans se credidisse Theodorum Gazam autorem fuisse disputationis istius quam impugnat, De natura ac arte, an consulto agant. Qui libellus recitatur in Bessarionis responsione, sub-iuncta defensionis Platonis.

Edidit porro expositionem orationis Ciceronis pro Q. Ligario, Victorini Feltrensis magistri sui rogatu: in qua ait “ se non solum praecipiendo
 “ haec studia illustravisse, verum etiam rem
 “ aggressum fuisse, quam nemo vel e priscis
 “ illis atque doctissimis viris, cum eo multi
 “ ocio abundarent, ut inutiles etiam fabulas
 “ conscriberent, vel Latine vel Graece adoriri
 “ ausum fuisse. — Haec, mi pater, Georgius
 “ Trapezuntius, alumnus tuus, tibi ad utilitatem
 “ communem petenti conscripsit. Quare ut,
 “ quod cupis, multi hinc proficere possint, si
 “ utile opus judicabis, tuum erit in lucem
 “ quam primum edere. Ego, etsi Rhetoricis
 “ nostris, et hoc opusculo, satis praesentibus

“ ac

“ ac posteris te autore fecisse me arbitror, ta-
 “ men et alia conscribere non gravabor, nisi
 “ obtrectatorum invidia omni fructu laboris pri-
 “ vatus, infoecundum hunc mihi agrum, ut
 “ steriles atque asperos montes agricola, dese-
 “ ram.” Commentarium hunc Trapezuntii
 Georgius Merula, suo in eandem orationem
 commentariolo, non sine acrimonia quadam in-
 sectatur: illum Rhetorem appellans “ sua me-
 “ moria non incelebrem, sed qui rerum et
 “ vitae usum omnem se ignorasse isto tam fatuo
 “ commento arguerit.”

Scrisit postea expositionem omnium Philip-
 picarum: Dialecticam brevem: De octo parti-
 bus Orationis Compendium: Commentarium in
 Ptolemaei Centiloquium: De Antisciis, in quorum
 rationem fata sua rejicit: Cur astrologorum ju-
 dicia ut plurimum sint falsa: Andreae Chii
 Martyrium: Expositionem illius loci Evangelii
 Joannis, “ si eum volo manere donec veniam,”
 ad Sixtum IV. qua conatur evincere Joannem
 nondum esse mortuum. In quam illius senten-
 tiam peculiari opusculo invectus est Bessarion.
 In hoc opusculo Trapezuntius monet “ sibi in
 “ animo fuisse, nisi vel senectus retardaret, vel
 “ aegrotatio impediret, vel tenuium fortunarum
 “ conditio revocaret, nonnullos Scripturae locos
 “ tractare.”

Ea extant omnia typis impressa. Gramma-
 ticam ejus, quae dicitur extare MS. in Bibl.
 regis Galliarum, non aliam fuisse quam Com-
 pendium de octo partibus Orationis supradictum,
 censendum est. Scrisit praeterea quae, opi-
 nor, nondum excusa sunt, De divina substantia

secundum Aristotelis doctrinam : Exhortationem de recuperanda terra sancta : Contra Theodorum Gazam nonnulla : Ad Leonellum Estensem ; et Responſionem in inveſtivam Guarini.

Graece ſcripſit epistolam, cujus supra facta est mentio, ad Joannem Palaeologum, Romanorum Imperatorem, de profectione in Italiam ad Concilium Ferrariense, potius quam ad Basileense. Quae Graece et Latine extat ad calcem Simocatae et Phranzae, a Jacobo Pontano edita.

De Processione Spiritus Sancti ad Jo. Cuboclesium.

De re eadem et de una sancta et catholica ecclesia, ad Hieromonachos et Sacerdotes Cretenses. Quod opus utrumque ab Allatio vulgatum est Graece et Latine in tomo I. Graeciae Orthodoxae. In Cod. Naudaeano et Regio Parisino (juxta indices Labbeanos) pro *ad Jo. Cuboclesium*, legitur, *ad Jo. Cubicularium*.

Graeca ejus inedita sunt : Introductio in magnam Ptolemaei Syntaxin ; in bibliotheca Augustana et Scorialensi : Index Augustanus habet, Isagoge in magnam Syntaxin Ptolemaei, Trapezuntii autoritate scripta.

De Eleemosyna. De veritate Fidei Christianae, scilicet adversus Turcas. Habetur Venetiis in bibliotheca S. Antonii. Extabat quoque in Lolliana.

Ad Esaiam Monachum, Utrum natura consilio agat ; Mediolani in bibliotheca Ambrosiana, et habetur Graece. Idem vero est tractatus, quem supra monuimus, contra Bessarionem revera,

vera, sed simulanter contra Gazam, ab eo fuisse Latine editum.

Ἀντιρρητικός, qui in bibliotheca habebatur Lolliana, de eademne an alia tractaret materia, incertum.

Oratio in funere Michaelis Veneti ad Turcarum Imperatorem (Legati) Epistolae in Psalmum XLIV. quarum quaedam extant Venetiis ad S. Antonium, una cum praedicta oratione.

Trapezuntii de Manuele Rege *αὐτοῦ γραφον*, ut videtur. Ita legimus in Reiseri Indice Augustano. Quod opusculum idem esse cum epistola praefata ad Joannem Palaeologum Imperatorem suspicatur Allatius.

Epistola Graeca ad Nicolaum servatur in codice Regio Parisino; ad quem vero Nicolaum, utrum ad Nicolaum Secundinum, vel ad Nicolaum Junium Athenodi episcopum, vel ad Nicolaum Perottum, vel denique ad Nicolaum Pontificem, mihi nondum constat.

Orationes, quas commemorat Trithemius, et Dialogus de Fide, utrum ea Graece an Latine conscripta sunt, non satis liquet. Dialogum vero de Fide verisimile est eundem esse cum assertionem fidei Christianae contra Turcas.

Observat Allatius eo aevo celebres in utraque literatura viros, et in utriusque eloquentiae facultate eximios, ut utrisque primis nationibus satisfacerent, gloriamque sibi ex utraque lingua veram captarent, ac solidam, quod Graece prius scripserant, Latine postmodum enuntiavisse; vicissimque Graece, quod Latine; dictumque comprobare Trapezuntium, Gazam, Bessario-nem, Argyropolum, alios.

K 4

Extant

Extant Florentiae in bibliotheca Medicea, Q. Calabri (sive potius Quinti Smyrnaei) derelicta ab Homero, e codice antiquo a Georgio Trapezuntio exscripta.

Quamobrem in Trapezuntium invektivam scripsit Guarinus, in incerto est. Quid ipsum Trapezuntium, ut in Gazam scriberet, excitaret, in Gaza supra ostensum. Nempe illud stomachum ei vehementer movebat, quod Aristotelis problemata, a se prius in Latinum conversa, Gaza de novo interpretari ausus sit.

Eo tandem processit Gaza, ut Aristotelis quoque De animalibus libros, quos etiam Trapezuntius verterat, interpretatione nova donaret: in cuius prooemio ad Sixtum IV. Pontificem de translatione Trapezuntiana, licet eum non nominet, magno cum contemptu loquitur.

“ Videbam, inquit, permulta errasse interpre-
 “ tes, tum imperitia linguae, tum Aristotelicae
 “ disciplinae incitia. Itaque officium esse pu-
 “ tavi, ut si quid facultatis in me esset, qua
 “ praestare haec possem meliora, rem aggrede-
 “ rer, et pro viribus dignius quicquam effi-
 “ cere conarer. Laboravi equidem hac in re
 “ vehementer, quoniam nihil adjuventi ab iis,
 “ qui eadem interpretari voluere, capere pote-
 “ ram. Aut enim Graece illi dixerunt, quae
 “ Latine audire homines Latini desiderant, aut
 “ rerum aliarum nomina aliis improprie tribu-
 “ erunt, aut nova ipsi inepte finxerunt. Sen-
 “ tentiam vero auctoris passim adeo deprava-
 “ runt, ut argumento quidem interpretationis
 “ eorum nemo tam indoctus sit, qui non rectius
 “ judicare de rebus naturae, quam Aristoteles,
 “ posse

“ posse videatur. Locutionis etiam genus, ne
 “ tale quidem quod legi posset, non modo
 “ non Aristotelis eloquentia dignum, adhibere
 “ potuerunt. Quod si quid prae sua facillima
 “ cognitione perverti ab omni veritate non
 “ potuit, id etiam propter incultum, horridum,
 “ et ineptum sermonem interpretis vix intel-
 “ ligi potest. Afferrem hoc loco scripta illo-
 “ rum interpretum, erroresque singulatim enu-
 “ merando reprehenderem, nisi longior essem
 “ in re non dubia, praesertim apud te, Princeps
 “ doctissime, qui ut ante Doctor pro tuo sin-
 “ gulari iudicio semper damnasti illorum in-
 “ terpretationem, melioremque desiderasti, sic
 “ nunc factus Princeps accuratius agis, ut haec
 “ aliquando explanentur, et una cum sui au-
 “ toris sententia lucem Latinae linguae reci-
 “ piant. — Nec acta quidem egi, sed a male
 “ conversis primus ego Latinis hominibus ape-
 “ rui, quae his libris Aristoteles scripserat. —
 “ Non loquor de illis, qui et sibi et auctori, quem
 “ interpretantur, dedecus pariunt. — Fuit
 “ quidem studium mihi certandi, non cum in-
 “ terpretibus illis, quos vincere nullum nego-
 “ tium est. — Quanquam nonnulli, quae
 “ Latine exprimere nequeunt, haec inopiae
 “ linguae tribuunt Latinae, suamque pauperi-
 “ em vitio dare linguae locupletissimae au-
 “ dent.”

Bessarioni Cardinali infensus fuit, quia ille in
 doctrina Gazam ipsi anteposuerat. Atque hac
 de causa disputationem in illius tractatulum De
 natura et arte edidit. “ Haec, inquit Bessa-
 “ rion in responsione, ad Theodorum breviter
 “ per-

“ perſcripſimus, quae ubi Georgius Trapezun-
 “ tius Cretenſis legit, ut odium, quod in nos
 “ jamdiu, hoc eſt ab eo tempore, quo ei
 “ Theodorum in doctrina praeponendum cen-
 “ ſuimus, parturierat, aliquando pareret, ad-
 “ verſus ea ſcripſit. Sed ut velle perſonae
 “ noſtrae parcere videretur, noſque honeſtius
 “ impeteret, finxit ſe ignorare, quiſnam ejus
 “ libelli author eſſet, et Theodori non Beſſa-
 “ rionis diſputationem hanc eſſe, ſeque Theo-
 “ doro contradicere ſimulavit.” Quantae fue-
 rint inter eos inimicitiae, ex his Beſſarionis in-
 telligimus verbis: “ Haec Georgius, adverſus
 “ quam hominis maledicentiam potius quam
 “ diſputationem, agendum cum eo epiſtola non
 “ cenſuimus. Nullam enim familiaritatem
 “ ſervare amplius cum hoc homine patior,
 “ quem jam aperte iniquum in amici officio
 “ deprehendi. Decepit me ille longo tempore
 “ virtutem ſimulans, et fingens erga me bene-
 “ volentiam, quod certe eo facilius facere po-
 “ tuit, quo majori fiducia, pro fide atque con-
 “ ſtantia morum meorum, nihil mali poteram
 “ ſuſpicari. Nunc hominis fraudulentiam plane
 “ expertus, caveo, et bis per eoſdem ſcopulos
 “ navigare recuſo, ne iterum naufragium fa-
 “ ciam: ipſe proſecto me docuit familiaritatem
 “ ſuam aſpernari ac fugere, et mihi jam optimo
 “ jure conſeſſum permiſſumque eſt vitare fa-
 “ miliarem inimicum.” Verſionem ejus Pla-
 tonis de Legibus his verbis idem Cardinalis
 perſtringit, prooemio libri in eam ex profes-
 ſo ſcripti. “ Exponam autem non omnes e-
 “ jus errores, longum enim id admodum eſ-

“ set, cum nullus sit locus, qui vacet errore,
 “ sed carptim ea duntaxat colligam, quae vel
 “ quilibet interpres intelligere facile potuisset,
 “ et sine tanta labe conscribere. Ex his per-
 “ cipi facillime poterit, quam in graviori vel
 “ sententiae vel elocutionis genere deficere hu-
 “ jus interpretis ingenium oportuerit : quando-
 “ quidem in locis adeo facilibus labitur, errat,
 “ jacet, et turpiter ab eo, quem interpretatur,
 “ authore recedit.”

Ob ea quae praestitit in Ptolemaeum, maledictis proscinditur ab anonymo quodam in epistola Graeca ad ipsum conscripta. Cui respondet in epistola alia Graeca Trapezuntius. Utramque epistolam habes apud Allatium cum Latina versione.

Adversarios alios habuit, viz. Nicolaum Junium de Athenodo, episcopum Cetegertanum, et in Castro S. Angeli de urbe Praefectum : Nicolaum Perottum, et Joannem Regiomontanum, Germanum ; hic librorum Ptolemaei *περὶ μεγάλης πραγματείας* interpretationem et commentarios ejus reprehendit in libris illis, quibus Theonem defendit. Quod tam aegre tulit Trapezuntius, ut cum postea Regiomontanus Romam se contulisset, et peste ibi epidemica interiisset, suspicio nonnullis esset, eum a Trapezuntii filiis (de filiis enim ejus, non filio tantum, loquuntur) veneno sublatum fuisse.

Junius et Perottus in illum scripsere, quia Turcas omnibus imperatoribus praestantiores esse voluit. In opere ^a vero suo Perottus acerrime

^a Ap. Allatium.

in

in illum invehitur, orationem ejus tanquam barbaram, puerilem, ineptam, et ne mediocriter quidem erudito viro convenientem dicit. Inter alia opprobria foedissima, belluam, putridae carnis inutile frustum, et haereticum appellat. Ait illum “ter intra annos xv. carcerem fuisse expertum: primo iracundiam, secundo libidinem, tertio perduellionis crimen eum in vincula compulisse.” De eo praeterea haec habet: “Nam quia casu nescio quo, opinione olim quadam doctrinam consecutus in Italia fuerat, primis illis temporibus, quibus revocari in lucem, quae diu sepulta fuerant, optimarum disciplinarum studia coepere, postquam adventu doctissimorum virorum, quos Nicolaus V. Pont. undecumque in urbem accivit, ignorantia tua detecta est, praesertim interpretatione problematum Aristotelis, quae Theodorus Thessalonicensis utriusque linguae doctissimus edidit: Mox te rabies quaedam immensi furoris invasit, ac veluti Draconis epoto calice insanire, ac palam furere coepisti instar rabidi canis, huc atque illuc anxius circumferri. Jamque non modo ipsum Theodorum, sed quoscunque Theodoro favere intelligeres. Omnes autem ei palmam jure optimo debent in eum genuinum exercere. Hinc te semper furiae agitare, hinc superbia, indignatio, invidia praecipitem ferre. Hinc tu maledictis in omnes invehis, non principibus, non cardinalibus, non summis pontificibus parcere.”

De

De illius versione Ptolemaei et commentariis idem Perottus haec habet: “ In commentariis, quos in magnam Compositionem Ptolemaei furto a Theone subtractos edidit, tum etiam in margine Problematum Aristotelis, quae a Graeca lingua in Latinam pervertit, — Mentitur se Ptolemaeum, quem jam diu non Latinum sed barbarum, et multis in locis mendacem fecerat, nondum edidisse, ideoque tam egregium opus ad eum missurum, et nomini ejus se dedicaturum pollicetur una cum commentariis, quibus sese id opus exposuisse gloriatur, in quibus nihil est alicujus dumtaxat momenti, quod non sit a Theone Ptolemaei expositore subtractum. Sed verba ineptissima ponemus; Ptolemaeus jampridem in Latinam a nobis traductus linguam est, sed non adhuc editus. Et quoniam ad hunc usque diem non recte intellectum Almagestum comperimus, commentariis ipsum nostris exposuimus.” Haec Perottus. Cui tantam in eum bilem id commovit, quod contra Bessarionem, cui ipse ab epistolis erat, scripsisset Trapezuntius. Edidit idem epistolam ad Bessarionem, in laudem ejus libri, quem pro Platone adversus Trapezuntium ille emiserat.

Æmulum quoque illius fuisse Joannem episcopum Aleriensem Genebrardus in Chronico monet.

Æneas Sylvius epist. xcv. “ In Rhetorica Aristotelis per Trapezuntium translata invenio in exemplis Ciceronem nominari. Nescio cur id egerit Trapezon. Nam cum ad verbum

“ bum fieri translationes soleant, ut si sententiae
 “ transferantur danda est opera, ut ad verbum
 “ factae videantur. Nescio cur Cicero nomi-
 “ netur in Aristotelis operibus, qui nondum
 “ natus erat, dum volumen editum est, nisi
 “ Cicerones etiam ante Aristotelem fuerunt.”

Raphael Volaterranus: ^b “ G. Trapezuntius
 “ patria venit e Ponto Romam, Eugenio se-
 “ dente: Peripateticus et ipse vir, labore assiduo
 “ circa disciplinas omnes, utriusque linguae
 “ interpres eruditissimus. Scripsit de Rheto-
 “ rica: vertit magnum Ptolemaei opus, quod
 “ Almagestum vocant; quare a Nicolao V.
 “ Apostolicus scriba factus fuerat ob literas,
 “ publicoque salario profitebatur, quem ego
 “ senem puer docentem audivi. In extrema
 “ senectute oblitus erat omnino literarum, so-
 “ lusque urbem baculo nixus incedere solebat.
 “ Decessit prole superstite.” Errorem dupli-
 cem hic errat Volaterranus, et cum dicit illum
 e Ponto in Italiam venisse, et cum innuit illum
 Romam venisse, quando primum in Italiam ap-
 pelleret.

Jacobus Philippus Bergomensis ad annum
 MCCCCXXXIX. “ G. Trapezuntium doctissimum
 “ profecto virum Apostolicum secretarium —
 “ qui ab Eugenio Pont. Romae publico gym-
 “ nasio vocatus, multis annis Hispanos, Gallos-
 “ que ac Germanos, una cum Italis, oratoriam
 “ et poeticam docuit disciplinam. Qui ex
 “ monumentis suis rhetoricam quandam com-
 “ posuit, non improbandam; et dialecticam;

^b Anthrop. l. 21. .

“ atque

“ atque in orationes Ciceronis paraphrascs uti-
 “ lissimas composuit; et alia quaedam. E
 “ Graeco autem Eusebium Caesariensem De
 “ praep. Evang. mira eloquentia transtulit, ad
 “ Nicolaum Pont.”

Platina vita Eugenii IV. “ Liberalis in om-
 “ nes, tum vel maxime in litteratos, quorum
 “ familiaritate delectatus est. Nam Leonardum
 “ Aretinum, Carolum, Poggium, Aurispam,
 “ Trapezuntium, Blondum, viros doctissimos,
 “ secretis suis admisit.”

Sabellicus Enneadis X. libro IV. “ G. Tra-
 “ pezuntius, quem Eugenius Romam accersivit,
 “ philosophus et rhetor insignis, in Platonem
 “ scripsit, Peripateticae disciplinae fautor; est-
 “ que ab eo Plato magno stomacho accusatus,
 “ sed majore aliquanto a Bessarione Niceno
 “ antistite defensus. Scripsit et rhetoricos libros
 “ Hermogenem imitatus, in quo non medio-
 “ crem est laudem adeptus.” De L. L. Repa-
 rat. “ Eminentissimi quanquam diverso genere
 “ Bessario Nicenus antistes, et G. Trapezun-
 “ tius, uterque Graei sanguinis: hic Platonis
 “ oppugnator, ille defensor: sed alter (ut fer-
 “ tur) et ut res ipsa declarat, in philosophia
 “ major, in elocutione alter: utpote qui de ra-
 “ tione dicendi nonnunquam scripserit, rheto-
 “ ricenque docuerit.”

Coelius Rhodiginus Lect. Antiq. XXI. 48.
 “ Nec illud reticero: Georgium Cretensem,
 “ qui Trapezuntius dici maluit, conditis volu-
 “ minibus, Platonis vitia expendisse plura: quo
 “ argumento fit Caenotimon nuncupatus, atque
 “ Erinnyis

“ Erinnys item : quomodo est a Bessarione in-
 “ signiter profcissus.”

Erasmus Epist X. ad Budaeum : “ Sed quid
 “ facias, si praeterea nemo quicquam de Copia
 “ praecepit? Fabius paucis attigit modo. Tra-
 “ pezuntius Hermogenis compilator copiose
 “ pollicetur de Copia ; at cum pollicitantem
 “ usque sequenti mihi jam vertigo capitis obo-
 “ riretur, nihil unquam de Copia comperi,
 “ quod alicujus esse momenti videretur.” Idem
 in Praef. in S. Basilium, ad Sadoletum : “ In
 “ his quae Basilii titulo Latine versa tenemus,
 “ Basilii maxima pars abest. Georgius Tra-
 “ pezuntius, homo doctus, ingenue fatetur sese
 “ imparem suscepto negotio, quod neque tanta
 “ Romani sermonis adesset facultas, quae Grae-
 “ ci sermonis gratiam elegantiamque referret,
 “ nec rei theologicae tanta peritia, ut ubique
 “ rerum, quae tractantur, subtilitatem asseque-
 “ retur.” In Ciceroniano ait “ illum fuisse
 “ virum egregie doctum, deque re literaria
 “ pulchre meritum, et se ad Ciceronis dictio-
 “ nem effingendam studio composuisse ; sed
 “ absolutiorem eo fuisse Theodorum Gazam.”

Gyraldus : “ Hos paucos commemorabo,
 “ atque in primis Georgium Cretensem, qui
 “ se Trapezuntium vocari maluit, veritus, ut
 “ puto, veteris poetae Epimenidis versiculum,
 “ quem et aemulatus est poeta Callimachus :
 “ docti plerique Georgium mecum fatentur
 “ versus composuisse, quod vel palam cogno-
 “ scere potestis, ex iis quae de Orpheo, Mu-

• De Poetis sui temp. l. 1.

“ faeo,

“ faeo, Lino et aliis pluribus Graecis, in Lati-
 “ num convertit apud Eusebium Pamphili ; et
 “ licet eum librum ad Graeci exemplaris fidem
 “ non totum exprefferit, ut ex Graeco codice
 “ facile videre potestis, carminibus certe va-
 “ luit : non vobis nunc recenseo, quot et quan-
 “ ta volumina vel ipse composuerit, vel ex
 “ Graecis Latinae consuetudini tradiderit, et
 “ nisi in D. Platonem omnes maledicentiae
 “ habenas relaxasset, poterat cum caeteris sui
 “ ordinis reponi : hinc data fuit ansa Bessarioni
 “ pro Platone eum confutandi, et ei parem
 “ gratiam referendi.”

Trithemius (qui omnes tamen suos scriptores sine ullo laudat iudicio) illum vocat non modo virum undecunque doctissimum, philosophum, et Rhetorem, sed et poetam celeberrimum. Subdit eum “ ab Eugenio Pontifice gymnasio publico Romae praefectum, multis annis “ Rhetoricam et Poeticam disciplinam docuisse, “ et discipulos plures in omni scientia peritissi-
 “ mos post se reliquisse.”

Jovius : “ Is Graecorum fere primus, Romae
 “ eo tum seculo renascentibus literis, qui Grae-
 “ ca feliciore stylo in Latinum verterint, existi-
 “ matus est, uti liquidissime constat ex Aristo-
 “ telis sacrisque Eusebii Caesariensis operibus,
 “ et ex rhetoricis praeceptis Hermogenis. Erat
 “ enim ingenio ad lucubrandum maxime va-
 “ lido, vehementique, sed uti mox apparuit,
 “ tetrici livoris pleno : nam quum se Peripate-
 “ ticum profiteretur, unumque Aristotelem
 “ extollendo celebraret, usque adeo superba
 “ aure fuit, ut nec divini quidem Platonis in-
 “ L “ genium

“ genium laudari pateretur, cujus etiam dog-
 “ mata et mores peraccerbe ac insolenter edito
 “ famoso volumine laceraret. Sed Bessarione
 “ generosa eruditione, illustri facundia, Pla-
 “ tonem defendente, Georgius vim tanti flumi-
 “ nis sustinere non potuit, quum publica in-
 “ vidia deflagraret, quod summae autoritatis
 “ philosophum magistrumque sanctioris vitae,
 “ ac ideo Christianae disciplinae, proximum,
 “ impio ac incesto ore proscidisset.”

Quanti eum, Versionesque ejus, aestimaverit
 Politianus, ex verbis ejus supra in Theodoro
 descriptis, liquet. Contra illum vero, et Poli-
 tianum, qui illius gratia Theodori fama detra-
 here voluit, haec habet Janus Parrhasius: ^d
 “ Quod Alexandrini Clementis testimonium
 “ citavimus, in Eusebii Latinis Commentariis
 “ haud extare fateor. Ergo tabulas falso sig-
 “ nasti? Non equidem, sed is qui Latine ver-
 “ tit Eusebium. Nam cum festinat ad prae-
 “ mium, quod a Nicolao V. Pont. Max. propo-
 “ situm suo labori certo sciebat, Eusebii maxi-
 “ mam partem nobis invidit. Eat nunc Po-
 “ litianus, et Trapezuntium Theodoro Gazae
 “ comparat, homini, qui totus a Varrone Co-
 “ lumella, Plinio, Cicerone, et Apuleio aliis-
 “ que receptissimis auctoribus pendet, quibus
 “ copia, proprietates, et elegantia tribuitur, ut
 “ etiam Latinis omnibus aetatis nostrae lau-
 “ dem praeripuisse videatur; cum interim Tra-
 “ pezuntius, quasi penes eum jus et arbitrium
 “ novandarum dictionum foret, nihil non sibi

Epist. 60.

“ arroget;

“ arroget, ac in plerisque somniculosus defidio-
 “ susque deprehendatur. Vix enim nostrae li-
 “ teraturae rationem primoribus (ut aiunt) la-
 “ biis attigit, ut hospiti saepe soloecophanes
 “ non ornatus gratia, sed inscitia Latini sermo-
 “ nis, risum excitet, iis potissimum locis, ubi
 “ rhetorum clausulas affectat. Extat adhuc Ve-
 “ netiis ejus invektivae particula, agentis inju-
 “ riarum cum Theodoro, quod is Graecos li-
 “ bros in Latinum sermonem vertisset, quos
 “ jam Latinos ipse fecisset, ibique (si diis pla-
 “ cet) infectatur ut portenta verborum, quibus
 “ optimi quique scriptores utuntur. Et audet
 “ Politianus asserere, Trapezuntium multa fe-
 “ cisse rerum vocabula ex imitatione veterum.
 “ Quos hic appellet veteres, equidem nescio,
 “ nisi recentissimos quosdam fandi rudes, qui
 “ plus Graecarum quam Latinarum dictionum
 “ in Aristotelicam translationem congeffere,
 “ quasi magnum fecerint quod Graecis Latina
 “ miscuerint: Hos enim sectatus est Trape-
 “ zuntius: ab iis ungue latius non discedit.
 “ Utinamque saltem in iis, quae suscepit inter-
 “ pretanda, non fecisset imposturam cum sum-
 “ mo studiosorum detrimento: quod non ne-
 “ gabit quisquis Eusebii Graeca Latinaque
 “ scripta sumet in manus.”

Ludovicus Vives De tradendis discipl. lib. 3.

“ Gaza minus est felix G. Trapezuntius, et
 “ verbosior, minore etiam verborum delectu.”

Carionis Chronicon a Melanchthone et Peucero
 auctum: “ Trapezuntium Gaza acumine in-
 “ genii, dexteritate iudicii, et linguae utrius-
 “ que peritia, superavit.”

Franciscus Floridus Sabinus : ° Non paucos
 “ Graeciae debemus viros excellentes, ac utri-
 “ usque literaturae peritissimos, qui nos partim
 “ Graeca vertendo, partim Latina tractando,
 “ supra modum juverunt : sed hos eximios, Bes-
 “ farionem Nicenum praefulem, philosophum
 “ egregium, Argyropyllum Byzantium, Ge-
 “ orgium Trapezuntium, de Latina rhetorica
 “ non sine magna laude post tot summos viros
 “ scribere ausum, ac Theodorum Gazam.”

Joannes Franciscus Picus Mirandulae comes
 examinis doct. vanit. gent. 1. 9. “ Colligamus
 “ ex Eusebio, non eo qui versus in nostram
 “ linguam a G. Trapezuntio, nam diminutus
 “ et mancus adeo, ut nec tertia pars videatur
 “ esse translata, at ex Graeco ipso Eusebii con-
 “ textu magno in primis et copioso.” Ibidem
 I I. 37. “ Qua de re plurimi scripsere, sed in-
 “ ter alios Eusebius Caesariensis Episcopus libros
 “ egregios, quibus titulum fecit De demonstra-
 “ tione Evangelica, neque enim contentus li-
 “ bris, non quatuordecim qui a Trapezuntio
 “ tralati sunt manci (ut diximus) & diminuti,
 “ nec ea forte de causa quod autumarit ante
 “ Niceni decreta Concilii illud opus elaboratum
 “ (nam quae praetermisit, quae posthabuit, quae
 “ conniventibus oculis transfiliit, multa non ad
 “ illa decreta, sed ad philosophorum magis dog-
 “ mata, ad historias rerum, locorum, tempo-
 “ rum, pertinent) sed ea forte quod vel illi labor
 “ obfuit, vel diminutum et lacerum habuit ex-
 “ emplar : non, inquam, quatuordecim illis,

° Apol. in L. Lat. Calumniat.

“ in

“ in quibus si tertia, non dimidia inest Eusebii
 “ doctrinae pars, sed quindecim integris et ab-
 “ solutis.” Subdit hoc opus Eusebii, cum
 plura secula delituisse, sic ut putaretur amissum,
 opera et diligentia Bernardi Micheloctii Floren-
 tini sacerdotis ex Asia superioribus annis in Ita-
 liam, tanquam ex Arabia Phoenicem, advectum
 fuisse, ejusque sibi copiam factam fuisse; quod
 nisi primo in libro capite diminutum invenisset,
 et in decimo semilacerum, ex Graeco in Lati-
 num vertere se tentaturum fuisse.

Hadrianus Junius animadverforum VI. 23.

“ Caeterum Eusebii lectio movit mihi stoma-
 “ chum, interpretis G. Trapezuntii verba et in-
 “ eptam versionem cum Graecis conferenti.

Franciscus Vigerus, qui Eusebium De praep.
 evang. de novo convertit. “ Extitit ante hoc
 “ centum annos Trapezuntius, homo et na-
 “ tione Graecus, et Latinis insuper literis non
 “ mediocriter informatus: qui si horum ad li-
 “ brorum interpretationem quantum eruditionis
 “ ac solertiae afferebat, tantum a curis gravio-
 “ ribus temporis et otii conferre potuisset, no-
 “ bis utique legendi voluptatem, non alterius
 “ operae necessitatem reliquisset. At dum,
 “ quod ipsemet vel excipit, vel excusat, cum
 “ eorum, a quibus urgebatur, desiderio ver-
 “ tendi celeritatem aequare gestiret, Eusebium
 “ Eusebio suffuratus est; itaque suo ex sensu,
 “ vultum ei, specimenque finxit, ut ab eo Tra-
 “ pezuntium verius, quam Eusebium, habere-
 “ mus. Ita capitum ordinem, numerumque
 “ mutat, ita sententias, periodos, paginas non-
 “ nunquam integras interpolat, modo quod

“ longe gravius est, expungit ac refecat. Li-
 “ brum certe decimum quintum ne attigit qui-
 “ dem.” Verisimile est librum istum xv ex-
 “ emplari imperfecto, quo usus est Trapezuntius,
 “ defuisse.

Christophorus Sanderus ^f ait illum ita vertisse
 Eusebii libros De praep. evang. ut “ sensibus A-
 “ rianorum amputatis, rosas tantum hominibus
 “ Latinis obtulerit.” Multa in gratiam aulae
 Romanae pessime corrupisse, ait Scultetus ^g. Ger.
 Vossius institut. orator. iv. 3. “ Profecto ju-
 “ stam laudem non ibo G. Trapezuntio erep-
 “ tum. Attamen nec tanta ejus est apud me
 “ auctoritas, ut ejus sententia apud me sit Mi-
 “ nervae quidam calculus. Minime profecto
 “ conferri meruit cum Th. Gaza, cui eum
 “ aequiparavit Angelus Politianus. Itaque jure
 “ politissimi ingenii virum hoc nomine repre-
 “ hendit Parrhasius in epistolis.—Neque ig-
 “ noro, Trapezuntium errores aliquot observasse
 “ in translationibus Gazae, quos hic monitus
 “ correxit, uti et memoriae prodidit Erasmus :
 “ verum et illud scio, longe plura esse in Tra-
 “ pezuntianis, quae Gaza potuerit culpae. Nam
 “ et in eo desiderare potuit fidei plus in trans-
 “ ferendis e Graeco auctoribus, & majorem lin-
 “ guae Latinae peritiam.”

Huetius de claris interp. “ Quo magis mi-
 “ ror G. Trapezuntium Bessarionis familiarem,
 “ et asseclam [quare eum sic appellet non vi-
 “ deo] “ tam illustri exemplo minime adductum
 “ intemperantissime luxuriasse ; cum praesertim

^f Nucleo Hist. eccl.

^g Medul. patrum.

in

“ in physicis, vel theologicis interpretandis fere
 “ versatus sit, istiusmodi quippe res, ut Tul-
 “ liano more loquar, dicere ornate velle, pue-
 “ rile est: plane autem et perspicue, docti et in-
 “ telligentis viri. Nonnunquam etiam aucto-
 “ rem suum intra eas concludit angustias, ut
 “ tota ejus membra recidat, quorum et ordinem
 “ quandoque audet pervertere. Nativos prae-
 “ terea sensus neque rimatur feliciter, neque
 “ polite reddit; et quibus solis excusari potest,
 “ interpretationis licentia, vel aspernatus est ele-
 “ gantias, vel assequi se posse desperavit.”

Incerti in eum epigramma.

*Hac urna Trapezuntii quiescunt
 Georgii ossa, parum Deis amici,
 Quod acri et nimium procaci lingua
 Platonem superis parem petivit.*

Falluntur haud dubio, qui existimant hoc epi-
gramma illius sepulchro fuisse incisum.

CAP. V.

De BESSARIONE CARDINALE.

INEUNTE anno MCDXXXVIII. ad concilium Ferrariense, quod postea ob pestem ibi grassantem Florentiam translatum est, et inde nomine Florentini magis notum, accessit Joannes Palaeologus imperator Constantinopolitanus, doctissimorum virorum totius ecclesiae Graecae praeclaro agmine stipatus, ad unionem inter ecclesias Graecam et Romanam resarciendam. Lapis Castelliuncula, qui eidem concilio interfuit, in dialogo MS. De curiae (Romanae) commodis, Graecos illos nimis leviter describit tanquam in habitu, aspectu, cultu ridiculos: Vide verba ejus supra in Chrysolorae vita prolata. Idem tamen eorum nonnullos doctrinae nomine his verbis laudat: “ Quorum sunt
 “ quidam, eorum regem secuti, ita eruditi ho-
 “ mines, ita suis disciplinis omnibus ornati, ut
 “ cum majoribus suis mea quidem sententia
 “ conferendi sunt. Horum ego sermonibus
 “ cum interfum, quod saepissime contingit, in
 “ academia illa veteri et Licio versari videor.”

Inter eos eruit Bessarion, archiepiscopus Nicensis, patria Trapezuntius, ordinis S. Basilii monachus, discipulus primo Chryfococis Constantinopoli, postea Gemisti Plethonis, non Constantinopoli, quod dicunt nonnulli, sed in Peloponneso: a nonnullis Besarion, Bissarion, et Bifarion

farion dictus; ab aliis Bizarion, ut in inscriptione epistolae ineditae Alexandri Braccii ad illum datae. Trapezuntium patria fuisse affirmant Joannes Gobellinus^h, Bartholomaeus Platinaⁱ, Laonicus Chalcocondyles, et Michael Apostolius, ejusdem aevi scriptores. Sic in inscriptione epistolae ad Apostolium in cod. Baroc. Βησαρίων Τραπεζούντιος Νικαίας καρδινάλιος. Quin et extat ejus laudatio patriae suae Trapezuntis. Constantinopolitanum passim minus recte vocat Onuphrius^k, astipulante etiam Blondo Flavio: “^l Bifarion ex Constantinopoli urbe Graecus, cui Niceno vulgaris est appellatio.”

Post annos XXI. in monasterio Peloponnesi exactos, parata a Joanne Imp. in occidentem profectio, ab eo inde eductus est, et ad praesulatum Nicenum promotus. Amyrutsius ait imperatorem, “Bessarionis consilio utentem, quem sibi concordem et in omnibus assentientem atque adblandientem habebat, statuisse undequaque praesulum et hominum sapientum, qui primas in rebus theologicis praese ferebant, absolutissimum coetum in unum cogere,” qui de profectioe in Italiam obeunda consulerent. “Significavit imperator” (ut refert historia politica Constantinopolitana) “ditionis suae praesulibus, et viris studio literarum deditis, eruditionisque laude praestantibus, qui Constantinopolin advenerunt: viz. episcopus Trapezuntis, cum philosopho Amyrutze, Bessarion episcopus Nicaeae, episcopus Russiae, Gemistus

^h Comment. Pii II. scriptis a Petro Pantino cit. Romae instauratae lib. 3.

ⁱ Orationibus funebribus in eum
^k De pont. et card. creatione.

“ philo-

“ philosophus, aliique delecti: qui, convenien-
 “ tes cum patriarcha Josepho, et liturgia in
 “ maximo Dei sapientiae templo peracta, na-
 “ vigare decreverunt, Exarcho synodi designato
 “ Marco Eugenio Ephesi metropolita.” Sgu-
 ropulus ^m testatur, cum Marcum Eugenicum me-
 tropolitam Ephesium, tum Bessarionem, cum
 Dionysio Sardium praefule, ad dignitatem episco-
 palem promotos fuisse, “ ut tanquam primipi-
 “ lares et antesignani, pro reliqua Graecorum
 “ multitudine, et religione patria, contra Lati-
 “ nos in prima acie depugnarent.” Bessarionem
 Ferrariam ad synodum venientem, una cum
 Gemisto et Amyzutze philosophis, ante alios
 omnes ad convivium invitat, ad captandam cum
 eis gratiam ⁿ, Julianus Caesarinus cardinalis, La-
 tinorum in synodo antesignanus, interque pran-
 dendum philosophica problemata per interpre-
 tem proposuit. Ad disputationem cum Latinis
 ineundam ab imperatore designati sunt Marcus
 Ephesius et Bessarion cum aliis quibusdam ^o.
 Quibus omnibus mandavit imperator, ut praeter
 Ephesium et Bessarionem nemo pro Graecis ad
 Latinos loqueretur, caeteri tantum cum illis
 confulerent, si quid disputando occurreret diffi-
 cilius. In primo congressu cum Juliano cardi-
 nale, quum Ephesius longe infra conceptam de
 se opinionem, scholasticis illius disputandi for-
 mulis insuetus, subsideret ^p, Bessarion rem prae-
 clare gessit. In aliis vero conventibus cum de
 purgatorio esset disputandum ^q, de isto argu-

^m Hist. Conc. Florent. sect. 3. c. 15.
^o Ibid. sect. 5. c. 3.

^p C. 5.

ⁿ Ibid. sect. 5. c. 2.
^q Sect. 5. c. 13.

mento

mento concertare recusavit. Et si Ephesium aliquatenus adjuvit, id raro tamen fecit^r, et sub-
 obscure. Postulantibus Latinis, ut scripto de pur-
 gatorio res ageretur, provincia illa ab imperatore
 Ephesio demandata, ei additus est Bessarion cum
 aliis nonnullis, qui ei, si opus esset, opitula-
 rentur. Non eum adjuvit Bessarion, sed potius
 interturbavit, ipseque aliud scriptum composuit,
 quod nonnulli imperatori persuadere conati sunt,
 ut solum Latinis transmitteretur, “ s utpote stilo
 “ magis compto, eleganti, et rhetorico orna-
 “ tum.” Imperator cum in utriusque scriptis
 nonnihil castigasset; quoniam primordia discursu-
 sum, et jacta fundamenta, in Bessarione cla-
 riora, demonstrationes et ratiocinia in Ephesio
 enitebant, jussit illius praefationem, et si quid
 porro praeclarum in ejus scriptis contineretur,
 ad ferme omnia quae procudit hic praestan-
 tissima adjungi. Et huic operi praefecit, prae-
 ter illos ipsos, Gemistum, utriusque olim prae-
 ceptorem, et Amyrutzen, qui utriusque flores
 in unum fertum compaginarent. Ab hoc tem-
 pore in mutuam offensam impegerunt Ephe-
 sius et Bessarion. Et Bessarione in Latinorum
 partes pedetentim propendere, et pontificis gra-
 tiam aucupari, deprehenso, in ea tandem con-
 vitia prorupere, ut Ephesium^t Cacodaemonem
 appellaret Bessarion, “ quem impurus spiritus
 “ exagitarit, et jam diu coeperit solemniter in-
 “ sanire:” e contra ab eo appellatus “ Spu-
 “ rius prognatus femine meretricio, qui natale
 “ solum ut nothus perfidia dehonestare non

^r C. 14.^t C. 14.^t Sect. 9. c. 6.

“ cohort-

“cohorrerit.” In omnibus synodi sessionibus ii duo inter Graecos primas tenuere. In sessione prima, gesta Octobris sexto, dissertationem Graece legit Bessarion ^u ad imperatorem, papam, et synodum, quam in linguam Latinam transtulit Secundinus, synodi interpret. Nondum velodetracto ad Latinos penitus defecerat, sed in sessione septima proposita a Latinis forti oratione ac facunda ^x perstrinxit, quae cuncta solerti meditatione postmodum recollecta Georgius Scholarius scripto commendavit. Posthaec apertius Latinis favit; et solus ^y cum Isidoro Russiae archiepiscopo, et magno primicerio, ad privata imperatoris unionem exoptantis consilia adhibitus est. Tres illi jam imperatori conjunctissimi, quae ipsi placere sanxerunt, & summa cum contentione prosecuti sunt: cunctosque aulae gratia et favore imperiali praetervecti enituerunt, ipsi cum suis clientibus et affeclis, dum alii intimis iracundiae procellis contacti discedere juberentur. Paciscendum esse cum Latinis ^z decernunt, persuadere caeteris ^a conatur Bessarion; e S. Cyrillo et Epiphanio nonnulla recitat, sed fraudulenter et mala fide, si credimus ^b Sguro-pulo, ab his “initia sententiarum praescindens, “ab illis extremas voces decurtans, multa sub-
“ticens, multa diffimulans.” In definitione synodi, quam confecerat Ambrosius monachus Camaldulensis, emendanda limandaque satagebat, voces aliquot ^c in phrasas venustiores, et loquendi genus magis Atticum, mutando. Qui

^u Sect. 6. c. 17. ^x C. 21. ^y Sect. 8. c. 4. ^z C. 15.
^a Sect. 8. c. 12. ^b Sect. 9. ^c Sect. 10. c. 3.

isti

isti non subscriberent, excommunicationis fulmine feriendos esse ^d, contendebat, suffragante Ruffensi, quod tamen, refragantibus aliis, non obtinebat. Ad papam de unione jam facta ^e orationem habuit, venustis phrasibus et rhetorica eloquentia nitentem, in qua de verbis in eucharistia consecrantibus nonnulla dolosa machinatione explicuit tanquam a communi Graecorum consensu ^f, caeteris, qui definitioni Synodicae subscripserant, nec consentientibus nec scientibus. Quam orationem Latini in definitionem inferi petiverunt, sed imperator nullatenus permisit. Decreta synodi publice perlegebant ille Graece, Julianus cardinalis Latine; cumque illi qui aderant ex utraque parte suffragiis suis ea approbassent, in amplexus mutuos Julianus et Bessarion se implicuere. Haec sunt quae in synodo ista praestitit Bessarion. Sunt qui tradunt illum patriarchae Josepho Florentiae moribundo persuasisse synodi definitiones subscriptione sua confirmare. Alii tamen affirmant patriarcham absque ulla subscriptione spiritum exhalasse. Dum synodus vero ageretur, cum imperatore a praesulibus Graecis subsidium petente contra Turcas, quos Graeciam invasisse rumor erat, Bessarion indigentiam suam causatus est ^g: se tria septennia in monasterio mancipatum serviendo consumpsisse, et salarium annorum XXI. totos XL. florenos accepisse: Quorum XXVIII. in nulum et in victum quotidianum persolvissse nauclero, cum ab imperatore vocatus ad synodum e Peloponneso Constantinopolim

^d C. 4. ^e C. 8. ^f Sect. 10. c. 8. ^g Sect. 5. c. 11.

ad-

adveheretur: Quod reliquum erat, Constanti-
nopoly in necessarios usus profudisse: ut sibi
tunc nihil superesset: sed habere se tria doliola
utensilibus capiendis comparata, quorum duo,
inquit, in hanc collationem venundanda pro-
fero. Eodem modo et qui eum sequebatur an-
tistes ait sibi omnino deficere rem nummariam,
habere tamen se in suppellectile vestiaria duas
togas episcopales, quarum unam lubentissime
contributurus sit. His auditis, imperator con-
sultum non duxit aliorum benignitatem prae-
stolari.

Concilio soluto an. MCCCCXXXIX. Julii 6.
imperatori caeterisque episcopis Graecis, Flo-
rentia Venetias Augusti 26. discedentibus, co-
mitem se dedit, utrum usque ad Constantinopo-
lim necne, incertum est. Hoc certum tamen,
illum non diu post finitum concilium Const-
antinopolim rediisse: ubi sedulo S. Basilii libro-
rum contra Eunomium exemplaria omnia in-
vestigabat, utrum Latinis an Graecis pater ille
faveret exploraturus.

Eodem anno, 15. Cal. Januarii, five prae-
sens, five absens, creatus est cardinalis presbyter,
tit. Basilicae SS. duodecim apostolorum; card-
inalis Nicaenus vulgo dictus. Quo eodem tem-
pore in numerum cardinalium cooptatus est
etiam Isidorus metropolita Ruffensis.

A Nicolao V. 10. Maii factus est archiepif-
copus Sipontinus, et an. MCCCCXLIX. 3. Non.
Martii episcopus cardinalis Sabinensis; paulo-
que post, 9. Cal. Maii ad sedem Tusculanam
translatus est. Ignorantia erubescenda refert Pe-
trus

trus Pantinus Tiletanus ^h venisse “ Romam (ex Graecia) “ Bessarionem sub Nicolao V. docto-
 “ rum Graecorum corona cinctum, et ab Eu-
 “ genio IV. cardinalem creatum fuisse.” Quasi vero Eugenius post Nicolaum V. floruerit. Nec minori errore, narrat idem Emanuelem Chrysoloram, Demetrium Chalcondylem, Constantinum Lascarem, Gemistum Plethonem, Theodorum Gazam, Joannem Argyropylum, et G. Trapezuntium, illum in Italiam fuisse secutos. Nimirum hos omnes credidit post Constantino-
 polis excidium in Italiam una profugisse. Quo errore etiam alios, magni nominis viros, versari, in Emanuele Chrysolora jam supra animadvertimus.

A Pio II. an. MCCCCLXIII. praefectus est monasterio Criptae Ferratae in villa Ciceronis Tusculana sito, ubi more Graecanico sacra peragebantur : quod novis et pulcherrimis aedificiis instaurabat. Ab eodem, ineunte anno MCCCCLXIII. creatus est titulo tenus patriarcha Constantinopolitanus, in loco Isidori antedicti tunc defuncti. Per multos annos, ab usque pontificatu Pii, collegii cardinalium decanus erat. Pampilonensis quoque ecclesiae administrator perpetuus fuit. Designabatur etiam cum a Dominicanis, tum etiam a Franciscanis fratribus, perpetuus patronus ac protector.

Errat Paulus Jovius, qui tradit illum ipsius synodi Florentinae tempore cardinalitia dignitate insignitum fuisse. Fallitur quoque Phranza ⁱ, qui scribit illum ab imperatore et synodo

^h Praef. in apostolii adag.

ⁱ L. 2. c. 17.

Floren-

Florentina, post defunctum Josephum, patriarcham creatum fuisse. Quod falsissimum esse, demonstrant cum alia luculenta testimonia, tum historia synodi, ubi legimus pontificem Romanum post finitam synodum imperatorem et Graecos episcopos hortatum fuisse, ut in locum defuncti Josephi patriarcham eligerent, nempe vel illum qui apud Latinos titularis patriarchae Constantinopolitani nomen habebat, vel alium quemvis e suorum numero; respondisse vero imperatorem, electioni patriarchae^k nec tempus nec locum favere: sed Constantinopolim se reversum, totum clerum convocaturum, ac pro legibus ecclesiae electum rite patriarcham renuntiaturum. Rursus fallitur Phranza, cum dicit illum Constantinopolim nunquam fuisse reversum: se in urbem Constantinopolim rediisse, post celebratum Concilium, testatur ipse Bessarion epistola ad Alexium Lascarin. Neque illi non errant^l, qui tradunt illum soluto Concilio, in Graeciam reversum, patriarcham Constantinopolitanum ab imperatore et Latinorum fautoribus designatum non fuisse, verum Graecis, quotquot Florentiae fidem non decoxerant, avitam religionem mordicus retinentibus, dignitate patriarchali cedere necesse habuisse. Alii perperam conjecturam faciunt, tum praesentem electum fuisse, sed noluisse acceptare. De novi patriarchae electione facta, postquam imperator cum praesulibus Constantinopolim rediisset, plene differit Sguropulus, ipse praesens, et Metrophanem Cyzici episcopum fuisse electum, Bes-

^k Sect. 10. c. 12. 16.

^l Supplem. hist. lit. Cavei.

farionem

farionem vero inter eligendos ne nominatum quidem, ex eo apertissimum est. At quando et a quo patriarchae Constantinopolitani titulum accepit, luculentissime nos docet Joannes Gobellinus ejusdem aetatis scriptor in commentariis Pii papae II^m. Referens ille Isidorum, Ruffensem sive Ruthenorum archiepiscopum, post excidium Constantinopolis ad Nicolaum pontificem inde rediisse, haec subdit: “ Quem aliquot annis postea defuncto Gregorio patriarcha Constantinopolitano, qui anno, quo Mantuam itum est, non sine sanctitatis opinione Romae obiit, Pius pontifex ad patriarchatus culmen evexit, eique fatis functo Bessarianem cardinalem Tusculanum virum doctissimum substituit, natione Graecum, genere Trapezuntinum.” Longe fallitur Sanderusⁿ, cum innuit illum patriarcham Constantinopolitanum prius fuisse creatum, quam ecclesiae Romanae cardinalis ab Eugenio factus est. A Pio II. ad tantos honores evectus est, tamen contra illum, cum pontifex eligeretur, suffragium dedisset, qua de re agit Gobellinus idem in libro 1.

Literarum simul cultor et Maecenas eximius erat, et Romae habitabat sub Quirinali °, ad sanctos apostolos. Deducebatur mane in Vaticanum, non ex culto quidem et numerofo, sed uno virtutis nomine maxime decoro comitatu: quandoquidem praeclara Graecae Latinaeque linguae lumina, peregrinorum requisita oculis, circa eum in triviis civium digito monstrarentur. In his enim saepe conspecti sunt Trapezuntius, Ar-

^m Lib. 11.ⁿ Elog. Cardinal.

° Ibid.

M

gyropylyus,

gyropylus, Philephus, Blondus, Pogius, Valla, Campanus, Platina, Leonius, praeter Theodorum Gazam, Andronicum Theſſalonicenſem, Domitium Calderinum, Nicolaum Perottum, et Valerium Viterbienſem, quos ^p in famulatu habuit. Quibus viris, nullo aevo perituris, domi ſtipatus, uſque adeo extra invidiam glorioſa ſui fama fruebatur, ut Eugenius, Nicolaus, et Pius eum ſibi ſucceſſorem, ſi fas eſſet, adoptare percuperent. Neque optime de republica merito ſenatorum purpuratorum ſtudia deerant. Sed Paulo II. morte ſublato, in comitiis fatalis caſus tantae ſpei fortunam avertit. Ferunt enim tres ſummae auctoritatis cardinales, quum eo decreto, ut pontificem ſalutarent, abditum in cella conclavis adieſſent, nec admitterentur a Nicolao Perotto, qui ei a cubiculo fuit, quod tum lucubranti parcendum diceret, uſque adeo ſtomachatos, ut ſeſe indignanter avertentes reſponderent, ergo nec preſtanti, nec roganti quidem, ſumma dignitas erit inculcanda, ut quum e coelo ſuffragia expectet, ſuperbis demum ac ſtolidis janitoribus pareamus: ſtatimque ſuffragia Xyſto (ſeu Sixto) detuliſſe. Quo repente renunciato adoradoque, Beſſarion dixiſſe fertur: Haec tua, Nicolae, intempeſtiva ſedulitas, et tiaram mihi, et tibi galerum eripuit. Haec refert Paulus Jovius. Qui inſulſam iſtam fabulam ex anilibus hauſit rumuſculis. Verius eſt quod memoriae prodidit ^q Gobellinus; cardinales ſcilicet, Nicolao V. deſuncto, de ſucceſſore ſollicitos, ac conclave (ut moris eſt) ingreſſos, variis conſul-

^p Sanderus elog. card.

^q Comment. Pii lib. 1.

tationibus

tationibus agitados fuisse; et cum esset admodum difficile duas collegii partes in unum convenire, scrutinio semel atque iterum incassum peracto, collocutos fuisse inter se aliquos extra locum scrutini, Bessarionemque cardinalem eligere decrevisse, quod is omnium aptior ad rempublicam gubernandam videretur, convenisseque numerum in eum sufficientem: nec dubium visum, quin sequenti scrutinio pontifex a duabus partibus eligeretur, jamque ad eum supplicationes delatas fuisse. Quod ubi ad alios alterius partis delatum est, Alanum (sic enim legendum, non Aldanum) cardinalem Avinionensem, nunc istum, nunc illum circumeuntem, hujusmodi verbis obstitisse: Ergo ecclesiae Latinae Graecum pontificem dabimus? et in capite libri Neophytum collocabimus? Nondum barbam rasit Bessarion, et nostrum caput erit? en paupertas ecclesiae Latinae, quae virum non reperit summo apostolatu dignum, nisi ad Graecos recurrat. Sed agite, patres, quod libet: ego, et qui mihi credent, in Graecum praesulem nunquam consentiemus. Movisse ea verba nonnullos: adeo ut duae partes collegii nullo pacto ad Bessarionem accederent. Qui cum una nocte pontifex constanti omnium opinione habitus esset, adveniente luce cardinalem sese reperit, aliquanto minoris famae, quam antea fuerat: ut his accidere solet, qui magna e spe ceciderunt. Nominatum tamen fuisse Bessarionem etiam in Sixti IV. electione, constat ex Jacobi cardinalis Papiensis epistola, numero CCCXCV. “ Rothomagensis (inquit) Bononiensis, et Rea-

“ tinus solum nominaverunt Nicenum: mihi

M 2

“ tamen

“ tamen luendae sunt poenae, qui illorum exemplum secutus.” Narrat etiam Gyraldus^r, quod cum posset Bessarion, post mortem Pauli II. summus pontifex creari, et jam id tota urbs Roma futurum vulgo jactaret, ad eum accessit Latinus Ursinus inter cardinales amplissimus, rogans eum ut sibi vellet, et Ursinae familiae, nescio quae privilegia scripto confirmare; quod si faceret, ei sua et suorum amicorum cardinalium suffragia daret. Ille, ut erat homo sanctissimus et integerrimus, severe admodum, et quasi jam pontificatum teneret, respondit, si ea ipsa privilegia majestatem ipsam pontificiam et honorem sanctae sedis continerent, omnia facturum. Indignatus Latinus adiit Franciscum de Ruvere cardinalem, qui eo biennio a Bessarione fuerat Minoritarum Franciscanorum magister generalis creatus, et ab eodem episcopus factus, et demum ipsius auctoritate ad ordinem cardinalatus assumptus, ab eoque petiit quae supra dicta sunt, si suo chirographo confirmare placuisset, omnia sua suffragia se daturum: ille non diu cunctatus, subscripsit, jureque jurando se omnia facturum, et majora pollicitus est, nil veritus patroni amplissimi reverentiam, qui eum ad tantum dignitatis gradum evexerat. Atque hac ratione pontifex electus est. Commemorat quoque Gyraldus Jovianam istam praedictam fabellam de Perotto.

Legationes IV. obivit. Primo Bononiam legatus a Pio II. anno MCCCCLVIII. juxta alios a Nicholao V. missus, difficilem praefecturam

^r De poetis sui temp. dial. 2.

secunda

secunda fama annos plures administravit: Xantho Bentivolo potentia factionis suae, quae una Bononiae poterat, aliquando insolescenti, sic restitit in oculis populi, ut et caeteris exemplo esset, et noscerent alii, non deesse animum praefidi ad tuendam dignitatem officii. Academiam Bononiensem, revocatis nobilibus artibus, quae jam inde ob civiles discordias exularant, in pristinum restituit. Ibi legitur, in aede fervorum Mariae (vel olim legebatur) haec inscriptiuncula:

BESSARIONI EPISCOPO TUSCULANO
CARD. NICENO BENEFACTORI
NOSTRO.

Profectus inde ad Caesarem Fridericum in Germaniam fidei causa, quanquam aeger et gravis annis, summa tamen diligentia legationis muneribus omnibus perfunctus est. Bellum, quod inter Caesarem fratremque Sigismundum gerebatur, interventu suo sustulit, eosque ad arma contra Turcam concitavit. Statuente deinde annis sequentibus Pio II. ad bellum in Turcas ire, ad Venetos missus est, ubi in S. Marci platea, magno animi eloquentiaeque ardore sacrum bellum vulgavit. Postremo in Galliam anno MCCCCLXXII. a Sixto IV. mittitur, ad pacem inter regem Ludovicum XI. ducemque Burgundiae instaurandum, et ad subsidia bello Turcico impetranda. Hanc legationem primo ambivit, postea vero in senatu deposuit, valetudinem causatus, donec tandem, cum diu de ea fuisset consultum, humanissime ad eum scri-

bente Gallorum rege, et regno suo legationem ejus futuram lactam affirmante, eam refumpsit. Spei plenus in Galliam venit, multa de rege, non pauciora de se promittens. Verum ei ob falsam de fide sua suspicionem incassum ivere labores suscepti. Mox ut regnum ingressus est, ipsi regi coepit esse suspectus. Progredi ad eum est vetitus. Menses duos ludibrio habitus, tertio tandem admittitur. Fertur illum a rege fraudis ac perfidiae nomine facete perstrictum fuisse: qui his eum salibus aggressus est, conrectata blande ejus barba, quam promissam pexamque ad delicias gerebat, exporrecto ad mimicam hilaritatem vultu, pronunciavit hunc versiculum apud Grammaticos tritum,

“ Barbara Graeca genus retinent quod habere
“ solebant.”

Innuere quippe, ut erat politulus et acutulus ingenio, rex voluit, quod barbarorum Graecorum nominum exemplo, quae idem apud Latinos quod apud Graecos genus retinerent, pariter ipse homo Graecus, Graecam fidem, lubricam scilicet suspectamque, haberet, cujus proinde dicta promissaque flocci penderet. Uno atque eodem ingrato colloquio finitur legatio. Rediit moestus. Ad explicandas facultates nec locus fuit nec tempus. Dolore inde confectus, Ravennae^s, quo a Taurino devectus Pado erat, in itinere animam reddidit, eodem anno, nempe

^s Male, *Viennae*, dicitur in monumentis virorum illustrium, ed. Trajecti.

MCCCCLXXII. 14. Cal. † Decembris. Sic habet † Onuphrius. Juxta * Phranzam, Novembris die 15. Domus ejus magna cura extructa in potestatem pontificis Sixti devenit. Corpus ejus Romam relatum, magnifice sepultum est, praesente ipso pontifice, quod antea nulli contigerat, in aede apostolorum, facello et sepulchro marmoreo ab ipso sibi conditis cum hac inscriptione; sicut a multis repraesentatur :

BESSARIO EPISCOPUS TUSCULANUS S. R. E.
 CARDINALIS, PATRIARCHA CONSTAN-
 TINOPOLITANUS, NOBILI GRAECIA
 ORTUS ORIUNDUSQUE SIBI VIVUS
 POSUIT ANNO SALUTIS
 MCCCCLXVI: AETATIS LXXVII.

Τὸτ' ἐστὶ Βησσαρίων ζῶν ἀνυσσὰ σώματι σῆμα,
 Πνεῦμα δὲ φευξέϊται ὕπρὸς Θεὸν ἀθάνατον.

Quod distichon, ab ipso confectum, Majoranus Salentinus ita vertit :

“ Bessarion feci hunc tumulum, qui conderet
 ossa,
 “ Venerat unde olim, spiritus astra petet.

In ea vero inscriptione designatur annus non quo moriebatur, sed quo monumentum vivus

† Ughellus Ital. sac. to. I. ponit diem Decembris 14. errore, ni fallor, exinde orto, quod eum obiisse 14. Cal. Decembris legisset.

‡ De pont. et card. creatione.

* L. 3. c. 30.

‡ φευξέϊται apud Raph. Volater.

fibi ponebat. Adeoque constat illum ad annum aetatis LXXXII. vivendo pertigisse, si modo vere repraesentatur praefata inscriptio, vulgo tamen aetatis anno LXXVII. obiisse, ex male forsitan intellecta inscriptione, perhibetur. Anno Christi MCCCCLXVI. obiisse, ex eadem perperam intellecta, scribunt Aubertus Miraeus et Sanderus: MCCCCLXXIII. Trithemius, et post illum Ughellus, aliique multi: MCCCCLXXIV. Bergomensis. Anno autem MCCCCLXXII. contigisse mortem ejus, ex epistolis Papiensis certissimum fit. Cui anno astipulatur Phranza. Ughellus in epitaphio, pro MCCCCLXVI. male ponit MCCCCLXXIII. Conspicitur integri sepulchri forma in monumentis illustrium, ed. Francofurti MDLV. ubi desunt ista, “ aetatis “ LXXVII.” Potuit itaque anno LXXVII. aet. mori, licet ad an. MCCCCLXXII. pertingeret. Oratione funebri laudatus est a Barth. Platina. Quam titulo auctoris non nominati citat Simlerus. Extat typis vulgata, mihi vero videre non contigit.

Funebrem in eum orationem Graece edidit Michael Apostolius, quae extabat in bibliotheca Petri Pantini Tiletani. Extat eadem etiamnum Parisiis in codice quodam bibliothecae Naudeanae. Ubi etiam leguntur ejusdem Apostolii in Bessarionem versiculi.

Oratio (sive Platinae, sive Apostolii, sive alius cujuscumque) in laudem ejus servatur Venetiis in ipsius bibliotheca.

An. MCCCCLXVIII. ² bibliothecam suam vo-

² Minus recte nonnulli MCCCCLXIX.

luminibus

luminibus Graecis Latinisque refertissimam Venetias Roma transiit, per Pet. Maurocenum Venetorum Romae legatum, et reipublicae Venetae dono dedit, sanctique Marci templo dicavit, epistola ad Maurum ducem et senatum conscripta ; qua testatur “ se semper a tenera
 “ fere, puerilique aetate, omnem suum labo-
 “ rem, omnem operam, curam, studiumque
 “ adhibuisse, ut quoscunque posset libros in
 “ omni disciplinarum genere compararet. Prop-
 “ ter quod non modo plerosque et puerum et
 “ adolescentem manu sua conscripsisse, sed
 “ quicquid pecuniolae parca interim frugalitas
 “ seponere potuit, in his coemendis absumpsisse.
 “ —Quamvis autem huic rei toto semper ani-
 “ mo incubuerit ; ardentiori tamen studio post
 “ Graeciae excidium, et deflendam Byzantii
 “ captivitatem, in perquirendis libris Graecis
 “ omnes suas vires, omnem curam, omnem
 “ operam, facultatem, industriamque se con-
 “ sumpsisse.” Se urbem Venetam elegisse,
 qua bibliothecam illam suam reponeret, ob re-
 giminis excellentiam, ob Graecorum ibi fre-
 quentiam, et propter beneficia, quibus illi civi-
 tati devinctus fuerat : quam sibi, subjugata
 Graecia, pro patria elegisset, et in quam ascit-
 tus, atque honorificentissime receptus fuisset.
 Quod voluminum bibliothecaeque tantae am-
 plissimum munus miro patres exceperere gaudio,
 ac in pulcherrimo nobilissimoque Ducalis pala-
 tii loco senatusconsulto deposuerunt. Extat epi-
 stola Bessarionis Viterbii data, ad calcem episto-
 larum philologicarum a Goldasto collectarum,
 et una cum senatus responso, in fine libri VIII.

Petri

Petri Justiniani historiae Venetae. Ubi illum nuncupat Justinianus virum literarum splendore excultissimum. Omnino fallitur Jac. Phil. Bergomensis, qui tradit illum hoc eis donum morientem ex testamento legasse. Libros suos primo dedit monasterio S. Gregorii Majoris in insula sito, postea vero, quo facilius fieret ad eos aditus, instrumento novo iussit, ut in templum S. Marci amoverentur. Posterioris hujus Instrumenti donationis apographum habemus in bibliotheca Bodleiana^a, cujus principium, unde etiam patet illum non obiisse an. MCCCCLXVI. huc adscripti: “ In nomine Domini Amen
 “ a salutifera nativ. Jesu Christi MCCCCLXVIII.
 “ &c.—Cumque praefatus reverendis dominus
 “ post dictam factam donationem per multos
 “ annos supervixerit, et hodie supervivat, &c.” Refert tamen et Sabellicus^b ipse, eum bibliothecae Venetae voluminum partem non parvam ex testamento intulisse. Nempe alia postea volumina testamento suo moriens adjecit. Bibliothecae autem illius sic Venetis donatae praefectus primus constitutus est Sabellicus, utrum a senatu ad id munus electus, an ab ipso Bessarione, quod vulgaris fert opinio, mihi non satis constat. A nonnullis dicitur Sabellicum Roma lauto stipendio accitum bibliothecae praefecisse. Catalogum illius bibliothecae, quam reipublicae Venetae dono dedit, vulgavit Jacobus Philippus Thomafinus. Bibliothecae inscriptio:

^a Arch. A. Bodl. 172.

^b Decad. 1. hist. Ven. l. 2.

BESSA-

Quod illius amanuensis fuerat Julianus Volaterranus, archiepiscopus Ragufinus, memoratur in hujus laudem sepulchri inscriptione, ubi dicitur philosophus theologusque clarissimus, Bessarini (sic legitur apud Ughellum^c) cardinali Niceno studiorum adjutor.

A Jacobo cardinali Papiensi, cujus extant ad eum epistolae complures, elogiis his egregiis extollitur: Comment. lib. 2. summi ingenii, summaeque eloquentiae vir dicitur.

Epist. xxiii. “ Bessario, ut est modestia singulari, summaque virtute.” Ep. cxxxii. quae ad ipsum est: “ Timui nonnihil, ne Bessariana illa tua severitate, qua frangere aliquando nostras ineptias soles ——— Tantum amoris ad amorem pristinum addo, quantum rei cumulatae addi jam potest. Vultus tuus habitaculum erit oculorum meorum. Te colam, te observabo. ——— Hortaris ad studium sapientiae (divinae) asserens orationis pondus inde esse quaerendum,” &c. Epistola cccxvi. observantiae in illum maximae officiique plena est. Epistola cxxvii. ad cardinalem Senensem scripta an. mccccxlv. tota est in illius laudes, sed adhuc viventis: “ Nunquam hunc collegam nostrum intueor, ut suspirans non precer Deum, quam diutissime annos ejus proferat. Nicenum dico cardinalem Tusculanum communem tibi ac mihi patrem. Orationis meae causa est, non tam amor, quo eum prosequor, quam publica utilitas, ad quam video illum semper intentum:

^c Ital. fac. to. 2,

“ Collegii quoque nostri dignitas, cujus aesti-
 “ matio stat hujus praesentia. Misera erit dies
 “ illa et lachrymabilis multum, quae nobis il-
 “ lum eripiet. Jacturam grandiore[m] facere
 “ fors nostra non poterit. Perdemus firmum
 “ praesidium, et lumen pene omne : quo ali-
 “ quid nunc forsitan lucemus. Quid eo excel-
 “ lentius ? quid ad omnes casus stabilius. Quan-
 “ tum ingenio valet, quotidie contemplaris.
 “ Non videtur, quod non videt ipse : nec sen-
 “ titur bene, quod ejus non probat iudicium.
 “ Propositis in medium rebus, de quibus est
 “ habendum consilium ; primus in ordine sen-
 “ tentiam dicit ; spatium tantisper ad cogitan-
 “ dum habens, dum de iis refertur : et tam su-
 “ bito ita exprimit, quicquid in causa optimum
 “ est, ut nihil sequentibus ad dicendum relin-
 “ quat. Ut plurimum iri vides in ejus sen-
 “ tentiam ; probari, quod probat, et damnari,
 “ quod damnat. Audis quoque qua facundia
 “ conceptus explicet suos. Non subsistit ali-
 “ cubi, non haesitat, non obliviscitur. Conti-
 “ nuatio orationis eadem est usque in finem,
 “ aperta semper, et facilis, et delectans. Nul-
 “ lae insunt implicationes rerum, neque ob-
 “ scuritates, quas sentimus aliquando in plerif-
 “ que. Melius ego ex ipso consulente, quod
 “ est propositum, capio, quam ceperim ex eo,
 “ qui ante proposuit. Audirem diem totam
 “ sine fastidio hunc in consistorio loquentem :
 “ ita semper habet, et semper texit, quod ani-
 “ mum juvet. Taceo verborum ornatum, vim-
 “ que quam dictioni adjicit. Bonis imbuto, nil
 “ nisi lectum, et significans, et proprium ad
 “ linguam.

“ linguam succurrit. Si ex proposito esse ma-
 “ lus vellet, nescio an id posset: tanta est jam
 “ exercitatione loquendi confirmata facultas.
 “ Praeclara haec sunt, et inter nostros rara.
 “ Sed illud quantum est, quod semper medi-
 “ tatur aliquid, et proponit pontifici quod ad
 “ communem rem, vel Christianorum, vel ec-
 “ clesiae faciat. Nullis capitur aliis studiis.
 “ Non vagatur, non ociatur, nec abire tempus
 “ per inertiam finit. Salutaria sunt omni tem-
 “ pore quae operatur. Vides de nostris esse,
 “ qui frequenter in agris sint, consecretentur cre-
 “ bro prata, et fontes, et indulgeant venatui,
 “ et, cum domi sunt, conviviiis, et confabula-
 “ tionibus dies ducant inutiles. Huic patri ni-
 “ hil est horum,” &c. Subdit illum caeteros
 omnes Graecos, qui synodo Florentinae aderant,
 ingenio superasse. Edidicisse primum summo
 desiderio literas Latinas, tantamque in his brevi
 tempore loquendi et scribendi affectum fuisse
 facultatem, ut inter doctissimos haberetur Latini
 nominis. De illius facundia haec habet in epist.
 alia: “^d Spectare his oculis, et audire his au-
 “ ribus, videor vultum vocemque dicentis, la-
 “ mentantis indignitatem facti, deplorantis com-
 “ munem sortem senatus, invadentis quoque
 “ in summam arcem defensionis amici. Scio
 “ quantus in clypeum affurgas. Niceno meo
 “ nihil valentius, cum pugnat ex animo, et
 “ cum dolet ei quod loquitur.” De integritate
 ejus alibi: “^e Si mittitur in Galliam Nicenus,
 “ quis hic reliquus erit? Si non mittitur, quis

^d 188.^e Ep. 431.

“ alter

“ alter mittetur?—Duo imprimis non con-
 “ fulo; quis enim id tanto patri audeat? sed
 “ fideliter memoro. Primum, ut pontificem
 “ nostrum in via recta contineas: alterum, ut
 “ ambitioni eorum resistas, qui dissipari rem
 “ ecclesiae vel quaerant, vel optent.” Deni-
 que obitum ejus his verbis deplorat, ad Cam-
 panum: “^f Voco te, Campane frater, ad la-
 “ menta et lacrymas. Mortuus Nicenus no-
 “ ster est, vir sine controversia magnus: cujus
 “ doctrina ingens erat, ingenium singulare, ad-
 “ mirabilis eloquentia: studium autem ad pub-
 “ lica non modo continuum, sed supra aetatis
 “ ac valetudinis sortem etiam pertinax. Nil
 “ habuit Romana sedes quo gloriari amplius
 “ posset; nihil quod ad suum ministerium effi-
 “ caciùs inveniret. Videbat prudenter, expli-
 “ cate monstrabat, sine intermissione operaba-
 “ tur, alienae etiam segnitiei reprehensor sem-
 “ per erat, ac castigator. Ad hunc refereban-
 “ tur nostra consilia, ad hunc legationes unde-
 “ cunque nos adeuntes. Sine Niceno nec ope-
 “ rum initia erant, nec exitus. Omitto reli-
 “ gionem, pietatem, munificentiam, animi mag-
 “ nitudinem: qui nil humile, nil quod non
 “ dignitati conjunctum esset, poterat cogitare.
 “ —Tanta, quod exploratum mihi est, con-
 “ stantia spiritum Domino reddidit, ut sanctif-
 “ simae vitae sanctissimus quoque inventus sit
 “ exitus.—Virtute anteivit quicquid in eccle-
 “ sia praeclarum fuit—Seculis quidem multis
 “ alterum Nicenum habituri non sumus. Tum

^f Ep. 498.

“ autem

“ autem noster ordo relictus in tenebris est.
 “ Luce sua [illius] illustrabantur obscura, et
 “ multorum inscitiam unius sapientia tolerabat.”

His laudibus a Papiensi perornatur. Est tamen ubi ab eodem culpatur, quod Sixto pontifici contra juramentum suum cardinales plures creare volenti assensum et suffragium praeberit, nempe ut ipse legationis in Galliam honorem a pontifice obtineret⁸: quod facinus ejus arbitratur Papiensis fuisse causae, quod res ei feliciter non successerit. “ Viden’ ut exitus non
 “ boni sunt ambitiosis legationibus? Ut etiam
 “ Deus nostrae vanitatis nos saepe admoneat!
 “ — Quid in Niceni et vicecancellarii legatione
 “ tione judicio Dei expressius? Ille ut in Galliam
 “ proficisceretur ad legationem quaestus
 “ et nominis plenam, cum antea magnus semper
 “ fuisset, nullus ex eo tempore fuit. Vendidit
 “ libertatem sententiae, servire alienae cupiditati
 “ coactus est. Pontifici non assensit modo in quibus
 “ voluit, sed adjutor etiam fuit, ut juramenta
 “ violarentur, et vota die electionis suae Deo
 “ oblata; ut crearentur quoque indigni cardinales
 “ magna bonorum moestitia, et gravi omnium de nobis
 “ rela.”

Ferunt alii, illum in istam legationem missum fuisse, ne pontifici gubernandi ratione nova usuro officeret ejus praesentia. Sic scribit Jovius: “ Cum honore legationis in Galliam
 “ isse relegatum, quod Xystus nova licentia
 “ pontificatum nomine principatus gerendum

⁸ Epist. 544.

“ ratus,

“ ratus, libere, et graviter, religioseque sen-
 “ tentias dicentis vultum non perferret.” At-
 que id in causa fuisse, quod non modo Bessa-
 rion, sed et alii quoque cardinales melioris notae,
 in legationes eo tempore designarentur, subin-
 dicat Joannes Petrus Arrivabenus ^h epistola ad
 Papiensem data Romae xx. Januarii MCCCCLXXII.
 “ Expedit fidei, expedit honori et saluti eccle-
 “ siae, ut legati decernantur.—Sed quid agi-
 “ tur? Perquiruntur idonei. Haecenus placet
 “ tam accurata diligentia. Sed quorsum eva-
 “ dimus? In conflictum res adducitur. Non
 “ tam qui utiles, quam qui aut Catoniani aut
 “ Phocioniani sunt, deliguntur, ne aliquando in
 “ theatrum Cato severus veniat. Vide quid in
 “ his electionibus expendatur. Ille nimis acer
 “ castigatoremque malorum. Ille contumax nobis
 “ fuit. Non assentietur ille praecipitio et fo-
 “ veae, quam paramus. Causas agit ille bo-
 “ norum. Non arridet, non blanditur, non
 “ minimum gerit. Utiles erunt reipublicae, sed
 “ foris sint. Sub nomine legationis relegati
 “ sint, etc.—Sentio tamen incertam esse Ni-
 “ ceni profectioem, sive is tergiversetur, sive
 “ ex Sibyllinis libris novum consilium erutum
 “ fit.”

Cum Paulus II. crearetur pontifex, et quas-
 dam leges, quibus observandis se jurejurando ob-
 strinxerat, irritas fieri voluit, inter quas una erat
 de cardinalibus non ante creandis, quam ii qui
 creati jam haberentur, intra xxiv. essent re-
 ducti, deque eo numero non excedendo; Ni-
 cenum cardinalem, primae sententiae patrem,

^h Inter epistolas Papiensis, num. 425.

N

fatigatum

“ autem noster ordo relictus in tenebris est.
 “ Luce sua [illius] illustrabantur obscura, et
 “ multorum inscitiam unius sapientia tolerabat.”

His laudibus a Papiensi perornatur. Est tamen ubi ab eodem culpatur, quod Sixto pontifici contra juramentum suum cardinales plures creare volenti assensum et suffragium praebuerit, nempe ut ipse legationis in Galliam honorem a pontifice obtineret^s: quod facinus ejus arbitratur Papiensis fuisse causae, quod res ei feliciter non successerit. “ Viden’ ut exitus non
 “ boni sunt ambitiosis legationibus? Ut etiam
 “ Deus nostrae vanitatis nos saepe admoneat!
 “ — Quid in Niceni et vicecancellarii legatione
 “ tione judicio Dei expressius? Ille ut in Galliam
 “ proficisceretur ad legationem quaestus
 “ et nominis plenam, cum antea magnus semper
 “ fuisset, nullus ex eo tempore fuit. Vendidit
 “ libertatem sententiae, servire alienae cupiditati
 “ coactus est. Pontifici non assensit modo in quibus
 “ voluit, sed adjutor etiam fuit, ut juramenta
 “ violarentur, et vota die electionis suae Deo
 “ oblata; ut crearentur quoque indigni cardinales
 “ magna bonorum moestitia, et gravi omnium de nobis
 “ quere-la.”

Ferunt alii, illum in istam legationem missum fuisse, ne pontifici gubernandi ratione nova usuro officeret ejus praesentia. Sic scribit Jovius: “ Cum honore legationis in Galliam
 “ isse relegatum, quod Xystus nova licentia
 “ pontificatum nomine principatus gerendum

^s Epist. 544.

“ ratus,

“ ratur, libere, et graviter, religioſeque ſen-
 “ tentias dicentis vultum non perferret.” At-
 que id in cauſa fuiſſe, quod non modo Beſſa-
 rion, ſed et alii quoque cardinales melioris notae,
 in legationes eo tempore deſignarentur, ſubin-
 dicat Joannes Petrus Arrivabenus ^h epiſtola ad
 Papienſem data Romae xx. Januarii MCCCCLXXII.
 “ Expedit fidei, expedit honori et ſaluti eccle-
 “ ſiae, ut legati decernantur.—Sed quid agi-
 “ tur? Perquiruntur idonei. Haecenus placet
 “ tam accurata diligentia. Sed quorſum eva-
 “ dimus? In conflictum res adducitur. Non
 “ tam qui utiles, quam qui aut Catoniani aut
 “ Phocioniani ſunt, deliguntur, ne aliquando in
 “ theatrum Cato ſeverus veniat. Vide quid in
 “ his electionibus expendatur. Ille nimis acer
 “ caſtigatoremque malorum. Ille contumax nobis
 “ fuit. Non aſſentietur ille praecipitio et fo-
 “ veae, quam paramus. Cauſas agit ille bo-
 “ norum. Non arridet, non blanditur, non
 “ minimum gerit. Utiles erunt reipublicae, ſed
 “ foris ſint. Sub nomine legationis relegati
 “ ſint, etc.—Sentio tamen incertam eſſe Ni-
 “ ceni profectionem, ſive is tergiverſetur, ſive
 “ ex Sibyllinis libris novum conſilium erutum
 “ fit.”

Cum Paulus II. crearetur pontifex, et quaſ-
 dam leges, quibus obſervandis ſe jurejurando ob-
 ſtrinxerat, irritas fieri voluit, inter quas una erat
 de cardinalibus non ante creandis, quam ii qui
 creati jam haberentur, intra xxiv. eſſent re-
 ducti, deque eo numero non excedendo; Ni-
 cenum cardinalem, primae ſententiae patrem,

^h Inter epiſtolas Papienſis, num. 425.

N

fatigatum

fatigatum diu intra cubiculum, moxque insuperatum egredientem manu intus retraxit, foribusque occlusis eo angustiarum adduxit, ut anathema illum pronunciaret, si non statim subscriberet. Cujusmodi molestiarum machinis debilitati cum ille tum caeteri patres tandem cesserunt, atque ad unum omnes non sine gemitu subscripsere ⁱ.

Philelphi ad illum epistolae non paucae extant. Quarum una scripta an. MCCCCLVIII, “Facile (inquit) futurum spero, ut tua praesentia, perinde atque divino afflatu quodam, vel adjutus vel excitatus aliquid audeam quod vulgo non liceat.” In alia: “Sum illa tua dicendi elegantia atque majestate ita delectatus, ut ipse mihi afflatus aliquis pro voluptatis magnitudine in lectitanda epistola viderer.” &c. Ad eum carmina quaedam sua scripsit idem Philelphus.

Reipublicae Senensis ad eum epistola habetur inter opera Augustini Dathi ^k, civitatis istius secretarii, de recipiendis juxta illius hortatum post Constantinopolitanam cladem, in ipsorum ditio- nem Graecis: ubi appellatur “magnum non modo Graeciae, sed et ecclesiae quoque, lumen Bessarion.”

Ad eum dum Bononiae legatus fuit, scripsit Matthaeus Bossus Veronensis orationem de mulierum habitu: qua meminit legis ea de re nuper Bononiae ab ipso latae. Eum vero appellat religiosorum decus et gloriam.

ⁱ Papiensis com. 1. 2.

^k Epist. 1. 3.

Blondus

Blondus Flavius in Italia illustrata: “ Urbs
 “ Tusculana non aliam habet aliquam pristinae
 “ felicitatis et gloriae partem, praeterquam
 “ quod eam titulo episcopatus gubernat vir sum-
 “ mus Graece Latineque eruditissimus, et sum-
 “ ma praeditus cum bonitate, tum etiam hu-
 “ manitate, Bessarion, Graecorum cardinalis Ni-
 “ cenus, Bononiae nunc et exarchatus Raven-
 “ natis apostolicae sedis legatus.”

Ab Aenea Sylvio ¹, cardinali, postea pontifice,
 nuncupatur “ Vir prudentia singulari, et Latina
 “ suaque lingua peritissimus.” Eundem cum
 pontifex esset, “ ex patribus maxime amavisse
 “ et complexum fuisse Bessarionem, aetatis suae
 “ doctissimum, eumque orare aliquando se-
 “ cundum se iussisse, et legationem Germani-
 “ cam ei commisisse cum summa potestate,”
 testatur Campanus in Pii vita.

Laur. Valla in Pogium antid. lib. iv. “ Car-
 “ dinalis Nicenus, vir de me optime meritus,
 “ et qui ut Romam venirem mihi autor ex-
 “ titit.”

Joanni Gobellino in comment. Pii II. lib.
 VIII. dicitur utriusque linguae peritissimus, vir-
 que magni nominis. Ibi refert illum a Pio
 pontifice Narniam missum fuisse ad caput S.
 Andreae magna cum solemnitate Romam affe-
 rendum. In libro III. de orationibus quas de
 bello contra Turcas movendo in conventu Man-
 tuano habuere prius Pius, deinde Bessarion,
 verba faciens, ait, hujus “ orationem laudatam
 “ fuisse, etsi Graecam facundiam quantum La-
 “ tina praeiret ostenderit.”

¹ Cosmog. Europae, c. 53.

Divinum ejus ingenium multiplicemque doctrinam depraedicat Bartholomaeus Abrahamus Cretenfis, praeful Ariensis, epistola ad Benedictum Accoltum archiepiscopum Ravennatem.

A Platina in vita Pauli II. vocatur vir praestantis ingenii et singularis literaturae.

Ab Andrea de sancta cruce in exordio actorum concilii Florentini, dicitur tum fuisse
 “ aetate juvenis, sed doctrina et gravitate vene-
 “ rabilis.”

Raphael^m Volaterranus: “ His Latinis Grae-
 “ corum manus adjicienda, qui seculum no-
 “ strum clarius reddidere. Quorum princeps
 “ Bessario.——Cujus domus officina libera-
 “ lium artium fuit donec vixit: doctissimos
 “ semper viros aluit atque fovit, Theodorum,
 “ Andronicum, Domitium, Cattum, Siponti-
 “ num. Ipse vero semper in literis versabatur.
 “ Ad philosophiae theologiaeque scientiam, elo-
 “ quentiae studia, maximum quidem orna-
 “ mentum adjecerat. Platonem in primis ob-
 “ servabat.——Senatus ac patriae linguae co-
 “ lumen fuit,” etc.

Jacobus Philippus Bergomensis ad an. MCCCCLXIII. ait eum fuisse “ virum unde-
 “ cunque doctum, philosophum in primis et
 “ oratorem disertissimum, atque utraque lingua
 “ scientissimum: quaedam praeclara sui inge-
 “ nii monumenta edidisse, quibus suum nomen
 “ ad posteros transmiserit maxima cum glo-
 “ ria,” etc.

Paulus Jovius: In concilio Florentino “ Bes-
 “ saronis Niceni mirifica virtus senatorii ordinis

^m Anthrop. lib. 21.

“ orna-

“ ornamenta promeruit. Datum est enim ho-
 “ nori totius Graeciae ab antiqua pertinacia
 “ discedenti, ut duo ejus nominis, Isidorus sci-
 “ licet atque Bessarion, in sacra purpura con-
 “ spicerentur: sed in Bessarione virtutes omnes
 “ usque adeo praecellenti temperamento con-
 “ centuque ad admirationem responderunt, ut
 “ nemo eo Christiana probitate spectatior, ne-
 “ mo admirabilior doctrina, et nemo denique
 “ generosis moribus ornator atque splendidior,
 “ hoc ipso a morte ejus sexaginta annorum cur-
 “ riculo in senatu conspectus sit. Senatoriam
 “ enim gravitatem ore probo atque blandissimo
 “ condiebat, ac ipsam viri optimi famam, do-
 “ mi et foris, nitida ac hospitali disciplina, et
 “ liberalis animi beneficentia tuebatur, quum
 “ subactae Turcarum armis et ideo concidentis
 “ Graeciae ingenia diu jaectata mari et terris
 “ apud eum certissimum salutis portum inve-
 “ nirent, et qui in academia nomen darent,
 “ eodem patrono atque hospite uterentur ”, etc.

Laonicus Chalcocondyles hist. libro VI. περὶ
 μὲν ἔν Βησσαρίωνος τοσόνδε ἐπιστάμενος μνήμην ποιή-
 σομαι ὡς ξυνέσει τε τὴν ἀπὸ φύσεως, πολλῶν δὴ,
 τῶν ἐς τῆτο εὐδοκιμήτων, Ἑλλήνων, μακρῶ γενό-
 μενος, καὶ κρίνειν τε ἐφ’ ὅτι ἂν γενεῖο, κράτιστος δο-
 κῶν γενεᾶς, τὰ δὲ, ἐς σοφίαν, τὴν Ἑλλήνων τε καὶ
 Ῥωμαίων, ἔδεν δεύτερος, &c. *De Bessarione quae*

ⁿ V. Aug. Dathium f. 169. b.

Floridum Sabinum c. calum. L. Lat. p. 110.

Ant. Sanderus elog. card.

Matt. Bossi opera, p. 156. 193. 327. ei dicat libellum de
mulierum habitu.

Barrius de antiq. Calabriae, p. 194.

N 3

accepti

accepi diligenter annotabo. Tanto erat instructus a natura intellectu, ut praestantissimos Graecorum non dico aequaret, verum superaret: iudicio in re qualibet plurimum pollebat. Graecarum Latinarumque literarum tanta peritia ei inerat, ut facile eruditionis palmam inter omnes caperet, etc.

Campanus, cujus fautor in primis fuit;

Nonne vides, quantus mihi sit Deus alter, et
omni

Tempore, cumque suo pariter victurus Ho-
mero

Bessarion, cujus sub pectore totus Apollo est.

Quem tulit ut fieret priscis celebratior aetas

Nostra, neq; a magno vincamur, ut ante, Pla-
tone.

Elogia vide plura in ejusdem Campani epi-
stolis.

Majoranus Salentinus:

Vivens adhuc feci hoc sepulchrum corpori

Bessarion, ad Deum remittens spiritum.

Me docta genuit Graecia, at honores dedit

Urbs Roma, quae mihi perpetua est patria.

Janus Vitalis:

Non tibi sit laudi sanctum celebrasse Platonem,

Castaque Socraticae fraena pudicitiae:

Non quod virtutum exemplum, quod lumen
honoris,

Quod sol extinctae religionis eras;

Verum quod per te migravit Graecia Romam;

Et didicit Latios Attica musa sonos.

Per

Per te hinc Romanas miratur Tybris Athenas,
Argolicam et Romam Graecia, Bessarion.”

Latomus :

Damna quis amiffae fi nefciat Helladis, uno
Maxima metiri Bessarione potest.

Qui fi Romanas effet moderatus habenas,
Sortitus nostrum post sua fata Pium ;
Secula vidiffent summum par illa virorum,
Quale nec ulla prius hora vel ora tulit.

Reufnerus :

Graecia me genuit, fovet Italiae ora, galero
Roma colit, vita sum Numa, et arte Plato.

Gaspar Cunradus :

Linguarum studium sophiaeque viriliter urfi :
Laus patriae mea laus, et tua, *δῖε* Plato.

S C R I P T A.

Quod ad scripta ejus spectat : e Graeco transtulit Aristotelis Metaphysicorum libros XIV. et juxta nonnullos, Theophrasti quoque Metaphysica, quod mihi tamen non constat : necnon libros IV. Xenophontis De dictis et factis Socratis. De quibus versionibus hoc tulit judicium cl. Huetius : “ Ingrati sumus, si eos
“ recensentes qui in hoc interpretandi artificio
“ florere prae caeteris, per quos potissimum
“ in eo profecimus praetermittamus. Princi-
“ pem in his cum merito suo, tum amplissima
“ dignitate, locum tenet Bessarion card. Nic.

N 4

“ patriarcha

“ patriarcha Constantinopolitanus, cujus singu-
 “ larem in convertendis Graecis et plane ad-
 “ mirabilem industriam si fuisset profecuta po-
 “ steritas, et pari interpretationum salubritate
 “ contenta ab infraeni licentia sese abstinuisset,
 “ non linguae Graecae ignaros homines tam
 “ saepe in errorem illiceret interpretum perfidi-
 “ dia.” Aristotelis Metaphysicorum interpret
 fidelis magis quam elegans aut jucundus dicitur
 ° Budaeo. Translationem autem istam ante Ni-
 colai V. pontificatum Alphonfi R. rogatu ag-
 gressus est, eique, Nicolao jam pontifice, jam-
 dudum absolutam nuncupavit. Vertit quoque
 Demoithenis orationem Pro ope Olynthiis fe-
 renda.

Libros IV. in Platonis defensionem contra G.
 Trapezuntium edidit an. MCCCCXLVIII. paulo
 antequam crearetur episcopus Sabiensis, ut patet
 ex Marsilii Ficini epistola, qua ei gratias agit ob
 exemplar ad se missum, quae inscribitur “ Bes-
 “ sarioni Graeco cardinali Sabino : ” et ex ip-
 sius ad Ficinum epistola, qua dicit se opus istud
 nuper editum mittere. Ea data est idibus Sep-
 tembris MCCCCXIX. quod error est vel librarii
 vel typographi. Ficus in epistola sua de
 opere illo et de G. Trapezuntio haec habet :
 “ Tantis utique radiis noctuae five bubones
 “ quidam, ut videtur, offensi, sacrum illum
 “ Platonis nostri thesaurum non solum spernere,
 “ ut nonnulli quondam, sed, proh nefas! im-
 “ probare coeperunt. Verum Bessarion acade-
 “ miae lumen, medelam confestim hebetibus

° Epist.

“ et

“ et caligatis oculis adhibuit saluberrimam, ut
 “ aurum illud non solum mundum sit et
 “ splendidum, verum etiam tractabile manibus
 “ oculisque innoxium. Hoc vaticinatus Plato,
 “ fore tempus multa post secula, regi Dionysio
 “ inquit, quo theologiae mysteria exactissima
 “ discussione, velut igne aurum, purgarentur.
 “ Venerunt jam, venerunt secula illa, Bessarion,
 “ quibus et Platonis gaudeat numen, et nos
 “ omnis ejus familia summopere gratularemur.”
 Bessarionem fuisse Trapezuntio in philosophia
 majorem, in elocutione minorem, affirmat Sa-
 bellicus °. Id opus fuisse bis formis impressum,
 Romae scilicet & Venetiis, monet Joannes Fran-
 ciscus Mirandula p. Venetiis bis prodiit MDIII.
 et MDXVI. Illud nunquam satis laudatum opus
 appellat Lucas Holstenius q. Errat Sanderus r,
 cum ei ascribit, tanquam opera diversa, libros v.
 in philosophiae Platonicae laudem, et libros iv.
 in calumniatorem Platonis. Hujus operis libri
 duo priores Graece extant in bibliotheca Bava-
 rica. In bibliotheca quoque ipsius Bessarionis
 Veneta servatur idem opus Graece, utrum in-
 tegrum vero, an libri tantum iidem bini priores,
 mihi non compertum. Index MS. habet :
 “ Bessarion card. contra Platonis calumniato-
 “ rem Graece.”

Correctio translationis librorum Platonis de le-
 gibus a G. Trapezuntio confectae pars est prae-
 dicti operis, eique tanquam liber quintus adjun-
 gitur. Possevinus monet eos, qui libros ejus pro

° De L. L. reparat. p Exam. doct. van. gentil.
 q Notis ad Porph. vitam Pythagorae, r Vitis card. vi. i.

Platone

Platone legerint, praelegere debere quae Joannes Baptista Crispus habet in libro De philosophis caute legendis.

Scriptit quoque contra Trapezuntium, De natura et arte. Nempe quum Gemistus Platonis doctrinae perquam studiosus, super ea quaestione, An natura et ars consulto agant, disputaret, Bessarion rogatus a Gaza ut sententiam suam de isto argumento diceret, ex scriptis Platonis brevi libello ad Gazam conscripto respondit. Cui libello contradixit Trapezuntius. Et hoc tractatu Trapezuntio respondet Nicenus. Ei vero contradixit Trapezuntius, inimicus illi jam factus, quod Gazam in doctrina ipsi praetulerat. Ut vero cardinali parcere velle videretur, eumque honestius impeteret, finxit se ignorare quisnam istius libelli autor esset, et Gazae, non Bessarionis, fuisse disputationem istam, quam impugnabat, simulavit. Tractatus hic Bessarionis, quamvis editus sit multis annis ante opus praedictum adversus calumniatorem Platonis, isti tamen ab ipso auctore postea adjectus est tanquam liber sextus.

Oratio dogmatica, five de unione, ad synodum orientalem, in concilio Florentino habita paulo ante unionem an. MCCCCXXXIX. ab ipso Latine versa, edita est ad finem actorum concilii Florentini. Laudatur a Josepho Methonensi libro in Marcum Ephesium.

Oratio alia de unione ineunda, sessione I. synodi Ferrariensis habita, extat in eisdem actis, Gr. Lat.

Tractatus epistolaris ad (non, adversus, quod est apud Sanderum) Alexium Lascarin Philanthropenum,

thropenum, Antidotus inscriptus, de successu synodi Florentinae et processione Spiritus S.

Epistola exhortatoria generalis ad omnes qui sedi Constantinopolitanae subsunt, praesules, hieromonachos, sacerdotes, et seculares, de praestanda obedientia ecclesiae Romanae, sive de primatu Petri, deque susceptione synodi Florentinae, et de electione sua in patriarcham Constantinopolitanum, data Viterbii xxvii. Maii mcccclxiii. In qua eadem fere leguntur quae apud Gennadium, interdum eisdem verbis ex eo deflorata. Condidisse illum nonnulla de primatu papae, luce ac sole dignissima, sed longo intervallo ab eloquentia Gennadii abfuisse, ait Fabius Benivolentius. Has duas epistolas Graece, cum duplici interpretatione, altera sua, altera ipsiusmet Bessarionis, edidit, adjectis etiam notis, Arcudius in opusculis theologicis Romae mdcxxx. Utraque vero antea edita fuerat: prior Latine ex ipsius versione ab Abrahamo Cretensi una cum concilio Florentino Romae mdxxvi. posterior Romae Graece tantum mdcxxviii. MS. servatur in cod. Baroc. 145.

Apologia pro Vecco, sive confutatio confutationum Palamae. Ibidem edidit Arcudius Gr. Lat.

Responsio ad quatuor argumenta Maximi Planudae de processione Spiritus S. ex solo Patre. Ibid. Gr. Lat.

Liber de sacramento eucharistiae, et quibus verbis corpus Christi conficiatur, contra Marcum Ephesum. Extat Latine inter SS. patrum liturgias Paris. et Antverpi mdlx. atque etiam in bibliotheca magna veterum patrum Parisiensi
tomo

tomo 6. Exemplar Graecum, a Latino aliquantum discrepans, servatur MS. in bibl. Vindobonensi; extat quoque in cod. Baroc. 90. et in bibl. Collegii Novi Oxon.

Graecorum confessio de verbis consecrationis et transubstantiatione, a Bessarione exposita in concilio Florentino, e cod. Florentino vulgata est a Mabillonio Musei Italici tomi 2. parte altera, quem codicem autographum clarissimus editor appellat. De ista tamen confessione, ne sit supposititia, valde dubito. Vide caput proxime sequens in Nicolao Secundino.

Oratio ad Bessarionem abbatem S. Severini Neapoli, de Christianorum clade in Chalcide Euboeia.

Oratio ad proceres Italiae, de periculis a Turca post expugnatum Hydruntum Italiae imminentibus avertendis.

Oratio de discordiis sedandis et bello in Turcam decernendo. Has tres orationes ipse simul edidit annis xviii. post Constantinopolim expugnatam, praemissa epistola ad Italiae principes, et subjuncta Demosthenis oratione De proferenda ope Olynthiis adversus Philippum regem Macedonum, a se Latine conversa, tanquam exhortatione ex Demosthenis auctoritate. Prodierunt haec simul cum alibi tum in volumine secundo orationum Turcicarum, ed. MDCIII.

Epistola ad paedagogum filiorum Thomae Palaeologi, Anconae commorantium, lingua Graeco-barbara scripta an. mccccxv. qua de eorum moribus instituendis prudenter diceret. Graece edidit Jacobus Pontanus in notis ad Phranzae historiam MDCIV. Graece et Latine cum notis

Joannes

Joannes Meurfius ad finem Hesychii Milesii
MDCXIII.

Monodia in obitum Manuelis Palaeologi imperatoris Latini apud Bzovium ad an. MCCCCLXXII.
§. 56.

Epistolam ejus ad Venetos, et aliam ad Ficinum, jam supra commemoravimus. Epistola ad Jacobum cardinalem Papiensem habetur inter hujus epistolas num. 35. Epistolam Graecam ad Demetrium et Andronicum Gemisti Plethonis filios, in laudem patris jam defuncti, edidit Allatius De eccl. occid. et orient. perpetua consensione lib. 3. c. 3. et in Diatriba de Georgiis, ubi adjiciuntur distichon ejus et tetrastichon in eundem Gemistum, incultum utrumque, vel, ut inquit Allatius, barbarum, nullo syllabarum metro, nullo numero confectum. Ab eodem Allatio de consensu III. 4. 5. sunt editi Iambi sepulchrales, ab eo, dum adhuc Hieromonachus esset, compositi in Theodoram uxorem Constantini Palaeologi imperatoris ultimi, ut ea ferebant tempora, non inelegantes. Atqui errat Allatius. Iambi enim isti non fuere Bessarionis nostri, qui ante Constantini Imperatoris tempora Hieromonachus esse desuit, sed alterius Bessarionis antedicti abbatis Neapolitani.

SCRIPTA INEDITA.

SS. patrum sententiarum, quae de processione Spiritus Sancti etiam ex Filio asseriebant, collectio. Meminit ipse in epistola ad Alexium Lascarin.

Epistola alia de processione Spiritus Sancti ad Lascarin : cujus ipse ibidem mentionem facit.

Apologia

Apologia pro Latinis De processione Spiritus Sancti, sive refutatio capitum Marci Ephesii contra Latinos, incepta primo a Gennadio, ut dicitur, et post ejus mortem, rogatu Gregorii patriarchae Constantinopolitani, a Bessarione perfecta. Extat in bibliotheca Vaticana, Viennensi, etc.

Professio fidei Christianae in synodo Florentina prolata, et in articulos XXI. divisa; in bibl. Viennensi. In indice Nesseliano de synodo Florentina nulla fit mentio, sed dicitur tantum, “ Professio fidei Christianae contra omnes haereses, in articulos XXI. divisa.” Principium: *A', πιστεύομεν, ὅτι ἐστὶ Θεὸς ἡμιουργὸς πάντων ὅσα εἰσὶν. B', ὅτι ὁ Θεὸς, ἕτε σῶμά ἐστιν, ἕτε σῶμα ἔχει, ἀλλὰ etc.*

In indice Posseviniano codicum MSS. bibliothecae Viennensis, occurrunt, inter alia, erudita Trinitatis explicatio, cum methodo cognoscendi quot horis singulis (noctibus) luna fulgeat. Eademque recensentur inter Bessarionis scripta a Joanne Jacobo Frisio in additamentis bibliothecae Gesnerianae. Trinitatis explicationem existimo fuisse unum ex antedictis tractatibus de processione Spiritus Sancti ex Patre Filioque. De methodo ista, utrum ejus fuerit, valde ambigo. Neque in indice istius bibliothecae Lambeciano, aut in Nesseliano, Bessarioni haec ascribuntur.

Responsio pro Aristotele ad Gemisti Plethonis objectiones de substantia, servatur in bibliotheca Munachienfi.

Epistola ad Gemistum de IV. quaestionibus philosophiae Platonicae; cum duplici Plethonis responsione in bibliotheca Bodleiana Ae. E. 2.16.

necnon

necnon in Viennensi. Βησαρίων καρδινάλις τῷ σοφωλάτῳ ἢ διδασκάλῳ Γεωργίῳ τῷ Γεμισῷ εὖ πράττειν. Gemisti prima; Γεμισὸς τῷ Βησαρίωνι altera, Γεώργιος ὁ Γεμισὸς τῷ αἰδεσιμωλάτῳ καρδηνάλει Βησαρίωνι. Eandem esse existimo Responzionem pro Aristotele ad Gemisti Plethonis objectiones de substantia, quae servatur in bibl. Munachienfi. Nec forte diversae sunt physicae demonstrationes de Deo ad Gemistum, quae cum epistolis eorum mutuis servantur in bibliotheca Vaticana atque Parisina. Extare vero epistolas plurimas ab eo ad Gemistum scriptas testatur Raphael Volaterranus.

Epistolas pene innumerabiles eum reliquisse testatur Philippus Bergomensis. Epistolae quaedam ejus, de quo argumento incertum, dicuntur extare Graece Viennae in cod. philos. ccxlv. eadem, ni fallor, cum praefatis ad Gemistum.

Epistolae quaedam ejus ac sermones afferuntur in bibl. Scorialensi.

Epistola ad Andronicum Callistum philosophum habetur in bibliotheca regia Parisina.

Ad Michaelem Apostolium epistola servatur in codice Baroc. cxiv. Βησαρίων Τραπεζένσιος Νικαίας ἢ καρδηνάλιος Μιχαήλ τῷ Αποσόλῃ. Principium: Αφίκετο ὡς ἡμᾶς. Eadem olim extabat in bibl. Heidelbergensi, quae partem nunc constituit Vaticanae. Et in codice quodam Vindobonensi, ubi inscribebatur: Επιστολὴ συμβουλευτικὴ πρὸς Μιχαήλ τὸν Αποσόλῃν. In alio volumine Heidelbergensi habentur Apostolii epistolae aliquot ad Bessarionem, et προσφωνία ad eundem, cum Bessarionis responzione ad Apostolium pro Theodoro Gaza, viz. contra Apostolii apologiam
pro

pro Plethone adversus Gazae reprehensiones. Totum hoc volumen ipsius Apostolii manu exaratum. Prorsus eadem, ni fallor, habentur in praedicto cod. Baroc. fol. 146. &c.

Epistola ad Theodorum Gazam de G. Trapezuntii libro contra Platonem, habetur in bibliotheca Viennensi atque Munachienfi.

Laudationes duae patriae suae Trapezuntis et Isthmi, et consolationes tres ad imperatorem Graecorum [Joannem] de uxoris [Cleopatrae] obitu, commemorantur a Bergomensi, Tritheimio, et, monente Simlero, in oratione quam de obitu ejus habuit quidam non nominatus auctor. Extant consolationes ad imperatorem, una cum Gemisti et anonymi cujusdam de eodem argumento orationibus, in cod. Parisino 2209. Explicatio illius loci; "Si cum volo manere" etc. scilicet de S. Joannis evang. obitu, contra G. Trapezuntii commentariolum ad Sixtum IV. scriptum, servatur Venetiis in ipsius bibliotheca.

De errore paschatis ad Paulum II. Ibidem.

Annotationes et collectiones ex diversis. Ibidem.

Poetis accensetur a L. Gyraldo ob carmina quorundam veterum Latine in operibus versa. "Bessarion una cum Theodoro [Gaza] non minus Graeca quam Latina lingua insignis fuit, quorum licet peculiaria poemata mihi legere non contigerit, in eorum tamen libris pleraque inveni carmina, vel ab eis composita, vel ex aliis conversa."

Is primus e situ pulvereo Quintum Smyrnaeum, longo tempore cunctis ignotum, in lucem

cem protulit, ut legimus in Graeca Grammatica Constantini Lascaris.

Ad Bessarionem epistola Graeca Georgii Amuruthae servatur in cod. reg. Paris. ccxcv. Erat iste G. Amurutzes philosophus medicusque infamis, qui post Constantinopolim captam factus est Mahumedanus. In indice quodam bibliothecae illius regiae manuscripto legimus: “Epistolae Georgii Amarutzae ad Bessarionem.”

Ad Bessarionem scripsit librum nondum editum De divinis personis Bartholomaeus Rambertinus Coronensis episcopus; et librum similiter ineditum De machinis bellicis Sophianus; Introductorium quoque in calendarium Lazarinus, quod opusculum servatur in ipsius bibliotheca Veneta. Ei quoque dicatus est incerti cujusdam libellus De remediis afflictæ ecclesiae militantis adversus extrinsecas Turcarum expositiones, etc. qui latet Patavii in bibliotheca S. Joannis in Viridario.

Quid ipsemet de sua in literis Latinis peritia senserit, aperte docet in epistola ad Lascarin: “Nostris impossibile est aliquid aequali gratia atque Latini in lingua Latina scribere, quantumcumque vel Graeci in Latina, vel Latini in Graeca lingua profecerint. Cujus rei tum ego tum alii de nostris digni sumus testes, qui Latinam utcumque mediocriter intelligimus linguam, nil tamen, quod ornatum Latineque compositum sit, scribere possum.”

O

CAP.

C A P. VI.

De ISIDORO CARDINALE RUTHENO, ET NICOLAO SECUNDINO.

DE Isidoro, Rufforum sive Ruthenorum metropolita, Kioviensi archiepiscopo, et magno primicerio, qui una cum Bessarione, sed prior ordine, ob rem ecclesiae Romanae in synodo Florentina bene navatam, purpuratorum patrum albo ascriptus est, titulo SS. Petri et Marcellini, cardinalis Ruthenus vulgo nominatus; et cui in titulari patriarchatus Constantinopolitani honore Bessarion successit; de eo, inquam, prolixè differere, non est nostri instituti; siquidem inter instauratores linguae Graecae aut literarum humaniorum a nemine unquam annumeratus est, neque scriptum ullum (quod ego equidem resciverim) reliquit, praeter epistolam lugubrem de capta a Turcis Constantinopoli, cujus cladi ipse interfuit; quae epistola habetur inter epistolas Turcicas a Reufnero editas lib. iv. Hic tantum lectorem monitum velim falli eos, qui scribunt illum fuisse natu Constantinopolitanum, exinde deceptos, quod ibi, cum esset ordinis S. Basilii monachus, abbatiam S. Demetrii rexerat: necnon eos errare, qui natu fuisse Thessalonicensem credunt. Fuisse Graecum ex Peloponneso, fidem facit certissimam Jo. Gobellinus, ejusdem aevi scriptor, in

in commentariis Pii P. II. libro VIII. nec dubium videtur, quin aeque ac Bessarione Gemisti Plethonis schola Peloponnesia prodierit. Episcopus demum Sabinensis, ac cardinalium collegii decanus constitutus, obiit apoplexia Romae MCCCCLXIV. De eo qui plura volet, adeat supplementum historiae literariae scriptorum ecclesiasticorum Gul. Cavei. Videat etiam, si lubet, inter alios, Laonici Chalcocondylae De rebus Turcicis librum sextum, Gobellinum modo citatum, Pium II. in Europae cosmographia c. 3. Historias synodi Florentinae, et Ughelli Italiam sacram tomo I. p. 208. et tomo II. p. 496. Extat ad illum Franc. Philippi epistola quaedam. A Petro Justiniano in historia Veneta lib. VII. viri doctissimi elogio exornatur.

Nicolaus Secundinus, Graecorum ac Latinorum in synodo Florentina communis interpres, literarum politorum instauratoribus jure connumerandus est, cum e Graeco nonnulla Latine convertit. Plutarchi liber, De civilibus praecipis, ex illius versione cum reliquis Plutarchi operibus Latinis habetur. In cod. 223. bibliothecae Norfolcianae, sive regiae societatis London. extat "Onofander ad Q. Veranium" [Urannium] "de opt. imperatore e jusque officio per Nicolaum Saguntinum e Graeco in Lat. traductus, script. Paduae VII. Maii MCCCCLXIX." Servatur^a eadem traductio Romae in bibliotheca cardinalis Ascanii Columnae inter libros cardinalis Sirleti. Ubi

^a Extat eadem impressa Bas. MDXLI.

etiam habentur illius ad diversos epistolae. Reliquisse eum epistolas Graecas monet Jacobus Philippus Bergomensis. Extatque MS. illius ad Andronicum epistola Graeca, De Michaelis Apostolii adversus Theod. Gazam libello, Viterbii scripta MCCCCLXII. de qua jam supra in Theodoro Gaza mentionem faciebam. Andronici ad eum de eodem argumento epistola in bibliotheca asservatur Augustana. Juliani Caesarini cardinalis dissertatiuncula de ista quaestione, utrum liceat symbolo fidei aliquid addere, in synodo Florentina prolata, e Latino in Graecum ab eo conversa servatur in bibliotheca Vindobonensi cod. theol. 190. Scripsit praeterea, ad Aeneam Sylvium, postea Pium II. creatum, Genealogiam Turcarum, sive De origine ac rebus gestis Turcarum, quod opusculum prodiit Bas. MDLVI. Istius meminit Jovius in Caepini imperatoris Turcici vita. Idemque designat ipse Pius in Europae descriptione c. IV. “ Ex hac gente, quemadmodum Nicolaus Saguntinus, vir Graecae ac Latinae historiae peritissimus, ad nos scripsit,” &c. Ab eodem ibidem cap. LIV. laudatur auctor his verbis: “ Post multas ac diversas” [in concilio Florentino] “ disputationes, in quibus tanquam interpres Nicolaus Saguntinus utraque lingua disertissimus illustre nomen adeptus est,” etc.

Reliquit quoque (ni fallor) Gubernaculum conciliorum, quod habetur Florentiae in bibliotheca B. Mariae de Annunciata, quae Servitarum est domus. Eundem enim existimo fuisse, qui inibi nominatur Nicolaus praedicator Hispanus. De quo sic scribit Mabillonius musei Ita-

lici

lici tomo I. “ Inde multa (inquit) excerpti-
 “ mus ex quodam libro, cui titulus est, Gu-
 “ bernaculum conciliorum, ad Julianum de
 “ Caefarinis, tit. Sancti angeli cardinalem, scripto
 “ tempore concilii Basileensis a quodam Nicolao
 “ praedicatore Hispano, disciplinae ecclesiasticae
 “ studiosissimo, qui et ipse concilio Constan-
 “ tiensi interfuerat.”

Erat quippe Nicolaus genere Hispanus, natu-
 vero Graecus, adeoque Graece pariter ac Latine
 doctus: oriundus nimirum ex Sagunto Hispaniae
 oppido, unde varie, juxta varias loci appella-
 tiones, cognominatus, Saguntinus, Segundinus,
 Sagondinus, Secundinus, Sagodinus, et Sagudineus.
 Falluntur, qui illum episcopum Saguntinum
 vocant. Nicolaus Secundinus Cretenfis
 nominatur in ipsis concilii Florentini actis Grae-
 cis sessione iv. Ab aliis dicitur Nicolaus Eu-
 boicus, ut a Matthaeo Palmerio, et ex eo a
 Jacobo Philippo Bergomate: a Sabellico Nico-
 laus Sagodinus: a seipso Nicolaus Sagudineus
 Euripontinus, i. e. Euboicus; Euboea enim alias
 Euripontum sive Egripontum dicitur. Sic au-
 tem se habet subscriptio Graecorum confessionis
 de verbis consecrationis et transubstantiationis,
 a Bessarione exposita in concilio Florentino,
 quam edidit Mabillonius Musei Italici prae-
 citati tomo I. parte 2. ex autographo biblio-
 thecae magni ducis Hetruriae: “ Ego Nicolaus
 “ Sagudineus Euripontinus, omnium supra
 “ scriptorum verborum interpres, et de Graeco
 “ in Latinum traductor, fateor omnia sic ad
 “ literam per praedictum dominum Nicaenum,
 “ modo ut supra, Graece dicta fuisse, et a me
 “ fideliter

“ fideliter in Latinum conversa. In cujus rei
 “ testimonium et fidejussionem requisitus hic
 “ manu propria scripsi,” &c. Post alias nota-
 riorum subscriptiones sequitur: “ Ego Julianus,
 “ tituli sanctae Sabinæ presbyter cardinalis,
 “ Sancti Angeli vulgariter nuncupatus, praesens
 “ fui omnibus praedictis, et recognosco literam
 “ scriptam manu praefati Nicolai Sagudinei,
 “ communis interpretis Latinorum et Graeco-
 “ rum,” &c.

Nihil causae erat, quare dubitaret eruditissi-
 mus Mabillonius, fueritne hic idem cum Nico-
 lao Euboico, de quo ita scribit Matthaeus Palme-
 rius in libro, De temporibus, ad an. MCCCCXXXIX.
 “ Nicolaus Euboicus, Latinae et Graecae lin-
 “ guae atque elegantiae princeps laudatissimus
 “ habetur: qui in frequenti concilio medius
 “ assistens, multis et eruditis viris audientibus,
 “ me quoque teste vidente audienteque, dispu-
 “ tantium verba atque sententias, tum Graece,
 “ tum Latine prolatas, mira celeritate ultro ci-
 “ troque in utramque linguam fidelissime et
 “ summo ornatu reddebat.”

Est tamen cur dubitemus de subscriptionis,
 ac proinde de ipsius opusculi, veritate; quan-
 doquidem a nullo alio Sagudineus nominetur
 Nicolaus, et in ipsis concilii actis, ut jam dictum
 est, Secundinus dicatur. Ἀνεγνώσθησαν ὡσαύ-
 τῃ θεοφιλεστάτῃ ρεφερενδαρίῃ λαμπρᾷ τῇ φωνῇ ἐνώ-
 πιον πάντων καὶ διηρμηνεύοντο εἰς τὸ λατινικὸν ὡσαύ-
 τῃ ἡμετέρας ἐρμηνέως, κυρῆ Νικολάου Σεκχονδινῆ τῆ
 Κρητῆος, ἀνδρὸς πάνυ ἀρίστου, καὶ ἀξιολογώτατου, καὶ
 ἀκρῶς μὲν ἐν τῇ τῶν λατίνων γλώσσῃ ἐξησηκημένον,
 καλῶς δὲ λίαν καὶ τὴν ἡμετέραν ἐπισαμένον, *Reci-*

tata

tata sunt a Deo amabilissimo referendario clara voce coram omnibus, convertente in Latinum ea domino Nicolao Secundino Cretensi, nostro interprete, viro longe optimo ac praestantissimo, pariterque in Lingua Latina apprime exercitato, Graeceque optime sciente. Sic quoque in Sguro-puli historia, qui et ipse concilio adfuit, Sect. VI. c. 17. *ἡ μετεγλωττίζε τῆτο Λατίνικῶς ὁ Σεκουνδίνος, Hoc in linguam Latinam transtulit Secundinus.* Nec videtur praeterea Julianus card. Sabinensis in subscriptione sua additurus fuisse ista: “ Sancti Angeli vulgariter nuncupatus: ” quamvis eum sic vulgo nominatum fuisse, non diffitear. Concilii ipsius decreto, subscribit tantum, “ Ego Julianus tituli sanctae Sabinae “ presbyter cardinalis.” Quid? quod in subscriptionibus istis, cum eas attentius expendam, videor mihi videre nescio quid nimiae curae ac sollicitudinis minus necessariae, quae confictorem aliquem resipere videatur. Dum nimis laboriose fatagit, ut nulla de confessione exoriatur suspicio, suspicionem ipse videtur excitare.

De Nicolai autem peritia promptitudineque exquisitissima in interpretandis ultro citroque concilii disputationibus, audiatur Andreas de sancta cruce in Latinis concilii actis, collat. I. “ Audias rem auditu mirabilem. Nam uni “ cuidam Nicolao natione Graeco onus injun- “ ctum est, qui res tam grandes Graeco ser- “ mone per Graecorum patres expositas, verbis “ Latinis, et quidem gravibus et facundia ple- “ nis illico proferebat, a sensu et sententia in “ nullo divertens: quod difficillimum in tra- “ ductione ab omnibus judicabatur: pariterque

“ fideliter in Latinum conversa. In cujus rei
 “ testimonium et fidejussionem requisitus hic
 “ manu propria scripsi,” &c. Post alias nota-
 riorum subscriptiones sequitur: “ Ego Julianus,
 “ tituli sanctae Sabinæ presbyter cardinalis,
 “ Sancti Angeli vulgariter nuncupatus, praesens
 “ fui omnibus praedictis, et recognosco literam
 “ scriptam manu praefati Nicolai Sagudinei,
 “ communis interpretis Latinorum et Graeco-
 “ rum,” &c.

Nihil causae erat, quare dubitaret eruditissi-
 mus Mabillonius, fueritne hic idem cum Nico-
 lao Euboico, de quo ita scribit Matthaeus Palme-
 rius in libro, De temporibus, ad an. mccccxxxix.
 “ Nicolaus Euboicus, Latinae et Graecae lin-
 “ guae atque elegantiae princeps laudatissimus
 “ habetur: qui in frequenti concilio medius
 “ assistens, multis et eruditis viris audientibus,
 “ me quoque teste vidente audienteque, dispu-
 “ tantium verba atque sententias, tum Graece,
 “ tum Latine prolatas, mira celeritate ultro ci-
 “ troque in utramque linguam fidelissime et
 “ summo ornatu reddebat.”

Est tamen cur dubitemus de subscriptionis,
 ac proinde de ipsius opusculi, veritate; quan-
 doquidem a nullo alio Sagudineus nominetur
 Nicolaus, et in ipsis concilii actis, ut jam dictum
 est, Secundinus dicatur. Ἀνεγνώθησαν ὡς
 τῶ Θεοφιλεστάτῃ ρεφερενδάρει λαμπρῶ τῇ Φωνῇ ἐνώ-
 πιον πάντων καὶ διηρμηνεύοντο εἰς τὸ Λατινικὸν ὡς
 τῶ ἡμέτερον ἐρμηνέως, κυρῶ Νικολάου Σεκχυνδίνῃ τῶ
 Κρητῶς, αἰνῶτος πάντων ἀρίστου, καὶ ἀξιολογώτατος, καὶ
 ἀκρῶς μὲν ἐν τῇ τῶν Λατίνων γλώσσῃ ἐξησηκημένον,
 καλῶς δὲ λίαν καὶ τὴν ἡμέτερον ἐπισαμένον, *Reci-
 tata*

tata sunt a Deo amabilissimo referendario clara voce coram omnibus, convertente in Latinum ea domino Nicolao Secundino Cretensi, nostro interprete, viro longe optimo ac praestantissimo, pariterque in Lingua Latina apprime exercitato, Graeque optime sciente. Sic quoque in Sguropli historia, qui et ipse concilio adfuit, Sect. VI. c. 17. *ἡ μετεγλωττίζε τῆτο Λατίνικῶς ὁ Σεκουνδίνος, Hoc in linguam Latinam transtulit Secundinus.* Nec videtur praeterea Julianus card. Sabinensis in subscriptione sua additurus fuisse ista: “ Sancti Angeli vulgariter nuncupatus: ” quamvis eum sic vulgo nominatum fuisse, non diffitear. Concilii ipsius decreto, subscribit tantum, “ Ego Julianus tituli sanctae Sabinae presbyter cardinalis.” Quid? quod in subscriptionibus istis, cum eas attentius expendam, videor mihi videre nescio quid nimiae curae ac sollicitudinis minus necessariae, quae confictorem aliquem resipere videatur. Dum nimis laboriose fatagit, ut nulla de confessione exoriatur suspicio, suspicionem ipse videtur excitare.

De Nicolai autem peritia promptitudineque exquisitissima in interpretandis ultro citroque concilii disputationibus, audiatur Andreas de sancta cruce in Latinis concilii actis, collat. I. “ Audias rem auditu mirabilem. Nam uni “ cuidam Nicolao natione Graeco onus injun- “ ctum est, qui res tam grandes Graeco ser- “ mone per Graecorum patres expositas, verbis “ Latinis, et quidem gravibus et facundia ple- “ nis illico proferebat, a sensu et sententia in “ nullo divertens: quod difficillimum in tra- “ ductione ab omnibus judicabatur: pariterque

“ Latina lingua per nostros exposita in Grae-
 “ cam convenientissime referebat. Aderant
 “ ex Latinis plurimi, qui Graecis literis eruditi,
 “ de fida translatione iudicium dabant: om-
 “ nium tamen iudicio impossibilitati fuisset ad-
 “ scriptum, tam facilem esse translationis mo-
 “ dum de rebus maxime tam profundis; cum
 “ et Hieronymus se magna verborum extollat
 “ copia de translationibus propriis: quidamque
 “ nostris temporibus famam apud Latinos maxi-
 “ mam vendicarunt, in certis Graecorum opus-
 “ culis Latinam in linguam traductis. Sed tam
 “ facile visa animi praestantia, animique vigo-
 “ rositate in comprehensione expositorum, mul-
 “ to omnibus, de quibus memoria est, videba-
 “ tur hic praefendus in traducendis Graecis
 “ literis in Latinas, et Latinis in Graecas. In-
 “ terfui tamen die quodam, cum per duos ex
 “ reverendissimis dominis cardinalibus sancti
 “ Marci et sancti Angeli multipliciter collau-
 “ datus vir hic respondit: Rem hanc facilis
 “ translationis adscribo Spiritus Sancti gratiae,
 “ cujus res agitur. Responsum quidem veri-
 “ tati, omnium iudicio, consonum visum est.
 “ Erat igitur vir hic scabello quodam inter con-
 “ certantes disposito sedens, Latina in Graecum,
 “ et Graeca in Lat. illico cuncta exponens.”

Versatum fuisse Neapoli apud R. Alphonsum, circa medium istud seculum, una cum Theodoro Gaza, intelligimus ex Jacobi Curuli praefatione in Arriani Hist. Alexandri: “ Bar-
 “ tholomaeus Facius tanto studio susceptum
 “ negotium” [transferendi Arriani libros] “ am-
 “ plexus est, ut in eo annis circiter tribus dies

“ et

“ et noctes incubuerit, summaque diligentia
 “ elaborarit. Affui ego una saepius, cum Ni-
 “ colaum Sagondinum et Theodorum Thessa-
 “ lonicensem, viros summos, et Graecarum La-
 “ tinarumque literarum eruditissimos, conveni-
 “ ret, et ab illis multarum rerum, quae La-
 “ tinis obscuriora videbantur, explanationem ex-
 “ quireret, quae Vergerius absurde transtulisset ;
 “ hique Arrianum multis laudibus efferrent.”

Ex Sabellico discimus fuisse illum reipublicae
 Venetae secretarium ; Ennead. x. libro iv.
 “ Nicolaus Sagodinus, Venetorum scriba, Graece
 “ et Latine disertus, fidissimusque utriusque
 “ gentis interpretus.”

Eundem fuisse existimo Sagadinum illum,
 quem recenset Baptista Fulgosus inter illos scri-
 ptores, ex quibus memorabilia sua collegit.

D E

IN NOMINE DOMINI AMEN
Hic incipit tractatus de...

...de ...

...de ...

...de ...

...de ...

...de ...

...de ...

...de ...

...de ...

...de ...

D E

G R A E C I S

I L L U S T R I B U S, etc.

L I B E R II.

*De GRAECIS literatis, qui in ITALIAM,
aliasque regiones occidentales con-
cessere post urbem CONSTANTINO-
POLIM a TURCIS captam.*

C A P. I.

De JOANNE ARGYROPYLO.

DIXIMUS in libro priori De Graecis eruditis, qui Italiam lingua Graeca ac literatura politiori illustrare coeperunt ante cladem urbis Constantinopolitanae, quae fuit anno MCCCCLIII. In libro hoc secundo sequuntur illi, qui in Italiam post urbem expugnatam se contulere, vel de quibus dubium est,

est, utrum ante vel post istam calamitatem illuc concederent.

Quinam fuerit, ante urbis excidium, literarum ibi Graecarum status, qualisque Grammaticorum Constantinopolitanorum eruditio, dignoscimus ex epistola quadam Francisci Philelphi ad Petrum Perleonem ea in urbe commorantem anno MCCCCXLI. “ Cum istic essem, diu multumque studui, quaesivique diligenter, comparare aliquid mihi ex Apollonii Herodiani- que iis operibus, quae ab illis de arte Grammatica copiose fuerant et accurate scripta. Nihil usquam potui odorari. Nam a magistris ludi quae publice docentur, plena sunt nugarum omnia. Itaque neque de constructione grammaticae orationis, neque de syllabarum quantitate, neque de accentu quicquam aut perfecti aut certi ex istorum praeceptis haberi possunt. Nam lingua Aeolica, quam et Homerus et Callimachus in suis operibus potissimum sunt secuti, ignoratur istic prorsus. Quae autem nos de huiusmodi rationibus didicimus, studio nostro diligentiaque didicimus: quamvis minime negarim nos ex Chrysolora socero adjumenta nonnulla accepisse.”

Retinebatur tamen ad illa usque tempora lingua Graeca pura, non modo apud viros literatos, sed et apud aulicos, et nobiles praesertim mulieres, velut idem testatur Philelphus in epistola alia anni MCCCCLI. “ Graeci, quibus lingua depravata non sit, et quos ipsi tum sequimur tum imitamur, ita loquuntur vulgo hac etiam tempestate, ut Aristophanes comi-
cus,

“ cus, aut Euripides tragicus, ut oratores om-
 “ nes, ut historiographi, ut philosophi etiam
 “ ipsi et Plato et Aristoteles. Literati autem
 “ homines et doctius et emendatius: Id autem
 “ patet ex hisce Platonis Aristotelisque libris,
 “ quos aetas proxima, aut paulo superior, ex
 “ Graeco in Latinum convertit: quam certe
 “ ob rationem plerisque in locis obscurissimi
 “ ineptissimique sunt: quoniam ii sunt illos
 “ interpretati, qui linguam vulgarem tenebant
 “ eam, quae et a plebe erat depravata, atque
 “ corrupta ob peregrinorum mercatorumque
 “ multitudinem, qui quotidie Constantinopolim
 “ confluebant, in urbemque recepti, incolae
 “ Graecisque admixti, locutionem optimam in-
 “ fuscarunt inquinarentque. Nam viri aulici
 “ veterem sermonis dignitatem atque elegantiam
 “ retinebant: in primisque ipsae nobiles mu-
 “ lieres, quibus cum nullum esset omnino cum
 “ viris peregrinis commercium, merus ille ac
 “ purus Graecorum sermo servabatur intactus.
 “ Verum quid dixi cum peregrinis? cum ne
 “ cum ipsis quidem concivibus ullus dabatur
 “ huiusmodi mulieribus colloquendi locus: cum
 “ domo nunquam nisi noctu egrederentur: at-
 “ que id quidem et raro, et equites, et velata
 “ facie, ductaeque a domesticis ac suis, dum
 “ aut templum per religionis celebritatem ali-
 “ quam interdum, aut sanguine conjunctissimos,
 “ visendi gratia peterent.

Idem Philelphus in epistola anni MCCCCXLI.
 ad Saxolum Pratensem: “ De tua in Pelopon-
 “ nesum, quam instituisti, profectio accipe
 “ sententiam meam. Fuit olim Peloponnesus
 “ in

“ in universa Graecia et viris et opibus pollens :
 “ nunc iis vacua prorsus. Nam propter con-
 “ tinuas barbarorum incursiones incolarumque
 “ ignaviam adeo est bonis exinanita omnibus,
 “ ut praeter unum Georgium Gemistum virum
 “ certum, et doctum, et gravem, et disertum,
 “ nihil invenias dignum laude. Principes enim
 “ illi Palaeologi, ipsi quoque inopia pressi, vel
 “ suis sunt ridiculo ac praedae. Itaque praeter
 “ unum Gemistum caetera illic omnia com-
 “ miserationis sunt plena. Accedit, quod lingua
 “ etiam ipsa adeo est depravata, ut nihil om-
 “ nino sapiat priscae illius et eloquentissimae
 “ Graeciae. Mores vero barbarie omni bar-
 “ bariores. Quare si me audias, non Pelopo-
 “ nesus tibi, sed Thracia, hoc est, nova Roma
 “ Constantinopolis petenda est. Illic enim et
 “ viri eruditi sunt nonnulli, et culti mores, et
 “ sermo etiam nitidus. Quod eo tibi magis
 “ faciendum censeo, quod nesciam quanta sit
 “ tibi Georgii Gemisti futura copia, si Pelopon-
 “ nesum petieris. Est enim jam admodum se-
 “ nex, quique magistratum gerit nescio quem.
 “ Caeterum Constantinopolim petiturus poteris,
 “ si videbitur, ad virum ex itinere tantisper di-
 “ vertere, donec praesens ipse coramque diju-
 “ dices et regionem et viros.”

Excidium urbis, miserabile illud et nunquam
 sine gemitu commemorandum, his verbis, inter
 alia multa, deplorat Aeneas Sylvius, postea
 Pius II. in oratione ad principes Germaniae in
 conventu Ratisponensi habita paucis post men-
 sibus: “ Mansit apud Constantinopolim us-
 “ que ad nostrum tempus vetustae sapientiae
 “ monu-

“ monumentum, ac velut ibi domicilium lite-
 “ rarum esset, et arx summae philosophiae.
 “ Nemo Latinorum satis doctus videri poterat,
 “ nisi Constantinopoli aliquando studuisset, quod-
 “ que florente Roma doctrinarum nomen ha-
 “ buerunt Athenae, hoc tempestate nostra Con-
 “ stantinopolis obtinebat; unde et multa vete-
 “ rum sapientum volumina susceperamus, et in
 “ futurum suscipere sperabamus. At nunc
 “ vincentibus Turcis et omnia possidentibus quae
 “ Graeca potentia tenuit, vereor ne de literis
 “ Graecis omnino sit actum.—Turca literas
 “ odit, humanitatis studia persequitur. In cu-
 “ jus manus venisse nunc doctam eloquentem-
 “ que Graeciam, nescio quis satis de flere queat.
 “ —At nunc contrita deletaque Graecia,
 “ quanta sit facta literarum jactura cuncti cog-
 “ noscitis, qui Latinorum omnem doctrinam
 “ ex Graecorum fontibus derivatam non igno-
 “ ratis.” Pene eadem ad verbum repetuntur
 in ejusdem epistola quadam data XII Cal. Au-
 gusti eodem anno; ubi haec insuper legun-
 tur: “ In quorum manus venisse Graecam elo-
 “ quentiam, non scio quis bonae mentis non
 “ doleat. Ubi enim modo facunda ingenia re-
 “ quiramus? Praecisus est fluvius omnium do-
 “ ctrinarum, musarum deficcatus fons. Nunc
 “ poesis, nunc philosophia sepulta videtur. Fa-
 “ teor multis locis apud Latinos studia litera-
 “ rum esse illustria, ut Romae, Parhisiis, Bo-
 “ noniae, Paduae, Senis, Perusii, Coloniae,
 “ Viennaee, Salamanticae, Oxoniae, Papiae,
 “ Lipsiae, Erfordiaee: sed rivuli sunt omnes isti
 “ ex Graecorum fontibus derivati. A fonte
 “ praecide

“ praecide rivum, praecifus arefcit—Ecce
 “ nunc Turci literarum et Graecarum et Lati-
 “ narum hostes, ut suis literis locum faciant,
 “ nullum librum alienum esse sinunt. Hi nunc,
 “ Constantinopoli capta, quis dubitet, incen-
 “ dio quaevis scriptorum monimenta concedent.
 “ Nunc ergo et Homero, et Pindaro, Menan-
 “ dro, et omnibus illustrioribus poetis secunda
 “ mors erit. Nunc Graecorum philosophorum
 “ ultimus patebit interitus. Restabit aliquid
 “ lucis apud Latinos. At fateor neque id erit
 “ diuturnum, nisi mitiori nos oculo Deus ex alto
 “ respexerit, fortunamque vel imperio Romano
 “ vel apostolicae sedi praebuerit meliorem. Cum
 “ sede Romana vivunt, moriuntur Latinae li-
 “ terae,” &c.

Laurus Quirinus^a, Venetus, in epistola ad
 Nicolaum V. papam, de expugnatione Constan-
 tinopolis^b, data Candidae [an Candiae?] idibus
 Julii [eodem anno] quae latet manuscripta in
 bibliotheca Cottoniana, ait se a cardinale Ru-
 theno accepisse, ultra centum viginti millia libro-
 rum volumina fuisse devastata. “ Ergo et lin-
 “ gua (inquit) et literatura Graecorum tanto
 “ tempore, tanto labore, tanta industria inventa,
 “ aucta, perfecta peribit, heu! peribit. Et quis
 “ vel adeo durus, vel adeo ferus, ut se a lacry-
 “ mis possit abstinere? Illae literae peribunt,
 “ quae orbem universum illustrarunt, quae fa-
 “ lutares leges, quae sacram philosophiam, quae

^a In indice impresso, male dicitur Laurentii Grimani.

^b Ait Turcas (quos passim Teucros appellat) ad urbem obsi-
 dendam venisse MCCCCLIII. April. 4.

“ reliquas

“ reliquas bonas artes adduxerunt, quibus vita
 “ humana exulta est.”

Tot voluminum jacturam dolere fatis nequeunt bonarum literarum cultores. At vero excidio urbis tantum abfuit ut periret Graecorum lingua ac literatura, ut in hisce regionibus occidentalibus eo magis floreret ac illustraretur, migrantibus inde pluribus literatis hominibus, et libris Graecis undecunque collectis advectisque. Id quod res ipsa loquitur, et Angelus Decembrius, ejusdem aevi scriptor, aperte testatur De literaria politia lib. I. parte 8. “ Nam postea-
 “ quam vastata a barbaris infidelibus Constantini
 “ civitate, caesoque ejus imperatore optimo vi-
 “ ro, Despotis frater Romam cum gentis ejus
 “ reliquiis confugisset, vix credibile est, quam
 “ multi nostrorum pene Graeci effecti sint, quasi
 “ in Attica vel Achaia consueti, facultatemque
 “ compererint Graeca volumina pertractandi.”
 Neque tanta in linguam Graecam bonasque literas feritate defaevierunt victores barbari, quanta isti Aegypti regionis expugnatores, qui dicuntur omnibus Graecis illic repertis, numero triginta mille, linguas praecidisse, ne Graece loquerentur. Quin vero constat in urbe Constantinopoli, postquam a Turcis capta fuisset, floruisse magno numero literarum non modo aliarum, verum etiam Graecarum, studiosos. Testatur enim Reuchlinus lib. I. De arte cabalistica, “ plus illic fuisse di-
 “ scipulorum quam decem millium, e Persia,
 “ Graecia, Latio, et Judaismo.”

Inter primos post urbem expugnatam in Italia profugit Joannes Argyropylus (alias Argy-
 P ropulus,

ROPULUS, sive ARGYROPOLUS) civitatis illius et civis et presbyter, et diu professor philosophiae eximius, qui Florentiae literas Graecas et philosophiam publice professus apud Medicem Cosmum, et dein apud Cosini filium Petrum nepotemque adeo Laurentium, insigni^c fuit et auctoritate et gratia, quibus etiam libros dicavit Aristotelis a se versos in Latinum, sed et ipsum vix adhuc quidem puberem Laurentium dialecticis imbuat, eaque philosophiae parte, quae de moribus praecipitur. Angelum quoque Politianum, Donatum Acciaiolum, aliosque insignes viros in philosophia, ibi habuit discipulos; nec in Graecis modo disciplinis eruditissimus est habitus, sed etiam Latinarum literarum minime incuriosus. Pestilentia demum Etruriam evastante Romam concessit; proficendoque Graece Aristotelem, ita^d optimis stipendiis vitam traduxit, ut tota substantia quotidianis sumptibus aequaretur, et in extremo vitae actu jocatus, ditiores amicos, aeris alieni, condito testamento haeredes relinqueret. Vini et cibi aequè avidus et capax, et multo abdomine ventricosus, [haec Jovius, sed ei subiratus, quod Ciceronem non magni fecit,] immodico melopeponum esu, autumnalem accersivit febrem, atque ita septuagesimo aetatis anno ereptus est. Joannes autem Lascaris eundem civem et magistrum hoc Graeco carmine laudavit, quod Majoranus, Lascaris discipulus sic vertit:

^c Politian. miscel. cent. I. c. 11. ^d Jovius.

Hoc

Hoc Argyropylus, patria procul alta sophiae

Dogmata qui coluit, conditur in tumulo.

Dat patria huic nomen, sacrum dat Roma sepulchrum,

Nescio quae potior huic fuerit patria :

Illa genus nomenque dedit, verum inclyta Roma

Nutrivit, coluit, perpetuoque tenet.

Raphael Volaterranus, (a quo Argyropolis dicitur), testatur illum Florentiae diu professum fuisse multosque docuisse, obiisse vero paulo postquam Romam advenisset, ibique publico salario docuisset, relicto filio Isacio nobili musico.

In cod. Graeco MS. ^e bibliothecae Bodleianae, quo continentur Porphyrii Isagoge cum scholiis marginalibus, et Aristotelis organon itidem cum scholiis, habetur Argyropyli nostri tanquam Constantinopoli discipulos quosdam logicam docentis effigies, quam hic exhibendam putavi. Scholia autem cum in Isagogen tum etiam in Organon, ipsius esse, inde facile colligas. Inter alios ibi discipulos, Michaellem Apostolium habuit, cujus extat in bibliotheca Vindobonensi oratio ad magistrum suum Joannem Argyropulum habita, cum ipse Constantinopoli publice docere inciperet, superstite adhuc ultimo imperatore Constantinopolitano Constantino Palaeologo.

Eum Constantinopoli docuisse ante annum MCCCCXLI. patet ex epistola Francisci Philelphi ad Petrum Perleonem eo anno conscripta, e qua etiam discimus fuisse illum hominem in moribus levem et morosum : “ Commendavi te
“ per literas Joanni Argyropylo presbytero eru-

^e Baroc. 87.

“dito ac dilerto, et amice et diligenter. Quan-
 “tum autem commendatio de te mea profuerit,
 “facile certior fiam. Solet enim quandoque
 “prae se ferre quam disciplinae. Sed tu uteris,
 “si sapias, prudentia tua: teque et hominis
 “ingenio accommodabis et tempori. Litera-
 “tura tibi ex eo comparanda est, non mores.”

Anno MCCCCLVI. postquam Florentiae pro-
 fiteri coepisset, in Galliam inde profectus est,
 ad impetrandam regis munificentiam, qua non-
 nullos ex sua familia servitute Turcarum op-
 pressos redimere posset. Extat hac de re ejus-
 dem Philelphi epistola commendatitia ad Tho-
 mam regis Galliarum medicum dat. anno prae-
 dicto xv. cal. Jun. Continetur in eadem il-
 lustre illius praeconium in haec verba:

“Facerem non tibi modo, sed etiam Chri-
 “stianissimo regi Karolo injuriam, nisi tibi eos
 “quotidie commendarem, quos dignos cen-
 “team studio benevolentiaeque tuae. — Itaque
 “nolim mireris, si tibi quotidie commendo
 “Constantinopolitanos cives, qui nobilissima pa-
 “tria atque fortunis et bonis omnibus orbati
 “miserabiliter serviunt apud ipsos Turcas. Tu-
 “um autem est his, quantum facultas tua dig-
 “nitasque patitur, benefacere. Nihil enim te
 “cogo, sed aut hortor aut moneo. Nunc au-
 “tem maxime omnium sim accusandos, ubi
 “tibi minus commendaro diligenter clarissi-
 “mum philosophum, et eundem tyrum, do-
 “quentissimum atque omni disciplinae in ge-
 “nere praestantiaeque pollentem Joannem Ar-
 “gyropyllum, qui tibi meas hasce reddidit li-

“teas.

“ teras. Est enim etiam ipse non mediocris
 “ pars lactuosissimi illius naufragii, quo modo
 “ imperium illud orientale obrutum penitus
 “ absumptumque est. Quare cum adhuc in
 “ plerisque suis lacrymabilem servitutem agat
 “ apud barbaram illam immanemque nationem,
 “ tuae vel humanitatis vel officii esse arbitror,
 “ ut quibuscunque in rebus poteris te in hunc
 “ talem ac tantum virum et pium praestes et
 “ perbenignum. Nam hoc uno nemo est in
 “ universo Graecorum genere neque doctior ne-
 “ que sapientior.”

Idem in epist. ad Donatum Actiolum sive
 Acciaiolum Florentinum, dat. Mediolani prius.
 Cal. Jul. MCCCCLVI. “ Joannem Argypopi-
 “ lum, quem mihi diligentissime commendares,
 “ et vidi libentissime, et virum doctrina et elo-
 “ quentia singulari, et rebus omnibus quibus
 “ potui, tum publice, tum privatim pro digni-
 “ tate sum quam accuratissime profecutus. Is
 “ a principe nostro perhumaniter perbenigne-
 “ que tractatus, transivit ad Transalpinos, re-
 “ diturus ad vos ad constitutum tempus. Te
 “ vero et reliquam Florentinam juventutem non
 “ possum non laudare, quod talem tantumque
 “ et oratorem et philosophum Graecae vobis
 “ instituendis disciplinae praefeceritis. Nam
 “ censeo neminem inter Graecos hoc uno viro
 “ omni disciplina praestantiorum. Quod eo
 “ pluris faciendum existimo, quod Latinam
 “ etiam eloquentiam perpulchre callet. Incum-
 “ bae igitur, ut coepistis, ut, quandoquidem
 “ huiusmodi doctorem adepti estis, quod inge-
 “ nium natura habetis acerrimum, id studio
 “ tribuat. P 3 quoque

“ quoque diligentiaque vestra indies magisque
 “ augefcatur atque exornetur.”

Florentiae commoratum fuiffe anno MCCCCLX.
 ex alio intelligimus Philelphi epistolio.

Anno MCCCCLXXIII. postquam Florentia
 discessiffet, carmine Graeco ad eum Dorice
 fcripto vota fua pro reditu ejus in hanc fen-
 tentiam (interprete Jacobo Tufano) exprimit di-
 fcipulus Politianus, Graeca enim brevitatis caufa
 omitto.

*Quantum fitiens cervus fonte caeruleo,
 Delectatur, quantum ovis aestatis medio opaca
 nemore,*

*Quantum area formica, quantum hortis apis,
 Quantum arbore cicadae, quantum vero ololygo,
 Quantum vero garrula hirundo vere primo ;
 Tantum nunc omnes musarum laetati sunt sequaces :
 Et nos vero in primis, quando tui nunciabatur
 reditus*

*Sacri capitis, Sophiae princeps, Argyropyle.
 Et neque sic boreae aureas pennas habentes un-
 quam filios
 Phinea aiunt desiderare, ut Harpyias expellant :
 Ut hoc omnes nunc, Sophiae candidati quotquot
 Immortaleis sumus, unanimiter hic desideramus,
 Ut animo oculorum tenebras, caliginemque abji-
 cias.*

*Nunc enim heu miseri obliquis erramus viis,
 Nec est possibile caecis invenire sinuosum iter
 Rectae vitae, et effugere barathrum
 Humanae stultitiae, multifremumque tumultum :
 Nisi manum apprehendens tu quidem nunc pater
 nos dirigas,*

Faces verorum praeceptorum accendens.

Sed

Sed quid non properas profectus? quid vero non auscultas?

*Omnes publica publicum voce vocamus semper
Venire, ut infantes ad suum gannientes nutricium,
Super omnes vero ipse ob spem liqueſco, ut quaeſciam
Humida gutta ob jubar ſolis qui torruerit eam.
Nempe et niveo lapillo et carmine erit
Ille dies mihi admodum dignus, cum te
Reverſum amica viderim facie.*

Eodem anno epigramma aliud Graecum ad eum ſcripſit Politianus, quod Latine ſic ſonat:

*Ipsa quidem inter immortales dicitur veneranda
Hebe*

*Neſtar aureis infundere poculis.
Tibi autem inter homines Deus dedit, Argyropule,
Aureo ex ore poculum fundere ſophiae.
Illa vitam quidem inſeſcentem immortalibus
ſervat:*

Tu vero etiam a mortalibus arces mortem.

Idem poſtea Politianus Miſcel. c. 1. “Argyropylus ille Byzantius, olim praeceptor in philoſophia noſter, cum literarum minime incurioſus, tum ſapientiae decretorum, diſciplinariſque adeo cunctarum, quae Cyclicae a Martiano dicuntur, eruditiffimus eſt habitus.” Ibidem eum impugnat, quod perquam ferens iniquo animo exclamationem iſtam M. T. Ciceronis, qua Graeciam verborum interdum inopem, quibus ſe putat abundare, pronunciavit, et ob id ei ſubiratus, dictitare auſus eſt ignarum fuiſſe non philoſophiae modo Ciceronem, ſed etiam Graecarum literarum. Subdit Politianus: “Et ut homo

“acerrimus in disputando, atque aurem (quod
 “ait Perſius) mordaci lotus aceto, praeterea
 “verborum quoque noſtrorum funditor maxi-
 “mus, facile id vel nobis, vel caeteris, tum
 “quidem ſuis ſectatoribus perſuaſerat: ita ut,
 “quod pene dictu quoque nefas, pro conſeſſo
 “inter nos haberetur, nec philoſophiam ſciſſe
 “M. Tullium, nec Graecas literas.”

Idem rurfus in ejuſdem operis praefatione ad
 Laurentium Medicen: “Quoniam rectae coe-
 “nae ſpeciem vicemque graviora illa occupant,
 “qualia tibi multa vel Marſilius Ficinus Plato-
 “nis, vel Ariſtotelis interpres Argyropyloſus By-
 “zantius, e philoſophiae penu congeſſerunt.”

Alibi dicit ſe “ tenera adhuc aetate, ſub
 “duobus excellentiſſimis hominibus, Marſilio
 “Ficino Florentino, cujus longe felicior quam
 “Thracenſis Orphei cithara, veram (ni fallor)
 “Eurydicen, hoc eſt, ampliſſimi iudicii Plato-
 “nicam ſapientiam, revocavit ab inferis, et Ar-
 “gyropylo Byzantio Peripateticorum ſui tem-
 “poris longe clariffimo, dediſſe philoſophiae
 “utrique operam.”

Illum Romae Thucydiden interpretantem au-
 divit Joannes Reuchlinus, ſive Capnio, Ger-
 manus. De quo ſuo cum eo congreſſu Capnio
 ſolitus eſt hanc recitare hiftoriam: “Cum in
 “auditorium veniſſet ante lectionem more le-
 “gati cum mediocri comitatu, et aſſiderent
 “ibi multi nobiles homines ſenes, cardinales
 “etiam aliqui, ſalutat Argyropyloſum reverenter,
 “deplorat exilium Graecorum, et narrat ſe cu-

^f C. 100.

^g Melanchthon. declam. vol. 1. Orat. de
 ſtud. linguarum. Carionis Chron. a Melanchthone auſtum.

“pidum

“pidum esse doctrinae ipsius. Argyropylos
 “interrogat cujus sit, et an Graecam linguam
 “intelligat. Hic narrat se Germanum esse, et
 “Graecae linguae non omnino rudem. Jubet
 “igitur Argyropylos eum legere partem Thu-
 “cydideae concionis, et reddere sententiam.
 “Legit Capnio clara voce, additque interpre-
 “tationem; cumque et sonus pronunciationis
 “non esset agrestis, et sententia recte et bonis
 “verbis reddita esset, animadvertit Argyropylos
 “non admodum tyronem esse in lingua Graeca,
 “et gemens exclamat: Graecia nostro exilio
 “transvolavit Alpes.”

De eo ejusque operibus haec habet Paulus
 Jovius: “Joannes Argyropylos Byzantius Tur-
 “carum impetu Graecia ejectus apud Cosmum
 “Medicem gloriosa liberalitate literis faventem
 “in honore fuit, tanta nominis existimatione,
 “ut Petro filio, nepotique Laurentio, praeceptor
 “datus loco parentis haberetur, publice vero
 “Florentinae juventuti Graecos auctores enar-
 “raret. Grati idcirco animi erga Mediceae
 “gentis proceres vigiliarum praeclara extant
 “monumenta; consecrata in ea domo altrice
 “verae virtutis. Aristotelis enim naturalia at-
 “que moralia generose transtulit: ita applau-
 “dente Gaza vetere sodali, qui diversas Ari-
 “stotelis partes vertendo desumpserat, ut quae-
 “dam ab se pariter translata, ne amicissimi ho-
 “minis crescenti famae officerent, si ad aemu-
 “lationem odiosa comparatione certaretur. La-
 “tina enim ubertate facundior, et Graecorum
 “modestissimus hoc facile dabat elate ambitioso
 “et amplioris fortunae percupido, quod ipse
 “omnis

“ omnis semper lucri, et praesentis tanquam
 “ evanidae laudis contemptor extitisset; Argy-
 “ ropyli autem sermones cum fastidiosi tum
 “ graves eruditis auribus essent, et tum maxi-
 “ me, quum Ciceronem Graecas ignorasse literas
 “ illoto ore praedicaret,” etc.

Quo anno obierit, non satis constat. Hoc tantum apparet, superstitem fuisse Theodoro Gaza, adeoque annum MCCCCLXXVIII. vivendo superasse: cum Jovius illum post Gazam collocat, et tamen profitetur se de viris illustribus acturum, “ eo ordine diligenter servato, ut ad
 “ exactam temporis rationem, qui primo vita
 “ excefferint, subsequentes antecedant.”

Extant ex ejus versione Aristotelis Organon physicarum auscultat. libri VIII. De coelo IV. De anima III. Ethicorum ad Nicomachum X. Analytica postrema, et Porphyrii Anagoge. Jussu Cosmi Medicis nonnullos ex hisce Aristotelis libris transtulit. Qua de re Marsilius Ficinus praef. in Xenocratis de morte librum ad Petrum Cosmi F. “ Cosmus, ut in primis philosophiae
 “ sacris initiaretur, nonnullos Aristotelis libros
 “ converti ab Jo. Argyropylo, viro doctissimo,
 “ voluit, eosque diligentissime legit.”

Aristotelis speciatim ethica Cosmi nomine traduxit, publiceque deinde explicuit; illiusque potissimum expositiones exhibet commentarius Donati Acciajoli ipsius discipuli, ipsi Cosmo dicatus. In epist. dedicat. de Argyropylo haec habet Donatus: “ Cum post interitum quorun-
 “ dam doctissimorum hominum studia Floren-
 “ tina magna ex parte remissa viderentur, venit
 “ in hanc urbem Argyropylos Byzantius, vir
 “ ingenio

“ ingenio praestans summusque philosophus, ut
 “ juventutem literis Graecis ac bonis artibus
 “ erudiret: jamque plures annos doctrinam tra-
 “ didit nobis tanta copia, tam multiplicibus va-
 “ riisque sermonibus, ut visus sit temporibus
 “ nostris veterum philosophorum memoriam re-
 “ novare. Sed inter caetera philosophiae opera
 “ cum Aristotelis libros, qui ad Nicomachum
 “ de moribus scribuntur, mirifice esset com-
 “ plexus, eos tuo nomine Latinos fecit, publi-
 “ ceque deinde explicuit, non sine magna au-
 “ dientium approbatione. — Ego una cum
 “ plerisque aliis, qui hujus quoque praeceptoris
 “ disciplinam sequuntur, in iis audiendis prae-
 “ cipuam curam diligentiamque adhibui, ut ea
 “ tantum documenta perciperem, quae ad bonos
 “ mores et rectam vivendi rationem conferrent;
 “ postea vero cum viderem hos libros a te et ab
 “ iis omnibus, qui ingenio vehementer excel-
 “ lunt, libentissime legi, ulterius progrediendum
 “ ratus, expositionem hujus doctoris accommo-
 “ datam praecipue menti philosophi literis man-
 “ dare constitui, ut ii qui adesse non potuerunt,
 “ et harum rerum desiderio tenerentur, haec
 “ quae nos ex ejus ore accepimus, percipere et
 “ ipsi pro arbitrio possent. — Verum tibi, Cosme,
 “ ac Petro filio haec omnia accepta referri de-
 “ bent, quorum opera factum est, ut ex uberrimis
 “ sermonibus hujus summi philosophi an-
 “ tiquorum more ad cives vestros manaret do-
 “ ctrina, et in Florentia urbe, in qua caeterae
 “ artes magnopere vigent, floreret etiam quoad
 “ fieri potest studium sapientiae,” etc.

Libros

Libros physicae auscult. his traduxit prius raptim et paraphrasticè, postea strictius, uti ipse scribit in epist. dedic. ad Petrum Cosmi F. “ Superioribus annis prope studiorum nostrorum “ exordia, quae patrem tuum, divinum hominem illum, et te auctorem habuerunt ac “ fautorem, sapientissime Petre, libri naturalis “ auscult. Aristotelis raptim traducti cum legentur patri oblati sunt, recte quidem sententias referentes auctoris; latius autem eas “ explicantes pluribusque verbis, ut auditores “ optarunt ac postularunt: et illi namque faciliorem cognitu reddi doctrinam hoc pacto putarunt, et ipse voluntati eorum consentaneè rationi non obsequi non humanum esse existimavi. Nunc vero alio longe praestabiliore modo, legibusque muneris hujusce magis accommodato, libros eosdem traductos nonnullorum hominum postulatione tibi offero.” Ibidem testatur se nonnullos alios Aristotelis libros ejusdem Petri nomini antea inscripsisse.

Tractatus ejus De processione Spiritus Sancti et concilii Florentini decreto, ad Cosmum, ipsiusque jussu scriptus, extat ab Allatio Graece et Latine editus in Graeciae orthodoxae tomo I. In fine pollicetur, “ Latiorè posthac, si averterit Cosmus, de rebus divinis sermonem se habiturum, accuratiusque theologicas sententias recensiturum.”

Ejusdem comparatio veterum imperatorum cum hodierno; consolatio ad Constantinum Palaeologum; ad eundem De regno scriptum; et in Joannem Palaeologum, Parisiis serventur in cod. regio 56.

Ilius

Illius solutiones quaestionum, quas proposuerunt philosophi et medici quidam ex Cypro insabentur ibid. in cod. reg. 1929.

In papam Nicolaum scriptum ejus quoddam extat in bibl. Hispanica Scorialensi.

Celebratur a Florido Sabino^b tanquam unus e Graecis illustrioribus, recensitis inae olim eo Bessarione, Trapezuntio, et Gaza.

Janus Pannonius :

Jure dedit clarum tibi porta Argentea nomen,
Qui nitidum ad sophiam tam bene pandis iter.

Idem Aristotele ab eo verso :

Gentia magna tibi, de Graio qui facis ut sim
Italus, et facilis qui modo durus eram.

Vix bene nota meis olim mea dicta Pelagis,
Te duce, nunc Latii en patuere viris.

Quid quod consanguinei, quod sis interpres et
autor,

Possidet et geminum Graecia nostra decus?

Scriptores alios ipsi vertere Quirites,

At me gentili munere Roma legit.

JOANNEM ARGYROPYLUM JUNIOREM Graecum, qui verterit Aristotelis De interpretatione librum, commemorat Gesnerus in bibliotheca, senioris hujus haud dubio filium, quamvis Raphael Volaterranus meminit tantum Isacii illius filii, nobilis musici, qui ei fuerit superstes. At credibile est Joannem ante mortem patris obiisse.

^b Apolog. in L. L. calum.

Alium

Alium filium habuit nomine Bartholomaeum, juvenem eruditum, qui dum Romae versaretur apud Bessarionem cardinalem, cui fuerat a patre commendatus, a grassatoribus quibusdam ita vulneratus est, ut paulo post expiraret anno MCCCCLXVII. De cujus interitu extat epistola ad Joannem Argyropolum patrem consolatoria Jacobi Picolominei cardinalis Papiensis, Bessarionis cardinalis rogatu conscripta, in qua haec leguntur: “ Doluit supra modum nefario scelere
 “ Paulus (pontifex) nec ingemuit aliter, quam
 “ si de filio nuncium id accepisset, grassatores,
 “ anxia investigatione missis qui ad vias acci-
 “ perent, jussit conquiri. Requisivit etiam ho-
 “ ris pene singulis, an aliqua vitae spes habe-
 “ retur, et excedenti peccata fragilitatis nostrae
 “ indulgit. Ipse vero Pater Nicenus, qui vul-
 “ nera illius corde suo exceptit et consolationem
 “ non invenit, septem adhibitis medicis, ab ore
 “ morientis nunquam discessit: nullum leva-
 “ minis aut ministerii genus intemptatum re-
 “ linquens, sed contrahens undique omnia, per
 “ quae tam charo apud se posito pignori servari
 “ spiritus posset. Imprimis autem viaticum
 “ futurae quietis plenum perfectumque, sensi-
 “ bus adhuc integris, ministrare curavit, quod
 “ ille non minori religione accepit, quam pie-
 “ tate tantus pater impenderit. In complexu
 “ denique et benedictionibus suis creatori ani-
 “ mam reddidit. Eum porro defunctum flevit
 “ omnis curia, atque ad sepulchrum usque,
 “ non privati alicujus, sed principis pompa est

Inter ejus epistolas numero 200.

“ profe-

“ profecuta, ut plane fit indicatum, quanti fi-
 “ lius et in eo pater apud nos haberentur.
 “ Monimento autem intra basilicam Petri in-
 “ dultus est locus parte admodum celebri, quae
 “ Calistum continet ejus nominis tertium, et
 “ nec nisi magnis indulgeri est solitus. Ad
 “ summos quoque basilicae gradus, qui extra
 “ basilicam sunt, vicarius templi cum omni
 “ sacerdotum collegio funebri solemnitate ca-
 “ daver excepit. Si majus aliud potuisset con-
 “ ferri, contulissent libenter desideria nostra.
 “ Dileximus etenim illum, et excellenti doctri-
 “ nae suae deberi judicavimus omnia. Videns
 “ ego Nicenum nostrum tanta affectum moesti-
 “ tia, ut sine lacrymis scribere horum quicquam
 “ non possit, ne perirent apud te sua et caete-
 “ rorum officia, commemoranda tibi ea pu-
 “ tavi.—Ita tu ex me audiens Bartholomaeum
 “ tum in fideli patris sui ministerio accepisse
 “ vulnera, et plenam religionis mortem obiisse.”
 Idem Papiensis in epistola proxime subsequente
 ad Bessarionem : “ Secutus dignationis tuae
 “ consilium scripsi Joanni Argyropolo de obitu
 “ filii : magis id agens, ut officia in se tua ille
 “ agnosceret, quam ut in tanta doctrina conso-
 “ lationem a me ullam acciperet. Distulit dies
 “ multos responsum ; credo propter animum
 “ nondum ex moestitia recreatum. Respondit
 “ tandem, satis ostendens quantum possit hu-
 “ manitas. Doleo vicem hominis docti ferentis.
 “ mollius hunc ejus casum, quam tantae vir-
 “ tuti conveniat.—Mitto tibi exempla litera-
 “ rum, ut ex meis promissum officium, ex il-
 “ lius

“ lius vero multam sine robore doctrinam in-
 “ telligas.”

De tempore quo versiones suas confecit Argy-
 ropylus mire fallitur Erasmus, quum in praefa-
 tione in Aristotelis opera Graece Basileae edita
 ait illum eas confecisse, postquam ab Aldo opera
 Aristotelis fuissent edita : h. e. post an. MDXCV.

“ Principio fateor, inquit, plurimum gratiae
 “ deberi Aldo, qui primus omnium sua indu-
 “ stria typis Graece vulgarit autorem, quo vix
 “ alius lectu dignior, nam antehac illum habe-
 “ bamus, sed ita versum, ut ad intelligendum,
 “ Delio, quod aiunt, natatore esset opus, si
 “ modo excipias quae vertit Theodorus Gaza,
 “ in hoc genere felicissimus, et Leonardus Are-
 “ tinus. Nam Argyrophilum arbitror post edi-
 “ tionem Aldinam eam provinciam aggressum.”

Volaterranus ait illum “ aliquot Aristotelis
 “ libros convertisse magis eleganter quam fide-
 “ liter, cum in hoc philosopho, haud aliter
 “ quam in sacris libris, verbum verbo reddere
 “ oporteat.”

Thuanus in hist. de Joachimo Perionio verba
 faciens : “ Is cum Aristotelem a Jo. Argyropylo
 “ fideliter potius, quam ornate versum auribus
 “ Latinis proponendum statuisset, dum elegan-
 “ tioris styli potius quam veri rationem plerum-
 “ que Ciceroni suo addictus habet, in contra-
 “ riam ab Argyropylo reprehensionem inci-
 “ dit, etc.

Huetii dialogus De claris interpretibus “ CA-
 “ SAUB. Eadem aetas Theodorum Gazam et
 “ Joannem Argyropyllum tulit, de quorum fa-
 “ cultate praeposterum extat Pauli Jovii judi-
 “ cium :

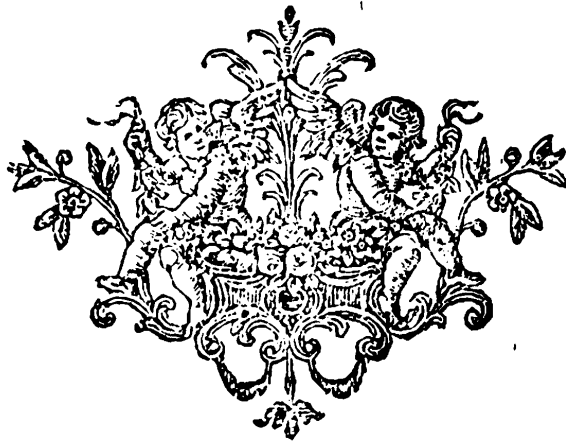
“ cium : Gazae quippe ita extollit, Argyropyli
 “ vero ita elevat industriam, ut huic istum abs-
 “ que ulla controversia anteponere videatur.
 “ Idem de Theodoro Gaza sensit Erasmus, in
 “ vertendo enim praecipuam ei laudem tribuit.
 “ Ego vero secus arbitror, quod summorum
 “ hominum pace dixerim ; ut enim praecipuum
 “ doctrinae decus Gazae concedamus, et solerter
 “ excogitatis vocabulis, quibus res Latinis ig-
 “ notas exprimeret, Romanam linguam locu-
 “ pletasse demus, pleraque tamen vel Latine
 “ parum, vel perplexe etiam, tum solute, et
 “ phalerato sermone explanasse fatendum est :
 “ strigosior autem, ut voles, et obsoletior Ar-
 “ gyropylius, castior certe et pressior, Aristote-
 “ lem, tuis enim verbis, Thuane, libenter utor,
 “ fideliter potius quam ornate versus auribus
 “ Latinis proposuit. FRONTO. Equidem Ar-
 “ gyropylium interpretem fortasse non malum,
 “ et tolerabilem, sed cum Gaza minime con-
 “ ferendum credideram : hic enim, assentiente
 “ Nannio, sententiarum diligenter servavit fi-
 “ dem, indolem vero tanta felicitate expressit,
 “ ut Graecorum majestas, dignitas, et affectus
 “ extent in Latinis : Argyropylius vero repre-
 “ hensus est a multis, nec flaccescens ipsius ora-
 “ tio aspirare ad Gazam potest. CASAUB.
 “ Pulchre tibi constas, Fronto, ut eos, qui fu-
 “ sum atque tractum amplexantur dicendi ge-
 “ nus, anteponas ; attenuatos vero et adstrictos,
 “ fidos licet, contemnas. Non efficies tamen
 “ quin major quidem eloquentiae laus Gazae,
 “ accurate tamen interpretandi Argyropylo de-
 “ beatur.”

Q

De

De Demetrio quodam Argyropylo, Joannis fortasse fratre, specie tenus philosopho, extat hujusmodi epistola Francisci Philelphi ad Andream Alemannum, dat. MCCCCLI. “ De-
 “ metrius Argyropolus isthac iter facturus in
 “ urbem Romam petiit a me, ut se tibi per
 “ literas commendarem. Quod mihi tam fa-
 “ cile est, quam quod facillimum. Modo in-
 “ telligas eum esse Demetrium, qui cum gra-
 “ vitate ac vero nihil habuerit commune un-
 “ quam. Ex librario non inepto, quantum ad
 “ formam literarum attinet, vult videri philo-
 “ sophus: id quod ex ornatu capitis longiore
 “ quam pallio tibi facile fuerit judicare. Nam
 “ neque vitae institutis neque doctrina ulla phi-
 “ losophi quicquam sapit. Verum lingua est
 “ et celeri et expedita et suavi, ut Graecorum
 “ nemini cedat: voce quoque et clara et so-
 “ nora. Rem omnem tenes. Ita tibi hominem
 “ commendo, ut illi adsis, et tecum habites.

C A P.

C A P. II.

DE DEMETRIO CHALCONDYLE.

CIRCA an. MCCCCLXXIX. ad profitendum in Gymnasio Florentino a Laurentio Medice invitatus est DEMETRIUS CHALCONDYLES (nonnullis minus recte Chalcondylus, aliis Chalcocondyles) Atheniensis natus, Theodori Gazae discipulus; qui aemulum ibi perambitosum habuit Angelum Politianum, cui unum ex filiis suis in disciplinam tradidit Laurentius, ut praeceptorum aemulatione ad discendum magis accenderetur. Extant tamen in laudem ejus Politiani tum juvenis epigrammata quaedam Graeca, unde illum dignoscimus post mortem Gazae, adeoque post annum MCCCCLXXVIII. Florentiae profiteri coepisse. Epigrammatum istorum Latinas versiones, etsi prosa tantum conceptas, hic apponere libet. Primi Graeca legere est supra in Theodoro.

*Ex quo utique Theodorus in coelum
Ivit, et ut quidem hirundinis pullos,
Matre pugnis infantuli de medio sublata,
Involucres reliquit hic in nido,
Frustra div cibum hujus expectantes,
O Demetri, omnes miseri sane
Nunc supplicamus. Tu vero mitis accedens
Esurientibus Sophiae cibum nobis
Da. Tu nunc solus es dulcis nutricius.*

Q 2

Aliud:

Aliud :

*Sirenum fugit dulcem olim concentum Ulysses,
O Demetri, tuum vero nequaquam carmen fu-
gisset.*

*Etenim ego dulcis potus coenaeque indigens
Heri tuum non invitus carmen bibi et comedi.*

Aliud ad studiosos :

*Fugite Pieridum confertim euntes cultores tellurem,
Univerſus Heliconiadum venit in urbem chorus.
Quod si quis rurſum illius thalamos et aedes quaerit,
Chalcondyli pectora incolit.*

Neque inter eos exardere coeperunt inimitiae, donec Politianus ipse easdem literas publice profiteri incipiens, ob facundiam Latinam longe illustriorem, Florentinae juventutis encomia in se converteret. Post Laurentii principis obitum, h. e. anno five aemuli sui insolentia pertaesus, five illius gloria in Latinis praesertim literis obscurari se aegre ferens, Mediolanum secessit a Ludovico Sfortia accitus. Ubi postquam multos annos non sine magna nominis celebritate docuisset, fato functus est octogenario major, paulo antequam Galli Julii pontificis et Venetorum armis Italia pellerentur, i. e. circa an. MDX.

Eum anno MCCCCLXXI. commendaverat Nicolaus Perottus archiepiscopus Sipontinus Jacobo Papiensi cardinali, legatum tum Perusiae agentem, ut ad cathedram aliquam Perusiae eveheretur: qua de re extat Papiensis ad Sipontinum ^a epistola hujusmodi :

^a Num. 401.

“ Tuo

“ Tuo testimonio de Demetrio nostro ap-
 “ prime sum delectatus: neque enim iudicio
 “ falleris: epigrammate autem imprimis, cui
 “ et gravitas, et nitor, et non diffluens Latini-
 “ tas inest. Gratulor in viri hujus cognitionem
 “ venisse, et tibi gratias ago. Ero posthac non
 “ amicus tantum, sed doctrinae suae laudator,
 “ atque ingenii. Ut tu mihi eum dedisti, ita
 “ vicissim illi res sponde. Doleo in hunc an-
 “ num conduci eum non posse. Cathedrae om-
 “ nes jam sunt destinatae, et dicta salaria. Si
 “ admonitus desiderii hujus non dies multos
 “ ante fuisset, erat virtuti suae non incommo-
 “ dus locus.”

Hunc multorum suffragio tulit Lilius quidam
 Tiphernas ad doctrinam quantum video dexter.
 “ Si veniens annus me legatum, Demetrium
 “ id ipsum optantem habebit, implebit accu-
 “ mulate quod quaerimus.”

Inter viros eruditos, quos Nicolaus V. ponti-
 fex ad libros Graecos Latine vertendos Romam
 advocavit, recensetur ab Aenea Sylvio in Europae
 descriptione, cap. 58. Demetrius Graecus, quem
 eundem fuisse cum Demetrio nostro dubitari vix
 potest, quamvis obiit Nicolaus pontifex anno
 MCCCCLV. unde constat Demetrium tum fuisse
 admodum juvenem; et in Italiam concessisse
 ante Constantinopolim expugnatam verisimile sit:
 “ Acceptissimi ei fuerunt in transferendis ope-
 “ ribus Georgius Trapezuntius, Laurentius Val-
 “ la, Petrus Candidus December, et Georgius
 “ Castellanus, item Demetrius natione Grae-
 “ cus; qui soluta oratione utentes, cum ponti-

Q 3

“ ficiis

“ ficis aures mirifice oblectarent, nihil ex eo
 “ quod peterent non abstulerunt.”

De eo sic Jovius : “ Demetrius Chalcondyles
 “ diligens Grammaticus, et supra Graecorum
 “ mores, cum nihil in eo fallaciarum aut fuci
 “ notaretur, vir utique lenis et probus, scholam
 “ Florentiae instauravit, desertam ab Argyro-
 “ pylo, et a Politiano deficientibus Graecis oc-
 “ cupatam : sed ambitioso peracrique aemulo
 “ multis bonis malisque artibus suggestus locum
 “ et nomen defendendi Demetrius cessit, La-
 “ tina praesertim facundia inferior, et ob id
 “ rarefcente auditorio a juventute destitutus,
 “ quandoquidem vel apprimè doctus, facile je-
 “ junus et hebes, lascivis et delicatis auribus vi-
 “ deri poterat : quibus Politiani decantantis, et
 “ varios spargentis flores, jucunda argutaque vox
 “ et falsa comitas mira dulcedine placuisset. Sed
 “ mansit Demetrio honestus gratiae locus apud
 “ Laurentium, vel infesto et oblique semper
 “ incessente Politiano, qui cum neminem e
 “ Latinis sibi parem pateretur, Graecis ipsis eru-
 “ ditior existimari volebat. Divisit idcirco mu-
 “ nera Laurentius, ut aemulationis lites diri-
 “ meret ; et filii praeceptorum contentione ad
 “ discendum accenderentur. Sed eo principe
 “ virtutis eximiae morte sublato, Demetrius
 “ Mediolanum a Ludovico Sfortia accitus est,
 “ abducta secum uxore Florentia, e qua jam
 “ liberos susceperat. Nec multo post profi-
 “ tendo perscriptoque utili volumine, rudimenta
 “ Grammaticae publicavit, quod Theodori,
 “ quanquam insignis liber De Arte eadem, uti
 “ pro”

“ provectis et doctis scriptus, durior videretur.”
 Idem alibi in Politiani vita : “ Professusque de-
 “ mum in gymnasio Graecas pariter Latinas-
 “ que literas, tantos in se excitavit clamores, fa-
 “ vente juventute, ut Demetrius Chalcondyles,
 “ vir Graecus, praestantique doctrina, uti aridus
 “ atque jejunus a discipulis desereretur.”

Carionis chronicon a Melanchthone et Peu-
 cero auctum : “ Post Argyropyllum studia Grae-
 “ cae linguae in Florentina schola gubernavit
 “ Demetrius Chalcondyles, Atticus homo, sed
 “ inde pugnaci et saeva ambitione Politiani eje-
 “ ctus, Mediolanum se contulit.”

Primum obtinet locum inter illos viros eru-
 ditos quos, in prooemio Cabalae ad Leonem X.
 scripto, dicit Jo. Reuchlinus a Laurentio Me-
 dice accitos fuisse Florentiam ad bonas literas
 ibi excolendas. “ Ad hoc nobis eum fateri
 “ oportet commodius natum esse perinde at-
 “ que coelitus demissum, ut post eloquentiae
 “ disciplinas et bene dicendi artes a Petrarchis,
 “ Philelphis, Aretinisque rhetoribus ante juven-
 “ tuti Florentinae traditas, quo esse absque con-
 “ troversia possent cives cunctis nationibus ex-
 “ teris nitidiore scribendi calamo et puritate
 “ linguae ornatiores, ipse tandem patriae in-
 “ ferret quoque illam expultricem vitiorum sa-
 “ pientiam et arcanorum investigandi rationem,
 “ quae in libris et monumentis priscorum ad
 “ sua usque tempora latuissent. Ad id provin-
 “ ciae diligenter accivit undequaque doctissimos
 “ viros, quibus cum rerum scientia etiam satis
 “ esset eloquentiae, Demetrium Chalcondylen,
 “ Marsilium Ficinum, Georgium Vespucium,

Q 4

“ Chri-

“ Christophorum Landinum, Valorem, Ange-
 “ lum Politianum, Joannem Picum Mirandulae
 “ comitem, caeterosque orbis eruditissimos, qui-
 “ bus antiquorum solertia et arcana vetustas ma-
 “ lignitate casuum oblitterata in lucem rediret.
 “ Hoc egere summi viri certatim. Nam docuit
 “ hic, commentabatur alter, legerat iste, inter-
 “ pretatus est ille, ac linguas vertit in linguas.”

Extat illius ad Joannem Reuchlinum epi-
 stola Graeca dat. ex Florentia *αυσα ερει* (in
 Lat. versione, MCCCCLXXXI anno) Junii XI.
 de fratre Reuchlini ei in disciplinam tradito in-
 ter epistolas illustrium virorum ad Reuchlinum
 ed. MDXIX. et alia Latine de re eadem dat.
 Florentiae XVI. Junii MCCCCLXXXI, ubi se in-
 scribit Atheniensem.

Ejus studio et cura primo typis excusum
 est dictionarium Suidae Graccum Mediolani
 MCCCCLXXXIX. Cui editioni praefigitur ipse
 praefatiuncula Graeca, et Joannis Mariae Cata-
 nei, ipsius discipuli, epistola nuncupatoria ad
 Albertum Pium, cum ejusdem discipuli alius,
 Antonii Motta, hoc tetrasticho :

Demetri, aeternos debet tibi mundus honores,
 Quod dignum, quod tam nobile tradis opus ;
 Debet Motta magis, caro cui tanta resultat
 Gloria discipulo, te duce quanta datur.

Carmen aliud adjecit Antonius, quo Medio-
 lani maxime tunc temporis viguisse Graeca studia
 docet ;

Olim Phocis erat doctis celebrata poetis,
 Unde novum exhausit funditus Ascra melos.
 Proximus

Proximus huic Helicon, rivo forte aemulus illi,
 In quo tam expreffit nobile Smyrna fophos.
 Cadmeas Dircaeus olor volitare per arces
 Dicitus et immenfo eft perftrepuiſſe ſono :
 Dignius Inſubri Suidae decus exit ab urbe,
 In cujus lapſa eſt Graecia tota finum.

Ad finem ſubjicitur Joannis Salendi carmen in
 Demetrii laudem :

Majeſtas, decus, et nitor vetuſtus
 Argoi eloquii perire viſus,
 Et torpere gravi prius veterno
 Sermo Cécropius, fophoſque Achaeum,
 Noſtra cognitione jam remotum,
 Propter barbariem parum ferendam,
 A cenſoribus utriuſque linguae.
 Quum fruſtra appeteretur in poetis,
 Greſſu liberiore concitatis,
 Et campo uberiore devagatis ;
 Quumque omnis quereretur ordo Phoebi
 Eſſe interprete nunc opus perito,
 Et muſae Argolicae locum rogarent
 In terris Latii feracis, atque
 Scirent Hesperiae finum beatum ;
 Demetri, auſpiciis bonis in oras
 Veniſti has Italas polumque noſtrum,
 Graeca ut Pallade tunc parum vigente
 Poſſes erigere, et juvare triftes
 Moeſtas Pierides favore nullo
 Graii nectaris, aut decore cultas ;
 Qui, praeter reliquos tuos honores,
 Et praeconia multa quae mereris,
 Longis uſibus, arte, vel lepore,
 Nobis Attica ſcripta quo reſolvis

Tanta

Tanta cum gravitate, cum tenore
 Constanti, ut videaris ore fari
 Quo prius cecinere qui haec dederunt, etc.

Michaelis Marulli in illum carmen :

Dum per Hymettium diu
 Nequicquam apis quaerit vaga,
 In os sacrum Chalcondyli
 Et labra suaviflua incidens :
 Heus, inquit, aequales bonae,
 Huc huc adeste sedulae,
 Matrem videtis Attida.

Pierius Valerianus de litterat. infel. “ Deme-
 “ trius Chalcondiles, cui Graecae litterae aetate
 “ nostra ab interitu quodammodo vindicatae,
 “ quod nunc vigeant, debere fateantur, quot
 “ aerumnarum eventis oppressus miserabilem
 “ semper vitam egit? utque exilium et patriam
 “ cum universo Graeciae regno everfam, et er-
 “ rores, antequam ubi consistere posset, innu-
 “ merabiles omittam; quam miserum illud fuit
 “ quod susceptae prolis tam numerosae nullum
 “ unquam solatium percipere potuit, etc?”

Raphael Volaterranus in Anthropologia : “ Ex
 “ discipulis reliquit Theodorus Gaza Deme-
 “ trium, qui hodie praecipit Mediolani magna
 “ nominis ac famae celebritate.” Idem in
 Georg. lib v. “ Laurentius Medices Pisis scho-
 “ las liberalium artium instituit, Florentiae
 “ quoque Graecae disciplinae, Demetrio viro
 “ doctissimo adcersito.”

A Stephano Nigro Cremonensi professore Me-
 diolanensi, cujus fuerat praeceptor, introduci-
 tur tanquam praecipuus interlocutorum in dia-
 logo

logo De Graeciae antiquitatibus : a quo passim magnifice laudatur. “ Immo ne patrium
 “ quidem solum mutandum, si Stephani Nigri
 “ praeceptoris nostri iudicium, haudquaquam in
 “ hac praesertim re contemnendum, sequi (ut
 “ par est) voluerimus. Ipse enim (ut credo
 “ vos meminisse) quatuor consuevit viros quam
 “ saepissime sua oratione celebrare, quos inter
 “ utriusque literaturae peritissimos principatum
 “ facile obtinere ingenue fatebatur, Demetrium
 “ scilicet Chalcondylem praeceptorem suum,
 “ qui jam diu in hac nostra inclyta civitate
 “ publico conductus stipendio Graecas docet li-
 “ teras : Joannem Lascarium, qui nunc Venetiis
 “ honorificentissime regium agit legatum : Mar-
 “ cum Musurum Cretem, qui Patavii publice
 “ proficitur ; Aldum Romanum, cujus opera
 “ ac studio respublica literaria plurimum adau-
 “ cta est : Demetrium tamen Chalcondylem
 “ caeteris, cum aetate, ac rerum usu, tum vel
 “ maxime doctrinarum orbe praeferebat.—
 “ Quid mihi Demetrii humanitatem praedicas ?
 “ quem omnes tam Latini quam Graeci, qui
 “ ejus consuetudine usi sunt, humanissimum,
 “ doctissimum, prudentissimum, continentissi-
 “ mumque praedicare nunquam desistunt. Non-
 “ ne Stephanus Niger praeceptor noster, qui ei
 “ tot annos assiduam operam dedit, quique sem-
 “ per inter intimos ejus familiares extitit, tan-
 “ tam eruditionem, tantam frugalitatem, tam
 “ candidos mores, ut aetatis nostrae mortalium
 “ nemini postponendus videatur. Ad eum tan-
 “ quam ad alterum nostri temporis Socratem
 “ proficiscamur.—Scias tibi quam brevissima

“ opus

“ opus esse oratione: est enim Laconicae ora-
 “ tionis quam studiosissimus—Nam et natione
 “ Graecus es (ait ad eum interlocutorum alius)
 “ et ea familia ortus, eo praeceptore a crepundiiis institutus, iis exornatus disciplinis, ea
 “ Graecarum ac Latinarum rerum cognitione
 “ praeditus, ut, etc.”——Subdit Stephanus Nigger in erratis dialogi sui typographicis, scribendum esse non Chalcondylus, sed Chalcondyles.

Janus Parrhasius, ipse gener, in quaesitis per epistolas sylloge III. ep. VII. ad Augustum Baldum Patavinum: “ Cum Demetrium (inquit) Chalcondylem secundum Deum parentemque colas, ab eoque plus eruditionis in ipsis tuis pene laribus hausisse te praedices, quam a caeteris omnibus in ipsa Graecia, meque tum in foceri honorem, tum mea in te impulsus observantia diligas,” etc. Idem syllog. VI. ep. XXXVI. ad Georgium Trifinum: “ Praedicantem Demetrium focerum (qui tam falli nescit quam mentiri) virum minime blandum, saepe audivi, neminem ex ejus auditoribus adeo brevi tantum profecisse.” Rursus syllog. IV. variarum annot. “ Suffragatur huic opinioni Demetrius Chalcocondyles, ut Atheniensis et Graecus homo doctissimus, et quem Gazae discipulum studiorumque successorem possis agnoscere.”

Joannes Manardus in epistolis medicinalibus
 a “ Demetrii Chalcondyli viri doctissimi et integerrimi.”

Gyraldus de poetis sui tem. I. II. “ Em. Chrysolorae carmina nulla me legisse memini,

^a L. I. Ep. 2.

“ sicuti

“ sicuti nec Demetrii Chalcondyli viri profecto
 “ in interpretandis auctoribus celeberrimi : cu-
 “ jus et Grammaticae liber extat, ejusque non-
 “ nullae epistolae.”

Ficino dicitur Demetrius Atticus ; in libro VI.
 De immortalitate animorum, cap. I. his verbis :
 “ Id vero non mihi solum videtur, sed etiam
 “ cum superioribus diebus apud Bernardum
 “ Bembum tuum, clarissimum equitem, at-
 “ que hoc tempore Veneti senatus oratorem,
 “ convivio discumberemus, meministi (ut ar-
 “ bitror) idem Antonio Chronico Veneto, ac
 “ Demetrio Attico disputatoribus argutissimis
 “ visum fuisse,” etc.

Joannes Streler Germanus epist. ad Reuchli-
 num data Florentiae : “ Dominus Demetrius
 “ nunc Mediolani legit : quem habituri simus
 “ hic, qui Graece legat, postea significabo.”

De illius institutionibus grammaticis Erasmus
 in praef. Grammaticae Gazae. “ Hoc erroris
 “ Demetrio imputant Chalcondylo, viro tum
 “ probo, tum erudito : sed cujus mediocritas
 “ exactum illud ac sublime Theodori judicium
 “ haudquaquam assequi potuerit.”

Melchiori vero Volmario, Grammatico eru-
 ditissimo, usque adeo placuere Demetrii institu-
 tiones, ut in earum editione sua, mire utiles
 esse Graece initiandis in ipso titulo affirmet, et
 tantum ei tribuit, ut ad eum unum facile in
 hoc genere palmam deferret. Et Petri Danesii
 judicium fuit, “ non ullum esse Graece initi-
 “ andis autorem perinde accommodum.”

Ut Volmarius has institutiones ederet, Bu-
 daeus

daeus auctor fuit. Fallitur vero Ger. ^b Vossius, cum dicit Volmarium primum eas publici juris fecisse. Habemus in bibl. Bodleiana editionem Volmariana illa longe vetustiore, absque ulla vel anni vel loci adnotatione.

“ Uxor ^c Demetrii virili industria familiam
 “ regebat, ipso sene et literarum studiis occu-
 “ pato : sed ea libertas in mire foecunda uxore
 “ dubiam pudicitiae famam fecit : quanquam
 “ tres filii ipsam veri patris effigiem ore Graeco
 “ penitus referrent.”

Theophilus natu maximus in Graecis a patre, in Latinis a Jano Parrhasio, in utrisque a Jano Lascari institutus fuit : juvenis indole clara, sed, juxta Jovium, turbulentus, qui subdit illum cum Ticini Homerum profiteretur, nocturno et petulanti certamine confossum interiisse paulo ante obitum patris, qui nihil de interitu ejus, occultante matre, didicerat.

Faventius de eo Pierius Valerianus : “ Ex
 “ maribus Theophilum ingenio et eruditione
 “ praestantem habuit Demetrius, qui quo spei
 “ majoris esse coeperat, eo acerbiores patris
 “ luctum fecit. Sub doctissimo enim patre,
 “ mox et sub Joanne Lascare, cujus et contu-
 “ bernio et clientela perquamdiu usus fuerat,
 “ multum profecerat ; Graecisque et Latinis lit-
 “ teris apprime eruditus erat. Profectus hinc
 “ Papiam ad altiores disciplinas magnam de se
 “ concitarat expectationem, cum nocte quadam,
 “ dum apud amicos coenatus domum se re-

^b De arte Gram. l. r.

^c Jovius.

“ cipit,

“ cūpīt, ab iis, qui alienae virtuti invidebant,
 “ interfectus est.”

Huc spectat illud incerti :

Vivens corona nobilis juventutis
 Circundabaris undequaque, Demetri,
 Dum ostenderes iter per Atticos campos.
 Certe beatus, si obtigisset morienti
 Doctam videre tibi superfitem prolem :
 Oculumque claudi languidum a tuis natis,
 Aut hoc sepulchrum lachryma illorum spargi.

Laudes ejus habes apud Janum Parrhasium,
 qui testatur se Demetrii filios pro suis educasse ;
 oratione ante praelectionem epist. Cic. ad Atti-
 cum : “ Demetrii soceri filios pro meis educa-
 “ bam, nec alio prosequer affectu quam si
 “ ipse genuissem : crebro concinens illud Appii,
 “ Suae quisque fortunae faber est. Offendit
 “ hoc, ut apparet, immitem deam : initaque de-
 “ nuo nocendi via, proh facinus, in medio stu-
 “ diorum cursu Theophilo manus injecit, eo-
 “ rum quos asciveram natu maximo, philoso-
 “ phiae jam candidato, quodque difficulter ali-
 “ qui credent, ipsi Demetrio patri jam tum fere
 “ aequando. In quo tantum probitatis, erudi-
 “ tionis, ingenii, industriae, studii, memoriae
 “ denique fuit, ut brevissimo spatio omnia vitae
 “ munera peregisse videretur.”

Basilus Chalcondyles, mira ingenii indole,
 evocante Leone X. pontifice, ut in Gymnasio
 Romano juventutem doceret, paucis mensibus
 ex lenta febre contabuit. Patris sui in Graecis

° Jovius.

disci-

discipulus fuerat Basilius; Parrhafii in Latinis; in utrisque Jani Lascariis; perinde ac alter Theophilus. Mortem ejus his verbis deflet Parrhafius: “^d O male vivacem senectutem meam! “ Quo me nunc vertam miser? ad quem con- “ fugiam? cujus judicio posthac utar? cui “ pectoris intima committam? quando non “ modo T. Phaedrum, cujus humanitate, pru- “ dentia, amore, fide recreabar: sed etiam “ (quod scelus!) uxoris meae fratrem Basilium “ mors fortunae fatelles eripuit, illius quoque “ calamitatis solatio suffecturum, mihi non “ minus ob alia charissimum quam quod affi- “ nis: quippe quem corporis et animi praecla- “ rissimae dotes, emendatissimi mores, inge- “ nium praecox, acre, varium, flexibile, mul- “ tiplex, etiam vobis omnibus commendabat: “ a quo sic utriusque linguae proprietates expri- “ mebatur, ut utramcunque attingeret, ad eam “ demum natus appareret. O fragilem condi- “ tionis humanae sortem! Decessit in primo “ flore aetatis egregius adolescens, posteritati “ plurimum profuturus, si virtutes ejus ema- “ turuissent, si, quae prius a Demetrio patre, “ quem nulla homine libero digna latuit disci- “ plina, si quae mox apud Janum Lascarim, “ humanarum divinarumque rerum scientia ne- “ mini secundum, plenis faucibus hauserat, ali- “ quando promere potuisset, ut non injuria “ Theophrastus moriens accusasse naturam di- “ catur, quod cervis et cornicibus vitam diu- “ turnam, quorum nihil interesset; hominibus,

^d Praelest. cit.

“ quorum

“ quorum maxime interfuisset, exiguam vitam
 “ dedisset. Nam si Basilio paulo longinquior
 “ aetas accessisset, O quot ingenii foetus edi-
 “ disset; cum vix a ferula abducta manu, prae-
 “ ter assiduas auctorum Graecorum solertesque
 “ expositiones, Hannibalis Romanorumque res
 “ in Hispania ac Italia gestas, ab Appiano fe-
 “ cretis operibus illustratas, Latii jure nondum
 “ donatas, adeo luculenter atque sententiarum
 “ fide verborumque splendore transtulit, ut un-
 “ decunque doctissimum Leonem X. admiratio
 “ legentem subierit ?”

Eiusdem Parrhasii epistola quaedam ad eum
 extat, quae est numero xxvii. syllogae quartae,
 ubi haec leguntur : “ Laudo propositum tuum,
 “ quod quae salebrosa tibi videntur, in Graecis
 “ ad patrem, in Latinis ad me refers; in
 “ utrisque ad ornatissimum virum Lasarin.
 “ Gloriarī sane merito potes, abs te deprehen-
 “ sum latentem in herba anguem, quam suspe-
 “ ctam nemo habuit. Animadvertisti pene puer
 “ ineptum sensum (apud Juvenalem)” etc.

Pierius Valerianus : “ Theophili germanus
 “ frater Basilius Chalcondyles summa et ipse
 “ Graecarum Latinarumque litterarum erudi-
 “ tione, sed longe majoris spei juvenis, vix quar-
 “ tum et vigesimum aetatis annum agens, cum
 “ summa omnium admiratione Graecas litteras
 “ in Romano gymnasio profiteretur, rapidissima
 “ correptus febris florentissima in aetate defun-
 “ ctus est magnus ille nimirum futurus, nisi
 “ fata tantillum id felicitatis everſae jam tum
 “ Graeciae sine regnis, sine republica ulla, sine
 “ viris propemodum, invidissent. Hoc enim

R

“ erepto

“ erepto, et Musuro sublato, vix unus tantum Joannes Lascares est superstes, qui literati nomen inter Graecos obtineat.”

Seleucus Demetrii filius natu minimus ad pubertatem non accessit.

Filiam ^e incomparabilis honestatis Jano Parthasio in matrimonium collocavit, quam demum post aliquam annorum seriem, eo jam mortuo, Leo pontifex maximus conducto Jano, ut Romae profiteretur, ipsemet auctoritate sua Romam traduci jussit.

Inter alios discipulos doctissimos, reliquit Demetrius Benedictum Jovium Novocomensem Pauli Jovii fratrem, quem nunquam patria pedem extulisse refert Paulus, nisi ut Mediolani Demetrium Graece profitentem pronunciationis causa audiret, quum jam linguam nullo praecunte magistro didicisset.

^e Pier. Valer.

C A P.

C A P. III.

De JOANNE ANDRONICO CALLISTO,
 TRANQUILLO ANDRONICO,
 ANDRONICO CONTOBLACA,
 GEORGIO HERMONYMO
 CHARITONYMO CHRISTONYMO,
 JOANNE POLONE.

R O M A E primum, deinde Florentiae (ante Demetrium Chalcondylem) potremo (ut videtur) Ferrariae, profitebatur JOANNES ANDRONICUS CALLISTUS, Thessalonicensis, philosophus Peripateticus, vir in literis Graecis ipsi Theodoro Gazae aut par aut etiam superior habitus. Florentiae viros clarissimos Angelum Politianum, Janum Pannonium, Georgium Vallam, aliosque complures discipulos habuit. Italia tandem post multos annos derelicta, in Galliam se contulit, ubi paulo post obiit admodum senex.

Unus omnium illorum, qui de Graecis istorum temporum eruditissimos scripsere, Raphael Volaterranus illius mentionem fecit, his scilicet verbis:
 “ Andronicus Thessalonicensis praeceptor in
 “ Graeca disciplina secundum Theodorum habebatur, forte et lingua patria superior. Nam
 “ unus omnes ejus sermonis autores evolverat:
 “ ac scientiam, quam Cyclicam vocant, praeterea Aristotelicam omnem disciplinam, probe

R 2

“ tenebat.

“ tenebat. Romae apud Nicenum vivebat,
 “ profitebaturque, non pari quidem virtuti e-
 “ molumento. Quapropter, sicuti plerique alii
 “ ejus generis, coactus est egestate urbem de-
 “ ferere, Florentiamque se conferre, ubi magno
 “ discipulorum concursu, inter quos Politianus
 “ fuit, aliquot annos professus, demum in Gal-
 “ liam Comatam penetravit, dum ibi majora
 “ sperat emolumenta: ubi parvo post tempore
 “ cum esset jam magnopere senex, morbo ex-
 “ tinctus est. Fuit alioquin pronuntiatione in-
 “ eptus, et qui praeter studium literarum nihil
 “ omnino rerum gereret.”

Meminit illius, tanquam sui praeceptoris,
 publiceque Aristotelis philosophiam, Homerum,
 atque Demosthenem Florentiae enarrantis, Janus
 Pannonius carmine ad Bartholomaeum Fon-
 tium :

Rurfus in Andronici doctum me confero ludum,

Qui tumidi nodos laxat Aristotelis :

Smyrnaeique docet jocunda poemata vatis ;

Jam populat Graios Dardana flamma vates.

Fulminei posthaec aperit Demosthenis artem,

Aequiparat nostri quem Ciceronis opus.

Memoratur a Pontico Virunnio tanquam Ga-
 zae amicus, et Georgii Vallae praeceptor.

A Joanne Frea nostrate, qui in Italia tum
 literis humanioribus operam navabat, in epistola
 quādam MS. ad Ludovicum de Carbonibus
 (Ferrariensem) his laudibus exornatur: “ Ad
 “ vos proficiscitur doctissimus vir Andronicus
 “ Graecus. Est sane in Graeca literatura adeo
 “ excellens, ut mea quidem sententia nemini
 “ hac

“ hac nostra aetate cedat, ne tuo quidem, ut
 “ bona venia dicam, Theodoro. Est praeterea
 “ modesto ingenio suavique et suae gentis vitio
 “ maxime alieno. Hunc igitur velim ample-
 “ ctaris ὡς τὸν φίλον φίλῳ, et eo magis ὅτι
 “ ἐμὸς καλαθύμιός ἐστι.——Tu fac sine tuis
 “ ad nos literis Andronicus non redeat.”

Nominatur Joannes Andronicus Byzantius a Francino Varchiense in epistola nuncupatoria ad Thomam Linacrum praefixa J. Pollucis Onomastico Florentiae ed. MDXX. “ Floruerunt
 “ nostra aetate Florentiae bonae disciplinae:
 “ cujus rei testes sunt-----Emanuel Chrysoloras,
 “ Jo. Argyropylus, Joannes Andronicus Byzan-
 “ tius, Demetrius Atheniensis, summa doctrina
 “ viri, Florentiam ad publicam lectionem ho-
 “ nesta mercede conducti.”

Ei cognomentum fuisse Callisto, intelligimus ex epistola Francisci Philelphi ad Pallantem Strozam data cal. Jan. MCCCCLXI. “ Quod
 “ me secundo loco ad scribendum hortatur, est
 “ quorundam librorum desiderium. Agit enim
 “ istic apud vos Andronicus Callistus noster vir
 “ disertus et doctus. Isti autem esse audio
 “ τὸν Παλαίφαλον περὶ παλαιῶν ἱστοριῶν ἢ τὸν Ρω-
 “ μαῖον Κορνῆτον περὶ ἀλληγοριῶν, ἔτι δὲ ἢ τὸν
 “ Σύγκελον γραμματικόν. Peto igitur abs te ma-
 “ jorem in modum, ut eos libros aut nobis ex-
 “ scribi cures mea impensa, aut ad nos ire,
 “ qui hic exscribantur, redituri ad dominum
 “ quamprimum.” Idem in alia ejusdem anni
 ad eundem epistola: “ De libris quid respon-
 “ derit Andronicus Callistus, ex tuis literis di-
 “ dici. Velim ex eo certior fias, apud quem

R 3

“ ejusmodi

“ ejusmodi libri hospitentur, apud Laurum
 “ Quirinum, an apud alium quendam. Ad
 “ haec audio Andronico isti esse Apollonium
 “ Gram. *περὶ συλάξεως ῥημάτων.*” Ferrariae
 tum vitam egit Pallas ille Stroza, ad quem scri-
 bit Philelphus, etsi civitate Florentinus, a Cos-
 mi Medicis factione in exilium actus : atque in-
 de cognoscimus Andronicum nostrum tum Fer-
 rariae fuisse versatum. Sed inde rursus Flo-
 rentiam videtur rediisse. Nam aliter fieri vix
 potuit, ut Angeli Politiani praeceptor esset, qui
 natus est an. MCCCCLIV.

Cognominatur etiam Callistus in titulis scrip-
 torum aliquot suorum, quae in voluminibus
 MSS. asservantur. Servatur enim in biblio-
 theca regia Paris. Graece Andronici Callisti mo-
 nodia de misera Constantinopoli. Ibidem in
 cod. 955. Andronici Callisti ad Georgium Pa-
 laeologum epistola. In cod. 1769. Andronici
 Callisti Peripatetici tractatus De physica scien-
 tia et fortuna. In alio cod. ejusdem Divisio
 physicae. Rursus, Andronicus Peripateticus De
 passionibus animae, de discendi cupiditate, de
 virtute, de divisione. Apud nos in cod. Laud.
 C. 90. quod exemplar transcriptum est ex Isaaci
 Casauboni : *Ἀνδρονίκου Περιπατητικῆς περὶ τῶν τῆς
 ψυχῆς παθῶν.* In indice quoque bibliothecae
 Scorialensis occurrit Andronicus Peripateticus
 De virtute.

Andronici Callisti epistola ad Nicolaum Se-
 gundinum Graeca servatur in bibl. Augustana.

Nicolai Secundini ad Andronicum de Mi-
 chaelis Apostolii adversus Theodorum Gazam
 libello, Viterbii scripto MCCCCLXII. habetur
 in

in bibliotheca Vaticana inter codices Heidelbergenses.

Bessarionis card. epistola ad Andronicum Callistum Philosophum habetur Graece in bibl. reg. Paris.

Tractatulum ejus De passionibus inscriptum, *Ἀνδρονίκου Φιλοσόφου Περιπατητικῆς περὶ παθῶν*, a Marco Margunio Cytherorum episcopo acceptum, et collatum cum alio exemplari ex Hispania ab Andrea Schotto allato, edidit David Hoeschelius anno MDXCIII (rursusque MDCXVII.) sub falso titulo Andronici Rhodii, Peripatetici philosophi; existimans illum eundem fuisse cum antiquo Andronico Peripatetico. Quem errorem vidit Ger. Vossius^a, hunc Rhodium fuisse juniorem persentiens. Sed nec Vossius, quo tempore hic noster vixerit, quicquam habuit comperti. Eodem modo (ne quis inde forte fallatur) erratur in indice codicum MSS. bibl. Bodleianae nuper impresso, ubi dicitur Andronicus Rhodius Peripateticus: cum tamen in ipso exemplari (Laudino praefato) nominatur tantum Andronicus Peripateticus.

Ejusdem esse existimo libellum De virtutibus et vitiis, quem sub incerto nomine tractatui De passionibus antedicto subjecit Hoeschelius.

Andronici scholia Graeca in Homerum Venetiis reservari in bibliotheca S. Joannis et Pauli monet Gesnerus: quem Andronicum ille existimat eundem fuisse cum M. Popilio Andronico, Grammatico veteri, cujus meminit Tranquillus. Eum vero mihi facile persuadeo non alium

^a De philosophia, c. 5.

fuisse quam Andronicum hunc Callistum, quem quidem Homerum publice enarrasse testatur Janus Pannonius.

Naudaeus in additamentis ad historiam Ludovici XI. Galliarum regis, meminit TRANQUILLI ANDRONICI DALMATAE, qui Parisiis ante Joannem Lascarium, sed post Georgium Hermonymum, sub Ludovico XI. rege, linguam Graecam stipendio publico professus sit. Utrum iste, quem Tranquillum Andronicum Dalmatam nuncupat Naudaeus, revera idem fuerit cum Joanne Andronico Callisto (de quo diximus) Theffalonicensi, quem testatur Volaterranus in Galliam secessisse, ibique brevi post fuisse defunctum, viderint academici Parisienses.

Eisdem temporibus in Germaniam venit Basileaeque privatim linguam Graecam docuit ANDRONICUS alius (si modo a Dalmata alius) CONTOBLACA cognominatus; cujus extat Latina ad Joannem Reuchlinum Phorcensem epistola data Bas. MCCCCLXXVII. quae sic se habet;

Andronicus Contoblaca natione Graecus, utriusque linguae peritus, Jo. Reuchlin Phorcensis
S. D. P.

TUUM modo ingenium literarumque Graecarum experti doctrinam, magnopere optamus atque hortamur, ut alios Graecas literas edoceas, quod multum conducet, nam non solum tibi id muneris prodesse, sed etiam audientibus honori fore arbitramur. Quare tua doctrina atque nostra auctoritate fretus literas
Graecas

Graecas audire volentes erudias, ut et ipsi doctiores indies evadant, et tu ipse in legendis autoribus clarior ac venustior sis. Vale.

Ante Tranquillum Andronicum, anno MCCCCLXXVI. in Gallia confedit, Parisiisque primus omnium Graecorum literas Graecas publice professus est GEORGIUS HERMONYMUS CHARITONYMUS CHRISTONYMUS, Spartanus. Primus omnium inquam Graecorum. Non omnium hominum primus. Nam ante illum eadem ibidem literas profiteri primus omnium coeperat Lilius Gregorius Tiphernas, Emanuelis Chrysolorae discipulus, quem male Naudaeus in numero Graecorum reponit. Adveniens iste ex Italia, patria sua, ubi jam diu professus fuerat, Parisios ad rectorem academiae accedebat, operamque suam offerebat in docenda lingua Graeca, ac stipendium sibi tribui postulabat, juxta decretum concilii Viennensis, quo sancitur, ut professores linguarum Graecae, Hebraicae et Arabicae in academiis Parisiensi, Oxoniensi, Bononiensi, Salamanticae, et Romanae Curiae, instituerentur. Rector, etsi miratus est hominis peregrini pauperisque audaciam, tamen ad concilium referebat. Ibi laudata est voluntas Tiphernatis, decretumque stipendium, Graecaeque docere jussus est. Ita Graeca lingua Parisios primum inuenta est; nempe circa an. MCCCCLXXII. Testatur Philippus Melanchthon in oratione De studio linguarum habita an. MDXXXIII. Gregorium Typhernatem ante annos LX. venisse Parisios. Et liquet ex epistola quadam

dam Jacobi cardinalis Papiensis ^b, professum fuisse Tiphernatem anno MCCCCLXXI. non in Gallia, sed Perusiae in Italia.

Naudaei in loco superius citato verba haec sunt: “ Gregorius Typhernas primus Graecorum” [hoc male, ut modo monui] “ ab expugnata Constantinopoli Lutetiam venit, et sistens se coram rectore academiae dixit sibi in animo esse Graecas literas eadem in academia publice docere studiosos: petiitque eo nomine stipendium, quod a sacris canonibus linguarum magistris decernitur. Hoc vero licet novum atque insolens videretur, in homine praesertim externo et paupere, nihilominus blande exceptus fuit, et praemium industriae suae tulit adeo eximium, ut Hieronymus” [hoc perperam] “ Hermonymus Spartiata, Tranquillus Andronicus Dalmata, et Janus Lascaris, illi quidem regnante Ludovico XI. hic vero dum Carolus VIII. rerum potiretur, Lutetiam accedere postea, idemque sibi munus deprecari non dubitarint,” etc. A discipulis quibusdam Gregorii Typhernatis, qui brevi post vel obierat, vel Parisiis recesserat, elementa Graeca Parisiis edoctus est anno MCCCCLXXIII. Johannes Reuchlinus, tum admodum adolescens, primus omnium in Germania linguarum Graecae et Heb. professor publicus; qui post Hermonymi adventum, e patria, quo reversus fuerat, Parisios rediens, Graece illum docentem affectus est. Et ab eo etiam venuste pingere literarum figuras didicit; qua

^b Vide supra in Chalcondyle.

industria

industria venit in multorum notitiam, et peculium paravit. Petebant enim multi describi ab ipso grammatica elementa, et paginas Homeri et Isocratis, qui enarrabantur. Se “ anno “ MCCCCLXXIII. elementa Graeca Parisiis ex “ discipulis Gregorii Typhernatis accepisse; et “ post aliquot annos e Suevia redeuntem ad “ Parisios Georgium Hermonymum Spartiatam “ Graece docentem affecutum fuisse,” scribit ipse Reuchlinus epistola ad Jacobum Fabrum Stapulensem. Et rursus in praefatione rudimentorum Hebraicorum fatetur se Hermonymo debere, quod linguae Graece ignarus non esset. Extant ad illum Hermonymi epistolia duo, alterum Graece, Latine alterum, quod datum est Parisiis MCCCCLXXVIII. Γεώργιος Ερμώνυμος ὁ Σπαρτιάτης Ἰωάννη Φορκησίῳ ἐυπράττειν, etc.

Eum Sixto IV. ante adventum in Galliam, in gravissimis etiam negotiis infervisse, ab eoque in Angliam missum fuisse ad liberandum archiepiscopum Eboracensem, indeque venisse in Galliam intelligimus ex nota ejusdemmet Georgii in fine Cointi Smyrnaei ab eodem diligentissime exarati, asservatique Romae in bibliotheca Barberina; quam edidit Allatius in commentario De Georgiis: *Ετελειώθη τὸ παρὸν βιβλίον ποιήσιν περιέχον Κοίτης Καλαβρῶ, ἐπιστρέψαντός μου ἐξ Ἀλβανίας τῆς Βρεττονικῆς νήσου ἐν πόλει τῆς Παρισίης ἐν τῇ Γαλλίᾳ χειρὶ Γεωργίου Ερμωνύμου, τῆς Σπαρτιάτης, πεμφθέντος ὑπὸ μεγίστης ἀρχιερέως Σίξτου τετάρτου ἐπ' ἐλευθερίᾳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς τῆς Ἰόρκης ἔτει ἀπὸ Χριστοῦ γεννήσεως αὐτοῦ. τρίτη φθινόγιος ἐκατομβαιῶνος μηνὸς κατ' Ἀθηναίους, ὃν Ἰννιον Ῥωμαῖσι καλεῖσιν.* *Absolutus est hic liber continens poema Cointi Calabri,*

labri, postquam ex Albione Britannica insula Lutetias in Galliam commeassem, manu Georgii Hermonymi Spartiatae, qui a maximo pont. Sixto IV. missus fueram ad liberandum Forcae archiepiscopum, anno a Christo nato MCCCCLXXVI. Hecatombaeonis mensis secundum Athenienses, quem Junium Romani dicunt, die XXVIII.

Extat Mahumetis vita ab eo Latine e Graeco conversa, excusa Bas. MDXLI.

Monodia ejus in Georgii Gemisti Plethonis obitum servatur in bibl. Augustana: ubi nominatur Hermonymus Charitonymus.

Charitonymi Christonymi capita x. pro divinitate Christi, et Christianae religionis veritate, Graece cum versione sua ac notis, ex ipso auctoris autographo, in bibl. Augustana reperto, publici juris fecit Jo. Wegelinus Aug. Vind. MDCCXI. Inscriptio: *Χαριτωνύμου Χριστωνύμου ἐκλώ ἐισι ταῦτα τὰ κεφάλια σὺν ἄλλαις τισὶν ἀποδεικνύηαι, ὡς ὁ Χριστός ἐστιν ἕως τοῦ Θεοῦ, καὶ Θεὸς ἀνασπύρητος καὶ ἀναμφισβόλως, καὶ ὅλως ἀδύνατον. Erat Christonymus cognomen aliorum apud Graecos scriptorum. Manuelis Christonymi tractatus, An virgo deipara honoranda sit prae cherubinis, servatur Parisiis in cod. reg. MDCLXXXVI. (in catalogo Posseviniano maledicatur Manuel Chrysofostomus.) At vero, hunc eundem fuisse cum Hermonymo Charitonymo, demonstrant haec verba in cod. MS. supra titulum notata; *Χαριτώνυμος Χριστώνυμος, ὁ Ερμώνυμος.**

Tribuitur ei Latina versio libelli Gennadii Scholarii patris Constantinopolitani, cui tit. Vita salutis hominum: ubi perperam, pro Georgio nominatur

nominatur Gregorius Hermonymus Spartanus. Sed istius revera translationis auctor fuit

JOANNES POLO, de Albo Castro, Graecus in Germania eodem seculo versatus, qui eam dicavit Joanni Dalburgio episcopo Wormatiensi. Praefigitur illius epistola nuncupatoria in haerefeologia ed. Bas. MDLVI. “ Joannes Polo no-
 “ bilis vir de Albo Castro, natione Graecus, ex-
 “ celfo principi et domino Joanni episcopo Wor-
 “ matienfi, etc. Divina illa humanitas, et im-
 “ mortalia dominationis tuae in me beneficia
 “ cogunt me ut diu noctuque te cogitem, ne
 “ immemor apud Deum hominesve mansuetu-
 “ dinis tuae unquam reperiri possim. Et quem-
 “ admodum homines diis thure sacrificant, ita
 “ ego dominationi tuae in re literaria, quam
 “ scio tibi mirifice semper sanctissimeque pla-
 “ cuisse. Habeas igitur Scholarii patris Con-
 “ stantinopolitani opus theologale. Qui qui-
 “ dem vir fuit summae religionis, theologicae-
 “ que disciplinae, nostro aevo omnium peritissi-
 “ mus, a maximo Turcarum imperatore Ma-
 “ humeta olim hortatus, ut cum doctoribus sa-
 “ cerdotibusque de nonnullis articulis fidei no-
 “ strae, praecipue de S. Trinitate, publice verba
 “ faceret, ea serie illis interrogantibus respondit,
 “ quae hoc brevi volumine continentur. Quam
 “ postmodum ipsemet, volente imperatore, scrip-
 “ turae commisit, quod tum nuper ex Asia ab
 “ oratoribus magni Turci (ad te dignissime
 “ princeps mittendum aestimaveram) Graece
 “ scriptum delatum esset, Latinum feci, tuae-
 “ que dignitati dedicare mihi persuasi.” Sub-
 jicit, se patris episcopi Wormatiensis, quem lau-
 dat

dat a fortitudine, gesta, cum opportunitas dabitur, latius scripturum. In bibliotheca patrum, ubi ejusdem tractatus tralatio reperitur Gregorio Hermonymo Spartano adscripta, omittitur haec Joannis Pólonis praefatio. Ab Allatio male nominatur iste Joannes Dola.

Alius ab Hermonymo (utrum etiam a Tranquillo Andronico Dalmata, illius successore, haud dixerim) erat senex iste Graeculus indoctus, a quo Graeca primum rudimenta circa annum MCCCCLXXXI. Parisiis edoctus est Gulielmus Budaeus. De quo in epistola ad Cuthbertum Tonstallum sic ipse scribit: “ Quum annos ab-
 “ hinc sex et viginti libris, non magistris, ali-
 “ quo cum successu operam dare coepissem ;
 “ statim Graecum quendam nactus sum senem,
 “ aut ille me potius : illi enim vectigal magnum
 “ attuli, qui literas Graecas haectenus, aut paulo
 “ plus noverat, quatenus sermoni literato cum
 “ vernaculo convenit. Hic quibus me modis
 “ torserit, mox dediscenda docendo, nisi quod
 “ et legere optime, et bene pronunciare scie-
 “ bat, non bene tribus chartis scriberem, cum
 “ interim ipse ut unum eum esse Graecum in
 “ Francia audiebam, sic esse doctissimum Graece
 “ existimarem, et ille ostendens mihi Home-
 “ rum, nonnullosque autores famigeratos nun-
 “ cupans, flagrare me studio infano intelligeret.
 “ Accedebat illud erroris, quod quae erat in eo
 “ ignorantia, ego ludificationem esse putabam,
 “ quo diutius ille me stipendiarium haberet.
 “ Tandem literis apud nostros paucis annis il-
 “ lustratis Italiae commercio, librisque sensim
 “ utriusque linguae advectis, cum ego sarcire
 “ damnum

“ damnum contenderem aetatulae transactae
“ per inscitiam ; nec pecuniae in coemundis
“ magno libris, nec labori in ediscendis parce-
“ rem, ac quotidianas sesquioperas a me plane
“ exigere ; eo primum perveni, ut dediscere
“ instituerem, quae male edoctus eram : deinde
“ ut ultra praeceptorum illi Graeco ne auscultarem,
“ etiam si ad me ventitabat, libros empturienti
“ venditans ac scriptitans, quanti semel indi-
“ casset.”

C A P.

CAP. IV.

De CONSTANTINO LASCARI.

CIRCA medium ejusce seculi, sive statim post urbem captam, inclarescere coepit: CONSTANTINUS LASCARIS Byzantinus sive Constantinopolitanus, ex familia Lascarina imperatoria oriundus, qui primum Mediolani, usque ad annum MCCCCLXIII. vel etiam, paulo ultra, postea Messanae in Sicilia, summa cum laude, Graecas literas docuit, adeo ut multi ex Italia et ab usque Venetiis Messanam se conferrent dum ibi ageret, ad linguam Graecam edocendam. Messanae tandem senex defunctus est circa exitum ejusdem seculi. Reliquit grammaticam Graecam in libris III. quorum primus tractat De octo partibus orationis, et editus est seorsum primum Mediolani MCCCCLXXVI. postea ab Aldo auctore adhuc superstite, MCCCXCIV. adjecta e regione ab Aldo interpretatione Latina, hac inscriptione: “Constantini Lascaris “Erotemata.” Ab ipso vero auctore inscriptus est: “Compendium orationis partium aliorum- “que quorundam necessariorum.”

In praefatione Aldi haec leguntur: “Constantini Lascaris viri doctissimi institutiones “grammaticas introducendis in literas Graecas “adolescentulis quam utilissimas, quoddam “quasi praeludium esse summis nostris laboribus et impendiis, tantoque apparatus ad imprimenda Graeca volumina omnis generis, fecit

“ cit multitudo eorum qui Graecis erudiri literis
 “ concupiscunt, nullae enim extabant impressae
 “ venales, et petebantur a nobis frequenter.----
 “ Accipite interea, studiosi literarum bonarum,
 “ Constantini Lascareos rudimenta grammati-
 “ ces, longe correctiora iis quae impressa vi-
 “ suntur. Nam ea Constantinus ipse in locis
 “ circiter 150 emendavit: quod facile cog-
 “ noscet, si quis cum hiisce illa conferet.
 “ Nam deleta quaedam videbit, multa cor-
 “ recta, plurima addita. Ita vero emendatum
 “ manu ipsius Constantini librum nobis dedere
 “ commodo Petrus Bembus, et Angelus Gabriel,
 “ patricii Veneti, adeo nobiles praestantique in-
 “ genio juvenes, qui nuper in insula Sicilia
 “ Graecas literas ab eo ipso Lascari didicerunt.”

Liber secundus, qui agit De constructione
 verborum quorundam per genera, scriptus est et
 in manus discipulorum traditus anno MCCCCLXVI.

Ἐρρώσθε οἱ ἀναγινώσκοντες, ἢ μέμνησθε. Ἐν Μεσ-
 σήνῃ τῆς Σικελίας ἐξέδοτο, ἔτει ἀπὸ Θεογονίας χι-
 λιασῶ τετρακοσιοσῶ ἑξηκοσῶ ἑκτῶ.

Tertius, qui est De nomine et verbo, scriptus
 est Mediolani, primum pars De nomine, de-
 inde De verbo: quem librum addidit Compen-
 dio octo partium orationis, anno MCCCCLXIII.
 id quod ipse in fine testatur. Τὸ μὲν περὶ οἰό-
 ματος ἐξέδοτο ἐν Μεδιολάνῳ, ὑπὲρ Φραγκίσκου Σφορ-
 τίου τοῦ ἡγεμόνος, ἀξιώσει Φιλίππου Φερουφίνου ἢ
 Βαρθολομαίου τῶ Χάλκου, ἢ Βωνίνου τῶ Βομβερ-
 κίου· οἷς χαριζόμενος, ἢ τὰς κανόνας τῶν Ῥημάτων
 προσέθηκα τῇ τῶν ὀκτῶ μερῶν τῶ λόγου Ἰππομῆ,
 τῇ πολλάκις ἐνηυπαθείσῃ· οἱ τῇ ὑποθέσει ταύτῃ ἤρ-
 μοζον. Ἐτει ἀπὸ Θεογονίας χιλ. τέτρ. ἑξηκοσῶ τρίτῳ.

S

De

De nomine quidem editum fuit in Mediolano tempestate Francisci Sfortiae ducis, rogatu Philippi Ferusini, et Bartholomaei Chalci, et Bonini Bombriicii, quibus gratificatus et regulas verborum addidi octo partium orationis compendio saepenumero impresso, quia argumento huic congruebant: anno a Dei ortu MCCCCLXIII.

Reliquit etiam tractatulum De pronomibus secundum omnem dialectum et poeticum usum, scriptum Mediolani MCCCCLX. Item alium De subscriptis vocalibus, in Messana compositum MCCCCLXX.

Hos omnes libellos, nunquam ante impressos, post mortem auctoris collegit, et una cum compendio octo partium orationis ter ante excuso, adjecta etiam versione Latina, typis suis edidit Aldus; quo anno vero non comparet. Castigatus postea edidit Gaspar Philomufus; rursusque Jo. Oporinus Bas. MDXLVII. Insigniter errat Simlerus cum grammaticam ejus Graecam opusculum diversum facit ab Erotematis dictis: quae primum quidem grammaticae constituunt librum. Edidit (inquit Simlerus) “ grammaticae
“ Graecae opusculum. Item libros tres Erotematum.”

In Prooemio libellorum simul omnium collectorum Aldus haec habet, ad Angelum Gabrielem patricium Venetum scribens: “ Cum
“ plurimis in rebus novi te plenissimum amoris,
“ humanitatis, officii, diligentiae, tum praecipue tua in Constantinum Lascarem Byzantinum praeceptorem tuum pietate, quem aequae
“ semper amasti, coluisti, observasti ac patrem.
“ Nam ex quo Messana, ad quam erudiendi
“ gratia

“ gratia profectus fueras, rediisti Venetias lin-
 “ guae Graecae peritissimus, (erat enim eo tem-
 “ pore Messana studiosis literarum Graecarum
 “ Athenae alterae propter Constantinum) me
 “ nunquam destitisti rogare.—Sed illud non
 “ possum non dolere, non licuisse Constantino
 “ lucubrationes suas omnes cura nostra impressas
 “ ante videre, quam e vita discederet. Quod
 “ si accidisset, visus sibi fuisset superare om-
 “ nium fortunas.” Ab Aldo dicitur alibi vir
 doctissimus optimusque.

Scriptit praeterea dum Messanae egit, anno
 MCCCCLXVIII. cum alia quaedam, tum De syn-
 taxi verborum juxta Latinos, quae nunquam
 typis excusa sunt. Meminit vero ipse in fine
 libri tertii : Τὸ δὲ περὶ ῥήματος ἐσχεδιάσθη μὲν ἐκεῖ
 ἐξέδοτο δὲ ἐνλαῦθα ἐν Μεσσηνίᾳ τῆς Σικελίας, ἔτι καὶ
 τὸ περὶ συντάξεως τῶν ῥημάτων κατὰ Λατίνους, καὶ
 ἄλλα τινὰ ἔτει χιλ. τετρακ. ἐξηκοσῶ ὀγδόῳ. De
 verbo *autem scriptum est ibi* (Mediolani :) *editus*
autem est hic in Messana Siciliae, etiam et De
constructione verborum secundum Latinos, et
nonnulla alia anno MCCCCLXVIII.

Scriptit idem De philosophis Calabris librum
 Alphonso regi dicatum. Quod opus citatum
 reperio a Gabriele Barrio De antiquitatibus Ca-
 labriae : — “ Constantinus Lascaris in eo libro
 “ quem ad Alphonsum Arragonium de philo-
 “ sopheris Calabris scripsit.”

Illius expositio prophetiae five vaticinii Chof-
 roae regis Persarum, de imperio Romano, ser-
 vatur in bibliotheca Vindobonensi.

Epistola quaedam ejus Graece extat in cod.
 regio Paris, num. 29.

“ Exemplar Gregorii papae Romani dialogo-
 “ rüm quatuor Graece verisimul, quod in urbe
 “ Siciliae Messanae Constantinus Lascaris emit,
 “ manuque supplevit sua, anno mccccxc,”
 memoratur apud Possevinum in catalogo bibl.
 Augustanae. Meminit illius Raphael Volater-
 ranus Anthropologiae libro XXI. “ Constantinus
 “ patria Constantinopolitanus Messanae docuit:
 “ ubi jam senex proximis annis extinctus est.
 “ Parvum grammaticae Graecae opusculum edi-
 “ dit, quam in primis profitebatur, magnaeque
 “ scholae par admodum fuit, ac Siculis magno-
 “ pere satisfecit.” Cum parvum grammaticae
 Graecae opusculum vocat, videatur vidisse tan-
 tum librum primum ante caeteros seorsum edi-
 tum.

Gyraldus De poetis sui temp. dial. poster.
 “ Nunc Lascarches duos commemorabo, quo-
 “ rum alter Janus Lascarches Rhindacenus fuit,
 “ alter Constantinus Byzantius.—Fuerat et
 “ eodem pene Jani tempore Constantinus Lasc-
 “ chares, eo senior, Byzantius, cujus licet car-
 “ mina non legantur, dignus est tamen ut in
 “ hoc loco ejus meminerimus, nam et ejus le-
 “ guntur Institutiones grammaticae perutiles
 “ Graece scire volentibus. Sed et Bembo no-
 “ ster, cum ejus in Sicilia Messanae discipulus
 “ fuisset, plerumque asserere solebat Constanti-
 “ num non modo soluta oratione, verum et
 “ carmine, plurimum valuisse, idque verisimile
 “ videtur, cum facilius carmina Graece scri-
 “ bantur quam Latine.”

Grammaticam ejus omnibus aliis, praeter
 unam

unam Gazae, praetulit Erasmus. “^a Inter Graecos grammaticos (inquit) nemo non primum locum tribuit Theodoro Gazae, proximum mea sententia Const. Lascaris sibi jure suo vendicat.”

Magni quoque illam fecisse Budaeus dicitur.

Ludovicus Vives ^b observat “Lascarin conatum esse reducere verba Graeca ad quinque illa genera et formulas verborum Latinorum, prolixè et parum apte.

Idem alibi ^c illum perperam confundit cum Joanne Lascari, hunc faciens auctorem grammaticae istius Graecae. “In Graecis (inquit) Herodianus, Tryphonius, et qui patrum memoria Graecas literas in Italiam invexit, Chrysoloras et Joannes Lascaris.”

Latinam illius grammaticae translationem, quae e regione ab Aldo adjecta est, his verbis damnat Melchior Volmarius ^d: “Quod si Lascarim objicias, tantum efficit e regione Graeci sermonis vulgaris et ad verbum, pene dixerim, inepta tralatio ista, ut huic adhaerentes lectorem pariter et autorem cum magno ipsum dispendio auditores fastidiant.”

Scipionis Carteromachi versus in ejus Grammaticam,

Τὴν Κωνσταντινοῦ μαθῶν πολυειδέα τέχνην
 Ὀρσεο γραμματικῆς καὶ σὺ Λατῶν ἐς ἄκρον.
 Οὐ νέμεσις παιῶνας γλώσση πάλαι ἀμφὶ ποιητῆς
 Τὸν σοφὸν Ἑλλάδων κοινὰ γυνῆα πονεῖν.

^a De ratione studii.

^b De ratione studii puerilis.

^c De tradendis discipl. 1. 3. condylis.

^d Praef. in gram. Chalcondylis.

Quos ad verbum sic vertit Aldus :

Constantini ediscens multiformem artem

Age grammaticae et tu Latine in summum.

Non reprehensio, filios linguae circa adoptatos

*Doctum Graecorum communem parentem la-
borare.*

CAP.

C A P. V.

De JOANNE LASCARI.

CONstantini filius fuit JOANNES ANDREAS LASCARIS (vulgo JANUS LASCARIS vel LASCARES) si credimus auctori additamentorum chronici Jacobi Philippi Bergomatis Parisiis editorum MDXXXV. Neque aetas repugnat. Et facile praeterea scriptori isti innotescere id poterat, quandoquidem tunc temporis, cum edita sunt illa additamenta, Parisiis egit Angelus Lascaris Joannis ipsius filius. Mihi error tamen videtur, hoc argumento, quod constat Gyraldum, qui utriusque Constantini simul et Joannis, meminit, de eo secus sensisse. Quin et Aldus Manutius, in epistola ad Joannem nuncupatoria Rhetoribus Graecis praefixa, ubi multis verbis laudes ejus persequitur, partim a doctrina, partim quod ex stirpe imperatoria Lascareorum ortus fuit, de Constantino Lascare ne verbulum habet, cum tamen de eo, cujus grammaticam non sine magna laude ipse ante ediderat, si ipsius filius fuisset Joannes, silentium agere vix aut ne vix quidem potuit. De Jovii silentio nihil dico : nam dubium est, utrum ille de Constantino Lascare quicquam unquam inaudiverat.

Byzantinus passim dicitur Constantinus Lascaris, cum ab aliis passim, tum etiam a seipso in Grammaticae inscriptione. Rhyndacenus vero dicitur Joannes, non modo ab aliis vulgo, verum etiam a seipso in epistola ad Budacum,

ubi nomen suum sic subscribit : *Ἰάνος Λάσκαρις ὁ Ρυνδακηνός*. At vero a Jano Parrasio, in epistolae ad Joannem inscriptione, dicitur quoque ipse Byzantinus : — Nempe genere Byzantinus, natu Rhyndacenus fuit.

In Italiam concedens, five e Graecia, five e Sicilia, Joannes Lascaris, versatus est primum Florentiae, ubi ejus ope utebatur Laurentius Medices in construenda illa nobili sua bibliotheca, cujus etiam causa eum per universam Graeciam, et Asiam, insulasque, uti scribit Gyraldus, mittebat ad conquirendos quosque optimos codices, quos pecunia redemptos habere posset. Apud Jovium legimus illum a Laurentio Medice, cui nihil antiquius unquam fuit, quam ingenia liberali beneficio devinxisse, exceptum fuisse, et ab eo ad conquirenda volumina Byzantium cum legatione ad Bajazetem (ejus nominis secundum) bis missum : Nec honesta petenti defuisse unquam barbarum imperatorem : quippe qui erat totius philosophiae studiosus, Averroisique sectator eximius : et de Laurentio privatim tanquam de illustri cultore virtutis optime sentiret, cum paulo ante Baudinum percussorem fratris fuga in Asiam elapsum in catenis ad supplicium tradidisset : Itaque Lascarem tuto abdita Graeciae perscrutatum, cum patriae opes victoribus cessissent, nobiliora divitiis antiquae dignitatis volumina collegisse, ut in Italia servarentur.

Ejusdem rei meminit Marsilius Ficinus in epistola anni MCCCCXCII. unde illum intelligimus e Graecia una cum libris fuisse reversum post Laurentii obitum, quando Petrus illius filius res Florentinorum gubernaret. Ad

Ad Martinum Uraniam Germanum.

POST discessum ex Italia tuum adveſti ſunt e Graecia mox ad magnanimum Petrum Medicem libri multi ex quam plurimis electi, nuper electore Laſcari Graeco admodum elegante, pro regia illa bibliotheca jampridem a magno Laurentio feliciter inſtituta. Ego autem inter multa (ut ſoleo) ſemper in primis legi Platonica, primaque inter haec commentaria Procli in ſex Platonis de rep. libros principiumque ſeptimi.

Aldus Manutius in praef. oratorum Graecorum ed. MDXIII. “ Quas plerique horum
 “ ſcripſerunt orationes, multis ſeculis abditae
 “ latuerunt. Latebant autem in Atho Thra-
 “ ciae monte. Eas Laſcaris is, qui abhinc
 “ quinquennium pro Chriſtianiſſimo rege Ve-
 “ netiis ſumma cum laude legatum agebat,
 “ doctiſſimus et ad unguem factus homo, in
 “ Italiam reportavit. Miſerat enim ipſum Lau-
 “ rentius ille Medices in Graeciam ad inqui-
 “ rendos ſimul et quantovis emendos pretio
 “ bonos libros. Unde Florentiam et cum iis
 “ ipſis orationibus, et cum aliis, tum raris tum
 “ pretioſis voluminibus rediit.”

Dum Florentiae ſub Laurentio egit, primus edidit anno MCCCCLXXXIV. epigrammatum Graecorum volumen, literis antiquis, uti inquit Gyraldus, excuſum cum ſua epiſtola eruditiffima ad Petrum Medicem. Volumen epigrammatum Graecorum pervetuſtum, ſine vel loci vel temporis notatione, literis uncialibus, ſive
 (ut

(ut vocant) capitalibus, oppido eleganter impres-
sum, in bibliotheca vidi Bodleiana, quam existimo
fuisse illius editionem: sed cui deest tamen epi-
stola ad Petrum Medicem nuncupatoria.

Ad eundem Petrum Medicem scripsit tracta-
tulum De veris Graecarum literarum formis ac
causis apud antiquos, ut ex fine apparet. “ Et
“ haec quidem attigisse de veterrimis literarum
“ figuris non abs re visum est, Petre Medices,
“ cum tibi ante omnia rem gratam facturum
“ me esse existimaverim, antiquitati summopere
“ dedito.”

Ad illum, dum Florentiae, sub Laurentio
Medice egit, scriptum est hoc carmen a Ma-
rullo:

Jane, vatis amor tui,

Unus qui patria tam procul a domo
Secessu frueris tamen,

Et contentus humo vivis in hospita.

Felix, quem neque turbidi

Bellorum strepitus, nec creperae vices
Terrent, et gravis alea

Fortunae, indocilis stare loco diu:

Sed sacri medius chori

Musarum, facili pectore despicias

Prave quae populus nocens

Miramur, etc.

Post Petrum ejectum, totamque Mediceorum
familiam, quod contigit anno MCCCCXCIV.
se recepit ad Carolum VIII. Galliarum regem,
cumque, benigne exceptus, in bello Italico, po-
steaque in Galliam redeuntem, comitatus est;
et Carolo brevi post morte subrepto, in comi-
tatu Ludovici XII. permanfit. Si fides Nau-
daeo,

daeo^a, Parisios sub Carolo VIII. accedens, salario publico literas Graecas professus est: quod tamen haud convenit cum Budaei narratione; quae innuit illum in regum comitatu, non in academia, fuisse versatum, et tantum privatim Budaeo ipsi Graece, idque raro, praelegisse.

In epistola ad Cutbertum Tonstallum de se ab eo Graece erudito sic loquitur Budaeus: “ Romam bis adii, urbesque insignes Italiae, “ doctos ubi homines per transfennam vidi “ potius quam audivi, et literarum meliorum “ professores tanquam a limine salutavi, quantum scil. homini licuit Italiam raptim peragranti; nec libera legatione, sed et domi nonnunquam doctorum hominum familiaritate usus sum. In quibus praecipue colui Joannem Lascarim, virum Graecum, utraque lingua pereruditum, qui nunc in urbe Graecorum scholae praefectus est a pontifice: is quum omnia causa mea curaret, non magno opere juvare me potuit, quum ageret fere in comitatu regis multis ab hac urbe millibus distractus, et ego frequens in urbe, raro in comitatu fuerim: fecit libens id demum quod potuit, ut et nonnunquam praesens mihi aliquid praelegeret, id quod vices non contigit, et absens librorum scrinia conderet, et penes me deponeret.

A rege Ludovico ad civitates Italicas quae ipsi fuerant foedere conjuncti legatus missus est ad animos eorum roborandos. Et anno de-

^a Vide supra in Hermonymo.

num MDIII. ab eodem ad rempublicam Venetorum legationis nomine missus, ibi multos annos eo munere fungebatur. Nonnullosque Graece erudiebat, inter alios Germanum Brixium Parisiensem, qui in epistola ad Erasmus scripta an. MDXVI. haec habet: “ Memoriam paulisper refricemus consuetudinis illius
 “ atque amicitiae veteris, quae nobiscum olim
 “ Venetiis intercessit, dum ego sub Jano Lascare meo (cum dico, meo, praeceptorem, ac
 “ veluti parentem optimum intelligo) vixdum
 “ Latinis literis initiatus, Graecis operam navare auspicarer: tu in aedibus Aldi Manutii;
 “ singularis etiam tum eruditionis tuae, tum
 “ Graecae tum Latinae, egregia illa atque inculpata specimina diis hominibusque plaudentibus praeberes. Inter quae extant pro-
 “ verbiorum chiliades quatuor,” etc.

An. MDVIII. Venetiis tum agenti legatum dedicat Aldus volumen primum rhetorum Graecorum: e quibus nonnulli ab eo primum in Italiam sunt advecti—“ Joanni Lascari oratori regio.” Eum jam quinquennium Venetiis egisse legatum regis Galliarum, monet epistola nuncupatoria.

Eidem ante sexennium nempe an. MDII. dum in aliis Italiae civitatibus ageret, nuncupaverat Aldus Sophoclis tragoedias a se editas.—
 “ Joanni Lascari viro praeclaro ac doctissimo.
 “ —Sedentibus (inquit) nobis his brumae
 “ frigoribus in hemicyclo ad ignem cum neacademis nostris, forteque esset una M. Mufurus noster.—Marcus, ut est studiosissimus tui ac perquam gratus discipulus (nam
 “ quantum

“ quantum bonis literis moribusque profecit,
 “ profecit autem plurimum, id omne tibi ac-
 “ ceptum refert) cum longo sermone de te ho-
 “ norifice multa narrasset, te proximis Julio et
 “ Augusto mensibus et Mediolani et Ticini vi-
 “ disse addidit, deque renascentibus Graecis li-
 “ teris plurimum tibi secum fuisse sermo-
 “ nem,” etc.

Joanne Medice, Laurentii magni filio, ad pontificatum Romanum, Leonis X. nomine, e-
 vecto anno MDXIII. ab eo veteris amicitiae no-
 mine Romam evocatus est, honorificeque habi-
 tus, et in unam aut alteram legationem missus.
 Eique autor fuit ut gymnasium Romae institue-
 retur, ubi nobiles pueri e Graecia acciti ale-
 rentur et erudirentur, ne lingua Graeca scite lo-
 quentium soboles interiret. Instituitur in Qui-
 rinali schola, cui ipse Lascaris praeficitur, ab
 eoque e Graecia accersuntur pueri, qui sub
 ejus auspiciis in edendos scriptores Graecos prae-
 claram operam impendunt. “ Ejectis Florentia
 “ Medicis, inquit Gyraldus, aliquandiu vaga-
 “ tus; verum creato pontifice Leone X. Ro-
 “ mam accitus honeste apud pontificem diver-
 “ satus est, adolescentisque ingenuos ex uni-
 “ versa pene Graecia Romam advehi curavit,
 “ qui honeste alerentur et instituerentur tum
 “ Graece tum Latine a doctissimis praeceptoribus.”
 Huic scholae praefectum fuisse a pon-
 tifice ipsum Lascarim Budaeus disertè testatur.
 Et quantum illic operae edendis Graecis scrip-
 toribus navatum fuerit, res ipsa docet. Nempe
 isti Graecorum gymnasium debemus scholia Grae-
 ca

ca vetera in Homerum ed. una cum * Homero ipso Romae MDXVII. et scholia in Sophoclem ed. MDXVIII. necnon Porphyrii Homericarum quaestionum librum, ejusdemque De nympharum antro in Odyssæa opusculum, eodem anno MDXVIII. impressum. Homeri scholia hoc titulo frontispicii praemuniuntur: “ Lectori. Ho-
 “ meri interpretes pervetustus, infinitis prope-
 “ modum malignitate temporum laceratus pla-
 “ gis, Mediceum olim Quirinalis, jam Caballini,
 “ montis gymnasium adii, ibique haud parvo
 “ negotio in integrum restitutus, purus nitidus-
 “ que ac mille fratribus auctus matris foecun-
 “ diffimae chalcographorum artis beneficio in
 “ lucem prodeoque parentis generosae studiorum
 “ professionis penetralia referans. Debes id quo-
 “ que, lector candide, Leoni X. pontifici maxi-
 “ mo, cujus providentia ac benignitate gymna-
 “ sium nuper institutum viget, frugisque bo-
 “ nae testimonium perhibens bona sua stu-
 “ diosis perquam liberaliter impertit.” Sequun-
 tur Lascaris epigrammata Graeca duo in Ho-
 merum et commentatores ibi editos. Ad finem:
 Ετυπώθη ἐν Ρώμῃ, ὡδὴ τῆς Κυρίας λόφον, ἐν τῇ
 οἰκίᾳ τῆς εὐγενῆς καὶ σοφῆς ἀνδρός, προσζένου τε τῶν
 λογίων καὶ κηδεμόνος ἀρίστου τῆς Κολλοβίου τῶν ἀπορ-
 ρήτων γραμματέως τῆς ἀκροῦ ἀρχιερέως, ἔτει, etc.
 Leonis pontificis privilegium ibidem impressum,
 a nobis hoc in loco praetermitti non debet :

* Fallitur autor doctissimus, ut et Fabricius. Scholia seorsum excusa sunt Romae MDXVII. at non Homerus ipse.

Leo

Leo P. P. X.

“ Universis et singulis ad quos hae litte-
 “ rae nostrae pervenerint, salutem et aposto-
 “ licam benedictionem. Studia litterarum et
 “ bonarum artium, quae vitam humanam im-
 “ primis illustrare et excolere videntur, et an-
 “ tea, dum in minore fortuna essemus, semper
 “ fovimus, et postquam ad supremum hunc
 “ honoris locum divina providentia evecti su-
 “ mus, de iis, quantum in nobis fuit, bene me-
 “ reri nunquam cessavimus, facturi idem in
 “ posterum tanto libentius tantoque liberalius,
 “ quanto ingenia ad artes ipsas capeffendas fieri
 “ propensiora et ardentiora cognoverimus. Cum
 “ itaque dilecti filii adolescentes Gymnasii no-
 “ stri in Quirinali colle per nos constituti, Graecis
 “ artibus incumbentes, hanc antiquissimorum et
 “ nunquam antehac impressorum Homeri auc-
 “ torum interpretationem formis excudendam
 “ curaverint: Nos, considerata operis utilitate,
 “ et fructu maximo, qui ex tanti tamque illu-
 “ stris poetae expositione ad studiosos perventuri-
 “ rus est, et simul habita ratione laborum et
 “ impensarum, quos chalcographi in excuden-
 “ dum librum contulere, operae pretium facere
 “ visi sumus, si ad eam rem juvandam favo-
 “ rem et auctoritatem nostram adjiceremus.
 “ Ne quid igitur in praejudicium Gymnasii
 “ fraudemque et detrimentum dictorum impres-
 “ sorum committat, volumus et mandamus ne
 “ quis eos ipsos auctores decennio proxime fu-
 “ turo imprimere, aut imprimi facere, aut im-
 “ pressos venundare, venundandosve dare ullis

“ in

“ in locis sine licentia Gymnasii praefati, aut
 “ ejus curam gerentium. Qui contra manda-
 “ tum hoc nostrum fecerit, admiserit, is uni-
 “ versae Dei ecclesiae toto orbe terrarum expers
 “ excommunicatusque esto. Praeterea libris et
 “ aureis quingentis ad arbitrium nostrum ap-
 “ plicandis sine ulla remissione multator. Prae-
 “ cipientes universis et singulis archiepiscopis,
 “ episcopis eorumque vicariis, necnon nostris
 “ et S. R. E. officialibus et quemlibet magi-
 “ stratum tam in alma urbe quam extra eam
 “ gerentibus, et aliis ad quos spectat in vir-
 “ tute sanctae obedientiae, ut praemissa ad om-
 “ nem instantiam dicti Gymnasii ipsiusque
 “ rectorum faciant inviolabiliter observari, con-
 “ trariis non obstantibus quibuscunque. Datum
 “ Romae apud Sanctum Petrum sub annulo
 “ piscatoris die VII. Septembris MDXVII. pon-
 “ tificatus nostri anno quinto.

Scholiorum in Sophoclem ibidem editorum in-
 scriptio sic se habet: “ Commentarii in septem
 “ Tragoedias Sophoclis, quae ex aliis ejus
 “ compluribus solae superfuerunt: opus ex-
 “ actissimum rarissimumque in Gymnasio Me-
 “ diceo Caballini montis a Leone X. pontifice
 “ maximo constituto, recognitum repurgatum-
 “ que,” etc. Porphyrii opuscula dicuntur
 “ Leonis X. pontificis maximi beneficio e te-
 “ nebris eruta, impressaque in Gymnasio Me-
 “ diceo ad Caballinum montem.” In haec quo-
 que opera utraque habentur epigrammata Jo-
 annis Lascaris.

Nec aliorum linguae Graecae studiosorum,
 dum his temporibus versabatur Romae, defuit
 industriae.

industriæ. Extat ad illum tum Romæ com-
morantem Budæi epistola, qua ei recommen-
datur Christophorus Longolius profecturus Ro-
mam, ut ab eo in Græcis perfectius erudiretur.

“ Mecum precibus contendit, ut sibi benevolum
“ compararem Græcorum eloquentissimum Laf-
“ carim, amicum, inquit, tuum : qui et Ro-
“ mæ aliis in rebus plurimum valet, tum etiam
“ apud summum ecclesiæ antistitem literas et
“ disciplinarum cultum dispensat, de eisque sta-
“ tuit. Eo quippe auctore, Græcum gymna-
“ sium, idemque percelebre, studiose institutum
“ est.” Eumque tunc temporis Henricum
Glareanum in Græcis erudiisse intelligimus ex
Erasmi ad Glareanum epistola scripta an.
MDXVIII. “ Joannis Lascaris consuetudinem
“ tibi profecto gratulor : non est ille sui diffi-
“ milis, semper candidissime favet bonæ spei in-
“ geniis. Utinam eum virum Deus juvandis
“ optimis studiis quam diutissime superstitem
“ esse velit.”

Roma demum derelicta, non, ut scribit Gy-
raldus, post Leonis pontificis obitum, sed hoc
ipso anno MDXVIII. in Galliam se rursus con-
tulit. Id quod patet ex Pauli Bonbasii ad Eras-
mum epistola, cal. Octob. istius anni data :
“ Lascaris in Gallia nunc agit, propterea que a
“ me conveniri non potuit.” Demiratur hoc
audiens Erasmus, “ quæ res eum a Roma po-
“ tuerit avellere, præsertim Leone præfidente
“ rebus ac studiis.” Egisse quoque illum Pari-
siis anno MDXIX. comperimus ex Budæi ad
Brixium epistola data Mompeffulo Maii III. “ Si
“ vero tu in meum favorem salutaveris Lascari-

T

“ rim

“ rim nostrum, ut amico congruit, necnon de-
 “ center, immensum in me promeritum con-
 “ tuleris. Nullius siquidem hominum usque
 “ adeo amicitiam quemadmodum ipsius com-
 “ mendo atque magnifico.”

Roma nimirum tum Parisios migrabat, a Francisco I. rege, illustri literarum in Gallia restauratore, accitus, ad bibliothecam regiam et gymnasium ibi constituendum, uti discimus ex Gyrardo. Qua de re audiendus quoque Jacobus Tuffanus, primus in academia Parisiensi linguae Graecae professor regius, in epistola ad Angelum Lascarium ipsius filium: “ Jani patris tui
 “ excellentem in Romana lingua, nedum ve-
 “ stra, peritiam, pluribus hic verbis ne fusius
 “ persequar, illud certe dicam, Graecae lite-
 “ raturae quantum usu, quantum scientia prae-
 “ cellat, ex hoc intelligi vel maxime posse,
 “ quod eum ex cunctis vestri generis hominibus
 “ de sententia doctissimorum delectum prin-
 “ ceps noster Franciscus accersendum esse cen-
 “ suerit, ut museo, quod in hac urbe longe
 “ omnium principe multo celeberrimum spera-
 “ mus excitatum iri, velut alter Apollo prae-
 “ fideat.”

Graecorum gymnasium tale, quale Romae antea instituerat, sibi fieri voluit rex Franciscus; ideoque illum anno MDXX. Venetias misit, ut adolescentes quosdam e Graecia accerferet, Parisiosque advehi curaret. Budaeus rursus in alia ad Brixium epistola Graece conscripta Jun. 19. MDXXI. “ Janus Lascaris amicusque tibi
 “ antea, et nunc ex amicitia migrans, Venetiis
 “ agens,

“agens, juvenes se ait opperiri, quos^a per non-
 “nullos illinc in Graeciam missos accersiverat
 “in Italiam: cum certum fit ei minime re-
 “dire inde, donec cognoverit quidnam ab eo
 “missi confecerint in Graecia de virorum de-
 “lectu, qui factus est ob statum et constitutio-
 “nem Gymnasii. Quinetiam equidem ipsum
 “eos praestolantem suspicor leniter atque can-
 “dido animo perseveraturum, etiamsi intem-
 “pestive venerint. Nosti enim hominem quam
 “cupidus sit ejus regionis, ac gestiat eo quod
 “est apud patricos et ingenuos illic incolentes
 “hospitio. Alioqui interim immorantibus illis
 “qui propter puerorum delectum missi fuerant,
 “cum ipsi esset communicatio bibliothecae per-
 “celebris, compluribus quidem voluminibus,
 “ut ferunt, eximiis refertae, ex qua certe Dio-
 “dori Siculi libros nescio quos describi curavit,
 “et ad regem dono misit.” Eum alibi monet
 Budaeus Venetiis agere ob commissum sibi pue-
 rorum delectum. Rursusque in epistola ad Sal-
 monium Macrinum: “Id quod ut facias ex-
 “oratum te velim per Jani Lascaris genium,
 “communis nobis amici, etsi mihi fortasse pe-
 “culiaris: a quo literas jam binas accepi Ve-
 “netiis agente cum aliquot Diodori libris Grae-
 “cis, quos regi dono misit. Ubi nuncium
 “praestolari se scribit e Graecia, unde pueros
 “(ut nosti) accersendos mandavit et curavit.”
 Utrum unquam in Galliam appulerunt acciti
 ab eo adolescentes Graeci, necne, in dubio est.

^a Οὗς τινος ἐκείν πέρψας μελακλαδίω ἐθήκεν εἰς Ἰταλίαν.
 Quod Jac. Tusanus sic perperam vertit: *Quos illinc cum misisset accersere praevenit in Italiam.*

Patet vero ex Budaei epistola praecitata ad Brixium, aliaque quadam ad ipsum Lascarium scripta, eo ipso tempore gymnasium Parisiis instituentium, ob bella quae tum flagrabant voluntate regis sopita, in nihilum abivisse. “ Gym-
 “ nasia elapsi anni (ad Brixium, inquit) jam
 “ tibi casta irritaque abeunt, de quibus certe fa-
 “ ma luculenta, et expectatio excitata est, tur-
 “ barumque causa subito jacuit et sollicitudinibus
 “ militaribus.”

Cum itaque gymnasium ab eo Parisiis instituentium ad alia deferretur tempora, se Romam retulit ad Clementem VII. Leonis X. patrualem qui anno MCCCXXIII. ad pontificatum ascenderat. A quo legatus missus est ad imperatorem Carolum V. ad quem orationem illius nomine habuit de concordia inter Christianos constituenda belloque adversus Turcas movendo. Quae oratio Gallice extat typis excusa. Roma rursus in Galliam ad Franciscum regem demigrat, anno scil. MDXXV. vel etiam ante. Nam in epistola ad Brixium eo anno data Erasmus facit illius mentionem tanquam tunc apud Brixium Parisiis versati. “ Clarissimo viro Joanni
 “ Lascari magnopere gratulor primum incolu-
 “ mitatem, deinde convictum tuum, etiamsi
 “ hunc tibi magis etiam gratuler.”

Anno demum MDXXXIV. a Paulo III. tum recens in locum Clementis VII. suscepto, multis pollicitationibus vocatus, Romam remigrat; annoque sequente, ex podagra et articulari morbo moritur, senex fere nonagenarius, relicto filio Angelo haerede, qui Parisiis aetatem egit. Er-

rore

rore magno ait ^b Lambecius eum obiisse sub pontificatu Leonis X. qui interiit anno MDXXI. Sepultus Romae jacet in aede D. Agathae supra Suburram, cum hoc epitaphio a se composito :

Λάσκαρις ἀλλοδαπῇ γαίῃ ἐνικάτθετο, γαίην
 Οὔτε λίην ξείνην, ὧ ξένε, μεμφόμενος.
 Ἐυρετο μελιχίην. Ἄλλ' ἀχθεται, ἔπειρ Ἀχαιοῖς
 Οὐδ' ἔτι χῆν χεύει πατρίς ἐλευθέρου.

Quod Majoranus sic vertit :

*Lascharis in terra est aliena hic ecce sepultus,
 Nec nimis externam quod quereretur erat.
 Quam placidam, O hospes, reperit : sed deflet
 Achaeis
 Libera quod nec adhuc patria fundat humum.*

Subjicitur aliud tetrastichon Graccum in memoriam Catharinae (ut videtur) uxoris ejus ; quod apud Schraderum in monumentis Italiae, sed misere corruptum, videre est.

Praeter opuscula superius commemorata et epigrammata Graeca et Latina Basileae impressa MDXXXVII. edidit et Latine vertit excerpta quaedam e Polybii historiis De militia Romanorum atque in primis De castrorum metatione, quae inscripsit : *περὶ τῆς τῶν ὀπλιῶν κατὰσάσεως.*

Angeli Colotii in illum epitaphium :

Dilectus Musis, et rebus natus agendis,
 Quem gravida imperiis protulit alta domus ;
 Tot freta dum curris, totque invia regna pererras,
 Ausonia tandem, Lascharis, urbe jaces.

^b Com. de bibl. Vindobon. 1. 6. p. 279.

Sed fitus in patria es, Graio licet orbe remotus.
Virtuti nulla est terra aliena suae.

Marii Molfae :

Lascaris hic fitus est Janus, quo sospite Graium
Res olim fractae non potuere capi.
Hic etenim in Latium dilectas Palladi Athenas
Detulit, et gemino mox dedit ore loqui.
Saepe etiam regumque animos populosque feroces
Cecropio flexit tum saepe, tum numeris.
Annosi donec confectum viribus aevi,
Exitio obrepens curva senecta dedit.
Felicem ante omnes, folio qui pulsus avito,
Tam procul hic patria contegeretur humo,

Antonii Tebaldei :

Lascaris hic, Graium specimen : nec crede ca-
daver
Illius esse sub hoc marmore, sed statuam.
Altera quippe fuit Niobe : dolor impius illam
Natorum, hunc podagrae, transtulit in lapidem.

Benedicti Lampridii ad illum carmen ;

Virum sumpta refer chelys,
Qui modo Remi ad urbem
Rediit Alpium per
Juga frigoribus redimita ;
Degat his ut ultimae
In locis sua vitae
Tempora otiosior ;
Atque se veterum
(Quod unum avet) libris virorum,
Latinisque reddat et
Atticis, utramque quando

De

De teneris unguibus
 Solida bona colens,
 Novit elegantiam :
 Ut antiqua gloria nihil
 Magis pulchra tangat astra capite
 Levi, folium et aureum Jovis.

Nihil sapientia
 Tollit altius, alis
 Celeribus per omnem
 Iter illa tetendit Olympum.
 Cui nigram citra notam es,
 Magne Lascari, clarus
 Intimusque vel supra
 Caeteros homines :
 Quod Itali exterique Reges,
 Apud quos tibi loqui
 Contigit, gravesque rerum
 Volvere moles, sciunt.
 Leone tribuerit
 Plurimum tibi, feram ?
 Leo decus tiaræ et apicis
 Sacri, quo nec ante magis aliquid
 Fuit, nec alias dabunt Dei.

Amavit animo ille toto
 Caput eruditum :
 Amaverat prius
 Lascarin ejus
 Pater, avidus decoræ ille gloriæ,
 Lyra tacitus nulla, Etruriaequè
 Potens divitis, asperæque praeliis,
 Musarum Heliconidum gravis
 Custos, et hospitem
 Doctorum adamator.
 Namque his patebat illico

T 4

Opima

Opima domus cognitis :
 Ferax unde semper data copia
 Ingeniis canendi
 Genus Mediceum, et viros
 Inclytos super astra
 Fidicinum canoris
 Numeris, citharaque locatos.
 Sed diem ultimum improbo
 Rumpit pollice Clotho ;
 Noxque luminis nitens
 Condit atra jubar,
 In almaque ipfus intulit se
 Jovis regna, vidit et
 Insolens corusca Phoebi
 Tela. Ita Laurentius
 Sua bonus obiit
 Fata. Janus id videns,
 Amatum relinquere locum
 Parabat, dolore victus, obitum ob
 Nefarium, et acerba fidera.

Tubis tunc fera Martiis
 Bella forte sonabant,
 Nitidaque induebat
 Furor arma cruore linenda
 Militum ferocium,
 Carlus ab Rhodano quos
 Finibusque Galliae
 Acer innumeros
 Agebat Aufonum per agros.
 Frequens rumor ire eam
 Grandinem fuit virorum,
 Incuteret quae novum
 Facile metum Asiae
 Toti, et impio freto,

Tenet

Tenet quae modo loco facer
 Deorum hostis infulaeque Latiae,
 Palaeologus ante pius
 Quae Lascaris avus tenebat.
 Igitur paterna
 Repente perculit res animum. Nec
 Mora ; adiit haud pavens ille regiam.
 Quis esset ait. Rex loquentis omnem
 Stupebat faciem, stupebat elegans
 Sermonis acumen. Haud enim
 Princeps loqui genus
 Consuevit eodem
 Quo plebs modo, nec ab rudi
 Parum sapiens discrepat :
 Ad hoc interest, virne Pelasgus, an
 Barbarus os recludat.

Ibi autem simul ac fuit
 Finis, appositumque
 Satis erat locutus,
 Mora nulla, manum manui rex
 Jungit, atque lumine
 Conspicatus amico
 Pauca subdidit bonus :
 Fata si dederint
 Mea, et Deus, gerenda pro quo
 Mihi haec bella, quae vides
 Undecunque jam parata,
 Te patrias in domus
 Volo ego repositum :
 Fide dexteræ meae
 (Datam tempserit nisi manum
 Homo perfidus quis ?) in vetera te
 Brevi refero regna tempore.

Juva consiliis tuis

Me

Me interim, neque castris
Latereque hoc recede :
Mihi praecipuos eris inter.
Rex prius Neapolin
Jure quam veteri urbem
Gallus esse vult suam :
Hoc studebat eam
Ne haberet hostis, idque nimbus
Facit vix aheneus.
Cum statim potentiam auctam
Clam veriti, foedera nova
Socii ineunt
Mente principes levi.
Parum cheu ! fides hominibus
Sinistra institutione colitur
Sit ut mala necesse mox pati.

Redire igitur immerens rex,
Aliamque mentem
Habere cogitur, militiam dum
Recreat, et hostibus roboram apparet
Timenda magis. Caeterum deabus
Secus Ianificis, Jovique federat.
Nam vix patrium attigit solum
Casus per asperos,
Cum lumina fato
Augusta claudit, effero
Sonoro ululatu omnia
Relinquens suis, Lascari maxime,
Cui nitida occidit spes.

Simul quam tamen excitat
Postea Ludovicus,
Nova ubi sceptrum sumpsit :
Etenim tua cognita virtus
Te jacere non tulit.

Ergo

Ergo mittere ad urbes
 Italas, labantium
 Robores qui animos,
 Et in fide colas manentes :
 Quod haud quisque onus ferat.
 Ille sed labor quoque auram
 In tenuem evanuit :
 Lachesis enim et hunc
 Eripuit nimis cito
 Dolorem dolore cumulans.
 Adest tertius, parem tibi animum
 Jubetque habeas amatque te.
 Minatur sed, agitque dum
 Multa pulchraque rerum
 Modo tuo Leone,
 Modo sospite fratre Leonis ;
 Experitur omnia
 Haecenus Jove iniquo.
 Irritae ergo quod morae
 Pectus extimulant,
 Gravisque deterit senecta
 Vigorem usque fervidum,
 Otio dicas beato
 Quod superest temporis,
 Studiaque melius
 Ad privata te refers,
 Quirini in virente tumulo ;
 Nitor qui loci antea quoque tibi
 Solebat animo esse maxime.
 Locus quis etenim tumultu
 Vacat urbis aequae ?
 Ut urbs frequens et oracla Rodolphus
 Bibit ea, cultor ille intimus sacri
 Chori Aonidum ; arcana scita quarum

Jugis

Jugis ex Heliconis unus oppida
 In nostra tulisti, ubi solum
 Natale barbarus
 Victor rapuit vi,
 Et regna nobiles sua
 Male heu fugiunt Lascares.
 Sed O Naenias, Pieri, quid cies?
 Quid refricas dolorem?

Budaei extant ad eum epistolae aliquot Graecae, plenae dilectionis plane fraternae: ὦ ἀδελφὲ, ὦ πάντων τῶν φίλων ἐμῶν ἤδισε καὶ ἀυτάδελφε— ὦ φίλε, ἀπάντων τῶν ἐμοὶ προσωκειωμένων ἀνδρῶν καὶ ἔυνων ἐπικλήτων μάλιστα δεδοκιμασμένε. Non per barbam tuam, inquit, quam dum discederes te amplexus deosculatus sum, etc. Ab eodem laudatur cum alibi, tum hujusmodi verbis in epistola ad Janum Forestanum, illius discipulum: Λασκαρίζειν τοίνυν ἐστὶν ἐν λόγοις μὲν καὶ φράσει, τὸ δεινῶς λέγειν καὶ κομψῶς. Τὸ δὲ ἦθος Λασκαρίζειν ἐστὶ, τὸ τὰ ἐπιεικῆ καὶ χρηστὰ καὶ εὐαρεστέμενα φρονεῖν. *In literis quidem et elocutione Lascarisare est graviter eleganterque dicere. Ingenio vero Lascarisare, est mansueta et fructuosa placidaque sapere.*

Budaei postea causa epigrammata quaedam in Erasmus edidisse credebatur, inter alios Budaei amicos in Erasmus vehementer commotos, quod in Ciceroniano (scripto an. MDXXVIII.) Erasmus Budaeum cum Ascensio Badio contulisse videbatur.

Ab ipso tamen Erasmo, cum alibi saepius (ut supra) tum in eo ipso libello, elogiis haud contemnendis exornatur: “ De Jano Lascare, quoniam
 — niam

“ niam adhuc superest, dicendum est parcius.
 “ Morum comitate generis nobilitatem prae se
 “ fert, acri judicio vir, multae in epigramma-
 “ tibus argutiae : poterat inter Ciceroniani cog-
 “ nominis candidatos numerari, ni crebrae le-
 “ gationes ac regum negotia revocassent homi-
 “ nem a musis.” Epigrammatum in se scripta-
 rum, cum ab aliis Budaei amicis, tum ab ipso
 Lascare meminit Erasmus in epistola anni
 MDXXVIII. “ Clamant me invidere gloriae Bu-
 “ daei, meque multis epigrammatiis dilacerant,
 “ in quibus aliquot putantur Jani Lascaris,
 “ quem tamen in hoc ipso libello honorificen-
 “ tissime commemoro, nec usquam alias no-
 “ mino nisi cum honoris praefatione.” Rursus
 in epistola anni MDXXX. ad Brixium: “ Ber-
 “ quinus scripserat ad me carmen esse Lascaris,
 “ distichon tantum extremum esse Tuffani. Po-
 “ stea quidam homo minime levis ceu rem
 “ compertam scripsit totum carmen illius esse.
 “ Et tamen me leviter commovit hoc quicquid
 “ erat; magis dolebam hujusmodi diffidorum
 “ materiam quaeri, non sine gravi bonarum li-
 “ terarum jactura.”

Leonem X. ad pontificatum nuper evectum
 Jano Parrhasio conciliavit, eique auctor fuit ut
 illum Romam ad docendum evocaret, quo no-
 mine a Parrhasio dicitur ^c “ Vir ad promeren-
 “ dos homines natus.” Extat ad illum ejus-
 dem Parrhasii epistola ^d, cum hoc illius elogio :
 “ Joanni Lascari Byzantio Gallorum regis apud

^c Orat. ante praelect. Cic. ad Att. quael. sylloge iv. ep. I.

^d De rebus per ep.

“ senatum

“ senatum Venetum legato.—Lis est mihi cum
 “ Politiano sinuosa, quaeque non, nisi ab eo
 “ qui juxta Graece sciat ac Latine, decidi recte
 “ possit. Itaque te disceptatorem (si per ad-
 “ versarium liceat) elegi, quum nemo nostro-
 “ rum, multis abhinc annis adeo Graece pro-
 “ fecerit, ut ipse Graecus homo Latine: quam-
 “ que Graecis a Cicerone laudem questus est
 “ Apollonius ereptam, tu cum pulvisculo cor-
 “ rasam tibi tuisque vindicaveris: in aliena
 “ lingua tantus, ut sapientissimus Venetorum
 “ senatus eloquentiae tuae vi captus, opes in
 “ Italia Gallorum coalescere non indigne ferat.
 “ Utinam Byzantii novaeque Romae res ampli-
 “ ficari per te daretur, ut a majoribus olim tuis
 “ in sua republica potentissimis. Hoc enim
 “ fatius longeque magis expetendum quam ex-
 “ terae genti regnum constituere. Quoniam
 “ vero per immanem Scytharum dominatum
 “ non licet, hoc (ut ille dixit) Catone con-
 “ tenti, tempori serviamus et Musis, in quarum
 “ collegio quum principem locum teneas, ac-
 “ cipe controversiam tibi jure debitam, qua-
 “ que soles libertate meliori causae suffra-
 “ gari,” etc.

Pauli Jovii elogium: “ Joannes Lascares
 “ Graecorum fere omnium, qui Othomanicis
 “ armis patria pulsi in Italiam confugerunt, no-
 “ bilissimus atque doctissimus fuit. Stirpem
 “ enim sanguinis incorrupti ad imperatoris Con-
 “ stantinopolitani decus generosis moribus re-
 “ ferebat, utpote qui ab ingenua educatione op-
 “ timas literas imbibisset.—Valebat Latina fa-
 “ cundia, ita ut versus, qui extant, perscribe-
 “ ret,

“ ret, sed adeo contumaci sterilitate desidiosus
 “ erat, ut in vertendo Graeca vix Polybii ca-
 “ strametationem efflagitantibus amicis expref-
 “ ferit, quod id studium, recto an maligno ju-
 “ dicio incertum, penitus damnaret. Verum
 “ egregia cum laude praestitit, ut Latini ha-
 “ berent emendatiora, quae minore ipsorum la-
 “ bore verterentur. Honestae facultates non
 “ certo rixae reditu, sed aliena liberalitate quae-
 “ sitae, vel in rem negligenti et sumptuose vi-
 “ venti nunquam defuerunt.”

Autor additamentorum chronici Jacobi Phi-
 lippi Bergomatis : “ Janus Lascaris, summae
 “ eruditionis et gravitatis vir.—Romae a sum-
 “ mo pontifice multis praemiis affectus, nihil
 “ aliud curabat, quam ut antiqua veterum
 “ scriptorum monimenta suae integritati resti-
 “ tueret, atque emitteret in lucem. Quod of-
 “ ficiū etiam admodum senex tanta cum dili-
 “ gentia exercuit, ut nisi sinistro fato nobis tam
 “ cito ereptus fuisset, futurum erat, ut Graecae
 “ literae pristinum decus assumerent. Mortuus
 “ est non sine doctorum omnium lacrymis.
 “ Reliquit autem nobis Angelum Lascarem fi-
 “ lium paternae virtutis et eruditionis exemplum
 “ apud Parisinos.”

Pierius Valerianus, dialogo 2. De litteratorum
 infelicitate, postquam locutus fuisset de Demetrio
 Chalcondyle, illiusque filiis Theophilo et Ba-
 filio, “ Basilio, inquit, morte praematura erepto,
 “ et Musuro sublato, vix unus tantum Joannes
 “ Lascaris est superstes, qui litterati nomen in-
 “ ter Graecos obtineat. Neque quidem ille
 “ ulla unquam vitae suae tempestate felix, nisi
 “ quantum

“ quantum virtute et sapientia sua omnes et
 “ fortunae faevientis impetus, et valetudinis
 “ etiam, quae de artibus omnibus laborat, atro-
 “ citatem exuperat.”

Appellatur a^c Joanne Ludovico Tiletano “ no-
 “ stra memoria linguae Graecae (ut sic dicam)
 “ Camillus.”

Thomas Morus in responsione ad Germani
 Brixii Antimorum: “ Deloium, Budaeum,
 “ Lascarem, viros literarum et virtutis gratia
 “ toti commendatos orbi (quorum nominibus
 “ major debebatur honor, quam ut libello con-
 “ taminares istiusmodi, tanquam gemmas col-
 “ locares in luto) nominas; eosque tecum velut
 “ in partes attrahis: quos et castigatores prae-
 “ dicas, et consultores adhibitos in consultissimis
 “ consiliis. At ego, quanquam de syllabis illis
 “ ac soloecismis, quas obiectas mihi non possum
 “ spondere quod sentiant, quorum me audie-
 “ rint, nec in illis quidem detrectabo iudicium;
 “ certe tales esse eos persuasum habeo, et phi-
 “ losophicae rei scientia, et rerum prudentia
 “ publicorum, ut,” etc.

Quanti illum una cum Chalcondyle, Mu-
 furo, et Aldo Manutio, aestimaverit Stephanus
 Niger, vide locum superius in Chalcondyle ex
 ejus dialogo de Graeciae antiq. adductum.

Lud. Vives^f: “ Joannis Lascaris extant Latini
 “ et Graeci lusus, ex argutiis brevibus et velut
 “ punctis subobscuri.”

Gerardi Voffii^g iudicio, “ non aspernanda

^c Praef. alphabeti Graeci ed. Paris. MDXXXVI.

^f De trad. discipl. l. 3.

^g De poetis Graecis.

“ sunt

“ sunt epigrammata ejus, sed quae tamen non
 “ augeant viri nomen.”

De ejus versione Polybianorum, Isaacus Casaubonus in Polybii praefatione: “ Janum Las-
 “ carim difficillimam partem scriptionis Poly-
 “ bianaee facere Latinam esse ausum, illis prae-
 “ fertim temporibus, magnum fuit: multum-
 “ que verae laudis ea, quamvis brevi, opella
 “ praestantissimus ille vir, me iudice, meruit.
 “ Qui, si in nonnullis parum videtur cavisse,
 “ non tam eo nomine reprehendendus; homo
 “ enim erat, quam admirandus, quod in ple-
 “ risque καλῶρθωσε Graecus enim erat.”

Justus Lipsius, qui eadem nova interpreta-
 tione donavit, De milit. Rom. l. 1. dial. 1. ait
 illum “ apte et docte pleraque jam vertisse:
 “ tamen revera alibi aliter, et, quod caput est,
 “ non semper presse et adstrictè.

Huetius de claris interpretibus: “ Janum
 “ Lascarim in converso Polybio, exiguo qui-
 “ dem, at totius operis longe difficillimo frag-
 “ mento, saepenumero demirari soleo, ut eo-
 “ rum quae de eximia ipsius lucubratione in
 “ Polybio nostro praefati sumus” [sic Casau-
 bonus introducit loquens] “ minime nos ad-
 “ huc pigeat. Quod si hoc non sprevisset in-
 “ terpretandi munus, et excusso veterno, quo
 “ pene sepultus vixit, plura ingenii sui monu-
 “ menta reliquisset, melius quippe nomini suo
 “ et posterorum utilitati consulisset; at quan-
 “ tum concessit otio suo, tantum ex gloria dimi-
 “ nuit.”

Dum Romae egit, in Virgilium tanquam
 artis ignarum epigrammata scribere ausus est,

U

quo

quo nomine a multis, epigrammatis in ipsum editis, vapulavit. “ Janum Lascarem, inquit
 “ Gyraldus, vidimus et audivimus saepe lo-
 “ quentem multis de rebus doctè et argute.—
 “ Non solum Graece et Latine doctus, sed et
 “ regum ac principum agendis tractandisque
 “ negotiis fuit idoneus, et nisi Vergilium epi-
 “ grammate profcidisset, ut artis ignarum, quo
 “ nomine a multis fuit exhibilatus, et ideo in
 “ eum versus et Graece et Latine a plerisque
 “ (Romae) compositi fuere, hic cum alio quo-
 “ cunque Graecae nationis poeta fuisset confe-
 “ rendus.”

Extant apud Francisci Floridi apologiam in linguae Latinae calumniatores, epigrammata bina, quibus Lascaris Virgilium impetiit, et tria alia, quibus Ciceronem profcidit: ob quae in illum, jam defunctum, acerrime stomachatur Floridus, eosque scriptores contra illum dedita opera prolixè tuetur, vix alio ullo nomine, quam Graeculi impudentis et inepti, eum dignatus. In Virgilium autem et Ciceronem epigrammata ista scripsit Lascaris, quia de gente Graeca nonnihil minus honorifice loqui viderentur.

De Theodoro Duca Lascari imperatore Constantinopolitano, hujus proavo, cujus extant nonnulla impressa, in codd. MSS. plura, hic loci nihil attinet differere. Ab eo vero imperatore Theodori praenomen filio cuidam suo videtur indidisse. Nam de filio ejus intelligendus videtur Budaeus, cum in epistola quadam ad illum, “ Theodorus tuus (inquit) quae hic
 “ aguntur tibi enarraturus est, quem sub-
 “ inde

“ inde non conveni saepenumero in aula ver-
 “ fantem, ipse quidem interim in urbe degens.”

In indice manuscriptorum codicum biblio-
 thecae Venetae Baroccianae a Jacobo Philippo
 Tomafino edito occurrit grammatica Theodori
 Lascaris ad reginam Augustam. Quis iste fuerit
 Theodorus Lascaris, utrum idem cum impera-
 tore necne, in ambiguo est. Inter codices Ba-
 roccianos, qui in bibliothecam Oxoniensem Bod-
 leianam translati sunt, nullum talem invenio.

Francisci Lascaris, viri Graece docti, Joannis
 nostri vel filii, ni fallor, vel ex filio Angelo ne-
 potis, mentionem invenio in catalogo bibliothecae
 Nicolai Heinsii, ubi de exemplari Heliodori
 Graeco ed. Bas. MDXXXIV. monetur, fuisse istud
 “ Francisci Lascaris, cujus manu in margine non
 “ pauca videntur addita.”

CAP. VI.

De MICHAELE MARULLO, et
MANILIO RHALLA.

MICHAEL MARULLUS TARCHANIOTA, a Petro Crinito Marullus Byzantius passim dicitur, in poematum suorum inscriptione Michael Tarchaniota Marullus Constantinopolitanus. Originem nimirum traxit a Marullis Constantinopolitanis, sed ab Euphrosyne Tarchaniota Michaelis Tarchaniotae filia, matre sua, Tarchaniotae nomen sibimet assumpsit. Patrem habuit Manilium; avum Philippum, filium Manilii Marulli Constantinopolitani; qui sepultus jacet Anconae in templo S. Dominici cum hac inscriptione:

Manilio Marullo,
Patria Constantinopolitano,
Vetustissimo genere Marullorum nato,
Qui ex D. D. Gordianis Marullis
Rom. Imp. originem ducunt,
Omnibus Virtutibus honestisque moribus praedito,
a Turcis fortunis amplissimis spoliato
Patriaque ejecto,
Summis magistratibus, legationibusque variis,
Terra Marique laboribus,
Vita denique
Idibus Novembris Anconae defuncto,
Philippus Theodorusque filii,
Parenti pientiff.
Qui vixit ann. xcv. pos. anno Salutis MCCCC.
Anconae

Anconae eadem in aede visuntur monumenta
 Philippi Marulli, Michaelis avi, ^h Manilii pa-
 tris, Euphrosynae Tarchaniotae, matris ejus,
 necnon Michaelis Tarchaniotae, Euphrosynae
 patris, et Pauli Tarchaniotae, Euphrosynae fra-
 tris, cum epitaphiis a Michaele nostro compo-
 sitis, quae omnia extant inter ejus epigrammata,
 si excipias istud Michaelis Tarchaniotae, quod,
 nisi me fallit memoria, in libris ejus non com-
 paret. Matris ejus Euphrosynae epitaphium
 tale est:

Quaenam hoc in tumulo tegitur matrona? Ve-
 nustas.

Ille pudicitiam dixerat, haec eadem est.

Quod genus? Inachidi. Generis fortuna? Beata,
 Sed cecidit patria deficiente sua.

Quis torus? Unus, et hic felix sine lite Marulli.

An mater? Seno pignore fecit avum.

Quae vita? In tenebris. Quae causa indigna do-
 loris?

Occasus patriae, servitiumque grave.

Ecquem cum patria luxit? Fratresque patrem-
 que, etc.

Progeniem suam antiquam generisque nobili-
 tatem gloriatur ipse in carmine De exilio suo.
 Et ad originem familiae suae ab imperatoribus
 Romanis deductam adludit in versiculis de morte
 Jani fratris, qui in pueritia defunctus est:

Cur sine me Elysia felix spatiare sub umbra,

Inter honoratos nobilis umbra patres?

Occurrunt Graiique atavi, proavique Latini, etc.

^h Fallitur enim Schraderus cum in Italiae monumentis, epi-
 taphium Manilii, patris nostri Michaelis, attribuit primo isti
 Manilio, qui obiit an. MCCCC.

Expugnata urbe patria, Anconam (ut videtur) ubi abavus ejus Manilius antea degerat obiitque, a parentibus puer adductus est.

Florentiam postea accessit, ubi a Laurentio Medice communi doctorum omnium patrono, exceptus est munifice. Crinitus in carmine ad eum De imagine et portento avaritiae :

Placuit ad urbem flectere,
 Qua noster Medices Pieridum parens,
 Marulle, hospitium dulce tibi exhibet :
 Ac te perpetuis muneribus fovens
 Phoebum non patitur tela resumere :
 Laurens Camaenarum decus.

Eidem principi perillustri Laurentio epigrammatum suorum libros iv. dicabat.

Fautorem quoque habuit Antonium principem Salernitanum, ad quem habentur epigrammata ejus aliquot, cuique nuncupantur libri iv. hymnorum naturalium in Deos gentilium. Illius in se munificentiam epigrammate hoc celebrat :

Das gemmas aurumque, ego do tibi carmina
 tantum.

Sed bona si fuerint carmina, plus ego do.

Item alio :

Olim rogatus quid sibi relinqueret
 Tam multa qui cuivis daret,
 Hoc inquit ipsum Antonius si quid dedi :
 Nam caetera haud puto mea.

In Gallia aliquando tam diu egit, ut Galliam tuam dicat Crinitus in carmine ad illum scripto De improba mordacitate Zoili :

Haec

Haec pestis est, Marulle, nostri seculi :

Non illa quam procul fugis :

Licet relinquo patrios demum lares,

Aut Galliam tuam petas :

Seu te per undas Rhindacus videt suas,

Ubique te tamen occupat.

Num ideo potius Galliam tuam dicit, quod a partibus Gallorum militando stetit? Judicent alii.

Amicos suos peculiare versiculis hisce recenset,

ⁱ Laure compater, Altili, Elifi, Eli,
Parde Phosphore, Rhalle, Zenobi, Acci,
Pontane, unanimi mei sodales.

Uxorem Florentiae duxit Alexandram Scalam poetriam claram, Bartholomaei Scalae, secretarii Laurentii Medices filiam, cujus laudes epigrammatis compluribus celebrat.

A prima ferme juventute in Italia militabat, inter alarios equites descriptus, sub Nicolao Rhalla Spartano duce: eodemque tempore Musis simul ac Marti operam navabat, id quod ipse testatur in epigrammatum prooemio ad Laurentium :

Inter mille neces, durique incommoda Martis,

Quis putet Aonias posse juvare deas?

Hic quoque, Laure, juvant, perque arma en-
sesque sequuntur :

Militiae comites nec pudet esse meae,

ⁱ *Laurentius Medices, Gabr. Altilius, Elifus Calentius, Jo. Pardus, Manilius Rhallus, Zenobius Actiolus, Accius Sincerus.*

Quaeque manus ferrum, posito fert ense libellos :
Et placet, et Musis est sine dulce nihil, etc.

“ Demum dum Siclam ^k, qui olim Cccina dicebatur, fluvium vel exigua tunc aqua fluentem (non solito inflatiorem, quod dicit Jovius) ingressus, sive equum potaturus, sive alia de causa tantillum immoratus, sensit equum anterioribus pedibus ita in arenas alvei semper infidi voraginosas absorberi, ut emergere inde non posset, dumque indignatus cum calcaribus adurget una cum equo in coenum provolutus est, impactoque crure sub cante-rii ventrem, cum neque surgere, neque se inde exsolvere posset, modica admodum ejus profluentis aqua suffocatus interiit. Ferunt illum primo statim casu vehementer excanduisse, utque erat irae impatiens convitia et maledicta in superos detorsisse.”

Hoc accidit, ut testatur Jovius, eo die quo Ludovicus Sfortia dux Mediolanensis a Gallis captus est : quod factum anno, ut, idem in historiis tradit, MCCCCXCIX. juxta alios MD. Omnino fallitur ^l Ger. Vossius, qui Marulli mortem refert ad XVII. Cal. Julii an. MDXI.

Sepultus jacet Anconae una cum majoribus suis in aede S. Dominici, inscriptione hac sepulchro incisa :

Michaelis Tarchoniotae Marulli
Euphrosynes Tarchoniotae et Manilii Marulli fil.
Philosophi et poetae praestantissimi.

^k Pierius Valer. de liter. infel.

^l De poetis Lat.

Dum

Dum floruit magni decus Byzantii,
 Marullus alti lucidam Jovis domum,
 Laudesque factaque omnia extulit Deum :
 Vifa fuorum caede, patriaeque ignibus,
 Letho parentum, fortis exilium tulit.
 Sacris operatus Musis fluvio perit,
 Aliis dolendus ipse quae praeviderat.
 Aeternitatis templa non miser colit,
 Plectro et decorus aureo, et toga gravis,
 Gravem facit cantu stupere Pierim.

De principum institutione poema grave uti-
 leque imperfectum moriens reliquit. Defunctum
 pari moestitia luxere Graeci Latinique.

Antonius Tebaldeus.

Hic situs est cithara celebris gladioque Marullus,
 Qui Thusco, heu facinus, liquit in amne
 animam.
 Neptune immitis, meruit si mergier ille,
 Mergier Aonio flumine debuerat.

Jov. Pontanus.

Hoc vacuum tibi Pierides statuere sepulchrum,
 Et Graia et Latia clare, Marulle, lyra.
 Ipse etenim Aonia in sylva, atque Heliconis in
 antris,
 Laetus agens illic otia grata teris.
 Illic formosae ludunt ad plectra puellae,
 Et tecum ad choreas carmina lecta canunt ;
 Et tibi responsant sylvae, Peneiaque antra ;
 Plaudit et Ogygio roscida ripa lacu.
 Nil praeter nomen tumulo : per opaca vagaris
 Culta, per Elysium, docte Marulle, nemus.

Hinc

Hinc tibi se ad cantum adjungit formosa Corinna,
 Cantat et ad calamos Delia culta tuos :
 Illinc compositos exercet Cynthia saltus,
 Exercet raros Lesbia blanda choros.
 Nec Parca eripuit, Musae rapuere Marullum,
 Arnidi ne fieret grata rapina Deae.
 Sis felix igitur Musis comes, et tua Musae
 Ambrosio foveant membra adamata sinu.

Petrus Crinitus.

Ain' perisse maximum vatem meum ?
 Num vera, Philon, nuntias ?
 Quid audio ? quis ausus, indignum scelus,
 Nobis, Marulle, te abstulit ?
 O ludicram spem vitae : et O dementiam
 Mortalis impotentiae.
 Ut falsi inani detinemur gaudio,
 Vanasque jactamus preces.
 Sed O Deorum imperium, et O necessitas,
 Quae ludis humanum genus :
 Celsi tonantis insidens capite altius,
 Superba vinculis aeneis,
 Quae cuncta nectis, et potenti dextera
 Nostrum repellis ambitum.
 En ipse cum meis repulsus victimis
 Falso, Marulle, dixeram :
 Vives beatos atque candidos dies :
 Vives, favente Cynthio.
 Sed O sacrum pectus, quis ille undantibus
 Te Caecinae lymphis dedit ?
 Quis ille nostris obstitit votis Deus :
 Contraque tot meas preces
 Audax negavit te mihi superstitem ?
 O nullibi certam fidem.

An

An diva Nape filia potens Caecinae,
 Marulle, te mihi abstulit,
 Numerosque nobiles et entheum melos
 Dicavit undis gemmeis?
 Sic tu, Marulle, deseris dulcem chelyn,
 Vatumque carmen aureum?
 Quis inter aptus Gratias atque Veneres
 Docte camoenas inferet?
 Quis nunc Deorum laudem et omnigenum decus
 Caelestis aulae concinet?
 Quis fronde sacra cinxerit crines suos,
 Regemque dicet maximum?
 Sed frustra inertī lacrymamus naenia,
 Quod arripit fatum potens.

Idem in carmine ad eum, quod relictis Mufis
 a Naevia detinetur :

Tu carmen altum principis
 Vates beato pectore
 Absolve, dum Phoebus monet,
 Tu dedicatus Cynthio
 Docto, Marulle, carmine
 Tradas perennem posteris
 Famam potentis ingeni.

Eum alibi Crinitus idem, una cum Pontano
 commendans, utrumque in suo genere absolu-
 tum esse tradit, eosque pro optimis exemplis, et
 veluti decora atque illustria vetustatis monu-
 menta a doctis agnosci.

Pierius Valerianus, jam tum puer.
 Cur adeo fluctus contra conaris? in undis
 Oppetiisse horres, cur Helicone fatus?

Igneus

Igneus ut gelido vigor extinguitur in amne,
 Forte times? atqui saepe fit ignis, aqua.
 Non hoc, inquis, habet male me: quod miles,
 et acer

Sim doleo: sub aquis militem obire pudet.
 Ah ne indigneris, miles licet impiger, astra
 Hac pervulgata fortibus ire via.
 Hac pius Aeneas, et bello magnus, et armis,
 Hac Romae fertur Romulus isse pater.
 Sfortia summus honos belli, invictusque Robertus,
 Hac, qua tu, ad superos, transfiliere polos.
 Debentur coelo fortes: coelo ignis et aer,
 Undaque supposita est: infima terra tenet.
 Scendenti a terra ad coelum stat limes in undis
 Primus: age hac coelum scande, Marulle, via.

Idem in libello De Literatorum infelicitate:
 “ Simili mortis genere sublatus est Marullus
 “ Tarchoniata; qui quantae fuerit eruditionis,
 “ hymni et epigrammata ejus, quae magna
 “ cum laude omnium in manibus versantur, fa-
 “ cile indicant, tum inchoatus liber de prin-
 “ cipe, eorum omnium judicio qui opus in-
 “ spexere, antiquitatem in certamen provocare
 “ judicatur. Hic tamen tam sublimi ingenio,
 “ tantaque doctrina vir, quamdiu vixit, mili-
 “ tari stipendio sese alere coactus, in assiduo
 “ semper labore vitam traxit infelicissimam,
 “ nullius unquam principis liberalitate adjutus,
 “ ut in litterarum otium se conferre posset,” etc.

Hercules Stroza in Venatione:

——Graia de stirpe Marullus

Musarum comes egregius, cantorque deorum.

Andreas

Andreas Dactius :

Ingenio Phoebos, belli par munere Marti,
Graia domus Cecina busta Marullus habet.

Idem.

Evafit toties hostilia tela Marullus,
Ut Cecinae tumidis obrueretur aquis.

Eidem tamen Dactio non ufque adeo placere
verfus Marulli, quin in ejus laudatorem epi-
gramma hoc ederet :

Quod mihi verficulos laudas et fcripta Marulli,
Laudo ego, fi laudis terminus ullus erit.
Sed mihi quod toties laudes totiesque Marulli
Carmina, confiteor non tolerare queo.
Define; laudasti, fatis est: ne forte Marulli
Credantur verfus laudis egere tuae.

Latomi.

Est aliquid leniffe feras, fluviosque stetiffe,
Inque opus arguta faxa animaffe lyra.
Plus est imbelles traxiffe in castra Camoenas;
Ille fit Amphion: ifte Marullus erit.

Elogium Jovii: “ Marullus Tarchaniota
“ Graecus—ita laborem ac ftudium duri Martis
“ cum tenerrimis Mufis per intervalla feliciter
“ adaequavit, ut non Graeco tantum, fed La-
“ tino carmine admirandus evaderet. Nam
“ Theodori ac Argyropyli decora veftigia sub-
“ fecutus, nihil jam Graece doctum effe fatis
“ ad laudem putabat, nifi tota patrii fermonis
“ facultas Romanae facundiae jungeretur.—

“ Marullus

“ Marullus inquieto ingenio nullibi sedem sta-
 “ bilem nactus, in cursu studiorum ac itinerum
 “ semper fait; transferendique munus tanta
 “ contentione famaue ab aliis susceptum sem-
 “ per contempsit, quasi minime par, aut certe
 “ nobilis gloria periculoso opere peteretur; gra-
 “ viora idcirco meditantem post editos epigram-
 “ matum libellos, quibus Apollo pereleganter
 “ arriserat, in Volaterrano Cecina amnis solito
 “ inflator, fallente aequum caeco vado, vio-
 “ lenter abripuit.”

Raph. Volaterranus in Paralipomenis: “ Di-
 “ scipulum habuit Pontanus Marullum Con-
 “ stantinopolitanum, hospitem meum, qui eo-
 “ dem die quo a me Volaterris discessit, in
 “ amne Cecina submersus est: vir acris cum
 “ ingenii, tum iudicii, et qui plus nostrae quam
 “ patriae linguae vacaverit, ut ejus indicant car-
 “ mina.”

Gyraldus, De poetis sui temp. dial. I. “ Rhallo
 “ Marullus cultior argutiorque. Extant utrius-
 “ que varii generis epigrammata, et Marulli
 “ praeterea naturales hymni, in quibus illum ex
 “ multis audivi adjutum a Pico patruo, vobis
 “ hic audita tantum refero. Ex his certe hym-
 “ nis quosdam adeo sui amatores nactus est, ut
 “ eum caeteris hac facultate praestare vulgo
 “ praedicent. Ego quidem a Zoilo (proprio
 “ enim nomine non appello) qui Marullum
 “ ubique habere nescio quid Graecanicae levi-
 “ tatis existimat, et esse plura apud ipsum quae
 “ tollere possit, adeo dissentio, ut nonnihil ta-
 “ men arrogantiae ascribam. In institutionibus,
 “ quas

“ quas ille principales inscripsit, imperfectis ni-
 “ hilo magis praeſtat, videas tamen illum ex-
 “ celluisse, et quem volebat effingere, Lucre-
 “ tium plane referre, vir profecto indignus qui
 “ tali mortis genere periret,” etc.

Ludovici Vivis ^k iudicio, Politiano “ obscu-
 “ rior est et gratia impari.”

Eraſmus ^l “ Marulli pauca legi tolerabilia, ſi
 “ minus haberent paganitatis.

Beatus Rhenanus in praefationibus, quas prae-
 fixit epigrammatis et hymnis naturalibus ed.
 Parisiis MDXXIX. non immerito conqueritur,
 “ Marullum velut ethnicum, et deos celebrare
 “ et poematibus ſuis venerari, uſque adeo an-
 “ tiquitatis aemulum, ut priſcis illis ſeculis
 “ principes Latinae linguae viros, non modo
 “ adaequarit, ſed longo poſt ſe intervallo reli-
 “ querit. Quis (inquit) non gravi cordolio
 “ ſtatim afficietur, lacrymasque affatim emittet,
 “ qui aſpexerit Marullum neglecta illa Menan-
 “ dri ſententia, ὑπὲρ εὐσεβείας ἢ λάλει ἢ μάνθανε,
 “ in prophanis ingenii periculum facientem,
 “ nominis ſui immortalitatem ad poſteros tranſ-
 “ miſiſſe. Utinam atque utinam ingenium
 “ ſuum pluſquam divinum ad ſacra accommo-
 “ daſſet, atque Jeſu Chriſti vitam innocentiffi-
 “ mam, aliorumve noſtrae religionis divorum
 “ heroicam continentiam, aut ſacriloquorum au-
 “ ctorum ſententias, carminibus ſuis cogno-
 “ biliores reddidiſſet. Nam hac tempeſtate
 “ ubique fere in ſacris nitor deſideratur.”

^k De trad. diſcip. 1. 3.

^l Ciceronian.

Ejuſdem

Ejusdem Distichon.

Quod priscis similes meliora haec secla poetas
Protulerint, vates Tarchaniota probat.

Eadem editione habentur in laudes ejus epigrammata aliquot Symphoriani Trunelli Lugdunensis, quorum unum hoc subjicere libuit.

Ad Zoilum.

Tantum, Zoile, cur noces Marullo,
Quem tu plus oculis amare debes
Toto pectore et internis medullis?
Qui dicteria promit haud molesta,
Et blandos, varios sales, lepores.
An te candidulam necare famam
Tandem posse putas tuis loquelis?
Aut quae te mala mens movet, Miselle,
Ut talem velis excitare rixam?
In te tela parant novem sorores
Et Phoebus pater et ferus Cupido:
Quis pro te Deus? an severa Pallas,
Quae doctos colit et fovet Poetas:
O rem ridiculam et magis jocosam!

Addit illum (quod utinam constaret) quamvis carmine lascivum, mente tamen pudicum fuisse.

Thomas Morus epist. ad Erasmus adversus Germanum Brixium: “ Quod hoc ita moleste
“ fert Brixius, quod Rhenanus epigrammata
“ mea Marulli et Pontani praetulerit, debebat
“ aliquanto pressius Rhenani laudationes ex-
“ pendere: qui etsi multo mihi tribuit amplius,
“ quam meus pudor possit agnoscere, tamen ea
“ parte

“ parte qua potissimum Brixius offenditur, non
 “ adeo effusus est in laudes meas, ut Brixius
 “ invidere debuerit. Neque enim me Pontano
 “ aut Marullo undecunque praefert Rhenanus,
 “ aut confert. Natura tantum comparat, non
 “ Graecarum literarum peritia, ne sit opus ut
 “ ita stomachetur Brixius Graeco conferri Bri-
 “ tannum. Etenim natura quid impedit etiam
 “ Graeco parem quempiam vervecum in pa-
 “ tria crassoque sub aere nasci? Quanquam
 “ ipse neque tam superbus sum, neque tam
 “ nescius mei, ut quae mihi tribuit Beatus Rhe-
 “ nanus agnoscam: qui me, quod dixi, talibus
 “ viris natura confert, utilitate vero praefert
 “ haecenus, ut censeat plus frugis adferre lecto-
 “ ribus si quid affero salubrium sententiarum,
 “ quam quicquid illi chartis illinant obsceni-
 “ tatis ac nequitiae: ac plus juvare putat quae
 “ simpliciter ac aperte cano, quam Marulli de-
 “ lectant aenigmata.”

Ger. Vossius De poetis Lat. “ Nec justas
 “ laudes detractum ivero Michaeli Marullo:
 “ qui patria licet Constantinopolitanus foret,
 “ Romanas tamen Musas magis excoluit, quam
 “ Graecas, multumque iis laudis acquisivit.
 “ Assiduus fuit Politiani obtrektor, doctrina
 “ licet inferior, nec par lepore; ut Vivis etiam,
 “ aliorumque iudicium est.”

Ut contra Joannem Lascarin, sic quoque in
 Marullum magna irarum mole insurgit Fran-
 ciscus Floridus apologia in linguae Latinae calum-
 niatores, Graeculum illum, et stultum appellans,
 quod sex tantum poetas Latinos, nempe Tibul-
 lum, Maronem, Terentium, Horatium, Lucre-
 tium,

tium, Catullum, suo genere praecellere existimet: graviterque is succenset Petro Crinito quod Marulli laudes carmine celebrarit, quod carmen ejus putidum vocat. In opus etiam illius De honesta disciplina, quoniam ibi quoque Marullum laudat, acerrime invehitur pro more suo feroculus iste Floridus. Ob eandem causam Graeculus quoque appellatur Marullus a^m Ludovico Carrione. Epigramma ejus, quod Floridum et Carrionem usque adeo offendit, sic se habet:

Amor Tibullo, Mars tibi, Maro, debet;
 Terentio foccus levis:
 Cothurnus olim nemini satis multum;
 Horatio satyra et chelys:
 Natura magni versibus Lucretii
 Lepore Museo illitis:
 Epigramma cultum, teste Rhallo, adhuc nulli;
 Docto Catullo syllabae:
 Hos si quis inter cacteros locat vates,
 Onerat, quam honorat potius.

Illius poematum examen criticum ex professo edidit Julius Caesar Scaliger poetices libro 6. cap. 4. quod incipit cum hac generali censura:
 “ Marullus totus durus, morosus, aliorum ob-
 “ tractator, sui admirator simul et diffidens.
 “ Anxius enim quo dicat modo, haeret nego-
 “ tiosus, omnino inveniustus. Quem cum Cri-
 “ nitus tantopere commendarit, accuratius per-
 “ spiciendum est utra potior fuerit, amicitiane

^m Emendat. I. II. c. XI.

“ apud

“ apud illum, an apud nos veritas”, etc. Ag-
 noscit Scaliger non defuisse qui scripserint de
 hymnis ejus, principes Latinae linguae viros a
 Marullo superatos. De istis ipse inter alia haec
 habet: “ Quod spectat ad ipsum filum oratio-
 “ nis, profecto nihilo constantius tumores Sta-
 “ tianos ad humillimum ac maxime plebeium
 “ dicendi genus infeliciter dimisit. Hoc enim
 “ viri illius ingenio maximo atque praeclarissi-
 “ mo vitium fuit peculiare, ut magnifico spi-
 “ ritu scribere aggressus, elanguesceret in ora-
 “ tionis tractu fervor ille: egregiosque primos
 “ illos impetus judicium deinceps destitueret,
 “ aut voluntas. Nam quibus in poematiis sese
 “ voluit naviter exercere, verus sane poeta est,
 “ ac divinus. Velut in elegia de exilio suo.
 “ Recta enim est, et plena, efficax, rotunda.
 “ Majus etiam numen afflavit illum in Martis
 “ hymno. Longe excellentius atque augustius
 “ in aeternitatis explicatione spirat. Pene enim
 “ solum poema illud universas illius famae ra-
 “ tiones sustinere potest.”

Marulli defensionem prolixam contra Scali-
 geri censuras, ab incerto quodam, compositam
 habes apud Jacobum Gaddium De scriptoribus
 tomo II. Nominatur a Gaddio perperam Ma-
 rullus Tarcagnota.

Extat ad illum Michaelis Apostolii epistola
 Graeca in bibliotheca Vindobonensi.

Marulli amicus intimus, et condiscipulus sub
 Pontano fuit Manilius Rhallus, Spartanus, epi-
 grammatum similiter Latinorum scriptor, archi-
 episcopus demum Leonis X. favore Cretensis
 sive Epidaurensis: qui obiit anno MDXVII. Fra-

trem habuit Nicolaum Rhallum ducem istum sub quo militavit Marullus, patrem vero Demetrium Cabacium Rhallum, equitem Spartanum, qui sepultus jacet Romae in templo S. Apostoli in regione trivii dicto, cum hac inscriptione a Manilio composita :

Demetrio Cabacio Rhallo,
Equiti Spartano,

Qui

Nullum corporis incommodum expertus,

Nonagesimum aetatis annum

Menses II. diem XXII.

Superavit.

Manilius ex Thomaide

Theodori Bocchali filia

Susceptus

Parenti sanctissimo ac B. M.

Sibique posuit.

Si, genitor desende, pius tibi debita natus

Iusta, sepulturae munera si apta darem,

Conderer hic tecum ; discat mea sera senectus

Cum genere amissam rem patriamque mihi.

Ibidem.

Concordes animos, piaque mentes,

Ut dicas licet unicam fuisse,

Commisti cineres sequentur, et se

Credi corporis unius juvabit.

De Manilio Gyraldus haecce : “ Ex eadem
“ Pontani academia fluxere M. Marullus et
“ Manilius Rhallus ambo parentibus Graecis
“ nati, in Italia enutriti, Latinis tamen literis
“ magis imbuti, atque invicem amici, uterque
“ epigrammatum poeta, sed Rhallo Marullus
“ cultior

“cultior argutiorque, Marullo Rhallus fortunatior, quippe qui a Leone X. his mensibus Cretensium fit pontificatu honestatus. Extant utriusque varii generis epigrammata.”

A Jovio dicitur ^a eruditi iudicii vir Graecus.

Angelus Politianus : “ ^b Manilius Rallus

“Graecus homo, sed Latinis literis adprime

“excultus.”

Habentur ad illum Marulli carmina aliquot, ab eoque inter unanimos suos sodales recensetur. Simlerus ait illum carmine Latino et Graeco complura scripsisse, sed nullis unquam vidit. Et forte non amplius extant ea, quae suo tempore, auctore adhuc superstite, extitisse scribit Gyraldus.

^a In Musuro,

^b Miscel. c. LXXIII.

C A P. VII.

De MARCO MUSURO.

MARCUS MUSURUS, natu Creten-
 sis, relictis in patria parentibus, juvenis
 in Italiam venit, quo patrem postea senem ac-
 civit, et apud se aluit. Joannis Lascaris in
 Italia discipulus fuit. Primum Patavii Graecos
 auctores praelegit, summa cum auditorum fre-
 quentia, tantaque diligentia, ut toto anno vix
 quatuor intermitteret dies quin publice profite-
 retur. Afflicta demum bellis Venetorum re-
 publica Gymnasium Patavinum deserere co-
 actus est, et Venetias se conferre. Ubi easdem
 literas mercede publica, magnaque cum laude,
 docuit.

Anno MDX. cum Patavii adhuc commoraretur,
 dicavit ei Aldus volumen posterius scripto-
 rum Graecorum rei rhetoricae, in epistola nun-
 cupatoria his eum laudibus exornans :

“ Si quisquam est, cui dicandi sint libri
 “ Graeci excusi cura nostra, Musure doctissime,
 “ is tu es, nam non solum profuisti semper, et
 “ prodes assidue huic nostrae durae provinciae,
 “ sed profiteris etiam in clarissimo gymnasio
 “ Patavino Graecas literas, tanta frequentia stu-
 “ dioforum Graecarum literarum, ut miremur
 “ omnes plurimum. Unde paucis admodum
 “ annis multi a te docente periti Graecae lin-
 “ guae evaserunt. Quam quidem rem et La-
 “ tinis literis, quae a Graecis fluxerunt, et ipsis
 liberalibus

“ liberalibus disciplinis, quae a Graecis aucto-
 “ ribus traditae sunt, magnum adjumentum
 “ brevi allaturam esse, vel hinc colligi potest,
 “ quod aetate nostra jam fere omnes spreta bar-
 “ barie non minus Graece quam Latine aggre-
 “ diuntur.”

De eo Venetiis proficiente sic loquitur idem Aldus in praef. oratorum Graecorum ed. MDXIII. ad Franciscum Faseolum reip. Ven. a secretis :
 “ Tua potissimum opera, tuo studio, Venetiae
 “ hoc tempore Athenae alterae verae dici pos-
 “ sunt, propter literas Graecas quarum studiosi
 “ undique concurrunt ad Marcum Musurum,
 “ hominem hujus aetatis eruditissimum, quem
 “ tu publico stipendio conducendum curasti,
 “ cuique, quae tua est in doctissimum quem-
 “ que benevolentia, faves plurimum.” Joannes Watsonus nostras epistola ad Erasmus data MDXVI. “ Raphael regius Venetiis adhuc profi-
 “ tetur Quintilianum impensis et mercede ex pub-
 “ lico aerario. Doctus quidem ille et mediocriter
 “ eloquens, sed longe infra alium ibi professorem,
 “ qui Graecas literas praecepit etiam publica mer-
 “ cede, cujus nomen excidit, qui et te novit op-
 “ time, mirisque effert praeconiis.” Respondet Erasmus, professorem istum, cujus nomen Watsono exciderat, Marcum fuisse Musurum.

Eodem anno, nempe MDXVI. Venetiis Romam a Leone X. accitus, procurantibus Alberto Pio, Carporum principe, et Joanne Lascare, archiepiscopus Epidaurius, sive Monovasiensis, Manilio Rhallo jam morte sublato, creabatur. Ejus promotionis jam recens factae meminit Andreas Asulanus praefatione sua in

Paufaniam, cujus impressio absoluta est mense Julio MDXVI.

“ Haec autem a nobis praestari tibi potuerunt,
 “ suafore adjutoreque M. Musuro, quem nu-
 “ per Heroicarum literarum decus Venetiis pro-
 “ pagantem, Graeciae priscis autoribus partim
 “ illustri juventuti enarrandis non sine laude,
 “ partim emendatione castigationeque in pri-
 “ stinum nitorem, quoad ejus fieri poterat, re-
 “ stituendis Leo X. Pont. Opt. Max. sponte
 “ sua nihil tale cogitantem admirabili consensu
 “ sacrosanctorum cardinalium in archiepiscopa-
 “ lem dignitatem evexit. Quae res ut non
 “ mediocre sanctissimo pastori laudem peperit,
 “ ita literatis ad bene sperandum certissimum
 “ signum erexit.” Ea vero dignitate brevi
 admodum tempore fruebatur ; sed morbo inter-
 cute, five, juxta alios, incognito quodam, cor-
 reptus, anni sequentis autumnum finem vitae sus-
 cepit. Sunt qui illum intempesta liti digni-
 tatis cardinalitiae, quod alios multos galero pur-
 pureo perornatos, se vero praeteritum, videret,
 contabuiffe. Inter eos Jovius, cujus haec sunt
 verba : “ Eam autem secundae fortunae celeri-
 “ tatem quasi ab occultis fati majora praemia
 “ monstrarentur, immoderato animo tulit, sic
 “ ut insana vehementique ambitione percitus,
 “ novum illum sacratae mitrae honorem ne-
 “ quaquam ingenii merito parem duceret, nul-
 “ loque pudore praeproperus ad purpuram as-
 “ piraret, quum saepe quereretur, Graeci ge-
 “ neris neminem quasi probro gentis lectum fu-
 “ isse, quando princeps in donanda purpura
 “ maxime liberalis, uno comitali die supra tri-
 “ ginta

“ ginta nationum omnium delecta capita galero
 “ purpureo perornasset. Ab hac imtempetiva
 “ siti contabuit corpus adeo celeriter, ut ob-
 “ repente morbo intercute vix ostentatis mitrae
 “ insignibus expiravit.

Ab omni vero istiusmodi ambitione eum vindicat Gyraldus, a calumniatoribus ejus famam inique eo nomine maculari ægre admodum ferens: “ Licet indigni (inquit) quidam tanto collega eum decessisse prodiderint, quod iniquius tulisse videretur cardinales multos inter se creatos: nihil habentes aliud, quo hominem doctissimum ac modestissimum calumniarentur. Sed infames illi sunt, qui de eo ista distulerunt, quando ille, ubicunque versatus est, bene de se audierit ab omnibus, totque ille post se reliquit discipulos insignes in omni literarum et morum disciplina, qui eos mentiri verbo et exemplo arguunt.”

Moestitia illum morbum contraxisse subindicat quoque Pierius Valerianus, sed quae orta sit ex causa ambitioni plane contraria: “ Neque Marci Musuri sortem quisquam laetam dixerit, qui licet et Patavii et Venetiis apud nobilitatem vestram summa omnium commendatione et gratia complures annos Graecas literas docuisset, et doctrinae nomine ab Leone X. Pont. Max. duplici flaminis honore decoratus, a Julio ejus pontificis fratre, tunc cardinali sacerdote, qui nunc est summus Pontifex, in amicitiam susceptus magna om-

“ De Literat. Infelic.

“ nium

“ nium dilectione coleretur, nescio qua tamen
 “ animi moestitia clam exulceratus, ut qui non
 “ modo non dignitatem ullam, aut beneficii
 “ commodum in eo vitae colore duceret, qui
 “ hominum opinione judicatur amplissimus,
 “ sed sibi summa in libertate versari solito sum-
 “ mam deformitatem et miseriam arbitraretur,
 “ in occultum ex ea cura incidit morbum, cu-
 “ jus nulli medicorum causa cognita, interque
 “ tacitas anxietates, miserimasque fortunae suae
 “ deplorationes diutissime vexatus expiravit au-
 “ tumni tempore eodem anno.

Utcunque hoc fuerit : constat illum anno
 MDXVII. autumnii tempore, paulo post magnam
 illam cardinalium creationem, quae facta est die
 calendarum Julii, vivere desiisse, quum nondum
 ad annum aetatis L. pertigisset. Id quod inde
 apparet, quod Erasmus, qui anno MDXVII. na-
 tus est annos tantum L. eum se fuisse juniorem
 testatur. De obitu ejus Erasmus per epistolam
 monet Petro Bombasio datam VI. Decemb.
 MDXVII. “ Marcus Musurus, qui paulo ante
 “ Monovasiensis archiepiscopus esse coeperat,
 “ hoc autumno, Romae agens in communem
 “ abiit locum.” Erasmus epist. ad Petrum Bar-
 birium data pridie non. Mart. anno MDXVIII.
 “ Hic annus multos egregios viros tui similes
 “ absumpsit, Marcum Musurum Romae, jam
 “ archiepiscopum designatum,” etc.

Tumulatus est Romae in aede S. Mariae de
 Pace, inscripto lapidi sepulchrali hoc epitaphio.

Musure!

Mufure! o mansure parum, properata tulisti
Praemia! namque cito tradita, rapta cito.

Antonius Amiternus
Marco Mufuro Cretenfi,
Exactae diligentiae Grammatico,
Et rarae felicitatis poetae,
Posuit.

Latomi :

Arma Pelasgiacas quaterent dum Turcica terras,
Inveherent culto barbariemque solo :
Quid facerent Musae? fugere, Helicone relicto,
Phocin, et Ascraeum deseruere nemus.
Regna Latina petunt : et erat Mufurus in illis :
Hospitio utuntur hospitis ante sui.
Nunc etiam bustum, grata pietate, sepulti
Officii quavis sedulitate colunt.
Thespiacas frondes circum, et Permessida laurum,
Et sacro spargunt ex Helicone thymum :
Castalias lymphas aliae. Et cape munera, dicunt,
Mufure, Aonii factus Apollo chori.

Praefationes ejus Graecae, et epigrammata aliquot sparsim habentur in voluminibus Graecis, quae tum temporis prodierunt typis excusa. Praemittuntur ejus praefationes Aristophanis comediis editis ab Aldo una cum scholiis Graecis MCCCCXCVIII. Etymologico Magno edito a Nicolao de Blasto MCCCCXCIX. et Pausaniae edito in aedibus Aldi MDXVI.

Epigrammata ejus leguntur praefixa Lexico-Graeco-Lat. una cum Ammonio edito ab Aldo MCCCCXCVII. Etymologico modo dicto; et Musaeo in Aldi aedibus ed. MDXVII. Sed longe excellit

excellit elegia Graeca, qua Platonis opera edita ab Aldo MDXIII. praemunivit; partim in Platonis laudes, partim Leoni X. offerens istam editionem, illiusque patrocinium ambiens, et partim illum ad bellum Turcicum excitans. Cujus carminis gratia maxime creditur factus fuisse archiepiscopus.

In indice Thomasiniano codicum MSS. Barroccianorum occurrit hujusmodi “ Poema Marci “ Mufuri Cretensis, cui titulus MUSEUM.” Et in Labbaei catalogis dicitur extare in cod. reg. Parisino MDCCCXVII. “ Marci Mufuri in Mu- “ faeum.” Hujusmodi inscriptionibus existimo nihil aliud revera designari quam epigrammata ejus bina, quae extant, in Mufacum poetam.

Non desunt, qui ei praesertim, tanquam recognitori, adscribunt quaecunque fere volumina Graeca ex Aldi officina prodire: ut continuator chronici Philippi Bergomatis ad annum MDXVI. “ Marcus Mufurus, natione Graecus, Venetiis “ floret, summo vir ingenio, industria longe “ majori, praesertim in versibus Graecis con- “ scribendis. Sub quo dedit operam Lazarus “ Bonamicus Bassianas, nostrae aetatis singulare “ quoddam ornamentum. Caeterum Mufurus “ plurimos libros Graecos Aldo imprimendos “ tradidit atque emendavit; ut etiam anti- “ quissima volumina, quibus hodie utimur, illi “ accepta referre debeamus.”

Opinatur etiam Gesnerus praefuisse illum corrigendis voluminibus Graecis quotquot Venetiis ediderit Nicolaus Blastus. Hoc saltem dubitari vix potest, quin omnibus illis voluminibus Graecis, siue ab Aldo siue a Blasto editis, quae ejus praefa-

praefationibus vel epigrammatis praemuniuntur, emendandis atque recognoscendis operam navaret.

De Platonis operibus ab Aldo editis constat, quod ea accurate recognovit cum antiquissimis conferendo exemplaribus. Id quod ipse profitetur Aldus in epistola ad Leonem pontificem nuncupatoria. Ex eadem epistola, quae ad Leonem jam recens ad pontificatum evectum scripta est, intelligimus cum Musurum tum Aldum voluisse Leoni persuadere ut Romae academiam quandam institueret, in qua ipsi praesides constituerentur. “ Amici me monuerunt, ut nulli
 “ magis divini hominis lucubrationes, quam
 “ tibi summo divinarum rerum antistiti, nuncuparentur, sperantes eam rem academiae,
 “ quam tot annos parturimus, mirum in modum profuturum, ut scilicet nos foveas, provinciamque hanc nostram maximi cujusquam
 “ principis favore ac auxilio dignissimam amplectaris, ac potius eam ipsam academiam,
 “ sempiternum bonum hominibus tu pontifex
 “ max. in urbe Roma cures instituendam.
 “ Quorum unus et praecipuus est Musurus
 “ Cretensis, magno vir judicio, magna doctrina, qui hos Platonis libros accurate recognovit cum antiquissimis conferens exemplaribus,
 “ ut una mecum, quod semper facit, multum adjumenti afferret et Graecis et nostris hominibus. Quapropter non minus quam nos
 “ pacem desiderat: aequae ac nos et ipse, ut tuo sumptu, tuis opibus fiat academia, rogat,
 “ id quod ex ejus docta et eleganti ac gravi
 “ elegia

“ elegia Graece composita, quae sequitur, facile
 “ est cognoscere.”

Aristophanis editioni Aldinae non modo videtur praefuisse corrigendae, sed et scholia illa Graeca vetustissima atque optimae notae e variis exemplaribus collegit correxitque, ut ad finem Avium monetur: *Αριστοφάνους κωμωδιῶν ἐπὶ τῶν εἰς αὐτὰς σχολίων ἀρχαίοις συνθεθέντων γραμματικοῖς, αἱ δὲ σποράδην ἐν ἀντιγράφοις κείμενα διαφόροις καὶ πεφυρμένως, συνείλεχαι τε καὶ ὡς οἶόντ' ἦν ἐπιμελέσθαι διώρθωσαι παρὰ Μάρκου Μουσῦρου τῷ Κρηῖος.*

Quin et patet illum editionibus Aldinis librorum aliorum, ubi comparent illius nec praefationes nec versiculi, recognoscendis praesedisse. Athenaeus ed. MDXIV. in ipsa fronte dicitur a Musuro fuisse correctus. Et in dedicatione ad Janum Vyrthesim Pannonium, Musuri discipulum, dicitur “ sic accurate recensuisse Athenaei
 “ libros collatos, et cum multis exemplaribus
 “ et cum epitomate, ut infinitis pene in locis
 “ eos emendaverit, carminaque quae veluti
 “ prosa in aliis legebantur, in sua metra resti-
 “ tuerit.”

Hesychii quoque Lexicon, ex unico, quod tum noscebatur, exemplari, eodem anno impressum, recognovit, licet cursim, ac emendavit.

Paulo ante obitum, dum Romae egit, anno MDXVII. e Graeco Latine vertit auctoris incerti De podagra libellum. Quae versio extat inter Medicae artis principes ab Hen. Stephano ed. MDLXVII.

Ad

Ad illum scribitur epistola Graeca Demetrii Ducae Cretenfis, quae praefigitur rhetoribus Graecis ab Aldo ed. MDVIII.

Michaelis Apostolii ad eum epistola MS. servatur in bibl. Vindobonensi.

Erasmus epist. ad Jodocum Gaverum ^k de eo haec scribit : “ Patavii vidi Raphaelem Regium. Erat tum, ut opinor, non minor
 “ annis Lxx. et tamen nulla fuit hiems tam
 “ aspera, quin ille mane hora septima adiret
 “ M. Musurum Graece profitentem, qui toto
 “ anno vix quatuor intermittebat dies, quin
 “ publice profiteretur : juvenes hiemis rigorem
 “ ferre non poterant, illum senem nec pudor
 “ nec hiems abigebat ab auditorio. Musurus
 “ autem ante senectutem periit, posteaquam
 “ ex benignitate Leonis coeperat esse archie-
 “ piscopus, vir natione Graecus, nimirum Cre-
 “ tensis, sed Latinae linguae usque ad miracu-
 “ lum doctus, quod vix ulli Graeco contigit
 “ praeter Theodorum Gazam et Joannem Laf-
 “ carem, qui adhuc in vivis est. Deinde to-
 “ tius philosophiae non tantum studiosissimus,
 “ vir summis rebus natus, si licuisset superesse.
 “ Quodam die quum domi ipsius coenaturus
 “ essem, et adesset pater feniculus qui nihil nisi
 “ Graece sciebat, jamque in Chernibe, ut fit,
 “ alius alii deferret, ego, ut finirem moram in-
 “ utilem, arrepta patris manu, dixi Graece,
 “ *ἡμεῖς δύο γέροντες*, mire exhilaratus senex, lavit
 “ mecum. Quanquam id temporis haud ma-
 “ jor eram Musuro. Musurus autem amplecti-

^k Epist. 5. Lib. 23.

“ tur

“ tur Zachariam juvenem eximie doctum, καὶ
 “ ἡμεῖς, inquit, δὺς νέοι.

Idem in Ciceroniano : “ M. Musurum pro-
 “ pius novi, virum insigniter eruditum in omni
 “ disciplinarum genere, in carmine subobscu-
 “ rum et affectatum : oratione prosa, praeter
 “ unam alteramve praefationem, nihil quod
 “ sciam reliquit. Mirabar hominem Graecum
 “ tantum scire Latine. Et hunc fortuna re-
 “ traxit a Musis : dum Leonis favore Romam
 “ accitus incipit archiepiscopus esse, fato prae-
 “ reptus est.”

Beatus Rhenanus in epistola ad Carolum V.
 imp. de vita Erasmi : “ Patavii doctissimorum
 “ virorum Marci Musuri Cretenſis, et Scipionis
 “ Carteromachi Pistoriensis usus est commer-
 “ cio, quorum humanitatem saepe me audiente
 “ depraedicare solet, expertus candorem non
 “ semel, dum in corruptis Graecorum auctorum
 “ exemplaribus manu descriptis, quorum mag-
 “ nam partem Aldina bibliotheca suppeditabat,
 “ viz. Pausania, Eustathio, Lycophronis inter-
 “ prete, Euripidis, Pindari, Sophoclis, Theo-
 “ criti, similibusque commentariis, horum ex-
 “ quirat iudicium. Nihil erat tam reconditum
 “ quod non aperiret, nec tam involutum quod
 “ non expediret Musurus vere Musarum custos
 “ et antistes. Omnia legerat, excusserat om-
 “ nia. Schemata locutionum, fabulas, histo-
 “ rias, ritus veteres ad unguem callebat. Hanc
 “ tam consummatam eruditionem etiam in-
 “ signis pietas commendabat, dum patrem
 “ Graeculum jam grandaevum amanter sedulo-
 “ que fovet.”

Ambrosius

Ambrosius Leo de Nola lib. 3. c. 3. “ Me
 “ quoque inter hosce connumerato, qui maxi-
 “ mis amicitiae vinculis connexus sum cum
 “ Marco Musuro Cretensi, viro optimo gravissi-
 “ moque, ac in utraque lingua et doctissimo et
 “ facundissimo, omnique scientiarum genere or-
 “ natissimo.”

Gyraldus: “ Jure et merito cum his connu-
 “ merandus est M. Musurus et ipse Cretensis,
 “ qui Venetiis publice Graecos auctores prae-
 “ legit, summa cum auditorum frequentia, qua
 “ in re divinam prope eruditionem ostentabat,
 “ Graecis Latina, Latinis Graeca apte compo-
 “ nens, unde perquam multi in praeclaros
 “ utriusque linguae viros evasere. Scripsit epi-
 “ grammata multa, quorum aliqua sunt edita.
 “ Legitur et libellus, seu encomium in Plato-
 “ nem Graeco Elego carmine doctissime concin-
 “ natum,” etc.

Jovius: “ M. Musurus genere Cretensis, ex-
 “ actae diligentiae grammaticus, et rarae feli-
 “ citatis poeta” [non suo haec judicio, sed ex
 “ ejus epitaphio furtim transcripta] “ in gymna-
 “ sio Patavino aliquandiu Graecos auctores in-
 “ terpretatus, secunda perspicacis ingenii fama
 “ ad integram doctrinae maturitatem pervenit:
 “ sed saeva conjuratione externarum gentium
 “ afflictis bello Venetis, inde exturbatus, ita
 “ tranquillum otium quaesivit, ut Graeco car-
 “ mine divi Platonis laudes elegantissime decan-
 “ taret. Extat id poema, et in limine operum
 “ Platonis legitur, commendatione publica cum
 “ antiquis elegantia comparandus. Leone au-
 “ tem ingenijs illustribus praeclara praemia pro-

Y

“ ponente,

“ ponente, Romam venit. Nec multo post
 “ Manilio Ralla eruditi iudicii viro Graeco
 “ morte sublato, archiepiscopus Epidaurensis
 “ effectus est.”

Floridus Sabinus sylloga 5. lect. subsiciv. c. 3.
 “ Itaque cum nihil ferme nostris auribus tritius
 “ fit, quam, cum multos video, aut etiam ex
 “ lucubratiunculis quibusdam cognosco, qui bo-
 “ nis se literis mancipatos esse omnibus esse
 “ perspicuum velint, illud protinus subjungi,
 “ hic Erasmi se, ille Budaei discipulum prae-
 “ dicat, hic a M. Musuro, ille a Lazaro Phi-
 “ lagatho, alius a Lascare, aut a Lampridio,
 “ similibusve doctissimis viris, Graecas literas
 “ didicisse gloriatur,” etc.

A Stephano Nigro quomodo laudetur, vide
 supra in CHALCONDYLE.

G. Vossius ait “ praeclarum ejus ingenium
 “ satis testari pauca illa epigrammata ; inter
 “ alia illud Platonis operibus praefixum.”

De successore Venetiis in locum ejus eligendo
 haec legimus in epistola Ambrosii Leonis Nolani
 ad Erasmus scripta XIV Cal. Aug. MDXVIII.
 “ Scias in senatu Veneto sancitum esse, atque
 “ etiam praeconio publicatum, eligendum esse
 “ successorem Marco Musuro, qui publice Grae-
 “ cas literas auditores doceat : stipendiumque
 “ centenorum aureorum decretum. Eam ob
 “ rem quam plurimi se parant et competunt.
 “ Namque statutum est tempus duorum men-
 “ sium, quo competitores et nomina dent, et
 “ legendo et aperiendo Graecos autores osten-
 “ dant qui viri sint, et quantum lingua et in-
 “ genio polleant. Si quis ergo forte fuerit,
 “ qui

“ qui per ista climata nomine et scientia Grae-
“ carum literarum claresceret, huic ipsi signifi-
“ cato memoratum decretum, ut si animo ei
“ federit competere aperireque Graecanicos li-
“ bros, huc intra duorum mensium curriculum
“ se conferat. Ad haec nosti magnam audito-
“ rum turbam, qui veluti pullicini sub glo-
“ ciente Musuro pipiebant, illorum non pauci
“ jam pullastri magni evaserunt, nec pipiunt,
“ sed pipant et cantillant, iidem magno animo
“ sunt etiam ascendendi suggestum praeceptoris.
“ Atque inter eorum elegantiores unus Petrus
“ Alcyonius, etc.

Y 2

C A P.

C A P. VIII.

De CRETICO, ANGELO CALABRO,
NICOLAO SOPHIANO, MICHAELE
SOPHIANO, GEORGIO ALEXANDRO,
JOANNE, GEORGIO, et DEMETRIO
MOSCHIS, EMANUELE ADRAMYT-
TENNO.

INTER professores literarum humaniorum;
qui in variis Italiae academiis sub Sixto IV.
claruerunt, recensetur aⁿ Sabellico CRETICUS,
qui Patavii professus est et humanitatis studia
atque philosophiam: “ Leonicum et Creticum
“ philosophiae studia proposito averterunt, sed
“ utrumque recte faciunt”. Idem Sabellicus in
Epist. ad Benedictum Trivisanum Patavii prae-
torem: “ Audio hic pro collegio sapientum de
“ salario et mercede Cretico augenda agitari:
“ philosophatur is Graece et Latine, multa ce-
“ lebritate nominis in isto clarissimo gymnasio:
“ ego, qui doctis libenter faveo, nihil a meo
“ officio alienum duxi hominem eruditissimum
“ tuae amplitudini commendare, ea dico com-
“ mendatione, quae diligentissima esse potest
“ omnibus tuis in me officiis, quae multa et
“ magna esse fateor: hoc certe erit amplissi-
“ mum, si cum mea causa, tum tuo veteri in-
“ stituto, humanitas tua bonas artes in hoc ho-

ⁿ Ennead. x. l. 8.

“ mine

“ mine fuerit complexa,” etc. In alia ad Novellinum, hortatur eum uti curaret ut filius suus Marius, Novellini fidei Patavii creditus, Creticum Graece audiret. Hunc Graecum fuisse intelligimus ex ejusdem Sabellici elegia quadam ad illustres sui seculi poetas :

Creticus Argivis adfit revocatus ab oris,
Et tibi qui fuerat, Cretice magne, comes.

Extat ad illum epigramma inter poemata Titi Vespasiani Strozae, et aliud inter carmina Ludovici Bigi.

ANGELUS, Graecus, ab Ughello, in Italiae sacrae tom. IX. dicitur fuisse “ Juris utriusque “ doctor excellens, regis Neapolitani orator, “ poeta illustris, eximia eruditione ornatus,” et praeful in Calabria Marturanensis creatus fuisse xv Cal. Jan. MCCCCLXIII. Illius cum laude meminit Ambrosius Leo lib. IV. cap. 6. hist. Nolanae urbis. Erat is haud dubie idem cum Angelo Calabro, sive Italo-Graeco, Constantini Lascaris discipulo, cujus extitit in bibliotheca Caroli de Montchal archiepiscopi Tolosani oratio *εις τα βαίια*, quae egit de septem donis palmae et oleae: ad marginem his adscriptis: *ἀββᾶ Ἀγγέλῳ τῷ Καλαβρῷ φοιτητῷ Κωνσταντίνῳ Λασκάρειος τῷ Βυζαντίνῳ*. Fato functus est an. MCCCCLXXXV.

NICOLAUS SOPHIANUS, Corcyraeus Graecus, Romae primum Graecas literas docuit, deinde Venetiis. De machinis bellicis librum ad card. Bessarionem scripsit, qui Venetiis in Bessa-

rionis bibliotheca adſervatur. Edidit etiam tabulas Graeciae ſcitiffime depictas cum nominibus locorum antiquis et recentioribus, Romae primum, et poſtea anno MDXLIV. Baſileae apud Jo. Oporinum excuſas. Quas tanti fecit Nic. Gerbelius Germanus, ut Ifagogen, ſive commentarium in eas eruditiffimum ediderit, ſub titulo “ Pro declaratione picturae ſive descriptionis Graeciae Nic. Sophiani libri VII.” Eumque dicit “ nunquam ſibi ſine honoris praefatione nominandum eſſe.” Idem de eo : Nicolaus Sophianus, “ vir (ut ego quidem ſentio) “ ſpectatae virtutis et eruditionis, cum tantas “ historiae utilitates animo perſpiceret, quo majore cum fructu, atque nonnulla etiam cum “ voluptate, ſtudioſi in historiis verſari poſſent, “ conſilio pulcherrimo ac prope divino, deſcriptionem hanc Graeciae ex optimis utriuſque linguae ſcriptoribus collectam, in hanc “ elegantiffimam picturam redegit.” Scripſit quoque libellum Graecum De Aſtrolabio.

Raph. Volaterranus Anthropologiae lib. XXI. poſtquam locutus fuiſſet de Chryſolora, Beſſarione, Trapezuntio, Gaza, Andronico Theſſalonicenſi, Argyropylo, Chalcondyle, et Conſtantino Laſcari; Marullo et Muſuro ſilentio praeteritis, de Sophiano et Georgio Alexandro, profeſſoribus Graecis, loqui pergit. “ Sophianum vero (inquit) qui Romae praecipiebat, ſimul et Georgium Alexandrum praefulem Cretenſem, qui nuper etiam in urbe docuit, inter praecipitores ponam Graecae diſciplinæ, quanquam Latinam parum attigerint, nec cum ſupra dictis vel in patria lingua conferendi, moribus “ alioquin

“ alioquin humanissimis, vitaeque probitate,
 “ quae una maxima est laus, forte superiores.”

Cum libellum suum De machinis Bessarioni card. dicavit, inde ejus dignoscitur aetas; ad tantam tamen senectutem pervenit, ut etiam ad annum Christi minimum MDXLIV. pertingeret. Gesnerus enim in bibliotheca quam edidit anno MDXLV. ait se illum Venetiis ante sesquiannum convenisse: a Simlero male dicitur claruisse an. MDXLVIII. quasi tum potissimum claruerit. Rectius dicitur a G. Vossio ^k docuisse Romae an. MCCCCLXXX.

Illius, ut videtur, filius erat Michael Sophianus, professor Patavinus, quem juvenem Graecarum literarum peritissimum appellat Franc. Robortellus in Aeschyli praefatione scripta an. MDLII. cujusque conjecturas in Aeschylum una cum suis idem emisit. Extat ejusdem versio Aristotelis de anima librorum III. edita Lipsiae an. MDLXIX.

Ob Aeschyli emendationes, dicitur vir doctissimus et praestantissimus a Gul. Cantero novarum lectionum lib. III. c. v. Ejusdem tanquam hominis Graece peritissimi meminit Hen. Stephanus in prooemio poetarum Graecorum principum heroici carminis. A Paulo Manutio in epistolis dicitur “ probus juvenis, sibi amicissimus, Graecarum literarum scientia sine dubio singularis.” In alia anni MDLXII. “ Tibi ad Carolum Sigonium et Michaellem Sophianum, praestantes viros, mihique et studiis et amore conjunctissimos, cur literis opus esse

^k Scient. Math c. 69.

“ commendatitiis existimem? quasi non eo-
 “ rum uterque ut doctrina, sic etiam humani-
 “ tate, excellat. ” Extat ejusdem ad Michaellem
 epistola, ubi inter caeteras ejus laudes, “ Cui
 “ porro (inquit) ignota est, vel ingenii tui, vel
 “ memoriae praestantia? quibus non modo ut
 “ emineres in Graeca lingua, id quod omnes
 “ fatentur, sed ut, quacunque re proposita, pe-
 “ ritissime disputes, facile consecutus es. Ita-
 “ que jure expetitur a nobilissimis viris amici-
 “ tia et consuetudo tua: jure te diligunt ac
 “ laudant, quicunque in Patavino gymnasio
 “ doctrinis liberalibus excellunt,” etc.

GEORGII ALEXANDRI, Romae professoris, postea Cretensium praefulis, quem, una cum Nicolao Sophiano commemorat laudatque Volateranus, mentionem rursus invenio in fine Psalterii Graeci editi Ven. MCCCCLXXXVI. ab ipsius filio, qui se Alexandrum ex Chandace Cretae nominat. *Σύνθεσις ἐμῆ Ἀλεξάνδρου τῆ ἀπὸ τῆ Χάνδακος τῆς Κρήτης ὑὸς δὲ (1. ὑῆ) τῆ σοφωιάτῃ καὶ λογιωιάτῃ κυρῆ Γεωργίῃ ἱερέως τῆ Ἀλεξάνδρου.*

In Allatii opere De Georgiis peculiari illius nulla fit mentio, nisi forte suspiceris illum eundem fuisse cum Georgio e Coreliano Calabriae in Hydruntinorum finibus oppido oriundo, cujus versio Graeca Guidonis de Monte Rochen Manipuli curatorum asservatur in Vaticano; quique se in alio opere Graeco, inscripto De timore divinatorum judiciorum, inscribit *Sacerdotem Georgium, familia Alexandrorum, e regione Coriliana*; ὁ ἱερεὺς Γεώργιος ὁ τῶν Ἀλεξάνδρων ἀπὸ χώρας Κοριλιάνης. Aetas convenit, Floruit

Floruit enim hic sub Ferdinando Neapolitanorum rege. Eum alium tamen et diversum a Georgio Alexandro professore Romano Cretensiumque praefule fuisse, vel exinde colligatur quod sermone inculto et barbaro hic scribit, nec fuisse unquam episcopum factum, sed usque ad obitum in oppido patrio vixisse, ab Allatio in-
nuitur.

JOANNES MOSCHUS Lacedaemonius, praeceptor M. Ant. Antimachi, de quo Antimachus a Gyraldo in dialogo introducit sic locutus :
 “ Fuit et Joannes Moschus, praeceptor meus,
 “ Lacedaemonius, vir sane in omni et virtu-
 “ tum et scientiarum genere, non solum meo
 “ judicio, sed totius Graeciae excellentissimus,
 “ sub cujus disciplina quinquennium moratus
 “ sum, cujus studium in me tam singulare ex-
 “ titit, ut non praeceptorem sed parentem
 “ nactus viderer. Hunc ergo ob singularem
 “ ejus doctrinam, et politum dicendi genus
 “ cum soluta oratione scribendi, tum in pan-
 “ gendis carminibus, cum Thessalonicenses ad
 “ civitatem illam amplissimam atque opulen-
 “ tissimam erudiendam publica pecunia con-
 “ duxissent, dum itineri maturando sese ac-
 “ cingeret, et ego quoque eum sequi statuissem,
 “ quo multa adhuc ediscerem, acutissimo morbo
 “ correptus, quinto quo aegrotare coeperat die,
 “ maximo omnium moerore decessit.” Epita-
 phium de Luca Notara Constantinopolitano
 Magni Ducis titulo nobilitato, qui post excidi-
 um urbis, una cum duobus filiis Turcarum ty-
 ranni jussu ense percussus est, scripsit, cujus par-
 tem

314 DEMETRIUS MOSCHUS. LIB. II.
tem legere est apud Allatum De eccl. occid.
et orient. perp. consens. l. 3. c. 4. §. 5.

Reliquit hic liberos duos, qui paterna vestigia sectati literis operam navarunt, GEORGIUM et DEMETRIUM. Hic composuit carmina plurima, epigrammata, elegias. Comoedias, non in publicum, sed amicis duntaxat intimis exhibuit, heroicum vero carmen aggressus de Helena, palam omnibus excusum typis legendum tradidit, in quo mira est facilitas. Composuit et orationes quasdam, sed et commentariolum in Orphei de lapidibus opusculum in gratiam Joannis Francisci Pici. Venetiis primum, mox Ferrariae, et Mantuae diversatus est, quibus in locis multos habuit discipulos. Mirandulae etiam cum Pici aliquandiu versabatur. GEORGIUS Corcyrae substitit; medicinae et oratoriae artis professor. Haec de Moschis Gyraldus, qui una cum Demetrio Ferrariae cum Rhangonis, et Mirandulae cum Pici aliquandiu convixit. Demetrii poema Graecum de Helena cum Pontici Virunii Latina versione Rhegii excudebatur. Eiusdem argumentum in Orpheum De lapidibus ab Aldo est editum MDXVII. Idem Orphei opusculum cum glossulis Demetrii Moschi servatur MS. in bibl. regis Galliarum.

DE EMANUELE ADRAMYTTENO Cretensi, Joannis Pici Mirandulani comitis praepceptore, haec legimus in Aldi Manutii epistola quadam ad Angelum Politianum: “ Annum
“ abhinc tertium, quo Veneti Ferrariam op-
“ pugnabant, me ut vel Dei (ut aiunt) ne dum
“ hominum

“ hominum bellum fugerem, ex urbe Ferraria
 “ Mirandulam contuli ad Joannem Picum,
 “ principem aetatis nostrae doctissimum, quod
 “ et amaret literatos viros et faveret ingeniis.
 “ Ibi Emanuel Adramyttenus, familiarissimus
 “ meus, tuam mihi Graecam, quam ad se dederas,
 “ ostendit epistolam.—Deinde Emanuel suo cum principe
 “ Ticinum profectus est, ubi paucis ante mensibus,
 “ quam ad te scriberem, excessit e vita. Cujus interitu ita
 “ quidem moveor, ut multis annis gravius nihil
 “ aut molestius tulerim. Erat enim homo et moribus
 “ apprime ornatus, et Graecis literis sane quam doctus,
 “ meique amantissimus,” etc. Politianus in responsione ad Manutium:
 “ Facit, ut in ea mihi epistola faveam, non nihil
 “ Emanuel ipse Adramyttenus, qui respondens ita prorsus
 “ ultra modum laudavit, ut omnibus me suis Graecis,
 “ quicunque aliquot ante seculis scripserunt, hominem
 “ citra mare natum, non dubitaverit anteferre. Jurare
 “ illum solitum quoque Picus meus literis significat,
 “ dum legeret hanc epistolam, ne ipsas quidem tam esse
 “ Athenas Atticas. Quare placerem profecto mihi Graeci
 “ hominis testimonio, nisi Cretensis fuisset Emanuel.
 “ Et enim hoc genus ut mendaces notavit Epimenides:
 “ qui tamen et ipse Cretensis, ut mentiri non minus
 “ potuerit: ideoque non mendaces illi.”

Idem ad Picum: “ Tibi debere me multis nominibus
 “ intelligo, quae singula enumerare non est consilium:
 “ sed accessit meritis erga me tuis Manuelis nostri,
 “ viri doctissimi ele-
 “ gans

“ gans epistola, Hymettio illo, unde scil. eam
 “ legit, melle, atque omni nectare dulcior.”

Erotemata Emanuelis Cretensis servantur apud Venetos in bibliotheca S. Antonii. Et monet Simlerus in Italia latere Manuelis Cretensis in imagines Philostrati *ἐπιμερισμὸς*, aliaque quaedam. Hunc vero existimo non alium fuisse quam Emanuelem Moschopulum, eundemque cum illo Manuele Cretense Maximi Planudis cognato, cujus mentio fit in codice regio Parisino 800. ubi haec habetur epigraphe: “ Geor-
 “ gii diaconi Metochitae de processione Spiritus
 “ Sancti libri v. responsio ad tria capita, quae
 “ proposuit Maximus Planudes: et responsio
 “ ad ea, quae scripsit Manuel Cretensis cognatus.” Non nescio tamen Moschopulum, non Cretensem, sed Byzantinum, ab aliis dici: Byzantinum forte genere vel incolatu, natu Cretensem.

C A P.

C A P. IX.

De ZACHARIA CALLIERGO, NIC. BLASTO, ARSENIO MONEMBASIENSI ARCHIEPISCOPO, ARISTOBULO APOSTOLIO; DEMETRIO DUCA NICETA PHAUSTO.

UT Jo. Lascaris et M. Mufuri liberali labori librorum Graecorum priscorum complurium editiones acceptas referimus, sic multorum aliorum publicationem debemus aliis quibusdam Graecis literatis ejusdem aetatis.

ZACHARIAE imprimis CALLIERGO (alias Calloergo, Caliergo, Callergo, five Calergo) Cretensi, typographo, qui Venetiis primo versabatur, deinde Romae. Illius praecipue cura ac studio exivit Etymologicum magnum Ven. MCCCCXCIX. Simplicii commentaria in Aristotelis categorias, ibidem eodemque anno: Pindarus cum scholiis Graecis ab ipso e variis exemplaribus collectis, Romae MDXV. Theocritum prius ab Aldo editum, additis Idylliis nonnullis antea non divulgatis, una cum scholiis Graecis e variis codicibus vetustis abs se collectis, praefatione sua Graeca praemissa, edidit idem Romae MDXVI. Ab eodem impressum est Varini Phavorini Lexicon Graecum Romae MDXXIII.

A Gyraldo commemoratur his verbis: “ Est
“ et

“ et apud Cretenses nobilissima Calloergorum
 “ familia, ex qua et alii florere viri praecel-
 “ lentes, et nunc maxime illustris Antonius,
 “ qui cum omni nobilitatis virtute floret, ideo-
 “ que imprimis gratus S. R. Q. P. Venetae. Fuit
 “ et inter hos Zacharias Calloergus, qui tum
 “ Venetiis, tum Romae versatus est, ubi et
 “ publicavit typis Graecis excusos Pindarum
 “ cum commentariis, et Theocritum, aliaque
 “ nonnulla.”

Ab Erasmo ¹ dicitur juvenis eximie doctus.

NICOLAI BLASTI Cretensis auspiciis et im-
 pensis prodire aliquot eorum, in quibus edendis
 laboravit Calliergus, ut Etymologicum magnum,
 et Simplicius in Categorias. Ad finem Etymolo-
 gici: ἀναλώμασι μὲν τῷ εὐγενῆς καὶ δοκίμου ἀν-
 δρός, κυρίας Νικολάου Βλαστῆ τῷ Κρητῶς, παραινέσει
 δὲ τῆς λαμπροτάτης τε καὶ σωφρονεστάτης κυρίας
 Ἄννης Φυγαλῆος τῷ πανσεβεστάτῃ καὶ ἐνδοξολάτῃ κυ-
 ρίας Λουκᾶ Νοθαρά πῶτε μεγάλῃ δουκὸς τῆς Κων-
 σταυνοπόλεως, πόνῳ δὲ καὶ δεξιότητι Ζαχαρίου Καλ-
 λιέργου τῷ Κρητῶς. Eiusdem impensis, absque
 ulla Calliergi mentione, prodire dicuntur Vene-
 tiis MD. Ammonii in praedicabilia commen-
 taria.

ARSENIUS, Monembasiae archiepiscopus,
 scholia Graeca in Euripidis tragoedias e variis
 codicibus manu exaratis, in Creta, Venetiis, et
 Florentiae, collegit, et in lucem emisit Ven.
 MDXXXIV. una cum praefatione sua Graeca ad

¹ Epist. I. xxiii. ep. 5.

Paulum

Paulum III. pontificem longiuscula. A Simlero perperam ei tanquam auctori adscribuntur.

Idem in unum fasciculum congeffit, ediditque Romae Heraclidis in Homerum allegorias; ex Porphyrii philosophica Acroasi quaedam; ex Clementis Stromatibus nonnulla de furtis auctorum; sententias ex variis auctoribus de vanitate vitae; Michaelis Pfelli Iambos in vitia et virtutes; ejusdem anagogas in Tantalum; allegoriam de Sphinge; anagogen in Circen quae volebat Ulyffen transformare; carmina quaedam Joannis Tzetzis. Quem centonem rursus edidit Gesnerus Bas. MDXLIV. Qui in praefatione de Arsenio, illiusque alio opere, sic scribit: “ Arsenius hujusmodi centonibus delectatus est. “ Nam et Venetiis nuper apud quendam Graecum, qui se Arsenii affinem aiebat, satis magnum volumen vidi totum ex Joannis Stobaei nostri collectaneis decerptum, ordine solum “ inverso quantum ex brevi tum temporis inspectione mihi judicare licuit. Quod ideo “ hic narro, ut si quando forte liber ille exiverit, ambitiosas hujusmodi fraudes aliena “ usurpandi pro suis studiosi intelligant.”

Edidit idem Romae opusculum ab isto diversum, quanquam ejusdem generis, quod continet apophthegmata philosophorum, imperatorum, rhetorum, et poetarum ordine alphabetico juxta nomina auctorum. Epistola ejus ad card. Rodolphum servatur in bibliotheca regis Gallorum. De eo sic Gyraldus: “ Fuit et inter Graecos “ poetices non ignarus habitus Arsenius Monembasae Episcopus, qui et Venetiis et Ro- “ mae

“ mae versatus sub Leone X. pontifice maxi-
 “ mo; cui et Graecum obtulit libellum a se
 “ concinnatum ex diversis autoribus, tum pro-
 “ sa, tum carmine.”

ARISTOBULUS APOSTOLIUS, hierodiano-
 nus, Michaelis Apostolii filius, publici juris fecit
 tragoediolam incerti Graecam, cui titulus Γα-
 λεομουμαχία, i. e. *felium et murium pugna*, cum
 praefatione sua Graece. Ubi pollicetur se pub-
 licaturum patris sui Ioniam, h. e. collectionem
 sententiarum et apophthegmatum ab eo confar-
 cinatam dum Romae versabatur. Eiusdem epi-
 grammation Graecum praefigitur operi inscripto,
 Thesaurus cornucopiae et horti Adonidis ed. ab
 Aldo MCCCCXCVI. ubi nominatur Aristobolus
 Apostolides.

DEMETRIUS DUCAS Cretensis in Italia egit
 usque ad annum MDVIII. quo tempore epistola
 ejus Graeca ad M. Musurum praefixa est volu-
 mini primo Graecorum rhetorum ab Aldo Ve-
 netiis editorum. In Hispaniam postea vocatus
 est ab amplissimo cardinali Ximeno, ut Bibliis
 Complutensibus, quoad Graeca, edendis operam
 navaret. In fine Testamenti Novi istic editi an.
 MDXIV. legitur ejus epigramma Graecum, et
 ejusdem esse videtur praefatio Graeca, quae ei-
 dem T. Novo praemittitur. Recensetur ab
 Alvaro Gomecio^m inter illos eruditos viros, quos
 ad nobile illud opus adornandum ac perficien-
 dum cardinalis ille illustrissimus ad se accer-

^m De Ximenii rebus gestis, l. 2.

sivit :

sivit: inceptum autem est opus an. MDII. Eundem fuisse opinor cum Demetrio illo Graeco, qui libellum Galeni spurium De oculis in Latinum transtulit.

In idem opus Bibliorum Complutensium operam studiumque impendit NICETAS PHAUSTUS, cujus, una cum Demetrii, habetur epigramma Graecum ad finem ejusdem T. Novi. Aliud ejus in Italia adhuc versati epigramma Urbani Grammaticae Graecae praefixum habetur.

Z

CAP.

C A P. X.

De JUSTINO CORCYRAEO, aliisque
quibusdam inter Graeciae eruditos connume-
ratis.

INTER Graeciae eruditos connumeratus est
JUSTINUS CORCYRAEUS, miro ingenio
adolescens, Graeceque sane quam eruditus. Una
cum Thoma Linacro nostrate aliisque viris do-
ctis, ab Aldo in praef. physicorum Aristotelis
ed. Ven. MCCCCXCVII. commemoratur, et in
testimonium advocatur, eum operam haud seg-
nem navavisse, ut Aristotelis volumina in ma-
nus hominum prodirent emendatissima. Vi-
detur is idem fuisse cum JUSTINO DECADYO,
ad quem extat epistola Graeca Hermolai Barbari,
una cum alia ejusdem Graeca ad ANT. PYRO-
PYLUM medicum philosophumque nescio quem,
sed, ni fallor, etiam Corcyraeum.

JOANNIS GREGOROPULI Cretensis epi-
gramma Graecum habetur in limine Etymolo-
gici ed. Ven. MDCXIX.

ALEXANDER AGATHEMERUS, cujus ha-
betur epistola Graeca ante Aristotelis organon
ab Aldo ed. MCCCCXCV. non Graecus fuit (quod
facile credideris) sed idem cum Alexandro Bon-
dino, velut patet ex Aldi praefatione.

Nico-

NICOLAUS PETRUS Corcyraeus, ut vir Latinis Graecisque literis eruditissimus et Venetiis agens commemoratur a L. Gaurico in praef. operum Almagesti Claudii Ptolemaei ed. Ven. MDXXVIII. cujus opera interdum usus est in Graecis Ptolemaei cum Latinis conferendis.

ANTONIUS EPARCHUS Corcyraeus, Venetiis Graecas literas professus est usque ad annum minimum MCCCCXLV, velut patet ex Gesneri bibliotheca; demum Corcyram ad suos regressus est, ubi in literis confenuit quo tempore Gyraldus dialogos suos De poetis sui temporis scripsit. M. Antonii Antimachi amicus fuit. Transtulit vero in Latinum sermonem (uti ipse Gesnero retulit) aliquot Polybii historiarum libros, nec Graece nec Latine tum temporis evulgatos.

Epistola ejus Graeca ad Dionysium Patr. Constantinopolitanum Venetiis scripta, servatur in Bibl. Vindobon. Ibidem quoque superest catalogus Graecus centum codicum MSS. Graecorum, quos idem Antonius venales olim ob paupertatem Venetiis obtulit. Titulus: "Volu-
" mina ista Graeca sunt Venetiis apud Ant.
" Eparchum, quae ille, vel simul omnia vel
" singula, propter rerum penuriam venum ex-
" ponit." In Theodosii Zygomalae epistola ad Martinum Crusium, quae extat in Crusii Turco-Graecia, mentio fit honorifica carminis Graeci plusquam ducentorum versuum elegiacorum, quo Ant. Eparchus luxit subjugationem et everfionem Graeciae per Turcas, ut et epistolarum ejusdem ad concordiam pertinentium ad Phil. Melanchthonem aliosque doctos et po-

tentes viros scriptorum. Fragmentum ex elegia peti- tum apud eundem Zygomalam videre est. Ab eo epistolae *Ἰασηνάσιαι* dicuntur, i. e. *mira eruditione* sive *elegantia* scriptae.

MATTHAEUS AVARIUS Corcyraeus, Jo. Lascaris discipulus, vir bene literatus, et eru- ditus, cujus rei gratia card. Rodulphus eum in- ter charissimos familiares domi habuit, ut ait Gy- raldus.

CONSTANTINUS Graecus inter familiares cardinalis Rodulphi una cum Avario habitus, ut commemorat idem. Utrum idem is fuerit cum Constantino Cypriota, cujus extat opus in biblio- thecarum scriniis, viderint alii. Vid. Simlerum.

HERMODORUS ZACYNTHIUS, Jo. Lascaris alumnus, Francisci Porti discipulus, qui cum utramque linguam belle professus fuisset, aulae pertaesus in patriam reversus est, quo scil. tem- pore dialogos suos De poetis scripsit Gyraldus. Utrum unquam rediit, ut est pollicitus, ignoro. Extat illius ad Gul. Budaeum epistola Graeca ; ad finem scil. Budaei epistolarum Graecarum.

GEORGIUS BALSAMO, et ipse Graecus, qui diutius inter familiares card. Salviati usque ad interitum vixit, cujus et carmina et soluta oratione quaedam legebantur, commemoratur a ^m Gyraldo.

Ab eodem Graecis in Italia suo tempore flo- rentibus accensetur "NICOLAUS NESIOTA

^m De poetis sui temp. dial. 2.

Chius,

“ Chius, qui his (inquit) diebus in Italia ver-
 “ fatur ad capeffendas cum Graecis literas La-
 “ tinas, et philosophiam, qui utinam fe pium
 “ magis ac religiofum, quam facit, omnibus
 “ oftentaret.”

JACOBI DIASSORINI Rhodii carmen Grae-
 cum encomiafticum ad Reginaldum Polum
 card. extat MS. in bibl. ° Bodl.

ALEXANDER JUSTINIANUS, genere Ve-
 netus, natu Chius, patre Sylvestro, qui, ut ipse
 testatur, Graecas literas cum ipfo pene lacte
 nutricis haufit, et ab ineunte aetate cum La-
 tinis femper conjunxit, Latine vertit, ediditque
 Ven. MDLX. Jo. Philoponi comm. in Aristo-
 telis duos priores analyticos libros ; emendato
 mille locis exemplari Graeco manuscripti co-
 dicis ope.

A Gyraldo Graecis eruditis accenfetur etiam
 ALBERICUS SALENTINUS in Italiae Magna
 Graecia natus, qui non contentus literis Latinis
 in Graeciam enavigavit, ut eas in nativo coelo
 perdisceret, quarum probe institutus rediit in
 Italiam, et, cum fcripfit Gyraldus, ut philoso-
 phiam et medicinam Graece et Latine percalle-
 ret, Ferrariae verfatus est.

De adolescentum Graecorum gymnafio Leone
 X. Romae instituto, diximus fupra in Jo. Laf-
 cari. Periiffe videtur gymnafium illud una cum
 ipfo Leone, h. e. an. MDXXI. A Gregorio de-

° In vol. Langbain 2. p. 125, 6, 7.

num XIII. an. MDLXXXI. constitutum est
 Romae collegium Graecorum, quod multos pe-
 perit eruditione scriptisque insignes viros, eccle-
 siae Romanae adversus Graecam adjutores. De
 quibus hic agere non est consilium. Ad Al-
 latium De eccles. occid. et orient. lib. 3. cap. 8.
 Etiamnum floret, sed languidius alumnorum
 numero longe minori, quippe a numero LXV.
 ad XVIII. etiam ipsius Allatii aetate ante annos
 hosce LX. depressum.

INDEX.

I N D E X.

- A**ELIANI librum de instruendis aciebus Latine vertit Theodorus Gaza, 70
- AGATHEMERUS**, Alexander, non Graecus, sed idem cum Alexandro Bondino, 322
- ALBERICUS** Salentinus Graecis eruditus accensetur à Gyraldo, 325
- ALDUS**, volumen posterius scriptorum Graecorum rei rhetoricæ Marco Musuro dicat, 294. De eo Venetiis proficiente loquitur honorifice, 295. Marco Musuro usus est in emendandis et corrigendis Graecis voluminibus, quotquot ex ipsius officina prodire, 300, seq.
- ALCARDUS**, Franc. Veronensis, Latine vertit M. Chrysoloræ laudationem utriusque Romæ, 19
- ALEXANDER**, Georgius, Romæ professor, et postea Cretenfium praesul, 312
- ALLATIUS**, Leo, Latine vertit Theodori Gazæ epistolam de origine Turcarum, 77. Monet se editurum Diatriben de Theodori et eorum scriptis, nondum tamen editam, 101. De scriptis Georgii Trapezuntii copiose dissertit in Diatribe de Georgiis, 109
- AMMONII** commentarii in praedicabilia Venetiis prodeunt, impensis Nic. Blasti, 318
- AMYRUTZAS**, G. philosophus, imperatorem Graecum ad concilium Florentinum comitatus est, 137. Eiusdem epistola ad Bessarionem, 177: Capta Constantinopoli fit Mahumedanus, ibid.
- ANAGNOSTA**, Joannes, describit excidium Thessalonicae a Turcis expugnatae, 55
- ANDREAS** Chius, Constantinopoli Christianae religionis causa martyrium subiit, 107. Historiam ejus martyrii Latina lingua summatim conscripsit Geo. Trapezuntius, ibid. 117
- ANDREAS**, Georgii Trapezuntii filius, patrem defendit adversus Theod. Gazam, 82, 108. Ptolemaei Almagestum, a patre suo Latine versum, edit, et Sixto IV. pontifici dicat, 113
- ANGELUS**, Graecus, praesul in Calabria Marturanensis creatus, 309
- APHRODISIACI**, Alexandri, problematum libros duos Latine vertit Theodorus Gaza, 70

I N D E X.

APOSTOLIUS, Aristobulus,
Mich. filius quaedam edidit,

320

APOSTOLIUS, Michael, defendit Platonem adversus Theod.

Gazan, 78. Funebrem orationem in cardinalem Bestagionem Graece edidit, 152.

Extat ejusdem oratio ad magistrum suum Joan. Argyropyllum, cum ipse Constantinopoli publice docere inciperet, 195. Habetur ejusdem epistola ad Mich. Marullum in biblioth. Vindob. 291. Ad Marcum etiam Musurum,

303

ARCUDIUS, Petrus, edidit Nicolai V. papae epistolam ad Constantinum imperatorem a Theodoro Gaza in Graecum sermonem conversam,

71

ARETINUS, Leonardus, discipulus erat Emanuelis Chrysolorae,

14

ARGYROPYLUS, Demetrius, Joannis fortasse frater, specie tenus philosophus,

210

ARGYROPYLUS, Joannes, inter primos post expugnatam Constantinopolim in Italiam profugit, 193. Florentiae literas Graecas publice professus est, 194. Pestilentia Etruriam devastante, Romam concessit, profitendoque Graece Aristotelem, vitam stipendiis traduxit, *ibid.* Autumnali febre correptus, moritur septuagesimo aetatis anno, *ibid.* Reliquit filium Isacium nobilem musicum, 195. Constantinopoli docuit ante annum MCCCXLI. *ibid.* Postquam Florentiae profiteri cepisset, in Galliam profectus est ad implorandam regis opem, ut sui a servitute Tur-

carum redimerentur, 196. Ejusdem elogium a Francisco Philelpho, 197. a discipulo suo Politiano, 198, seq. Ciceronem non modo philosophiae, sed etiam Graecarum literarum ignarum fuisse dictitare ausus est, 199. Illum Romae Thucydidem interpretantem audivit Joannes Reuchlinus, 200. De eo ejusque operibus Pauli Jovii judicium, 201. Ejusdem opera, 202. Celebratur a Florido Sabino et Jano Pannonio, 205. Filium habuit Joannem, qui verterit Aristotelis de interpretatione librum, *ibid.* Alium habuit Bartholomaeum nomine, juvenem eruditum, a grassatoribus quibusdam occisum, 206. De tempore, quo versiones suas confecit, mire fallitur Erasmus, 208. De ejus versionibus Thuani et Huetii judicia, *ibid.*

ARISTOPHANIS editioni Aldinae corrigendae praefuit M. Musurus, et scholia Graeca addidit,

302

ARISTOTELIS, Politica Theodori Gazae manu eleganter exarata asservantur hodie in bibliotheca S. Antonii Venetiis, 58. Aristotelis problemata, a Trapezuntio prius conversa de novo transtulit Theodorus Gaza, 61, 104. Idem transfert Aristotelis libros de animalibus, et Sixto IV. pontifici dicat, 63, 65. Alios quosdam Aristotelis libros idem Latine vertit, sed versionem suam combussit, 70. Aristotelis libros tres ad Theodecten Lat. transtulit Georgius Trapezuntius, 110. Alias versiones librorum Aristotelis

I N D E X.

telis idem elucubavit, 112.
 Aristotelis Metaphysicorum
 libros xiv. e Graeco transtu-
 lit Bessarion cardinalis, 167.
 Scholia scripsit in Aristotelis
 Organon Joannes Argyropy-
 lus, 195. Libros Aristotelis
 quamplurimos idem interpre-
 tatur Joan. Argyropylus,
 202, seq. Aristotelis liber
 de Interpretatione Latine ver-
 sus a Joanne Argyropylo ju-
 niore, 205
ARSENIUS, Monembasiae ar-
 chiefiscopus, scholia Graeca
 in Euripidis tragoedias, edi-
 dit Venetiis, 318. Idem e-
 didit Romae Heraclidis in
 Homerum allegorias, atque
 alia quaedam, 319. Epistola
 ejus ad cardinalem Rodol-
 phum servatur in bibliotheca
 regis Gallorum, ibid.
ATHENAEUS, editus, a M.
 Musuro fuit correctus, 302
AVARIUS, Matthaeus, Jo. Laf-
 caris discipulus, 324
AURIAS, Manfredina, Joannis
 Chrysoloniae uxor, cum dua-
 bus filiabus a Turcis in cap-
 tivitatem detenta, 52

B

BALSAMO, Georg. inter fa-
 miliares card. Salviati usque
 ad interitum vixit, 324
BARBARUS, Franciscus, Patri-
 cius Venetus, Geor. Trape-
 zuntium e Graecia in Italiam
 invitat, ut Venetiis linguam
 Graecam doceret, 103. Hu-
 jus ope se Latinum factum
 agnoscit Trapezuntius, 111
BARLAAMUS, Calaber, mona-
 chus, edocuit Petrarcham lin-
 guam Graecam, 2
BESSARION, archiepisopus Ni-
 cenus, imperatorem Joannem

Palaeologum ad concilium
 Florentinum comitatus est,
 136. Patria Trapezuntius,
 ibid. Annos XXI. in mo-
 nasterio Peloponnesi exegit,
 137. Inde eductus est, et ad
 praefulatum Nicenum a Jo-
 anne imperatore promotus,
 ibid. Ad disputationem cum
 Latinis ineundam ab impera-
 tore cum aliis quibusdam de-
 signatus, 138. In primo
 congressu cum Juliano Cae-
 sarino cardinale rem praeclare
 gessit, ibid. De purgatorio
 concertare recusavit, 139. In
 Latinorum partes pedeten-
 tim propendere, et pontificis
 gratiam aucupari, coepit, i-
 bid. Propterea Marco E-
 phesio Metropolitae invisus,
 ibid. Latinis apertius favet,
 et ad privata imperatoris u-
 nionem exoptantis consilia ad-
 hibetur, 140. Ad papam de
 unione jam facta venustam
 habet orationem, et nonnul-
 la dolosa machinatione in-
 ferit, tanquam a communi
 Graecorum sensu, caeteris
 nec consentientibus nec sci-
 entibus, 141. Non diu post
 finitum concilium Constanti-
 nopolim rediit, 142. Eodem
 autem anno, sive praesens si-
 ve absens, creatus est cardi-
 nalis presbyter, titulo Basi-
 licae SS. duodecim aposto-
 lorum, ibid. A Nicolao V.
 factus est archiepisopus Si-
 pontinus, et dein episcopus
 cardinalis Sabinensis, et pau-
 lo post ad sedem Tusculanam
 translatus est, ibid. A Pio II.
 praefectus est monasterio Cry-
 ptae Ferratae in villa Cicero-
 nis Tusculana sito, 143. Ab
 eodem creatus est titulo tenus
 patriarcha Constantinopolita-
 nus,

I N D E X.

- nus, *ibid.* Collegii cardinalium decanus erat, Pampilonensis ecclesiae administrator perpetuus, et Dominicanorum et Franciscanorum fratrum perpetuus patronus et protector, *ibid.* Patriarcha constituitur Constantinopolitanus, 145. Literarum cultor et Maecenas, *ibid.* Pontifex designatur a quibusdam cardinalibus, 146. Non tamen creatur, 147. Legationes, quas obiit, 148. Academiam Bononiensem restituit, 149. Obiit Ravennae, 150. Romae sepultus, 151. Bibliothecam suam reipublicae Venetae dono dedit, 153. Inscriptiones in illius honorem, 155. A Jacobo cardinali Papiensi laudatur, 156. Ab eodem culpatur, 160. Ejusdem elogia, a Philelpho, republica Senensi, et Matthaeo Bosso Veronensi, 162. A Blondo Flavio, Aenea Sylvio, Laurentio Valla, et Joanne Gobellino, 163. A Bartholomaeo Abrahamo Cretensi, Platina, Andrea de Sancta Cruce, Raphaelo Volaterrano, Jacobo Philippo Bergomensis, et Paulo Jovio, 164. Laonico Chalcondyle, 165. A Campano Majorano Salentino, et Jano Vitali, 166. A Latomo, Reusnero, et Gaspare Conrado, 167. Ejus scripta, *ibid.* Ejusdem scripta inedita, 173. Quid ipsemet de sua in literis Latinis peritia senserit, 177.
- BLASTI**, Nic. Cretensis auspiciis et impensis prodire aliquot eorum, in quibus edendis laboravit Calliergus, 318.
- BOCCATIUS**, Leontii Pilati discipulus, 2. Primus fuit, qui suis sumptibus Homeri libros et alios quosdam Graecos in Italiam revocavit, 4.
- BONONIENSIS** academia a cardinale Bessarione in pristinum restituta, 149.
- BUDA EUS**, Gulielmus, rudimenta Graeca primum didicit a Graeculo indocto, 238.
- C
- CALABRI**, Q. derelicta ab Homero extant Florentiae in bibliotheca Medicea, 120.
- CALDERIA**, Joannes, Venetus, scripsit opus nondum editum, de praestantia Venetae politicae, 103.
- CALIERGUS**, Zacharias, typographus, Venetiis primo verfabatur, deinde Romae, 317.
- CALLISTUS**, Joan. Andronicus, professor Graecus, Romae primum, deinde Florentiae, postremo Ferrariae, 227. Italia derelicta, in Galliam se contulit, ubi obiit senex, *ibid.* Judicium de ipso Raphaelis Volaterrani, *ibid.* Meminerit illius Janus Pannonius, Ponticus Virunnius, et Joannes Frea nostras, 221. Nominatur Joannes Andronicus Byzantius a Francino Varchiensi, 229. Ejus opera, 230.
- CASTALIO**, Latine vertit Theodori Gazae epistolam de origine Turcarum, 77.
- CELSI** Graeca omnia Latinitate donavit Theodorus Gaza, 77.
- CHALCONDYLES**, Basilius, filius Demetrii natu secundus, a Leone X. evocatus, ut in gymnasio Romano juventutem doceret, ex lenta febre contabuit, 223. Mortem ejus deflet Janus Parrhasius, 224.
- De

- De ipso Pierii Valeriani judicium, 225
- CHALCONDYLES, Demetrius, natu Atheniensis, a Laurentio Medice invitatus est ad profitendum in Gymnasio Florentino, 211. Aemulum habuit Angelum Politianum, qui tamen in illius laudem Graeca quaedam epigrammata scripsit, ibid. Post Laurentii principis obitum, Mediolanum secessit a Ludovico Sfortia accitus, 212. Ubi obiit octogenario major, ibid. Commendatur a Nicolao Perotto Jacobo cardinali Papiensi, ut ad cathedram aliquam Perusiae eveheretur, ibid. Inter viros eruditos, quos Nicolaus V. ad libros Graecos Latine vertendos Romam advocavit, recensetur ab Aenea Sylvio, 213. Pauli Jovii de eo judicium, 214. Carionis item, et Joannis Reuchlini, 215. Ejus opera, 216. Carmina in eum scripta, ab Antonio Motta, ibid. Joanne Salendo, 217. et Michaele Marullo, 218. Laudatur a Pierio Valeriano, Raphaelae Volaterrano, et Stephano Nigro Cremonensi, ibid. A Jano Parrhasio, Joanne Manardo, et Gyraldo, 220. Ficino dicitur Demetrius Atticus, 221. De illius institutionibus Graecis Erasmi, Melchioris Volmarii, et Petri Danesii judicium, 221. Budaeus autor fuit, ut has institutiones Volmarius ederet, ibid. Filios habuit tres, et unam filiam Jano Parrhasio nuptam, 222, seq.
- CHALCONDYLES, Seleucus, Demetrii filius natu minimus ad pubertatem non accessit, 226
- CHALCONDYLES, Theophilus, filius Demetrii natu maximus, nocturno certamine confosius periit, 222. De eo Pauli Jovii et Pierii Valeriani judicium, ibid. Laudes ejus prosequitur Janus Parrhasius, 223
- CHRYSOLORAS, Emanuel, eques Constantinopolitanus, docuit Graecas literas Florentiae, 13, seq. Ab imperatore Joanne Palaeologo in Europam missus ad implorandum subsidium contra Turcas, ibid. Peracta legatione Constantinopolim revertitur, et postea rediit in Italiam a senatu Florentino invitatus, ib. 13. Suadente Galeatio, Mediolani duce, Ticinum se confert, et linguae Graecae fit professor, 14. Defuncto Galeatio, Venetias demigrat, 15. Unde invitatur acciturque Romam, ibid. Ad imperatorem Constantinopolitanum reversus ad concilium Constantiense mittitur legatus, ibid. Fallitur in elogio ejus Paulus Jovius, 17, seq. Tractatum edidit de comparatione veteris et novae Romae, 19. Plures epistolae ab eodem conscriptae servantur MSS. in multis bibliothecis, 20. Pauca alia praeter grammaticae institutiones edidit, 21. Constantiae obiit, ubi sepultus jacet in coenobio Dominicanorum, 23. Doctorum virorum de eo e-logia, ibid. et seqq. Poggii 23. Aeneae Silvii, 24. Raphaelis Volaterrani, 25. Platinae, ibid. Sabellici, 26.

Jacobi

I N D E X.

- Jacobi Philippi Bergomatis, 26. Blondi Flavii, 27. Leonardii Aretini, 28. Andreae Juliani, 32. Gasparini Bergomensis, 45. Guarini Veronensis, 49, seqq. Jannotii Manetti Florentini, 61. Jacobi Angeli, 62. Joannis Calderiae Veneti, 63. De eodem eruditorum hallucinationes, 53
- CHRYSOLORAS**, Johannes, Emanuelis nepos, Graecas literas docuit in Italia, 63. Cum Emanuele celebratur in oratione funebri, quem edidit Andr. Julianus, 49. Obiit circa annum MCCCCXXV, 51. Conjugem habuit Manfredinam Auriam, 52
- CHRYSOLORAS**, Demetrius, Thessalonicensis, scripsit opuscula complura, partim adversus Latinos, 52
- CHRYSOSTOMI**, D. Johannis, homilias V. de incomprehensibili Dei natura Latine vertit Theodorus Gaza, 70. Homilias in Matthaicum transtulit Geo. Trapezuntius, 110
- CHYLLENDEN**, Thomas, prior eccles. Christi Cantuar. excipit imperatorem Constantinopolitanum in Angliam venientem, 14
- CICERONIS**, M. T. orationis pro Q. Ligario expositionem edidit Geo. Trapezuntius, 116. Idem scripsit expositionem omnium Philippicarum, 117
- CONSTANTINOPOLITANAE** urbis excidium ab Aenea Sylvio deploratum, 190. Ultra centum viginti millia librorum volumina in expugnatione hac fuerunt devastata, 192
- CONSTANTINUS** Graecus inter familiares cardinalis Rodolphi habitus 324
- CONTOBLACA**, Andronicus, in Germaniam venit, Basileaeque privatim linguam Graecam docuit, 232
- CRETICUS**, Petavii professus est humanitatis studia et philosophiam, 308
- CROCUS**, Ricardus, nostras, Latine vertit Theod. Gazae grammaticam Graecam, 72
- CYRILLI** Alexandrini commentarios in evangelium Johannis, et libros de Trinitate, Latine vertit Geo. Trapezuntius, 110

D

- DAMASCENO**, Joanni, tributae historiae SS. Barlaam et Josephat versionem, quae sub Geo. Trapezuncii nomine extat, vetustioris esse alicujus constat, 113
- DIASSORINUS**, Jacobus, Rhodius carmen encomiasticum ad Reginaldum Polum cardinalem scripsit, 325
- DIONYSIUM** Halicarnasseum de compositione orationis Latine vertit Theodorus Gaza, 70
- DUCAS**, Demetrius, Cretensis, bibliis Complutensibus edendis operam navavit, 320. Libellum Galeni spurium de oculis in Latinum transtulit, 321

E

- EMANUEL** Adramyttenus Cretensis, Jo. Pici Mirandulani Comitis praeceptor, 314. De ipso judicium Aldi Manutii et Angeli Politiani, 314. Emanuelis Cretensis erotemata servantur apud Venetos in biblioth. S. Antonii, 316
- ΕΡΑΡΧΟΥ

I N D E X.

- EPARCHUS**, Antonius, Corcyraeus, Venetiis Graecas literas professus est, 323. Quaedam scripsit, ibid.
- ERASMUS**, Desiderius, praelegit Em. Chrysolorae institutiones Graecae grammaticae Cantabrigiae, cum Graecas ibi literas profiteretur, 22. Latine vertit grammaticam Graecam Theodori Gazae, 72. De tempore, quo versiones suas confecit Joannes Argyropylus, mire fallitur, 208
- ETYMOLOGICON** magnum Venetiis edidit Zach. Caliergus, 317
- EUSEBII** Caesariensis, libros de Praeparatione Evangelica Latine vertit Geo. Trapezuntius, 109
- F**
- FACIUS**, Bartholomaeus, Alphonsi Neapolitani regis iussu Arriani libros Latine vertit, 62, 184
- FERRARIENSE** concilium ob pestem ibi grassantem Florentiam translatum est, 136
- FLORENTINUM** concilium, ad unionem inter ecclesias Graecam et Latinam resarciendam habitum, 136. Gesta in eo a Graecis, 138, seq.
- FRANCISCUS I.** Galliae rex, tale Graecorum gymnasium, quale Romae institutum fuerat, Parisiis fieri voluit, 258. At ob bella, quae tum flagrabant, ab inceptis desistit, 260
- G**
- GASPARINUS**, Pergamensis, epistolam scribit in laudem orationis, quam composuit Andr. Julianus pro funere Em. Chrysolorae, 44. Eiusdem tractatus MS. extat De orthographia, 45
- GAZA**, Theodorus, Thessalonicensis, urbe patria a Turcis expugnata, in Italiam profugit, 55. Victorino Feltrensi magistro usus Mantuae linguam Latinam addiscit, ibid. Senis aliquandiu commoratus est, 56. Concilio Florentino interfuit, 57. Ferrariae confedit, ibique fit academiae rector, ibid. In libris Graecis transcribendis operam impendit, 58. Ferraria Romam concessit a Nicolao V. advocatus, 60. Defuncto pontifice, Neapolim ad Alphonsum regem accessit, 61. Defuncto Alphonso rege Romam se rursus contulit ad Bessarionem cardinalem, sacerdotiumque in Magna Graecia obtinuit, 62. Lucubrationes suas Sixto IV. pontifici deferens indigna praemia retulisse dicitur, 63. Quod tamen fabulam redolere videtur, 65. Fato functus est anno MCCCCLXXVIII. pontificatus Sixti octavo, 66. Corpus ejus in Apuliam seu Magnam Graeciam translatum, ibid. et 67. Problemata Aristotelis Latine versa Nicolao pontifici primo dicavit, et postea sub Sixto IV. versionem emendavit, 68. Plura ex Graeco in Latinum transfudit, 70. et ex Latino in Graecum, 71. De proprio edidit grammaticam Graecam Graece, et tractatum Graecum de mensibus Atticis, ibid. Variorum judicia de ipsius grammatica, viz. Henrici Stephani

I N D E X.

Stephani, 72. Budaei, Robortelli, Pauli Jovii, et Melchioris Volmarii, 73. Valentini Curionis, et Glareani, 74. Ludovici Vivis, 75. Constantini Lascaris, et Aldi Manutii, 76. Jacobi Tufani et Lazari Bonamici, 77. Epistolam scripsit de origine Turcarum, *ibid.* Nonnulla quoque adversus Plethonem ad Platonem et Aristotelem spectantia, *ibid.* Tractatum edidit de substantia a Sambuco Latine conversum, 78. Contra Plethonem non scripto, sed tantum inter colloquendum cum Bessarione, disputavit, 79. Alia ejusdem opuscula, 80. Ejusdem praeconium a Francisco Philelpho, *ibid.* Ludovico Carbone, 81. Contra Gazam scripsit Georgius Trapezuntius, et Andreas Trapezuntii filius, 82. Politiani de ipso iudicium, *ibid.* Ejusdem epigrammata in ipseus laudem, 84, seq. Elogia Petri Criniti, 86. Pomponii Laeti, et Sabellici, 87. Joannis Saxonis Holfatiensis, 88. Aldi Manutii, 89. Philippi Beroaldi, et Joan. Baptistae Pii, 90. Jani Parrhasii, et Joan. Franc. Pici Mirandulae Comitis, 91. Erasmi, 92. Floridi Sabini, 93. Joh. Franc. Lombardi, Hieronymi Magii, Urbini, Xylindri, Jac. Nic. Loentii, Scardeonii, J. C. Scaligeri, et Jos. Scaligeri, 94. Ludovici Vivis, 95. Pauli Jovii, et Franc. Massarii, 96. Nannii et Carionis, 97. Melanchthonis, et Petri Pantini Tiletani, 98. Exitere tamen nonnulli, qui in ipsius vituperium scripserunt, inter quos erant Petrus

Alcyonius, Nicolaus Leonicus Thomaeus, Gesnerus, et Huetius, *ibid.* et 99. Epigrammata in eundem scripta, a Jano Pannonio, 99. Pontano, 100. Michaelae Marullo, Pierio Valeriano, Latomo, et Reufnero, 101

GEMISTUS, philosophus, imperatorem Graecum ad concilium Florentinum comitatus est, 127

GENNADII Scholarii Constantinopolitani liber, cui tit. *Via salutis hominum*, Latine versus a Joanne Polone, 237

GRAECA lingua pura remansit ad tempora usque excidii Constantinopolitani, 188

GRAECAE literae reviviscere coeperunt in Italia seculo XIV. ab orbe redempto, sub Bonifacio IX. pontifice Romano, 13

GRAECI, qui concilio Ferrariensi aderant, a Lapo Castelluncula descripti, 31

GREGORII Nysseni libros, De vita Moysis, et contra Ennomium, Latine vertit Georgius Trapezuntius, 110

GREGORIUS, patriarcha Constantinopolitanus, non sine sanctitatis opinione Romae obiit, 145

GREGOROPYLI, Joannis, Cretensis, epigramma Graecum habetur in limine Etymologici, 322

GUARINUS, Veronensis, Em. Chrysolorae discipulus, laudat ejusdem comparisonem utriusque Romae, 19. In sua grammatica Chrysoloram exscripsit, 22. Chrysolorae vitam se literis mandaturum pallicetur, 45. Ejusdem epistolae, 45, 49, 51, 56, 59. **Varia elogia auctorum illustrium**

I N D E X.

strium collegit, quae affer-
vantur in bibliotheca Coeno-
bii Camaldulensium Fontis
Boni in agro Florentino, 61.
Scripsit investivam in Tra-
pezuntium, 120
GYMNASIUM Romae institui-
tur, ubi educarentur pueri no-
biles e Graecia acciti, 253.
Edendis Graecis scriptoribus
operam navant, *ibid.* et seq.

H

HELIAS, Andreas, commen-
tario illustravit grammaticam
Graecam Theodori Gazae,
77
HERACLIDIS in Homerum al-
legoriae ab Arsenio Monem-
basiae archiepiscopo editae,
319
HERESBACHIUS, interpretan-
dum suscipit Theodori Gazae
opusculum de mensibus, 72.
Idem Latine vertit ejus-
dem Theodori grammaticam
Graecam, *ibid.*
HERMOGENIS, Graecorum bo-
nam partem Latine transtulit
Geor. Trapezuntius, 116
HERMONYMUS, Georgius, di-
ctus etiam Charitonymus
Chrystonymus, primus Grae-
corum Parisiis literas Grae-
cas professus est, 233. In
Angliam missus a Sixto IV.
ad liberandum archiepisco-
pum Eboracensem, 235. E-
jus opera, 236
HESYCHII Lexicon, ex unico
exemplari impressum, recog-
novit M. Musurus, 302
HIPPOCRATIS Aphorismorum
tralatatio a Laurentiano pepe-
ram ascribitur Theod. Ga-
zae, 71
HOMERI poemata in Latinum
versa a Leontio Pilato, 4.

Homeri Iliadem a Theodoro
Gaza sibi conscriptam com-
memorat Philelphus, 58. A-
liud ejusdem exemplar ab eo-
dem Gaza exaratum Venetiis
asservatur in bibliotheca card.
Bessarionis, 60. Scholia Grae-
ca in Homerum debemus
Graecorum gymnasio a Leo-
ne X. instituto, 253

I

JOVIUS, Paulus, fallitur in
elogio Emanuelis Chrysoloe-
rae, 12. Fallitur in eis, quae
trahit de Bessarione, 143
ISIDORUS, Russiae archiepisco-
pus, imperatorem Graecum
ad concilium Florentinum co-
mitatur, 137. Favet Lati-
nis, 140. Soluta concilio,
in numerum cardinalium co-
optatus est, 142, 178. A
Pio II. pontifice patriarcha
constituitur Constantinopoli-
tanus, 145. Scripsit episto-
lam lugubrem de capta a
Turcis Constantinopoli, cu-
jus cladi ipse interfuit, 178.
Fuit Graecus ex Peloponneso,
ibid. Episcopus Sabinensis
ac cardinalium collegii deca-
nus constitutus est, 179. Ro-
mae obiit, *ibid.*
JULIANUS, Andreas, oratio-
nem componit pro Em. Chry-
soloe-rae funere, 32
JUSTINIANUS, Alexander,
Graecas literas ab ineunte
aetate cum Latinis conjunxit,
325
JUSTINUS Corcyraeus inter
Graeciae eruditos connume-
ratus est, 322. Idem fuisse
videtur cum Justino Decadyo,
ibid.

LAPIS

I N D E X.

L

LAPIS Castelliuncula, Graecos, qui concilio Florentino interfuerunt, nimis leviter describit, 30, 136

LASCARIS, Constantinus, ex familia Lasarina imperatoria oriundus, primum Mediolani, postea Messanae in Sicilia Graecas literas docuit, 240. Messanae tandem senex defunctus est, *ibid.* Ejus opera, *ibid.* et seq. De ipso iudicium Raphaelis Volaterrani et Gyraldi, 244. Grammaticam ejus omnibus aliis, praeter unam Gazae, praetulit Erasmus, *ibid.* Magni illam fecisse dicitur Budaeus, 245. Cum Joanne Lascari Constantinum confundit Ludovicus Vives, *ibid.* Scipionis Carteromachi versus in ejus Grammaticam, *ibid.*

LASCARIS, Franciscus, vir Graece doctus, 275

LASCARIS, Joannes Andreas, vulgo dictus Janus, ex stirpe imperatoria ortus, non autem Constantini filius, 247. A Laurentio Medice missus per universam Graeciam, Asiam, insulasque, ad conquirendos optimos codices Graecos, 248. Dum Florentiae sub Laurentio ageret, epigrammatum Graecorum volumen edidit literis uncialibus, 249. Ejecta Mediceorum familia ad Carolum VIII. Galliae regem se recepit, 250. A rege Ludovico ad civitates Italicas, quae ipsi fuerant foedere conjunctae, legatus missus est, 251. et postea ab eodem ad rempublicam Venetorum, 252. A Leone X. Romam

evocatus est, eique autor fait, ut gymnasium Romae institueretur, ubi pueri nobiles Graeci alerentur et erudirentur, 253. Roma demum derelicta, in Galliam se rursus contulit, 257. A Francisco I. accitus, ad bibliothecam regiam et gymnasium ibi constituendum, 258. Venetias missus ut adolescentes quosdam e Graecia accerferet, Parisiosque advehi curaret, *ibid.* Romam se rursus retulit ad Clementem VII. a quo legatus missus est ad imperatorem Carolum V. 260. Romae moritur senex fere nonagenarius, *ibid.* Sepultus jacet Romae in aede D. Agathae supra Suburram, cum epitaphio a seipso composito, 261. Edidit excerpta quaedam a Polybii historiis, *ibid.* Angeli Colotii in illum epitaphium, 261. Marii Mollae, et Antonii Tebaldei, 262. Benedicti Lampridii ad illum carmen, *ibid.* Laudatur a Budaco et Erasmo, 268. A Jano Parrhasio, 266. Paulo Jovio, 270. Ab autore additamentorum chronici Jac. Philippi Bergomatis, et Pierio Valeriano, 271. A Jo. Ludov. Tiletano, Tho. Moro, Steph. Nigro, Lud. Vive, et Ger. Vossio, 272. Isaaco Vossio, Justo Lipsio, et Huetio, 273. In Virgilium tanquam artis ignarum epigrammata scripsit, eo nomine a multis vapulatus, 274.

LASCARIS, Theodorus, Joannis filius, 274. Scripsit Theodorus Lascaris Grammaticam ad reginam Augustam, quis vero is fuerit, in ambiguo est, 275

LASCARIS

I N D E X.

- LASCARIS**, Theodorus Duca, imp. Constantinopolitanus, Joannis proavus, 274
- LAURENTIANI** tralatio aphorismorum Hippocratis perperam ascribitur Theodoro Gazaë, 71
- LAZARINUS**, scripsit introductorium in calendarium Bessarioni cardinali dicatum, 177
- LEO X.** pontifex, suadente Jo. Lascare, gymnasium Graecorum Romae instituit, 253
- LEONICEUS**, Omnibonus, plurimam laudem consecutus est in Athanasio traducendo, 109
- LEONTIUS** Pilatus, Theffalonicensis, primus omnium recentioribus hisce seculis Graecam linguam publice in Italia professus est, 2. Boccatii hortatu, Iliadem Homeri, Odyssaeaeque partem in Latinum vertit, 4. Fulmine percussus obiit, 8
- LITURGIAE** sacrae Graece peragebantur in Calabria seculo post Christum natum decimo-quarto, 2
- M**
- MAGDALENA**, Faustus, Romanus, poeta lepidus, uxorem duxit filiam haeredem Andreae Trapezuntii, 108
- MANETTUS**, Jannotius, scripsit vitam Boccatii nondum editam, 10. Emanuelis Chrysolorae discipulus, 61. Orationem conscripsit funebrem in Leonardum Aretinum, 61
- MARCUS** Eugenius, metropolitae Ephesus, comitatur imperatorem Joannem Palaeologum ad concilium Florentinum, 138. Ad disputationem cum Latinis ineundam ab imperatore designatus, ibid. Bessarioni succenset, 139
- MARULLUS**, Manilius, sepultus jacet Anconae, 276. Ejusdem epitaphium, ibid.
- MARULLUS**, Michael, Tarchaniota, originem traxit a Marullis Constantinopolitanis, 276. A matre sua Tarchaniota nomen assumpsit, ibid. Origo familiae suae ab imperatoribus Romanis deducta, ibid. et 227. Expugnata Constantinopoli, Anconam a parentibus puer adductus est, 278. Fautores habuit Laurentium Medicem et Antonium principem Sallernitanum, ibid. Uxorem Florentiae duxit Alexandram Scalam poetriam claram, 279. A prima ferme juventute in Italia militabat, sub Nicolao Rhalla Spartano duce, ibid. Ciclae profluentis aqua suffocatus interiit, 280. Sepultus jacet Anconae, ibid. Ejus epitaphium, ibid. De principum institutione poema imperfectum moriens reliquit, 281. Defunctum lugebant Graeci Latinique, quos inter Antonius Tebaldeus, et Jov. Pontanus, ibid. Petrus Crinitus, 282. Pierius Valerianus, 283. Herculis Strozzae judicium, 284. Andreae Dactii, Latomi, et P. Jovii, 285. Raphaelis Volaterrani et Gyraldi, 286. Ludovici Vivis, Erasmi, et Beati Rhenani, 287. Epigrammata scripsit in ejus laudes Symphorianus Trucellus Lugdunensis, 288. Judicium Thomae Mori, ibid. Ger. Vossii, et Francisci Floridi, 289. Lud. Carionis

A a

I N D E X.

- rionis, et Jul. Caes. Scaligeri, 290. Contra Scaligeri cen-
suras defenditur ab incerto
quodam, 291
- MAURICII** imperatoris libros
De re militari Latine vertit,
et Alphonso regi obtulit,
Theod Gaza, 71
- MERULA**, Georgius, commen-
tarium Trapezuntii in ora-
tionem Ciceronis pro Q. Li-
gario non sine acrimonia in-
fectatur, 117
- METROPHANES**, Cyzici epi-
scopus, eligitur patriarcha
Constantinopolitanus, 144
- MOSCHUS**, Joannes, Lacedae-
monius, praeceptor M. Ant.
Antimachi, 313. Liberos
duos reliquit, Georgium et
Demetrium, qui ambo lite-
ris operam navarunt, 314
- MUSURUS**, Marcus, natu Cre-
tensis, Joannis Lascaris in I-
talia discipulus, 294. Pri-
mum Petavii Graecos autores
praelegit, ibid. Gymnasium
Patavinum deserere coactus
est, et Venetias se conferre,
ibid. Venetiis Roman a
Leone X. accitus, archiepif-
scopus Epidaurius, sive Mo-
novasiensis creabatur, 295.
Ejusdem elogium ab Andr.
Asulano, 296. Morbo in-
tercute correptus, sive juxta
alios incognito quodam, ob-
iit, 296. Ab omni eum vin-
dicat ambitione Gyraldus,
297. Moestitia illum mor-
bum contraxisse subindicat
Pierius Valerianus, ibid. Tu-
mulus est Romae, 298.
Praefationes ejus Graecae et
epigrammata, 299. Volu-
minibus Graecis emendan-
dis atque corrigendis operam
navavit, 300, seq. Erasmi
- de eo judicium, 303. Beati
Rhenani, 304. Ambr. Leon.
de Nola, Gyraldi, et Jovii,
305. Flor. Sabini, Steph.
Nigri, et Ger. Vossii, 306

N

- NESIOTA**, Nicolaus, Chius,
in Italia versatus est, 324
- NICOLAUS V.** pontifex, viros
Graece eruditos undecunque
Romani invitat, 104

O

- ONOSANDER**, ad Q. U-
rannium, de optimo impera-
tore ejusque officio per Nic.
Saguntinum e Graeco in La-
tinum traductus, 179

P

- PALAEOLOGUS**, Joannes,
senior, imperator Constanti-
nopolitanus, in Angliam na-
vigat ad implorandum regis
Hen. IV. auxilium contra
Turcas, 12, 114
- PALAEOLOGUS**, Joannes, im-
perator Constantinopolitanus,
ad concilium Florentinum ac-
cessit, doctissimorum Graeco-
rum agmine stipatus, ad u-
nionem inter ecclesias Grae-
cam et Romanam refarcien-
dam, 136. A praesulibus
Graecis subsidium petit con-
tra Turcas, sed incassum,
141. Soluta concilio Flo-
rentia Venetias discedit, 142
- PARRHASIUS**, Janus, filiam
Demetrii Chalcondylae uxo-
rem ducit, 226. A Leone
X. Romam ad docendum e-
vocatur, autore Joanne Lascare,
269

PEROTTUS,

I N D E X.

- PEROTTUS, Nicolaus, cardinali Bessarioni a cubiculo, 146
- PERRELLUS, Joannes, Gallus, Latine interpretatus est Theodori Gazae opusculum de mensibus, et commentariolum adjecit de ratione Lunae et Epactarum secundum Gazam, 71
- PETRARCHA, Barlaami discipulus, 2. Cum Leontio Pilato versatus est, 5, seq.
- PETRUS, Nic. Corcyraeus, vir Latinis Graecisque literis eruditissimus, 323
- PHAVORINI Varini, Lexicon Graecum Romae edidit Zac. Caliergus, 317
- PHILELPHUS, Franciscus, Joannis Chrysolorae filiam in uxorem duxit, 60. Post forceri sui obitum Chryfococae fuit discipulus, 51. Uxorem suam Theodoram versibus celebrat, ibid. Ejusdem epistolae, 56, 58, 61
- PHILOPONI, Joannis, commentarios in Aristotelis duos priores analyticos libros Latine vertit, ediditque Alexander Justinianus, 325
- PHRANZA, fallitur in iis, quae tradit de Bessarione, 143, 144
- PINDARUM cum scholiis Graecis Romae edidit Zach. Caliergus, 317
- PLATONEM defendit adversus Gazae reprehensiones Michael Apostolius, 78. Platonis libros de legibus, ejusdemque Parmenidis, Latine vertit Geor. Trapezuntius, 112
- PLATONIS opera ab Aldo edita accurate recognovit Marcus Musurus, cum antiquissimis conferendo exemplaribus, 301
- PLETHO, Geor. Gemistus, philosophus Constantinopolitanus, centenarius obiit, 22
- PLUTARCHI liber de civilibus praeceptis Latine versus a Nicolao Secundino, 179
- POGGIUS, Florentinus, tumulum Em. Chrysolorae carminibus exornavit, 23. Colaphis caesus ob maledicentiam, 106
- POLO, Joannes, de Albo Castro, Latine vertit Gennadii Scholarii librum, cui titulus, *Via salutis humanae*, 237
- POLYBII historiarum aliquot libri ab Antonio Eparcho in Latinum sermonem conversi, 323
- PORPHYRII Homericarum quaestionum liber, ejusdemque de nympharum antro in Odyssaea opusculum, ab adolescentibus gymnasii Graeci Romae impressa, 254. Porphyrii quaedam edidit Arsenius Monembasiae archiepiscopus, 319
- PSELLI, Michaelis, Iambos in vitia et virtutes, atque alia quaedam ejusdem auctoris edidit Arsenius Monembasiae archiepiscopus, 319
- PTOLEMAEI Almagestum et Centiloquium Latine vertit Geo. Trapezuntius, 110. Edidit Andreas Georgii filius, et Sixto IV. pontifici dicavit, 113

Q

- QUINTILIANUM, a Georgio Trapezuntio in praelectionibus vituperatum, defendit Laurentius Valla, 105
- QUIRINUS, Laurus, Venetus, deplorat excidium Constantinopolitanum, 192
- A a 2 RAM.

I N D E X.

R

- RAMBERTINUS**, Bartholomaeus, Coronensis episcopus, scripsit ad Bessarionem librum De divinis personis, nondum editum, 177
- REUCHLINUS**, Johannes, primus omnium in Germania linguarum Graecae et Hebraicae professor publicus, 234
- RHALLUS**, Demetrius Cabacius, eques Spartanus, Romae jacet sepultus in templo S. Apostoli, 292. Ejusdem epitaphium, ibid.
- RHALLUS**, Manilius, Spartanus, epigrammatum Latinorum scriptor, 291. Archiepiscopus factus Cretensis seu Epidaurensis, ibid. Patrem habuit Demetrium Cabacium Rhallum, equitem Spartanum, 292. Ejus a Gyrardo elogium, ibid. A Jovio et Angelo Politiano, 293
- RHALLUS**, Nicolaus, frater Manilii, et dux sub quo militavit Marullus, 292

S

- SABELLICUS**, bibliothecae a cardinale Bessarione Venetis datae primus praefectus constituitur, 154
- SAVONAROLAE**, Michaelis, libros duos de Italiae balneis Graece traduxit Theodorus Gaza, 71
- SCALIGER**, Julius Caesar, Sixti IV. ingratitude in Theodorum Gazam versibus persequitur, 65
- SCHOLIA** in Euripidis tragoedias edidit Arsenius, Monembasiae archiepiscopus, 318

- SCHOLIA** in Homerum et Sophoclis tragoedias, ab adolescentibus gymnasii Graeci Romae impressa, 254
- SECUNDINUS**, Nicolaus, Graecorum ac Latinorum in synodo Florentina communis interpres, 179. Ejusdem scripta, ibid. et 180. Genere Hispanus, natu vero Graecus, 181. Varie cognominatus, ibid. Ejusdem elogium ab Andrea de Sancta Cruce in Latinis concilii Florentini actis, 183. Versatus est Neapoli apud regem Alphonsum 184. Reipublicae Venetae fuit secretarius, 185
- SIMPLICII** commentarios in Aristotelis categorias Romae edidit Zach. Caliergus, 317
- SIXTUS IV.** qua ratione pontifex eligitur, 147
- SMYRNAEUM**, Quintum, longo tempore cunctis ignotum, in lucem protulit Bessarion cardinalis, 176
- SOPHIANUS**, Michael, Nicolai ut videtur filius, professor Patavinus conjecturas in Aeschylum edidit, 311. Ejusdem meminere Gul. Canterus, Henr. Stephanus, et Paulus Manutius, ibid.
- SOPHIANUS**, Nicolaus, Corcyraeus Graecus, Romae primum Graecas literas docuit, deinde Venetiis, 309. Edidit tabulas Graeciae scitissime depictas, 310. De ipso iudicium Nic. Gerbelii, Germani, et Raph. Volaterrani, ibid. Libellum de machinis Bessarioni cardinali dicavit, 177, 311
- SYLVIUS**, Aeneas, epitaphium composuit in laudem Em. Chrysolorae, 24. Excidium urbis Constantinopolitanae deplorat,

deplorat, 190
SYLVIUS, Dominicus, in linguam Latinam verbatim transtulit Em. Chrysolorae institutiones linguae Graecae, 22

T

TARCHANIOTA, Euphrosyne, Michaelis Marulli mater, 276. Ejus epitaphium, 277

THEOCRITUM, prius ab Aldo editum, Romae edidit Zach. Caliergus, 317

THEOPHRASTUM, De plantis Latine vertit Theodorus Gaza, 69. Theophrasti Metaphysica Latine vertisse dicitur Bessarion cardinalis, 167

TORINUS, Albanus, Latine transtulit Chrysolorae institutiones Graecae grammaticae, 22

TRAPEZUNTIUS, Georgius, natus Cretensis, 102. Quo tempore in Italia claruit, ibid. Joannem Palaeologum imperatorem hortatur, ut in Italiam ad synodum navigaret, 103. A Franc. Barbaro invitatus, ut Venetiis linguam Graecam doceret, ibid. Victorino Feltrensi in Latinis praeceptore utebatur, ibid. Venetiis Romam migravit, Eugenio pontifici primum, et deinde Nicolao V. ab epistolis, 104. Quintilianum in praelectionibus vituperabat, quem defendebat Laurentius Valla, 105. Nicolao pontifice in eum ab aemulis concitato, Roma secessit Neapolim, ab Alphonso rege accersitus, 106. Postea vero in gratiam pontificis rediit, et Romam reversus est, ibid. Roma in Cretam, et inde

Constantinopolim adnavigabat, 107. Ad suos Romam reversus Andr. Chii martyrium lingua Latina conscripsit, cujus ope, ut opinabatur, a naufragio salvus evasit, ibid. Ad senectutem perveniens, delirus fit, ibid. Romae obiit, 108. De scriptis ejus copiose differit Leo Alatius in Diatribe de Georgiis, 109. Graecorum patrum opera quamplurima Latine vertit, ibid. 110. Elucubavit etiam versiones librorum quorundam Platonis et Aristotelis, 112. Quaedam de proprio scripsit, 116, seqq. Bessarioni cardinali infensus fuit, quia ille in doctrina Gazam ipsi anteposuerat, 121. Alios habuit adversarios, Nic. Junium de Athenodo, episcopum Cetegertanum, Nicolaum Perottum, et Joannem Regiomontanum, 123. Aemulus quoque illius fuit Joannes episcopus Aleriensis, 125. Quorundam de ipso judicia, viz. Aeneae Sylvii, 125. Raphaelis Volaterrani, et Jac. Phil. Bergomensis, 126. Platinae, Sabellici, et Coelii Rhodigini, 127. Erasmi, et Gyraldi, 128. Trithemii, et P. Jovii, 129. Politiani, 130. Ludovici Vivis et Melanchthonis, 131. Franc. Floridi Sabini, et Joh. Franc. Pici Mirandulae comitis, 132. Hadriani Junii, et Franc. Vigeri, 133. Christoph. Sanderi, Sculteti, Ger. Vossii, et Huetii, 134. Incerti in eum epigramma,

135
TUSANUS, Jacobus, Latine vertit grammaticam Graecam Theodori Gazae, 72, 77
TYPHER-

I N D E X.

- TYPHERNAS**, Lilius Gregorius
 Italus, postulado stipendio a
 rectore academiae Parisiensis,
 juxta decretum concilii Vien-
 nensis, linguam Graecam
 profitetur, 233
- TZETZIS**, Joannis, carmina
 quaedam edidit Arsenius Mo-
 nombasiae archiepiscopus, 319
- U
- VALLA**, Laurentius, provo-
 cat Georgium Trapezuntium
 ad certamen rhetoricum,
 Quintiliani gratia, 105. Bes-
 sarionis cardinalis affecla, 146
- VERGERIUS**, Petrus Paulus,
 sepulchrum Em. Chrysolorae
 inscriptione insignivit, 23
- VETERUM** volumina excri-
 bendi munus viris eruditissi-
 mis non fuit insolitum, 60
- VICTORINUS** Feltrensis, do-
 cuit Theodorum Gazam lin-
 guam Latinam, 55. Eodem
 magistro usus est Georgius
 Trapezuntius, 103
- VIRUNIUS**, Ponticus, com-
 mentariis illustravit Em. Chry-
 solorae institutiones Graecae
 grammaticae, 22
- VOLATERRANUS**, Julianus,
 archiepiscopus Ragufinus, a-
 manuensis erat cardinali Bes-
 sarioni, 156
- URSINUS**, Latinus, cardinalis,
 Franciscum de Ruvere cardina-
 lem ad pontificatum eve-
 hit, 148
- X
- XENOPHONTIS** libros iv. de
 dictis et factis Socratis Latine
 vertit Bessarion cardinalis, 167
- Z
- ZACYNTHIUS**, Hermodorus,
 Jo. Lascaris alumnus, 324

F I N I S.

ΣΠΟΥΔΑΣΤΗΡΙΟΝ

ΜΕΣΑΙΩΝΙΚΗΣ ΕΡΕΥΝΗΣ ΚΑΙ

ΚΑΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

